TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yıllar-4

1947 TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İleri

Belge

TÜSTAV
1947 TKP DAVASI
Kırklı Yıllar-4

20

Kırklı Yıllar–4

1947 TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İleri

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Genel Sıra No: 20
Belge Dizisi: 10

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.
Kırklı Yıllar Dizi Yönetmeni: Rasih Nuri İleri

1. Basım Aralık 2003

ISBN: 975-8683-23-3

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel 0212 249 95 70
Faks 0212 249 95 73
Url www.tustav.org
e-posta bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Bülent Aydın
Ofset Hazırlık: Selim Talay
Baskı-Cilt: Kayhan Matbaası
Fotoğraflar: TÜSTAV arşivinden

TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı, bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz. Açıktır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yıllar-4

1947
TKP DAVASI

Derleyen: Rasih Nuri İleri

Belge

İçindekiler

Sunu	7
Programım, *Faris Erkman*	23
Türkiye Sosyalist Partisi Nizamnamesi	33
Türkiye Sosyalist Partisi Programı	43
Türkiye Sosyalist Partisi'nin Protestosu	57
Apaçık Dosdoğru. TSP Seçime Neden Girmiyor?	61
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Ana Nizamnamesi	63
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Faaliyet Programı	81
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Seçim Beyannamesi	99
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Gaziantep Şubesi Açılış Beyannamesi	103
Şefik Hüsnü Deymer'in Dilekçesi	105
Yargıtay İlamı	109
Yargıtay Üyesi V. Yekebaş'ın Muhalefet Şerhi	119
Karar	131
Müdafaaname, *Nail Çakırhan*	217
Müntekim Öçmen'in Müdafaanamesi	247
Anadolulu Bir Ermeni Komünistinin Hayatından Anılar, *Hayk Açıkgöz*	251
Yıl 1946	275

Sunu

Kırklı Yıllar dizisinin 2. ve 3. ciltlerinde TKP 1944 Davası ile onun devamı sayılabilecek 1945 İleri Gençler Birliği Davasının belgelerini sunduk, bu ciltte Kırklı Yılların son TKP davasını, yani iki legal partiyi; Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini kapsayan davayı sunmaktayız.

1947 davası şeklen iki partiyi kapsıyorsa da, kararda görüleceği gibi aslında iki partideki sabıkalı komünistlerin davası niteliğini taşımaktadır. O kadar ki, iki davada da iki partinin kurucuları ve yöneticileri arasında sadece komünistlikten mahkûmiyeti olanlar hüküm giymiştir. Kırklı Yıllara ait bundan sonraki kitaplar bu çerçevenin kapsamındaki ayrıntıları, tartışmaları ele alacaktır. Omurga bu üç davada sunulmuş bulunmaktadır.

Kırklı yılların TKP'sinin en önemli kişilerinden olan Reşat Fuat Baraner'den, Reşat ağabeyden, TKP ile ilişkili anılarını yazmasını altmışlı yıllarda ısrarla rica etmiştim, hatta Mihri Belli de beni destekledi, ancak kendisi bu ricamı reddetti. Oysa ikinci ciltteki belgeleri elde etmeme yardımcı olan kendisidir.

Reddediş nedenleri iki yönlüdür. Bir yandan ilk olarak: "Ben kendi yönetim dönemimdeki olayları bilirim" demişti. TKP davaları hakkındaki yorumu da ilginçtir, Reşat ağabey "Davalar birer senaryodur, çözülenlerin söylediklerini ve yakalanan belgeleri kapsayan bir senaryo, bunu tutuklular da bilir, savcı ve hakimler de bilirler. Şimdi ben olayların özünü anlatmaya kalkışsam, poliste ve mahkemede söylediklerimle çelişkiye düşerim, öte yandan gizleyebildiklerimizi de açıklamış olurum, örneğin Kara Harp Okulundaki teşkilatımızı açıklamak gerekir, oysa onlar kendilerini ele vermediğimizden bize karşı minnettardırlar, bu durumda bulunan polisler de vardır" dediği gibi, "zaten bunlar yukarıda, arşivlerde mevcuttur,

günü geldiğinde çok şey açıklığa kavuşacaktır" diye de eklemeği gerekli bulmuştur. Bu noktada konumuzla, en doğrusu dönemimizle ilişkisiz bir örnek daha verebilirim. Yapılan şiddetli baskılar nedeniyle yurttan kaçmak zorunda kalan Reşat ağabeyin eşi sevgili Suat Derviş Moskova'dan aldığı bir görevle yurda dönmüştü. Zeki Baştımar'ın yurt dışına çıkışından sonra Reşat ağabeyi de yukarıdan davet etmişlerdi, kendisi gitmeyi reddetti. Bir gün nedenini sorduğumda, "zaten 1953 davasının bütün belgelerini, hatta polis ifadelerini iki yoldan yukarıya ilettik, arşivlerinde var. Şimdi gidip ne diye karşılaşalım, kaldı ki sıhhatim da münasip değil, gitseydim dönmeme imkân kalmazdı, yurdumda ölmeği yeğledim" yanıtını almıştım. Şunu da ekleyeyim, Mihri Belli pek tanımadığı İsmail Bilen'i hiç sevmezdi, bu konuyu Reşat ağabeyden sorduğumda, "Mihri, Bilen'i ne bilecek, İsmail o dönemin en önemli işçi militanlarındandı, kusurları ve sevapları ile birlikte" demiş ve onunla yakınlığını vurgulamıştı.

1944 davası belgelerini Reşat ağabey o dönemin Ankara TKP sekreteri Hikmet Elin'den almamı sağlamıştır.

Gelelim en iyi bildiğim, içinde yaşadığım 1946 legal partiler dönemine. 1944-1945 davaları İkinci Dünya Savaşı'nın son dönemine, Hitler faşizminin çöküşü dönemine rastlar, Hitler orduları Moskova yakınlarında durdurulmuş, savaşın büyük ittifakı, ABD, İngiltere , Sovyetler Birliği ittifakı kurulmuş, bir yıl sonra Hitler orduları Stalingrad'a kadar ilerleyebilmişse de, orada kuşatılıp teslim olmuşlardı. Artık Roosevelt ABD'sinde halkın şartlanışını değiştirebilmek için Sovyet taraftarı filmler çevrilmeğe başlanmıştı.

Bu dönemde, Fransa'nın yenilgisinden sonra, saf değiştirip Alman dostu olmak durumuna düşen "Milli Şef" İnönü paçasını kurtarmaya bakıyor, yine de ancak savaşın son haftasında, adeta Almanya'dan af dileyerek, şeklen savaşa katılıyordu. Yeni kurulan Birleşmiş Milletler örgütüne üye olabilmek için bu dönemeci yaparken de göstermelik olanak TKP'nin maskesini düşürdüğü (bak. Kırklı

Yıllar cilt 1) Almancı "Turancılar" hakkında dava açıyordu. İnönü rejiminin durumu gerçekten çok güçtü, bütün dünyada "anti-faşist demokratik cepheler " kuruluyor, eski dostumuz Sovyetler Birliği, demokrasiler cephesinde zaferden zafere koşuyordu. Üstelik İnönü'nün göstermelik Toprak Reformu, kendi Partisi içindeki büyük toprak ağalarını muhalefete düşürürken savaşın galipleri çok partili bir demokrasiye geçmemizi zorluyordu.

Basında Almancı "Cumhuriyet" sinmiş yön değiştirirken, Amerikancı "Vatan" ve sosyalist eğilimli "Tan" bir anti-faşist cephe kurma eğiliminde idiler, "Demokratik Cephe" öncüsü TKP'li lider Dr. Şefik Hüsnü ise İnönü'ye, faşist Şükrü Saraçoğlu hükümetine karşı bir legal parti kurmak olanaklarını aramaktaydı.

İnönü, Partisinin parçalanmasına, emekliye ayırdığı değişmez Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın küskünlüğüne ve dünyadaki "demokrasiler" zaferine karşı son kozlarını oynamak zorundaydı.

Her şeyden önce "Demokratik Cephe" çöktürülmeliydi . Bunun ilk aşaması, Atatürk'ün son Başbakanı Celal Bayar'ın, Menderes ve diğer büyük toprak ağalarının, Mareşal Çakmak'ın, Vatan gazetesinin, sol ile, Tan gazetesi ile "demokratik cephe" kurmasını, hele Tan gazetesi ile bağlantılı "Görüşler" dergisinde CHP'ye karşı cephe oluşturmasını engellemek, sol basını susturmak, şeklinde planlandı. 4 Aralık 1945'de güdümlü bir provokasyon ile sol basın yerle bir edildi.

Tan, Yeni Dünya, La Turquie, Nor-Or gazeteleri, Gün dergisi, Beyoğlu'nda Sovyet yayınlarının satılmaya başlandığı Berrak Kitapevi yok edildi. Böylece "İnsan Hakları Derneği" ile CHP'den ayrılan grubun, sol ile bir "demokratik cephe" oluşturması teşebbüsü sindirildi, muhalefet adeta birbirine düşman "sağ" ve "sol" olarak bölündü. "Tan olayı"ndan iki gün önce Vatan gazetesi uyartılıp saf değiştirmesi üzerine yok olmaktan kurtulmuştu. Böylece İnönü ilk raundu kazandı.

"Anti-faşist demokratik cephe" kurulamamış, sol basın tahrip edilmişti ama yine de İnönü 'nün durumu hiç de kolay değildi. İkin-

ci Dünya Savaşı'nın galipleri, ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği, Türkiye'nin Hitler Almanyası ile işbirliğini, Sovyet aleyhtarı girişimlerini, Varlık Vergisi faciasını ve üstelik Karadeniz'deki Alman filosunun Ege Denizi'ne geçmesine izin verilişini unutmuş değillerdi. Türkiye'nin demokratikleşmesini, çok partili rejime geçişini istiyorlar, bu yönde baskıda bulunuyorlardı, İnönü rejimi bu baskıya karşı koyamazdı. Kaldı ki beş yıl seferberliğin yükünü, savaşın sıkıntısını çekmiş olan Türkiye halkı da için için rejime ve jandarma baskısına karşı sessiz de olsa direnmekte idi. İşte bu konjonktür içinde Hükümet gereken değişikliği yapmağa zorlandı, çok partili demokratik rejime geçişi sağlayabilmek için Dernekler Kanunu'nun ve Basın Kanunu'nun birer maddesini değiştirdi, böylece üstelik sınıf esasına dayalı parti kurma olanağı yaratılmış bulundu, ancak yine de İtalya'dan aktarılan "Faşist Devletini Korunma Kanunu"nun iki maddesi, T.C.K.'nun 141. ve 142'nci maddeleri yürürlükte kaldı. Hal böyle olunca yeni kurulacak "sol" partiler için tek güvence "üç büyüklerin", yani Sovyetler Birliğinin, ABD'nin, İngiltere'nin büyük ittifakının varoluşu, Roosevelt, Stalin, Churchill'in karara bağladıkları savaş sonrası uzlaşması idi. Her ne kadar Roosevelt ölmüş yerini Truman almış, Churchill seçimi kaybetmiş, yerine İşçi Partisi lideri Attlee geçmiş idiyse de, 1945 yılında yeni dünya dengesi aynıyla sürüyordu, gerçek güvencemiz de buydu.

Burada artık azıcık geriye dönmemiz gerekecek, TKP'nin geleneksel lideri, Komintern'in eski Yürütme Kurulu ve Kontrol Komitesi üyesi Dr. Şefik Hüsnü Değmer yurda döndükten sonra Büyük İttifak'ın zaferi belli olunca, önce "Demokratik Cephe" hazırlıklarını yürütmek görevini Nail Çakırhan ve arkadaşlarına vermiş, sonra da "parti kurma" ve parti basını oluşturma hazırlıklarına girişmiştir. Unutulmamalıdır ki kendisi 1944 TKP davası dışında kalmıştır. O dönemde "Tan" gazetesi, Ankara'da kurulan "Yurt ve Dünya" dergisi, ondan ayrılan M.Ş. Başoğu ile B.Boran'ın "Adımlar Dergisi" gibi önemli sol yayın organları bulunmakla birlikte, 1940-

1941'de çıkıp kapatılan "Yeni Edebiyat" dergisinden sonra, doğrudan doğruya partiye ait sol yayın bulunmamakta idi, var olanlar sadece dolaylı olarak partinin etkisi altında bulunuyorlardı. İşte legal parti kurma görevi gündeme gelince, partiye ait yayın organları da gündeme girdi.

Parti kurma konusunda, hele TCK'nın 141 ve 142. nci maddeleri yürürlükte iken ve 1944 ve 1945 davaları göz önüne alındığında, TKP'nin doğrudan doğruya legalleşmesi söz konusu olamazdı. Benim bildiğim kadarı ile, Dr. Şefik Hüsnü tanınmış, yetenekli ve fakat komünistlikle damgalanmamış bir kişiye partiyi kurdurmayı yeğledi ve bu yönde sondajlar yaptı. Bazıları bu sondajları olumlu karşılarken, bazıları da çekimser kalmışlardı, burada olumlu yanıt veren iki kişiden başkasının ismini vermek istemiyorum. Bu iki kişinin ismini ise olayla ilişkili olduğumdan vereceğim.

1945 yılının yaz aylarında, parti ilişkisinde bulunduğum ve beni daha önceleri partileyen Prof. Emin Beyin oğlu eski Galatasaraylı Ferit Kalmuk, bana haber salıp babamdan randevu istemişti. Eve geldiğinde babama Dr. Şefik Hüsnü'nün selamlarını iletti, kendisine Partinin kuracağı gazetenin başına geçmeyi nasıl karşılayacağını sordu. Babam da 1919'dan beri Dr. Şefik Hüsnü ile tanıştığını, TİÇSF (Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası-1919) partisinde beraber çalıştıklarını ve memnunlukla görev alacağını belirtip, bilgiler rica etti. Hatta Kunduracılar Derneği'nin avukatı olarak çalıştığını, dernekten Mehmet Ali Ateş'in savaş sırasında zengin olup gazeteye parasal yardımda da bulunabileceğini bildirdi. Eski kunduracıların çoğu partili idi ve Sinanpaşa Medresesi lokalindeki dükkânlarını açarken enternasyonali söylediklerini hatırlarım.

Ferit yoldaş'ın verdiği bilgi önemli idi. Atatürk'ün ilk Dahiliye Vekili Cami Baykurt ile Tan gazetesi yazarı eski İmralı Hapishanesi Müdürü Esat Adil beylerin bu parti kuruluş işinin içinde olduğunu ve görevlendirileceklerini, yakında "Yeni Dünya" adında bir gazete çıkartacaklarını söyledikten sonra babamın tepkisi hâlâ kulak-

larımdadır. "İkisini de iyi tanırım, Cami Bey ile İstiklal Savaşından hemen önce ortak bir görev almıştım, iyi arkadaşlardır, ancak ikisi de muhteristir, beraber uzun süre çalışabileceklerini sanmam", demişti. Ferit "bu notunuzu da Doktora iletirim" deyip ayrılmıştı.

Az sonra Ferit Yoldaş bana aynı bağlamda bir görev verdi, yeni çıkacak "Yeni Dünya"da ve "Gün"de çalışacağımı, bunun bir parti görevi olduğunu söyledi. Sovyet Konsolosluğu'nun yan sokağı Kumbaracılar Yokuşunda Cami Bey'in oğlu Vedat ile solcu Galatasaraylı arkadaşlarının yayınladığı "La Turquie" gazetesine zaten giderdim. Gazete Fransızca çıkan bir anti-faşist basın organıydı. "Yeni Dünya"da ancak dört gün çalışabildim, 4 Aralık 1945'de Tan olayında bizim sokak da nasibini aldı. Kötü bir rastlantı, babama sokakta inme inmiş, ertesi günü Beyoğlu hastanesinde öldü, böylece partinin gazetecilik teklifi de söndü. Hiç unutmam ertesi gün Ferit yoldaş yeniden evimize geldi. Komünist Partisi Suphi Bey'in cenazesinde bir gösteri yapmak istiyor, kabul eder misiniz diye annemden sordu; annem de Suphi bundan şeref duyardı, cenaze sizindir, yanıtını verdi. Ancak Hasan Ali Yücel'in "solcu profesör" olarak babamın işine son vermesi üzerine tepki o kadar büyük oldu, kalabalık o kadar çoktu ki, parti cenazeyi istediği gibi değerlendiremedi.

Tan olayından hemen sonra Esat Adil'in Tophanede set üstündeki apartmanına gittim. "Gün" dergisini devam ettirelim dedim, kabul etti. Sınıf arkadaşım Hasan Tanrıkut ile yayınladığımız dergi, basın hayatımın en canlı dönemlerinden biridir. Bu konuda da iki anımı aktarayım. Dergide çok samimi bir dostluk kurduğum, zaten Abidin Dino vasıtasıyla İmralı döneminden tanıdığım Esat Adil bir gün bana bir küçük yazı getirdi, birinci sahifede bu yazı çıkacak dedi. Baktım, Trotski hakkında kısa bir yergi. Yıldönümü değil, bayram değil, ne acelesi var diye kaytarmak istedim. Esat ısrar etti, ben dayattım sonunda: "Rasih bu yazı çıkacak, emir yukarıdan" diye kestirdi. Ben "Stalinizme göre Trotskizm" şeklinde bir başlık attım, kimse vurguyu fark bile etmedi çünkü o dönemde "Stalinizm" Al-

lah kelamı gibi bir şeydi. Oysa benim kastım değişikti, ben de Sovyetler Birliği'nin, Stalin'in hayranı idim o dönemde, ancak evde Lenin döneminde basılmış Trotski'nin eserleri vardı, o dönemin kitapları babamın kütüphanesinde bulunuyordu. Aynı zamanda Sovyet baskısı 1936,1937,1938 Zinovyev, Kamenev, Piatakov, Radek, Buharin dava zabıtları da bulunuyordu, ve ben bu davaları hiçbir zaman içime sindirememiştim. Evde Lenin'in önsözünü yazdığı Buharin'in kitabı da vardı. Bir Fransız komünist milletvekilinin "Lenin ve Trotski 'nin diyarında" kitabını babam eski harflerle Türkçe'ye çevirmişti. John Reed'in "Dünyayı Sarsan On Gün" kitabi yaptığım ilk çeviri idi ve basılamamıştı çünkü o dönem, Moskova büyük davaları dönemiydi. Kitap ise Trotski'yi adeta devleştiriyordu. O nedenle basılamadı.(*) (*)Çok sonradan basılan John Reed'in kitabında Lenin ve Krupskaya'nın önsözleri yer almamıştır. Lenin'in Önsözünü veriyoruz: "John Reed'in 'Dünyayı Sarsan 10 Gün' kitabını müthiş bir ilgi ve sonuna kadar aynı dikkatle okudum. Bütün kalbimle bu kitası bütün ülkelerin işçilerine salık veririm. Bu kitabın milyonlarca nüshasının dağıtılmasını ve bütün dillere tercümesini isterdim, çünkü proletarya ihtilalinin ve proletarya diktatörlüğünün ne olduğunun kavranması için bu kitap hadiselerin doğru ve olağanüstü canlı bir betimlemesini sunmaktadır. Bu konular günümüzün genel tartışmasının konusunu teşkil etmektedir, oysa ancak bunların temsil ettikleri fikirleri kabul veya reddetmeden önce , tutulacak yolun manasını anlamak gerekmektedir. Şüphe yoktur ki, John Reed'in kitabı dünya işçi hareketinin bu temel sorununu ışıklandırmaya yardımcı olacaktır."

Bu anımla Esat Adil'in bu konuda partinin, yani T.K.P.'nin direktiflerine nasıl uyum gösterdiğini vurgulamış oldum.

"Gün" dergisi hakkında başka önem verdiğim bir anı daha vardır. Bir gün Dr. Şefik Hüsnü'ye "Gün"de çıkan yazılarım hakkında bir diyeceği olup olmadığını sordum. Bir yazımı eleştirdi. O yazıda savaş sonrasında Fransa Cezayir'i terk ederse, ülkenin Amerikan ha-

kimiyetine düşeceğini, Fransa'da komünist devrimin yakınlığı dolayısıyla iki memleketteki sınıf savaşımının beraber ele alınması gerektiğini söylemekteydim. Dr. Şefik Hüsnü bu yazımı bir sapma olarak görüyordu, haklı idi. Ben ise ona yazının ana temasını Fransız Komünist Partisi'nin teorik dergisinden aktardığım savunmasını yaptığımda, Dr. beklenmedik bir yanıt verdi, çünkü o dönemde Komintern'de olup bitenlerden pek söz edilmezdi. "Komintern'de bu konuda büyük kapitalist memleketlerin partilerinden çok çektik, bu gibi tezlerin müstemleke memleketlerindeki şovenizminden kaynaklandığını kendilerine çok kez anlatmak zorunda kaldık." dersini almış bulundum.

"Gün" dergisinde Esat Adil 'in çevresinde bulunan Sari Mustafa gibi Pavli muhalefet konferansında yer alan eski kuşak T.K.P. muhalefeti gitgide Esat Adil'i etkiliyordu, adeta mücadele bizimle başlıyor havasında onu etkiliyor, şeflik ihtirasını körüklüyorlardı. Oysa o dönemde Esat Adil hâlâ Leninist görüşlü samimi bir solcu idi. Ancak dergide gitgide hava bozuluyordu. Ben bu durumda önce yazılarımı kestim, sonra da memleketim Adana'ya gittim, en doğrusu Mersin'de okuldan ve La Turquie'den arkadaşım Selanik Bankası müdürü Faruk Sayar'ın evine yerleştim, o zamanki karısı, sonradan İren Melikof olarak., alevilik konusunda Strazburg üniversitesinde ün sahibi oldu. Faruk Fransız Partisi üyesi idi, Paris'te mukavemet teşkilatına katıldığı gibi, iki yüze yakın Musevi'yi de sahte Türk pasaportu ile kaçırmayı başarmıştı.

Gün dergisinde ise çekmelerde kalmış bazı notlarım imzamla bir iki sayı yayınlandı, sonra durdu. Rıfat Ilgaz da benimle aynı durumda kalmış, ikimiz de Esat'n yanında Parti görevi ile bulunduğumuzu bilmeyen arkadaşlarca şüphe ile karşılanıyorduk.

"Gün" dergisi faslını kapatırken önemli bir animi da hatırlatmadan etmeyeceğim. 1946 döneminde Mehmet Ali Aybar, Amerikancı "Vatan" gazetesi yazarlarından idi, hatta "Tan" olayında çirkin bir yazısı çıkmıştı, sonra kitabına koymak cesaretinde bulundu. Kendi-

si Üniversitede Doçent iken Yedek Subay olduğu halde Üniversite ile arası kesilmemişti. İşte o sıralarda o da sağ yönden İsmet Paşa "Milli Şef" rejimine karşı yazılar yazınca Kayseri'ye, galiba Tank depo birliğine sürgün edildi ve mahkemeye verildi. İşte bir gün dergideki masamın üstünde Kayseri'den kalın bir mektup buldum, Aybar ilk kez bir sol dergiye yazı yolluyordu. Heyecanlandım, Esat Adil'e orta sayfayı ona verelim diye ısrar ettim, öyle de oldu, yazısının aslı hâlâ bendedir. Yazıda özetle: "Memleketin kurtuluşu için aydınlara güveniyordum, artık şimdi kurtuluşu halktan bekliyorum" denmekte idi. Dikkat edilirse sınıftan, hele işçi sınıfından değil, umudu halktan idi. Bu da bir bakıma önemli bir aşama idi. Hatırlanırsa, HALK kavramı bir 18. yüzyıl kavramı, Fransız devriminin bayrağı idi. Ben ayrıldıktan sonra yazıları devam etti, sonra önce "Hür", o kapatılınca "Zincirli Hürriyet"le mücadelesi sola kaymaya devam etti. Zeki Baştımar döneminde ağabeydin Dino ile birlikte kendisi "Nuh'un Gemisi" dergisinde yer aldı, artık T.K.P.'li olmuştu, hatta 50'lerde benim parti sekreterim oldu. T.K.P. 1953 davasındaki bölünmeler hakkında "yukarıya" rapor bile yazdı.

Gelelim Adana-Mersin dönemine. Ben Adana'da iken, yani 1946 yılının ikinci yarısında, Parti kurulması beklentisinde idik. Ben ise, İstanbul'daki oluşumun nasıl sonuçlanacağı merakı içindeydim, gelişmeleri içeriden yaşamıştım. Hüsamettin Özdoğu arkadaşım, T.K.P. İstanbul sekreteri iken, Esat'la ilişkiye girmişti. Adana'da örgütsel beklemede iken birden bir gazete haberi ile karşılaştım. 14 Mayıs 1946 günü Esat Adil'in Türkiye Sosyalist Partisi kurulmuştu. Kurulmuştu ancak arada ipler iyice kopmuş muydu, yoksa uzlaşmaya varılmış mıydı? İşte mesele!

Adana'ya gittiğim sıralarda Adana'da Arif ve Ahmet dayılarıma kavuşabildim. Tabiidir ki illegal ile de irtibat kurdum. O dönemde Adana parti sekreteri Terzi Ahmet Arifer idi. Aslında parti var bile sayılamazdı. Mahkumiyetleri olan ve birbiriyle dostluk eden, didişen işçiler vardı. Örneğin Bursa muhalefet davasından batozcu İsmail us-

ta, tornacı Selahattin, İskenderun'da terzi Osman Yoltaş, Mersin'de İzmirli Hüsamettin Onarıcılar usta ve diğerleri ve tabii gençler, Aykaş'lar, Artam'lar, Seyfi'ler, Tüteng'ler, sarı Hayati'ler, hatta Taci'ler ve tabii ki Kemal Sadık Gökçeli, Raşit Öğütçü. Gençler arasında Necati Aykaş'ın İngilizcesi ve Marksist temeli vardı. Başak adında bir dergi de çıkartmışlardı. Köylü Kemal Sadık'ın ise Halkevi neşriyatından "Ağıtlar" isimli folklorik bir derlemesi çıkmıştı.

İşte legal parti denince insan malzemesi buydu. Bir süre sonra hâlâ bende bulunan bir randevu notu aldım. İsim iki yönden yabancım değildi. Bir taraftan gazetelerden TSP kurucusu olduğunu öğrendiğim gibi, diğer yönden de Adana'nın tanınmış ailelerinden, Macit, Reşat, Suat Güçlü kardeşlere, Gergerliler denirdi. Macit hem gazeteci, hem de İstanbul'da avukat idi. Bana Çiftçi Kulübü'nde randevu veren oydu. Reşat ise, Demokrat Parti'nin ilk milletvekillerinden oldu, sonraları Menderes ve ekibiyle ters düştü.

Kulüpte kendisine sorduğum ilk soru "uzlaşmaya varıldı mı?" oldu. "Ne uzlaşması" diye hayretle sordu. "Pekiyi bu partide ne işin var?" diye sorduğumda, "Esat'ın sınıf arkadaşıyım, sol görüşlüyüm. Esat teklif etti, ben de kabul ettim, kurucu oldum" demesin mi! Artık soru sormak sırası ona gelmişti. Çok kısa bir tarihsel özet yaptım, fazla ilgilendiğini sanmıyorum. "Esat sana mektupla bilgi verdi, tüzük ve belgeleri yolladı" dediyse de, hâlâ o mektubu almadım... Macit Güçlü'nün teklifi kısaca şuydu: "Ben Adana şubesini kurmaya geldim. Esat Adil 'Rasih eski arkadaşımızdır, ona yetki ver' dedi, sana her türlü yardımda bulunacağız". Ben ise, arkadaşlarla görüşürüm diyerek ayrıldım. Yapılacak ilk iş eskilerle ve genç grubuyla meseleyi tartışmak, İstanbul'dan Ferit Kalmuk yoldaştan talimat almak ve partinin çatısını hazırlamaktı. Amacımız iki partinin Adana'da kurulmasına engel olmaktı. İki yoldan İstanbul'la ilişkiye girmeye çalışırken, 20 Haziran'da Dr. Şefik Hüsnü'nün Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin kurulduğunun haberini basından aldık. İşin ilginç tarafı, haberin Esat Adil'in basınından gelmesiydi.

Hazırlığımız zaten yapılmıştı, eski T.K.P. Sekreteri Ahmet usta partinin başına geçti, Necati ile arkadaşları yönetime girdiler. Babamın ağır daktilo makinesini, elimdeki dergileri partiye verdim. Diğer taraftan da Hüsamettin ustayla Mersin ilini kurmak teşebbüsüne giriştik.

İkinci partinin kuruluş haberini alır almaz derhal iki mektup yazdım. Birincisi Esat Adil'eydi. Dergiden neden ayrıldığımı hatırlatarak ve Macit Güçlü'nün gelişine değinerek, Dr. Şefik Hüsnü'ye bağlı olduğumu, iki parti kurulmasını onaylamadığımı, bu mektubun benzerini Dr. Şefik Hüsnü'ye yazdığımı vurguladım ve kendisiyle ilişkimi kestim. Ayrı gün de Dr. Şefik Hüsnü'ye olanları ve Esat Adil Beye yazdığım mektubu belirterek kendisinden emirlerini beklediğimi söyledim. Yıllar sonra dostum, yoldaşım tornacı Emin Sekün'den bu gibi mektupların parti kapatılmadan önce kendisi tarafından imha edildiğini işittim; doğru mudur bilemem. Bu arada da Ahmet Arifer'den Sendikalar Birliği'yle uğraşmam hakkında talimat aldığını, Yönetim Kurulu'ndan da Hayati Sencer'in bu işle ilgileneceğini öğrendim.

Ben Mersin'den Adana'ya geldiğimde, Siptilli'de kasapların arka sokağında, dayım Arif Dino'da kalırdım. Evin arka cephesi, genelevlerin aralığına bakardı. Yazları ekseriya damda yatardık. İşte TSEKP kurulduğu günlerde, yine dayımda kalmıştım. Damda partiden söz açıldı ve gitgide sertleşen bir tartışma oldu aramızda. Sesimiz o kadar yükselmiş olacak ki, genelevdekilerden homurtular yükseldi. Arif Dino bağıra bağıra, "siz deli misiniz, bu bir provokasyondur, hepiniz tutuklanacaksınız, partiye giren eşek oğlu eşektir" demesin mi!

Sırt sıra verip uyuduk ve sabah erkenden ben evden ayrıldım. Akşam eve döndüğümde, dayım gülerek, "kendimi takdim edeyim. Ben Adana'nın bir numaralı eşek oğlu eşeğiyim" demez mi. Gerçekten de Yönetim Kurulu'nun üyelerinin kaydı İstanbul'dan, merkezden yapılmıştı. Arif dayım, tartışmadan sonra partiye kaydolmak üzere gitmiş, kendini "1 numara"ya kaydetmişler.

Birkaç ay sonra 16 Aralık 1946 günü partiler kapatıldı. Adana grubunun bir kısmı 1953 T.K.P. davasından nasibini aldı, bazılarımız ise ömür boyu idari ve ekonomik baskıya uğradık. Parti sekreteri Necati Aykaş yoldaşım sonradan Türkiye İşçi Partisi Adana İl Başkanı oldu. Malatya Kongresi'nde Genel merkezden Genel Yönetim Kurulu listesine girecekken, partiden ihraç edilen 13'ler arasında benimle birlikte yer aldı, Adana M.D.D. Derneği davasında tutuklandı, bir hayli eziyet gördü, değerli kitaplarını geri alamadı.

Bu dönemde benim durumum partide bir huzursuzluk havası yaratmıştı. Nihayet olay patlak verdi. Yönetim Kurulu'nda benimle ilgili bir tartışma açılmış. Başkan beni savunmuş, sonunda gençler birleşip kendisini düşürmüşler. Bir de ne göreyim, elinde mühür, "Rasih gel, İstanbul'a, Merkez'e gidiyoruz" demesin mi. Yanılmıyorsam, olaydan önce Hayati Sencer sendika çalışmalarını tümden bana devrederek İstanbul'a dönmüştü, sonradan da olabilir. Bense, zaten Ferit Kalmuk'tan, yani şeklen İstanbul Sendikalar Birliği başkanından talimat almak üzere dönmek niyetindeydim. Şeklen dememin nedeni, bütün sendika birliklerinin özerk bir teşekkül oluşundandır, yoksa amaç bölge birliklerinin bir konfederasyona dönüşmesi ve o zaman daha bölünmemiş olan Dünya Sendikalar Federasyonu'na dahil olmaktı. Böylece olağan bir baskıdan da geniş ölçüde kurtulabilecektik. Olayı planlayan ve yöneten de eski parti yöneticilerinden Ferit yoldaştı; ancak resmi görevi İstanbul Birlik başkanlığıydı.

Böylece Arifer yoldaşla trene binip İstanbul yolunu tuttuk. Yolda olayın ayrıntılarını da öğrendim. Kendisine benim hakkımda mektup gelmiş, mektupta kendisine bütün işleri benimle beraber yürütmesi hakkında talimat verilmiş, oysa kendisi eski illegalite, gizlilik alışkanlığına uyarak, mektubu Yönetim Kurulu'na okumadan hareket etmeyi tercih etmiş. İşte bir bardak suda fırtına kopartan olayın içyüzü. Mühür meselesine gelince, Genel Merkez beni atadı, siz kim oluyorsunuza getirmiş ve düşürülmeyi kabul etmemiş.

İstanbul'a geldiğimizde ilk işim Beşiktaş'taki Sendikalar Birliği'ne Ahmet ustayla birlikte gitmek oldu. Ferit yoldaşla sarıldık, havadan sudan konuşurken parti lafı açıldı, ben hayretler içinde kaldım. Ferit yoldaş "Burası Sendikalar Birliği, ben sendikacıyım, partiyle ilişkim yok, burada parti meseleleri konuşulmaz" demesin mi! Oysa çaylar içildikten sonra, vedalaşacağımız sırada, "Eh genç partililer işi ne oluyor" demek mi. Böylece ikinci bir şok geçirdim.

Oradan Ahmet yoldaşla Cağaloğlu'ndaki parti merkezine gittik. Partiye ilk gidişimdi. Nail arkadaşla karşılaşıp öpüştük. Kendisi İl Sekreteriydi. Legalitede olmak, açık olarak buluşmak beni heyecanlandırmıştı. Ahmet usta, Dr. Şefik Hüsnü'nün odasına girdi, ben Nail'le kaldım. Az sonra Dr. Şefik Hüsnü'nün yanına çağrıldım. Evden gelirken, babamın kitaplığından, Aydınlık külliyatından Dr. Şefik Hüsnü'nün gerçekten önemli Marksist tahlilleri içeren "Türkiye ve İçtimai İnkılap" kitabını getirmiştim. Konuşmamızın sonuna doğru, 1919 yılında basılan eserini imzalamasını rica ettim. "İmza ve ithaflardan, fotoğraflardan başımıza çok işler geldi, imzalayamam" yanıtını verdi. Çıktığı vakit babama imzalamış olabilirdiniz, bari eski harflerle imzalayamaz mısınız diye ısrar edince, beni kırmadı, eski harflerle bir imza attı.

Konuşmamızın politik yönü ise bence çok önemli. Partinin durumundan, teşkilatlanmadan söz ederken, bir ara, "partinin kapatılma olasılığı her zaman mevcut, polise bilgi vermemek için, her yeni gelen arkadaşı resmen partiye kaydetmesek olur mu?" gibisinden bir soru sordum. Dr., "partinin kapatılması söz konusu değil, böyle bir gerek yok" dedikten sonra, "kaldı ki bu gibi bir önlem illegal faaliyet anlamına gelir, Türkiye'deki bütün deneyimimiz illegale legalin karıştırılamayacağını gösterir, bu yöndeki her teşebbüs ters tepki vermiştir, insanlarımız gizlilik kurallarına uymasını hiçbir zaman tam beceremememişlerdir, bu nedenle bahsettiğiniz önlem tam ters tepki yaratır, partiyi tehlikeye sokar" yanıtını verdi. Ahmet ustanın beni desteklemesi üzerine de, yine söz alıp "dünya şartlarına bakı-

lırsa, partinin kapatılması söz konusu değil, Adana'da böyle bir şey yapılacak olursa partinin bundan hiçbir şekilde haberdar olmaması gerekir" tavizini verir gibi oldu.

Adana'ya döndüğümüzde genç arkadaşlar parti tarafından neden kınandıklarına şaşırmışlardı. Bense, Sendikalar Birliği'ni kurma işini tamamlamıştım. Aksi bir rastlantı, belgelerle İstanbul'a döndüğümde yağmurlu bir gündü. Partim o gün kapatılmıştı, 16 Aralık 1946. Bütün yapabildiğim, bayilerden toplattırılmış olan "Yığın" ve "Sendika"^dergilerinin son sayılarını almak oldu.

Adana İplik ve Dokuma İşçileri Sendikası başkanı Hasan Özgüneş ateş gibi bir delikanlıydı, sendikalar kapandığında, bir dönüş yaptı ve mevkiini muhafaza edebildi, sonraları CHP'ye kaydoldu ve SSK Genel Müdürü oldu yanılmıyorsam.

1946 partilerinin davası 1947'de görüldü. Davanın en trajik ve üzücü olayı Dr. Şefik Hüsnü'nün evinde yakalanan tarihçe, rapor ve notlarla ilgilidir. Dr. Şefik Hüsnü, yanılmıyorsam Sansaryan Han'ın üst katında, hücrelerin bulunduğu sofada, saç sobanın yanında bir iskemlede 16 gün gece-gündüz uyutulmayarak işkence edilmişti. Tıp bilgisini kullanarak, böyle bir durumda protein yese öleceğini bildiğinden, ağzına proteinli gıda almamış, yine de son günlerde sağlığı iyice bozulmuştu. Bu işkencenin tek nedeni, yakalanan raporun Komintern'e gönderildiğini itiraf etmesi içindi. Şefik Hüsnü ölümü pahasına bunu kabul etmedi, oysa belgeleri yakalattığından dolayı kendi kendini yedi, adeta kabuğuna çekildi. Ne yazıktır ki dosyada bulunan bu yazılar bugün tam olarak elimizde değildir, alıntıları Mahkeme kararında ve o dönem sorgulamaları da yürüten savcı Kazım Alöç'ün 1967'de yayımlanan hatıratında bulunmaktadır. Alöç, bu tarihçenin eski yazıyla yazılmış bir fotokopisini de vermektedir. Savcının odasında yazıldığı söylenen sözüm ona bu itiraf, TİÇSF'nin kuruluşunu ve kadrolarını kapsamakta, örneğin hocam Prof. Ali Yar ile babam Suphi Nuri'nin isimlerini de kapsamaktadır, çoğu çok eski dönemlere aittir.

Yukarıda anılarıma dayanarak belirttiğim gibi Dr. Şefik Hüsnü partinin kapatılamayacağına samimi olarak inanıyordu. Nitekim yıllar sonra Madam Şefik Hüsnü ile yaptığım konuşmalarda ve yazışmalarda, Dr.'un düşüncelerini daha iyi anladım. Dr. Şefik Hüsnü bir gün eşine "otur, hayatımı bildiğin kadarıyla yaz, bilmediğin tarafları ben eklerim" demiş. Bunun üzerine eşi "Komintern ve illegalitedekileri de mi yazayım" diye sorunca, "evet hepsini yazacaksın" yanıtını almış. Madam'ın "bu dönemde tehlikeli olmaz mı" sorusuna karşı, Doktor artık dönem değişti, her şeyi yazabilirsin diye konuyu kapatmış. İşte eski dönemlere ait yazılan notlar bu kapsamdadır, karısının bilemeyeceği dönemleri kapsamaktadır. Parti hakkındaki rapor ise, çok açık olarak üst mercilere yazılmış bir rapor müsvettesidir.

* * *

Kitapta iki değişik belge bulunmaktadır. Bilindiği gibi altı ay gibi kısa bir süreçte 13 ilde örgütlenen TSEKP'nin, sabıkası olmayan kurucularından örneğin dostum Dr. Habil Amado, davaya dahil bile edilmediği gibi, partinin on üç il örgütünden on ikisinde kimse yargılanmamıştır. Bunun tek istisnası Gaziantep ilidir. Bu ilde yayımlanan kuruluş bildirisi nedeniyle dava açılmış ve sorumlular ikişer yıl hapse mahkum edilmişlerdir. Davanın ilginç bir yanı da, Parti başkanı Dr. Şefik Hüsnü'nün protesto yazısı ve mahkumiyete karşı kaleme alınan Yargıtay'daki muhalefet şerhidir. İlk olarak bu belgeleri de bu kitaba ekledim.

İkinci belge, Esat Adil'in 1950'lerde yeniden kurduğu Türkiye Sosyalist Partisi ile ilgili olarak yıllar sonra Görüş dergisinde yazdığım yazıdır. Bana göre bu yazı bir yandan TSEKP'nin kuruluşunun haklılığını göstermekte, diğer yandan beraat kararının hukuki gerekçelerine kanarak verilen tavizlerin ne kadar yanlış ve tehlikeli olduğuna işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, "niçin 2 parti" iddiasına verilen yanıttır.

Rasih Nuri İleri

PROGRAMIM(*)

Faris Erkman
1945

Faris Erkman
Hukuk mezunu

Yeni bir dünya doğuyor. Hakiki bir demokrasi dünyası. Faşizmin, irticaın ve her çeşit geri halk düşmanı soyguncu idarelerin bu dünyada artık yeri yoktur. Bundan sonra millet ve devlet olarak hür ve bağımsız yaşıyabilmek, başka bir deyişle millet ve devlet olarak varolabilmek ancak bu yeni dünya içinde yer ve söz sahibi olabilmekle kaimdir.Bunun için ise ilk önce buna hak kazanmak, buraya getiren yolları tutmak gerektir. Bu yol uzun ve mücadele yoludur. Ve ancak kanları canları pahasına harbe kadarki devirde iç faşizme ve irticaa, harb içinde istilâya ve nihayet faşizm ve irtica artıklarına karşı aralıksız ileri bir demokrat mücadele yürütebilen kahraman milletlere ve bu arada Türk milletine de açıktır.

Türk milleti ikinci dünya harbine girmemekle beraber, bundan 22 sene evvel akıttığı kanlar bahasına kazandığı ve bugün en ileri demokrat devletlere bile örnek olabilecek anayasasiyle bu mücadele yoluna alnı açık girebilecektir. Fakat anayasamızın vatandaşlara tanıdığı esas haklar, sonradan çıkarılan kanun, nizamnameler ve talimatnamelerle o kadar tahdit edilmiştir ki, bugün Türkiye'de hakikî bir demokrasiden bahsetmek güçtür.

(*) Broşür.

Milletçe en acele tedbirleri arayıp bulma işinde gecikmek bu tarihi yükün altında çökmemizle sona erebilir. Bütün millet bunun azabı içindedir. Bir şeyler düşünmek, bir şeyler yapmak gerektiğini anlamış olarak gerek hükûmet içinde, gerek hükûmet dışında olsun, ileri fikirli demokrat münevver kadrosunun kendine doğru yolu, çıkar yolu bir an önce göstermesini beklemektedir.

Yurtdaşlarım, programım kısaca; İnönü'nün son nutuklarında millete müjdelenen daha ileri bir demokrasyaya geçmek direktiflerine uygun olarak aşağıdaki hususların teminine çalışmak olacaktır:

1- İlk iş anayasaya ruhan ve lafzan aykırı bütün kanun, nizamname ve talimatnamelerin ilgasıdır.

2- Millî kurtuluş hareketini takip eden Atatürk inkılâbının temposu gevşemiştir. İnkılâbın kaldığı yerden devam edebilmesi için millet idaresinin Halk Partisi içinde veya dışında olsun her mânada Atatürk inkılâbına ve anayasa demokrasisine sadık kalmış vatandaşların ellerine geçmesi lâzımdır.

3- Büyük Millet Meclisi, her zamandan çok, artık bilhassa bugün, milleti tamamen temsil etmemektedir. Olanlar ve yapılanlardan o da mesûldür. Bu hakikat son günlerde birçok ileri demokrat milletvekillerimizce de kabul edilmektedir. Bu yüzden tek dereceli, serbest gizli genel oya ve nisbî temsile dayalı seçim usûlü kabul edip kendi kendini dağıtmalı ve aşağıda yazılan tam demokrasi hürriyetleri sağlanıp ta teşkilâtlı siyasi faaliyetler başladıktan en çok iki ay sonra yukarıki şartlara uygun yeni bir millet meclisi milletin mukadderatını eline almalıdır.

4- Uzun yıllardan beri, bilhassa harb arifesinde ve harb içinde memleket ırkçı propagandanın dolu dizgin at oynattıkları, geniş ve müsait bir saha durumuna düşmüştü. Türkiye, mürteci kültürün ihraç pazarı haline gelmiş ve milletin zaten bu yola meyyal bir kısım orta sınıfları, yarı münevverler, uzun müddet faşizm zehirinin uyuşturucu tesiri altında zaman zaman sendelemiştir. Neticede memlekette ırkçı namı altında yurt ve millet dışı yabancı fikirler, insanlık

düşmanı ideolojileri öven ve yayan unsurlar, kapalı veya açık teşkiller türemiş, hatta bir ara İnönü'nün 19 Mayıs tarihli nutkundaki direktiflere uyularak tedbirler alınmış, fakat idare mekanizması içinde çöreklenmiş bulunan ırkçı zihniyet işi yarım yamalak, kifayetsiz tedbirlerle savuşturmak, örtbas etmek yoluna saparak Millî Şef'in direktiflerine de ihanet ettiği için aşağı yukarı vaziyet düzelmemiştir. En büyük tehlike elân bakidir.

Devlet teşkillerinin, mekteplerin, yarı resmi müesseselerin ve matbuatın bu muzır haline bilerek ve isteyerek önayak olmuş bu gibi unsurlardan temizlenmesi, Türkiye'mizin yüksek menfaatları icabıdır.

Tam demokrasi hürriyetleri

5- Atatürk inkılâbına, demokrasi hürriyetlerine, her çeşit, ileri hamleye düşman ırkçı teşekküller dışında bütün millet kendi siyasî, iktisadî, kültürel dünya görüşlerini, düşünce ve isteklerini yapmak, meslek ve iş menfaatlerini korumak maksatlarıyla cemiyetler, birlikler ve partiler kurmakta tamamiyle serbest bırakılmalıdır.

6- Herkese kayıtsız şartsız söz ve yazı hürriyeti sağlanmalı, fikir ve düşüncelerini oldukları gibi millete mal edilebilmelerini sağlayabilmek için toplantılar, mitingler tertipleyebilmek serbestliği garanti edilmelidir.

7- Gazete, mecmua, kitap neşriyatını köstekleyen matbuat kanunu kayıtları çözülmeli ve bu gibi neşriyat bir hükûmet iznine bağlı tutulmamalıdır.

8- Emekçiler, ziraat gündelikçileri, memur ve müstahdemlerce kurulacak serbest meslek birlikleri veya sendikaların, bunların birleşmesinden doğacak federasyonların, işleticilerle, işleyiciler arasında çıkacak anlaşmazlıklarda, hükûmet ve resmî teşekküller nezdinde izleyicileri temsil edebilme hakları tanınmalıdır.

Köylü ve toprak meselesi

9- Memleketin ana kitlesi köylülük, hâlâ ortaçağ derebeyliğin toprak ve istihsâl münasebetleri altındadır. Bu şartlar içinde memlekette uzun vadeli bir toprak dağıtılışı değil, kelimenin en hakikî manasıyla ileri ve süratli toprak reformu lâzımdır.

Ana mesele, köylünün bellibaşlı kitlelerini yakın bir zamanda yeter ölçüde verimli ve açılmış topraklara sahip kılmaktır.

a- En çok 500 dönümden yukarı büyük çiftliklere devletçe el konması.

b- Dağıtılacak toprakların yeter genişlikte olması ve toprak dağıtımı işinde köylü ailesindeki doyurulacak boğaz sayısının ve mahalli istihsal ve toprak verimi şartlarının göz önünde bulundurulması.

c- Bu toprakların bizzat köylerden, eğer yoksa en yakın çevrelerdeki topraklar arasından ayrılması.

d- Toprağın kıyı kenar, dağlık taşlık, ormanlık, kırlık ve saire değil, işlenmiş, eğer yoksa en kısa zamanda işletmeye elverişli olması.

e- Bu topraklar mukabilinde köylüden hiçbir bedel istenmemesi.

f- Toprakla birlikte köylüye aynı zamanda toprağını işleyebilmesini sağlıyacak ölçüde istihsal aletleri temin edebilmek maksadiyle de memleketin ayrıca da büyük zirai bölgelere ayrılarak bu bölgelerde devlet sermaye ve teşebbüsüyle yeter miktarda ziraat alet ve vasıtalarını havi ziraat istasyonları kurulması.

g- Yine aynı maksatlarla, yoksul ve orta halli köylülerin, büyük toprak ağalarıyla mürabahacılara ve ziraat bankasına ve umumiyetle devlete olan eski borçların silinmesi, ilk adımdır.

10- Millî azınlıklar meselesi: Millet bir bütündür. Parçalanmaz. Millî azınlıkların anayasaca kendilerine vaad olunmuş müsavî vatandaşlık ve dokunulmazlık haklarından istifade edebilmeleri, liyakatlerine göre bütün resmî veya hususî iş veya vazifelere girebilmeleri, vergi mükellefiyeti de dahil olmak üzere her alanda bir Türk vatandaşı muamelesi görebilmelidir, emniyet altına alınabilmelidir.

11- Varlık vergisinden zarar görmüş ve bu yüzden yokluğa, sefalete sürüklenmiş fakir ekaliyet kitlelerinin vaziyeti, kurulacak Türk ve ekaliyetler arası bir komisyonca ince bir titizlikle gözden geçirilip geniş bir anlayış zihniyeti içinde vaziyetleri mümkün mertebe düzeltilmelidir.

İktisadî meseleler

12- Devletçilik hiçbir zaman devletin büyük ticaret, sanayi ve banka sermayesiyle anlaşarak tüccarlaşıp, hep aynı sistem ve aynı usullerle millet aleyhine yürümesi demek değildir. Aksine, sanayi, ticaret ve bütün halk menfaatları lehine müdahalede bulunup halk sanayi, ticaret, banka, borsa dolaylarında korumak suretiyle her sahada bu mânada nazım bir rol oynamak demektir.

a) Geniş halk kitlelerinin geçim ve sağlıkları ve umumiyetle halk menfaatleri ile ilgili bütün istihsal, dağıtım, taşım ve işleme kurulları devletleştirilmeli ve milletleştirilmelidir.

b) Bütün devlet daireleri, yarı resmî müessese ve işletmeler, belediyeler vesaireye mal satmak veya buralardan mal almak gibi, her türlü taahhüt işleri, devletçe kurulacak merkezi satınalma, merkezi inşaat idarelerince doğrudan doğruya görülüp, halkın sırtından olağanüstü kazançlar temin eden, tufeyli müteahhitler zümresi ortadan kaldırılmalıdır. Bu, birçok suistimal ve hırsızlıkların önüne geçecek tek yoldur.

c) Şu şartla ki bu maksadın sağlanabilmesi için her türlü bu ve buna benzer daha başka devlet kurulları güdüsünün geniş bir demokrasi zihniyeti ve mekanizması içinde bilfiil müstahsil kitlelerce kurulacak (istihsali kontrol) gruplarının kontrolleri altına verilmesinden başka çıkar yol yoktur.

13- Yiyecek, giyecek, yakacak gibi zarurî ihtiyaç maddelerinin en kısa bir zamanda, en aşağı bir ucuzluk seviyesine indirilmesi,

mümkün mertebe cihan pazarı fiyatlarına yaklaştırılıp uydurulması için acele tedbirler alınmasına ihtiyaç vardır, bunun da ilk ve en iptidaî şartları kısaca şunlardır:

a) Son yıllar içinde her sıkışıldıkça piyasaya sürülen kâğıt paraların mühim bir kısmını yavaş yavaş piyasadan çekmek suretiyle Türk parası kıymetinin korunması.

b) Yalnız istihsalleri veya dağıtım işleri yahut her ikisi birden devler elinde bulunan yahut Sümerbank, Etibank gibi devlet müesseselerince kontrol edilen zarurî maddeler fiyatlarıyla, belediye hizmetlerinde muhtelif tarihlerde, muhtelif vesilelerle yükletilen fevkalâde zamların hemen kaldırılması lâzımdır.

c) Netice olarak bütün bu şartları devlet maliye bütçesini sarsıntıya uğratmadan yerine getirebilmek için de uzun sürece harp yılları boyunca ve daha önceleri vurgunculuk, devlet ve belediyeler müteahhitlikleri vesaire şekiller altında, orta halli ve yoksul halk yığınlarının sefaletleri bahasına biriktirilmiş olağanüstü kazançlarla memuriyet yetkilerini hususî menfaatlere alet etmek suretiyle ele geçirilmiş servetler -eğer varsa- bu işlere karşılık devlet hesabına müsadere olunmalıdır.

14- İster resmî, yarı resmî, ister hususî işlerde çalışsın, bütün memur müstahdem ve emeklilerin yarınları derhal kurulacak, geniş bir içtimai sigortalar zincirinin garantisi altına alınmalıdır.

15- Umumiyetle fena idare ve uzun harb yıllarının ağır baskı ve yükü altında yokluğa, sefalete, açlığa sürüklenip çeşitli hastalıklar ve zaruretler içinde kıvranan büyük halk yığınlarına derhal yardıma koşmak, derin yaraları sarmak ilk vazifedir, bu maksatla vakit geçirilmeden geniş, şümûllü bir içtimaî-sıhhî yardım teşkilâtı kurulmalıdır.

16- Vergiler, kazanç ve gelirlerin insanca yaşamaya yetecek asgari hadleri muaf tutulduktan sonra -artışları nisbetinde fazlalaşan (müterakki bir vergi) sistemine göre ayarlanmalıdır.

Teşkilatlı serbest gençlik

17- Orta ve yüksek tahsil, varlıklı zümreler çocuklarına has bir imtiyaz mevkii olmaktan çıkarılıp, ezici çokluğu teşkil eden yoksul orta halli gençliğe mal edilmeli, bilgi müesseseleri istisnasız her isteyene açık bulundurmalıdır. İlk iş orta halli ve yoksul talebelerin bütün tahsil hayatları müddetince parasız yiyip içip barınabilecekleri, doğrudan doğruya talebelerce kontrol edilecek büyük teşkilâtlı talebe yurtları meydana getirmektir.

18- Tam bir kadın ve erkek eşitliği: Kadınların her çeşit mesleki, ilmî, siyasi teşekküllere müsavi haklarla girebilmeleri, müsavi iş için müsavi ücret almaları, bilhassa gebelik, doğum ve saire gibi hallerde resmî, yarı resmî bilhassa hususî iş yerlerinde, fabrikalarda, tarlalarda kadın olarak himaye görmeleri en büyük bir titizlikle emniyet altına alınmalıdır. Kadın erkek eşitliğin tek şartı kadının iktisaden bağımsızlığıdır.

19- Kimsesiz ve işçi çocuklar meselesi memleketin ana davalarındandır. Çocuk sefalet ve istismarını kökünden kazmak için kimsesiz fakir çocukları himayesi altına alacak, terbiye ve tahsillerini sağlayacak bir devlet teşkilâtı kurulmalıdır.

Dış siyaset

20- Sağlam bir dış siyaset, hiçbir zaman millî kinler, tarihî düşmanlıklar üzerine kurulamaz. Verimli bir dış siyasetin ana direği realist bir dünya görüşüdür. Bu, milletlerarası siyaset borsasının günlük inip çıkışlarına, günlük siyasi icaplara körü körüne ayak uydurmak manasına değildir. Dış siyasette realizm millî ve insanlık menfaatlerile ayrılmaz bir bütün teşkil eder. Bu hakikati kavramıyan veya kavramak istemeyen dış siyasetler en kısa bir zamanda iflâsa mahkûmdurlar.

Türkiye, dünya siyasetindeki parlak yerini ancak böyle bir dış siyaset görüşüyle alabilir. Doğru yol, Büyük Atatürk'ün de söylediği dış siyasetimizin komşularımızla devamlı ve sıkı bir dostluğa istinat ettirilmesi şeklindeki siyasî vasiyetin yerine getirilmesidir. Gerek ağızdan ağıza, gerek ırkçılık namı altında anti sovyet propaganda ile büyük komşumuz Sovyet Rusyasını, Çarlık Rusyası ile bir gösterilmek istenmesi ve memlekette Çarlığa karşı beslenilen tarihî düşmanlıkların, milli kinlerin bilerek istenerek her fırsatta körüklenmiş olması, işte bu mânada yüksek millî menfaatlerimize aykırıdır.

Böylelikle, dış siyasetimizin ana davası, son zamanlarda gevşeyen Türk-Sovyet münasebetlerini en geniş, en ileri bir anlayış zihniyeti içinde yeniden düzenlemek ve bu münasebetleri karşılıklı Türk-Sovyet ittifakına götürebilmektir. Bu takdirde, büyük komşumuzla, menfaatlerimizle tam bir ahenk halinde dostça halledemeyeceğimiz mesele yoktur.

21- Muhafazakâr temayüllerden kurtulmuş sağlam bir Türk-İngiliz-Amerikan dostluğu milli menfaatlerimize olduğu kadar milletlerarası sulh ve emniyetin de en büyük garantisidir.

22- Balkan hükûmetleriyle aramızda mevcut soğukluğun bir an evvel ortadan kaldırılıp ileri bir zihniyetle, Balkanlar arasında sağlam bir dostluk ve beraberlik zinciri kurmak yolundaki hayırlı teşebbüs ve iyi niyetlere şimdiden göz ve kulak vermek suretiyle ilerde bir bölge anlaşması çerçevesi içinde kurulacak, Balkanlar arası siyasi ve ekonomik düzene katılabilmek imkânını gün geçirmeden araştırılması ve böyle bir düzenin kopmaz bir halkası olmaya çalışılması, yarınki dünyada bir Avrupa devleti olarak gelişebilmemiz bakımından önemli olduğu kadar, Büyük Atatürkün Büyük idealine uygundur.

23- Komşu Arap ülkeleri ile de kardeşçe münasebetler kurmaya çalışmak, Arap milletlerin millî kurtuluşlarını çabuklaştırmak yolunda ileri bir adım olan birleşme gayretlerini desteklemek, inkılâpçı Türkiye'ye yaraşır, yüksek tarihî bir ödevdir.

Ancak bu yakınlarda, geri, muhafazakâr, bir zihniyetle imzalanan Arap birliği anlaşmasının altında bazı emperyalist rekabetlerin önemli bir yer tuttuğu sezildiğinden, Türkiye bu tehlikeye karşı daima uyanık bulunacak, yakın gelişmelerini büyük bir dikkatle takip ederek gayesi her halde Doğu Akdenizde millî menfaatlerimize aykırı bir siyaset oyununa düşmemek durumundadır.

TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ NİZAMNAMESİ

I. KURULUŞ

Madde 1- Yürürlükte olan kanunlarımıza uygun olarak ve Türkiye Sosyalist Partisi (T.S.P.) adiyle teşekkül etmiş olan partimiz, milletimizin her bakımdan terbiye ve kalkınmasını, yurdumuzun mülkî bütünlüğünü ve siyasî bağımsızlığını, imarını, bütün halk kitleleri arasında hakikî bir tesanüdün ve içtimaî adaletin teminini hedef tutan ve gayesi münhasıran demokratik prensiplere hayat vermekten ibaret olan siyasî bir cemiyettir.

Madde 2- T.S. Partisi idare merkezi millî kongrenin kat'î kararına kadar İstanbul şehrindedir.

Madde 3- İktisadî ve içtimaî durumu her ne olursa olsun demokratça ve sosyalistçe düşünüş sistemine bağlı bütün münevverlerle, bilhassa işçi, köylü, sanatkâr ve küçük esnafın hayat ve menfaat beraberliğini temsil eden partimiz azalığı kadın ve erkek bütün vatandaşlara açıktır.

II. KAYIT VE KABUL ŞARTLARI

Madde 4- T. S. Partisine aza olabilmek için:

1. Yirmi iki yaşını bitirmiş olmak,

2. Parti programındaki prensipleri benimsemiş ve bu yolda çalışmayı, verilecek parti vazifelerini yapmayı taahhüt etmiş olmak,

3. Cumhuriyet kanunlarına göre vatandaşlık sıfatına ve medenî haklara sahip bulunmak,

4. İki partili aza tarafından yaziyle takdim edilmiş olmak,

5. En az ayda elli kuruş ve en çok yılda yüz lirayı geçmemek üzere bir aidat taahhüt etmek,

6. Aynı zamanda diğer her hangi bir siyasî partiye mensup olmamak lâzımdır.

Madde 5- Partiye girme müracaatları şehir ve kasabalarda semt komitelerine, köylerdeyse köy komitelerine yapılır. Her hangi bir sebeple kaydı yapılmayanın itirazı, üst komite tarafından tetkik ve kafi karara bağlanır.

III. TEŞKİLÂT

Madde 6- T. S. Partisinin teşkilât kademeleri şunlardır:

1. Millî Kongre,
2. Merkez icra komitesi ve umumî sekreterlik,
3. Merkez inzibat komitesi,
4. Vilâyet kongresi,
5. Vilâyet icra komitesi,
6. Vilâyet inzibat komitesi,
7. Kaza kongresi,
8. Kaza icra komitesi,
9. Nahiye kongresi,
10. Nahiye icra komitesi,
11. Semt kongresi,
12. Semt icra komitesi,
13. Köy kongresi,
14. Köy icra komitesi.

Madde 7- Millî Kongre, merkez icrada her üç yılda bir vilâyet kongrelerinin seçecekleri murahhaslarla, merkez icra komitesi ve Millet Meclisi parti gurup azasının iştirakiyle yapılır.

Madde 8- Millî Kongrenin vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Parti programını ve ana nizamnameyi tadil etmek,

2. Parti umum sekreteriyle, sekreter muavinini, merkez icra ve merkez inzibat komitelerini seçmek,

3. Merkez faaliyet raporuyla hesaplarını tetkik, vilâyet bütçelerini tasdik etmek,

4. Parti merkez bütçesini kabul ve tasdik etmek,

5. Vilâyet dilekçeleri üzerinde kararlar vermek,

6. Partiyi ilgilendiren diğer bütün meseleleri gözden geçirip kararlara bağlamak.

Madde 9- Millî kongre gerek kendi azasından üçte ikisinin imzalı isteği, gerek merkez icra komitesinin kararıyle muayyen bir mesele hakkında karar vermek üzere olağanüstü toplanabilir.

Madde 10- Millî kongreyi parti sekreteri açar ve derhal bir kongre başkanile iki başkan vekili ve dört kâtip seçilir.

Müzakere mevzuları kongre encümenleri tarafından incelenerek raporlarla umumî celseye sevkolunur.

Millî kongre kararları Parti teşkilât ve azasına iki gazete ile bildirilir.

Madde 11- Merkez icra komitesi bir umumî sekreter ve bir umumî sekreter muavini ve on azadan teşekkül eder. Her aza bir iş bürosunun şefi olarak çalışır.

Madde 12- Merkez icra komitesi umumî sekreter veya muavininin başkanlığı altında toplanır ve partinin her türlü faaliyetinin âmir ve mesulüdür.

Madde 13- Partiyi merkez icra komitesi namına umumî sekreter temsil eder.

Umumî sekreter aynı zamanda parti siyasî bürosunun başkanıdır.

Madde 14- Merkez icra komitesi şu iş bürolarına ayrılır:

1. Siyasî büro,
2. Teşkilât ve teftiş bürosu,
3. Bütçe ve hesap bürosu,
4. Kültür ve matbuat bürosu,
5. İktisadî işler bürosu,
6. Sendika ve cemiyetler bürosu,
7. İçtimaî yardım bürosu,
8. Köy bürosu,
9. Gençlik ve spor bürosu,
10. Parlamento ve seçim bürosu,

11. Müteferrika bürosu,

Bu büroların kadroları her büro şefinin göstereceği namzetler arasından merkez komitesince seçilecek partili azadan teşekkül eder. Büroların iş mevzularıyla çalışma tarzları iç talimatnameyle tâyin edilecektir.

Madde 15- Merkez inzibat komitesi millî kongresi tarafından seçilecek beş azadan mürekkeptir. Bu komite reislerini kendi arasından seçer.

Merkez inzibat komitesinin vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Vilâyet inzibat komitelerinin kararlarını itirazen tetkik etmek,

2. Vilâyet icra komitesi azası hakkında merkez icra komitesince alınan inzibatî kararlar üzerinde cezaî hükümleri tayin etmektir.

Bu cezaî hükümler şunlardır:

1. İstifaya davet,

2. Bir yıl müddetle parti faaliyetlerine iştirakten menetmek,

3. Partiden ihraç etmek.

Merkez inzibat komitesi kararları kat'îdir. Yalnız ihraç kararına karşı millî kongreye itiraz edilebilir.

Madde 16- Vilâyet kongresi kaza kongrelerince seçilen murahhasların iştirakiyle iki senede bir yapılır.

Vilâyet kongrelerinin başlıca vazifeleri şunlardır:

1. Faaliyet raporunun tetkik ve müzakeresi,

2. Vilâyet hesaplarının tetkiki, kaza bütçelerini tasdik etmek,

3. Kaza kongreleri dileklerini tetkik ve kararlara bağlamak,

4. Vilâyet bütçesini yapmak,

5. Büyük kongreye gidecek murahhasları seçmek ve onlara direktif vermek,

6. Vilâyete müteallik diğer bütün meseleleri gözden geçirmek,

7. Vilâyet icra ve inzibat komitelerini seçmek.

Madde 17- Vazife ve salâhiyetleri aynı mahiyette olan kaza, nahiye, semt ve köy kongreleri her yıl toplanır.

Madde 18- Her vilâyet millî kongreye iki ve her bin âza ve kü-

suru içinde bir murahhas gönderir. Her kaza, vilâyet kongresine bir ve her üç yüz âza ve küsuru için de bir murahhas; her nahiye, kaza kongresine bir ve her yüz âza için de bir murahhas; her semt, ve köy ise nahiye kongresine bir ve her elli âza ve küsuru için de bir murahhas gönderir. Semt ve köy kongreleri kendi kayıtlı âzasiyle teşekkül eder.

Madde 19- Vilâyet icra komiteleri âzası üç bine kadar olan yerlerde beş; üç binden yukarı olan yerlerde yedi azadan teşekkül eder. Reisleriyle kâtip ve muhasiplerini kendi aralarından seçerler. Vilâyet icra komitesi vilâyetin her türlü Parti faaliyetinin âmir ve mesulüdür.

Madde 20- İcra komiteleri kazalarda beş, nahiyelerde dört, semt ve köylerde üç azadan teşekkül eder. Reisleriyle kâtip ve muhasiplerini kendi aralarından seçerler.

Madde 21- Partinin bütün idare kademelerinde lüzumu kadar ücretli kâtip, hesap memuru ve yardımcı kullanılır. Bunların parti âzasından olması şarttır.

Madde 22- Vilâyet inzibat komitesi vilâyet kongresince seçilen üç azadan teşekkül eder. Reisini kendi arasından seçer.

İnzibat komitesi, vilâyet, kaza, nahiye, semt ve köy komitelerinden sevkedilen inzibatî mahiyetteki evrakı tetkik ve bir karara bağlar. Komitenin verebileceği cezalar şunlardır:

1. İhtar,
2. İstifaya davet,
3. Altı ay parti faaliyetlerinden uzak tutmak. Son iki cezaya itiraz olunabilir.

Madde 23- Parti teşkilat kademelerinde vazifeli olanların istifa sebebi bir üst kademe tarafından tetkik, kabul veya reddolunur. İstifanın reddine rağmen ısrar edilirse keyfiyet merkez icra komitesince karara bağlanır. Bu karar katidir.

Madde 24- Parti âzalığından istifa edenler, ikinci defa, partiye alınmazlar.

Madde 25- Parti vilâyet şubelerinin kuruluş ve faaliyetine merkez icra komitesi, kaza teşkilâtına vilâyet icra komiteleri, diğer teşkilât kademelerinin kuruluşuna ise kaza icra komiteleri salahiyetlidir.

IV. GELİR VE MASRAFLAR

Madde 26- Partinin gelir kaynakları şunlardır:

1. Âza aidatı,
2. Partiye ait matbuat ile sair teşebbüslerin geliri,
3. Her türlü bağışlamalar.

Madde 27- Semt ve köy komiteleri her üç ayda bir gelirlerine ait kat'î bilançoları vilâyet kanalıyla merkez icra komitesine bildirmeğe ve bilanço muhteviyatını da banka veya posta yoluyla merkeze göndermeğe mecburdurlar.

Madde 28- Teşkilât kademelerine ait bütçelerin tasdikiyle birlikte her kademeye ait bütçe masraf karşılığı vilâyetler için merkez komitesince, diğerleri için de vilâyet komitesince mahallerine gönderilir.

Madde 29- Bütçe dışı sarfiyat yasaktır. Bütçe münakalelerine vilâyetler için merkez komitesi, diğerleri için vilâyet komiteleri selâhiyetlidir.

Madde 30- Parti paraları merkez icra komitesince tâyin edilecek bankalara yatırılır. Banka bulunmayan yerlerde komite reisiyle muhasibin kefaleti altında parti kasasında bulundurulur.

Banka muamelâtı reis ve muhasip imzasiyle yapılır. Bütün hesaplar kongrelerce ve lüzumu halinde bir üst kademece tâyin edilecek hesap müfettişlerince yapılır.

Madde 31- Parti kademelerince tutulacak defterler şunlardır:

1. Âza defteri: Semt ve köy komitelerince tutulacak olan bu deftere parti azasının adı, soyadı, işi, giriş tarihi, aidatı yazılır.

2. Karar defteri: Komitelerce verilen kararlar bu deftere yazılır ve altı imzalanır.

3. Gelen ve giden evrak defterleri: Gelen ve gönderilen evrak ta-

rih ve numara sırasile bu defterlere kayıt ve gelen evrakın asılları ve gönderilen evrakın müsveddeleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarında bulunur.

4. Varidat ve sarfiyat defterleri: Her türlü gelir ve sarfiyat bütün izahatıyla bu defterlere kaydolunur. Her çeşit gelir dip koçanlı, mühürlü makbuzlarla yapılır.

5. Bilanço ve hesap kat'î defteri: Lüzumunda ayrıca muavin defterler ve dosyalar tutulabilir.

V. SEÇİMLER

Madde 32- Parti seçimleri prensip olarak gizli oy ile yapılır. Yalnız kongre divanının seçimlerinde işari reye karar verilebilir. Seçimlerde namzed gösterilip gösterilmemesi keyfiyeti üzerinde kongreler müsbet karar verdikleri takdirde en az bir misli namzet gösterilir.

Madde 33- Milletvekili namzetliklerinin tespitinde lüzumunda vilâyetlerle istişare etmek suretiyle merkez icra komitesi, mahallî idareler için de kaza komiteleriyle bil istişare vilâyet icra komiteleri salahiyetlidir.

VI. YARDIMCI TEŞKİLAT

Madde 34- Parti, kendi prensiplerine uygun kültür, spor ve hayır müesseseleriyle meslekî cemiyet ve sendikaların kuruluş ve faaliyetlerini desteklemek hususunda her türlü yardım ve gayreti gösterir.

Madde 35- Parti mensupları vilâyet ve kaza icra komitelerinin izni olmadıkça diğer gayrı siyasî teşekküllerde vazife alamazlar.

VII. MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Madde 36- Partinin feshine ancak millî kongrece ve azasının üçte iki ekseriyetiyle karar verilebilir.

Madde 37- Fesih kararı verildiği takdirde, muamelât kanun gereğince yapılır ve partinin menkul, gayri menkul mallariyle paraları millî kongrenin tayin edeceği bir hayır veya meslek cemiyetine bağışlanır.

Madde 38- Parti programı ile nizamnamenin tadili salâhiyeti millî kongreye aittir. Tadil teklifi merkez icra komitesince yapılabileceği gibi millî kongre azasının en az beşte birinin imzalı takririyle de yapılabilir. Bu gibi hallerde tadilât millî kongre âza mevcudunun üçte iki ekseriyetiyle olur. Netice hükümete ve parti teşkilât kademelerine bildirilir. Ve ayrıca gezetelerde de ilân olunur.

Madde 39- Merkez icra komitesi ilk altı ay zarfında parti ilçe çalışma tarzını izah eden bir talimatname hazırlayacaktır.

VIII. GEÇİCİ HÜKÜMLER

Madde 40- İlk millî kongre en az altı vilâyet teşkilâtı tamamlanıp ve âza sayısı en az iki bini bulunca müteşebbis merkez icra komitesinin tayin edeceği mahal ve zamanda toplanacaktır.

Bununla beraber bu toplantı partinin resmen faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıldan fazla uzatılamaz.

Madde 41- İlk millî kongre toplanıncaya kadar partinin bütün işlerini yürütmek üzere muvakkat bir müteşebbis icra komitesi kurulacaktır.

Müteşebbis icra komitesi parti kurucuları ve onlar tarafından seçilecek diğer âza ile teşekkül edecektir.

Komitece parti kurucuları arasından umumî bir sekreter ve bir umumî sekreter muavini seçilecektir.

Madde 42- Müteşebbis vilâyet komiteleri müteşebbis icra komitesince seçilecek, diğer müteşebbis tâli komiteler de merkez icra komitesinin tasvibile müteşebbis ve vilâyet icra komiteleri tarafından seçilecektir.

Madde 43- Türkiye Sosyalist partisinin kurucuları şunlardır:

1. **Esat Âdil Müstecabi:** İstanbul barosu avukatlarından, eski Cumhuriyet savcısı ve İmralı cezaevi müdürü, muharrir.

2. **Macit Güçlü:** İstanbul barosu avukatlarından.

3. **İhvan Kabacıoğlu:** Devlet Denizyolları Camialtı atölyesinde kaynak ustabaşısı.

4. **Aziz Uçtay:** Türk Matbuat teknisyenleri birliği umumî kâtibi, matbaa makine şefi.

Esat Adil Müstecabi (1320, Balıkesir) Tophane üsttü, Gökdeniz Apt. No. 5 İstanbul.

Macit Güçlü (1322, Adana). Ayazpaşa Çiftevav sok. No. 11/4 İstanbul.

İhvan Kabacıoğlu (1332, İstanbul) Halıcıoğlu, Fıstıklıçeşme Cad. No. 68 İstanbul.

Aziz Uçtay (1326, İstanbul) Beyazıt, Soğanağa, Daltaban yokuşu, No. 2 İstanbul.

TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ PROGRAMI

I- ANA PRENSİPLER:

T.S. Partisinin kuruluş ve faaliyeti şu ana prensiplere dayanır:

Madde 1- Türk Cumhuriyetini tam bir halk devleti haline getirmek ve halkın kayıtsız şartsız kendi kendini idare etmesine imkân verici her türlü siyasî, iktisadî ve içtimaî mevzuatı tesis ve tatbik etmek; T.S.P. bu prensiple demokrattır.

Madde 2- Türk milletinin refah, kültür, sağlık ve adalet seviyesini yükseltmek, vatandaşların ferdi gelişmelerini köstekleyen bütün sebepleri ve bu bakımdan mevcut her türlü iktisadî ve içtimaî adâletsizliği ortadan kaldırarak emek ve kabiliyetleri değerlendirmek; T.S.P. bu prensiple sosyalisttir.

Madde 3- Millet: Tarihin seyri içinde doğan ve gelişen ülke, dil, iktisadî hayat, kültür ve anane beraberliğidir. Bu beraberliğin siyasî ve iktisadî tam bir hürriyet ve bağımsızlıkla devamını sağlamak ve başka milletler için de bu hakkı tanımak; T.S.P. bu prensiple milliyetçidir.

Madde 4- Milletlerin siyasî ve iktisadî bağımsızlığı, halk kitlelerinin içerden ve dışardan istismar edilmemesi, milletler arası içtimaî adâletin ve hakikî demokrasinin temelini teşkil eder.

Bütün yeryüzü halk kitlelerinin emperyalist ve istismarcı tecavüzlere karşı kendilerini ve milletleri korumak için işbirliği etmeleri, içtimaî ve kültürel birlikler kurmaları, harbin sebeplerini ortadan kaldırma yolunda her türlü vasıtadan faydalanmaları, hür, bağımsız fakat mütesanit milletlerden müteşekkil bir dünya nizamı kurulması için çalışmak: T.S.P. bu prensiple beynelmilelci ve barışçıdır.

Madde 5- Tabiat üstü bir varlığa inanmak veya inanmamak hususunda fertlerin mutlak bir vicdan hürriyetine sahip olmaları ve bu

hürriyetin her türlü tezahürü karşısında devletin tam bir tarafsızlık muhafaza etmesi lâyisizmin felsefî bir neticesidir: T.S.P. bu prensiple lâyiktir.

II- VATANDAŞLIK HAKLARI

Partimiz aşağıda yazılı hak ve hürriyetlerin koruyucusu, cesur ve devamlı bir koruyucusu olmak azmindedir:

Madde 6- Türk vatandaşlığı, bu sıfatı taşıyan herkes için siyasî, iktisadî ve içtimaî bütün hak ve salâhiyetlerden ancak emek ve kabiliyetiyle mütenasip surette istifade yolunu açık tutar.

Madde 7- Vatandaşın iş ve çalışma hakkı mutlaktır.

Millî ekonomi, bütün halk kitlelerinin istihsal kudretlerini yükseltmeğe, işsizliği ortadan kaldırmağa, çalışmadan yaşamak fırsatı veren şartları izale etmeğe, fertlerin maddî ve manevi kabiliyetlerini değerlendiren bir iş ve çalışma adâleti yaratmağa elverişli bir hale getirilecektir.

Madde 8- Vatandaşın şahsî emeğiyle meydana gelen hususî mülkiyet hakkı mutlaktır. Ancak millî servetin muayyen bir zümrenin inhisarı altında bulunmasına ve ısrafına sebep olan, umumî refahı zorlaştıran büyük istihsal vasıtaları, büyük arazi, fabrika, banka, umumî nakil vasıtaları, madenler ve saire gibiler, derece derece kamulaştırılarak millet namına işletilecektir.

Madde 9- Vatandaşın çalışma hakkı kadar hayat, sağlık ve refah hakları mutlaktır. Kol ve kafa emekçilerinin hastalık, sakatlık ve ihtiyarlık hallerinde bakımı, dinlenme ve geçim meseleleriyle çalışma yaşına kadar yoksul ve kimsesiz çocukların bakım ve tahsil işi devletçe kurulacak çeşitli hastahane, bakım, dinlenme yurtları, yatılı okullar ve geniş çapta bir içtimaî devlet sigortasiyle temin edilecektir.

İlk öğretim çağında bulunan çocuklarla beynelmilel iş mevzuatının tayin ettiği yaş hadlerinden aşağı olanların işçi olarak çalıştırılmasına müsaade edilmeyecektir.

Madde 10- Türk milletinin ileri ve demokratik haklarını inkâr et-

meyen ve bilâkis bu hakların gelişmesini sağlayan, fikir, söz, matbuat, grev, nümayiş; toplantı ve her türlü teşkilâtlanma hürriyetleri mutlaktır.

Bu hürriyetlerin kanunlarla tahdid ve takyid edilmesine aslâ müsaade edilmeyecektir.

Madde 11- Vatandaşın şahsî emniyet ve masûniyeti mutlaktır.

Salâhiyetli hâkim tarafından verilecek sorgu ve tevkif kararından başka bu masuniyet hiçbir suretle ve hiç bir kanunla kayıt altına alınamaz. Polis ve jandarma mevzuat ve teşkilâtının bilhassa bu bakımdan demokratlaştırılması yoluna gidilecektir.

Madde 12- Vatandaşın vicdan hürriyeti ve din serbestliği mutlaktır.

Din lehine ve aleyhine, siyasî mahiyette olmayan, her türlü neşriyat, propaganda, felsefî teşkilât yapılabilir.

Devlet, dinî meseleler ve müesseseler karşısında tam bir tarafsızlık muhafaza edecek ve dinî müesseseler devlet resmî kadrosu içinde yer almayacaktır.

Madde 13- Vatandaşın muhaberat ve seyahat hakları mutlaktır.

Muhaberatın gizliliği devletçe garanti edilecektir.

Madde 14- Vatandaşın kültür hürriyeti mutlaktır. İlk tahsil, herkes için parasız ve mecburidir. Devlet elindeki bütün imkânlarla bu mecburiyeti umumîleştirir.

İlk tahsil ana lisanla yapılır.

Orta, teknik ve yüksek tahsil parasız olduğu gibi bu haktan bütün millet çocuklarının faydalanması yolunda gereken her türlü masraf devletçe ödenir.

Partimiz üniversitelerimizin ilerde kurulacak akademi ve enstitülerimizin muhtariyeti prensibini müdafaa ve tesis edecektir.

Madde 15- Siyasî, içtimaî, iktisadi ve kültürel her türlü hak, hürriyet ve salâhiyetler karşısında, din, mezhep, ırk, dil ve cinsiyet farkı gözetilmeyecektir.

Madde 16- Vatandaş her hangi bir kanunun anayasaya aykırılığını ileri sürerek bu kanun aleyhine mahkemenin karar vermesini isteyebilecektir.

Madde 17- Milletin demokratik hak ve hürriyetleriyle yurdun siyasî ve iktisadî bağımsızlığını korumak, her vatandaşın en mukaddes vazifelerindendir. Askerlik hizmeti her kademede, herkes için mecburî olacak, bedel verme usulü aslâ tesis olunmayacaktır.

III- İÇTİMAİ POLİTİKAMIZ

Madde 18- Partimiz, aileyi milletimizin temel müesseselerinden biri sayar ve ailenin korunmasını, demokrat duygular içinde gelişmesini zarurî görür.

Madde 19- Her ailenin hususî bir ikametgâha sahip olmasında, çocukların bakım ve terbiyesindeki lüzumlu maddî yardımların yapılmasında devlet vazifelendirilecektir.

Madde 20- Devletçe desteklendirilmeyecek olan içtimaî sigortalar, kooperatifler, ana ve çocuk yurtları gibi çeşitli koruyucu teşkilâtla ailenin maddî ve manevî kalkınması düzenlenecektir.

Madde 21- Aile saadetini zorlaştıran her türlü hukukî kayıtlar kaldırılacak, gerek evlenme, gerek boşanmadaki mütaassıp zorluklar kanunlarla önlenecektir.

Madde 22- Aile saadetini ana, baba ve çocukların ruhî ve bedenî sağlığını tehlikeye düşüren sarî hastalıklar, aklî ve ruhî bozukluklara karşı evlilik müessesesini koruyucu kanunî tedbirler alınacaktır.

Madde 23- Kumar, fuhuş, alkolizm, verem, frengi, trahom ve sıtma gibi içtimaî faciaları önleyici sivil ve resmî mücadele teşkilâtı kurulacak, bunların kurbanları bakım ve nezaret altına alınacaktır.

IV- İDARİ POLİTİKAMIZ

Madde 24- Partimizin idare şekli olarak Cumhuriyet rejimine ve kuvetlerin ayrılması prensibine bağlı kalacaktır.

Madde 25- Azası doğrudan doğruya üç senede bir, millet tarafından seçilen bir teşrii kuvvetin (Büyük Millet Meclisinin) başlıca salâhiyetleri şunlar olacaktır:

1- Anayasanın lâfzına ve ruhuna uygun kanun yapmak,

2- Harp ilân etmek, sulh yapmak,

3- Beynelmilel mahiyette olan her türlü akitleri tastik veya reddetmek,

4- Devlet bütçesini müzakere, tastik ve kontrol etmek,

5- Umumî af yapmak,

6- Cumhur Reisinin muhakeme edilmesine karar vermek,

7- Temyiz mahkemesi ile divanî muhasebat reislerini ve başkomutanı seçmek.

Madde 26- Kazaî kuvvet, teşriî ve icraî kuvvetten ayrı, müstakil ve millet namına hareket edecek idarî ve adlî kaza birleştirilecektir.

Hâkim ve müddeiumumilerin tayin, nakil ve terfileri bütün Türkiye hakim ve müddeiumumilerinin tek dereceli ve gizli olarak her dört sene için kendi aralarından seçecekleri 15 âzalı yüksek kaza meclisi tarafından yapılacaktır.

Temyiz mahkemesi reisinin riyaset ve adliye müsteşarının iştirâk edeceği bu meclis, teşriî meclise münhasıran adlî mahiyette olan kanunlar teklif edecek ve Adliye Vekâleti ile istişarî mahiyette işbirliği yapacaktır.

Madde 27- CumhurReisi her dört senede bir, tek dereceli ve gizli reyle doğrudan doğruya millet tarafından seçilecektir.

Madde 28- İcra kuvvetini Cumhur Reisi temsil edecek, hükûmeti, lüzumu kadar devlet sekreteriyle, Cumhur Reisi tarafından teşkil olunacaktır.

Hükûmetin vazife ve selâhiyetleri:

1- Teşrii meclis tarafından yapılan kanunları tatbik etmektir.

Madde 29- Cumhur Reisinin teşriî meclis kararlarına karşı veto hakkı olmayacak, hususi affa ve ölüm cezalarının tasdikine selâhiyetili kılınacaktır.

Madde 30- Vilâyet, kaza ve nahiyelerin idaresi, idare âmirlerinin reisliğinde her üç senede bir doğrudan doğruya seçilecek olan ikişer kişilik mahalli heyetlerce yürütülecek ve vilâyet umumî meclisleri kaldırılacaktır.

Madde 31- Şehir ve köylerin idaresi şehir ve köy meclislerine ait olacak, bu meclislerin reisi ve azası her üç senede bir doğrudan doğruya şehir ve köy halkı tarafından seçilecektir.

Mahallî idarelerin malî ve idarî vaziyet ve selâhiyetleri için hususî kanunlar yapılacaktır.

V- SEÇİM SİSTEMİ VE PRENSİPLERİMİZ

Madde 32- Partimizce seçim 18 yaşından yukarı bütün vatandaşların, subay ve erler de dahil olmak üzere devlet idaresine bilvasıta iştirakini temin eden demokratik bir sistemdir.

Madde 33- Bütün seçimler, siyasî partilerin nezareti altında, nisbî temsil esasına göre tek dereceli ve gizli yapılır.

Madde 34- Her seçim için siyasî partilerce namzet gösterilir. Ayrıca müstakil olarak namzetlik konulabilir.

Madde 35- Cumhur Reisi bütün Türkiye seçmen sayısının üçte ikisiyle seçilir. Bu nisap mevcut olmazsa seçim tekrarlanır.

Araya bir devrelik fasıla girmedikçe aynı şahıs ikinci defa Cumhurreisi seçilemez.

Madde 36- Her vilâyet bir seçim dairesidir. Partili partisiz millet vekili namzetleri aldıkları rey sırasına ve seçim dairesinin çıkaracağı milletvekili miktarınca kazanmış sayılırlar.

Madde 37- Partilere verilmiş olup ta nisap harici kalan ve kazanmayan bütün seçim dairelerindeki diğer reyler her parti için ayrı ayrı toplanarak bu reylerden her otuz bini için ayrıca bir milletvekili seçilir.

Madde 38- Seçim dairelerindeki bütün nüfusun her elli bin ve küsuru için bir millet vekili hesap edilir.

Madde 39- Devlet bütçesine esas olan vergilerin demokratlaştırılması ve âdil ölçülere dayanması gerektir. Bu sebeple partimiz,

1- Yoksul halk kütlelerinin zarurî ihtiyaçlarını karşılayan eşya üzerindeki istihlâk vergilerini asgarî hadde düşürmek,

2- Tatbikatta doğrudan doğruya müstehlike tahmil edilmiş olan vasıtalı vergi sistemini terketmek,

3- Toprak, hayvan ve yol vergilerini ancak normal geçim haddini aşan aile gelirleri üzerinden tatbik etmek,

4- Yalnız kol ve kafa emeğiyle geçinenlerin gelirleri üzerine konmuş olan bütün vergileri kaldırmak,

5- İntikal harçlarile sermayenin aşırı kazançları üzerindeki vergi nisbetlerini müterakki surette arttırmak,

6- Vergi kaçakçılığına karşı en şiddetli kanunî tedbirleri almak ve bunu önleyici teşkilât kurmak,

7- Yarı resmî bir mahiyet arzeden her türlü iane sistemine nihayet vermek,

için çalışacaktır.

Madde 40- Devlet bütçesinde yalnız ve masraf muvazenesi değil aynı zamanda halkın menfaatlerinin dışında kalan masrafların kaldırılması esas tutulacak ve her türlü sarfiyat için önceden kontrol usulü ittihaz olunacaktır.

Madde 41- Büyük çaptaki âmme hizmetlerini başarmak yolunda mutedil şartlara bağlı iç ve dış istikrazlar tecviz olunacaktır.

VI- İKTİSADİ POLİTİKAMIZ

Madde 42- Milletin başlıca unsurlarından biri de iktisadî hayat beraberliğidir. Demokrasinin iktisadî karakterini tayin eden bu beraberliğin müsavicilik prensibine değil, adalet prensibine dayanması gerektir.

Bir milletin iktisadî hayat beraberliğindeki adalet ölçüsü, müsavi şanslar ve şartlar altında her ferdin kendi zekâ, kabiliyet ve emeğinden ibarettir. İktisadî bütün imkânlar milletin bütün fertlerine karşı tamamile serbest ve açık tutulmadıkça fertlerin bir kısmı, diğerlerinin aleyhine olarak daima büyük kazançlar temin etmek suretile millî serveti inhisar altında bulundururlar ve millî sefalete yol açarlar. Bu sebeple:

1- Her türlü büyük istihsal ve aşırı kazanç vasıtası olan malî, zirai, ticarî, sınaî iş şubelerini kamulaştırarak millet namına işletmek

ve bunların dışında kalan şahsî ve hususî teşebbüsleri tamamiyle serbest bırakmak,

2- Millî servetin çoğalmasını zorlaştıran ve halkın umumî refahı yerine şahsî menfaatlerin kuvvetlenmesine imkân veren başı boş iktisat sistemi yerine umumî ihtiyaçların tatminini ve millî kalkınmayı kolaylaştıran plânlı iktisat sistemini kabul ve tatbik etmek,

3- Her şey halk için prensibine bilhassa iktisadî meselelerde sadık kalmak, Partimizin en esaslı gayelerindendir.

Madde 43- Fertleri başı boş birer müstahsil ve müstehlik vaziyetinden kurtarmak için gerek istihsal, gerek istihlâki geniş bir surette kooperatifleştirilecek ve bu suretle müstahsillerle müstehlikler arasındaki yıkıcı ayrılığı kaldırarak sağlam ve hakikî bir iktisadî hayat beraberliği meydana getirilecek; işçi, köylü, küçük esnaf ve memurların hayat zorluklarını önleyici her türlü iktisadî tedbirler ön plâna alınacaktır.

Madde 44- Devletin iktisadî bünyesi içinde iş verme ve iş alma beraberliğini yaratacak bir zihniyet altında bütün iş şubelerinde sendikalar ve birlikler meydana getirmeği ve bu teşekküllere geniş çapta hak ve hürriyetler sağlamayı partimiz millî ve siyasî beraberliğimizin en sağlam müeyyidesi sayar.

VII- KÖY VE KÖYLÜ POLİTİKAMIZ

Madde 45- Toprak, onu işleyerek, onunla geçinenlerindir.

Partimiz, Türkiye'de küçük birer toprak reformu meydana getirmek gayesiyle şu esasları başarmağa çalışacaktır:

1- Yeter derecede toprak işletme vasıtaları haddini esas tutarak topraksız ve işletme vasıtasız köylü ailesi bırakmamak,

2- Ekili ve dikili bütün topraklarımız bugünkü köylü nüfusuna yetmeyeceğinden fazla köylü nüfusuna sınaî ve iktisadî mahreçler aramak,

3- Toprak işletmesini ve hayvan yetiştirmesini hususî mülkiyet haklarına riayet edilmek şartiyle çok daha elverişli bir işletme siste-

mine bağlamak ve köylerimizi bir istihsal ve satış kooperatifçiliği şebekesi haline getirmek,

4- Köy meselesini esasından halletmek üzere, ileri teknik ve teknik kadrolarla, toprak işletme ağır sanayiine ön plânda yer vermek,

5- Refah, kültür, sağlık ve adâlet nimetlerinden köylerimizin azamî derecede faydalanmasını temin edecek olan bütün şartları ve burada ileri tekniğe ve her türlü kadro topluluğuna imkân verici "büyük köyler" prensibine cesaretle bağlı kalarak en az ikişer bin nüfuslu ziraî merkezler meydana getirmek,

Madde 46- Partimiz, içtimaî mukadderatı aynı olan işçi ve küçük esnaf kitleleriyle köylülerimiz arasındaki iktisadî ve siyasî menfaat beraberliğini sağlamlaştıracaktır.

VIII- ADALET POLİTİKAMIZ

Madde 47- Partimiz adaleti, kültürlü hâkimin, hür ve müstakil mahkemenin ve tamamiyle demokrat kanunların bir neticesi sayar.

Madde 48- Hâkimlerin istiklâli kadar yüksek bir refah içinde yaşamalarının da teminiyle ilgili tedbirlere baş vurulacak ve bugünkü iş hacmi azaltılacaktır.

Madde 49- Cezanın çektirilmesinde, suçluların bir daha suç işleyemez bir hale getirilmesini sağlayan en ileri terbiye, ıslah, içtimaî korunma ve gözetme sistemleri kabul edilecek ve bütün cezaevleri birer iş ve ıslah yurdu haline getirilecektir.

Madde 50- Suçlu çocuklar için ayrı mahkeme ve usul kanunlarile, ıslah yurtları; kimsesiz çocuklar için de gözetme ve koruma müesseseleri meydana getirilecektir.

Madde 51- Ağır cezalı suçlarla matbuat ve siyasî mahiyetteki bütün suçlar için jüri sisteminin tatbiki ve iş ihtilâfları için de, çabuk iş gören hususî mahkemeler kurulması partimizin başlıca gayelerindendir.

Madde 52- Mevcut bütün kanunlarımız ileri ve tamamiyle demokratik bir zihniyetle millî bünyemize ve ihtiyaçlarımıza göre tek-

rar gözden geçirilecek, vatandaş hak ve hürriyetlerini daraltan her türlü mevzuat kaldırılacaktır.

IX- SAĞLIK POLİTİKAMIZ

Madde 53- Başlıca istihsal unsuru ve saadet kaynağı olan insan sağlığını partimiz millî meselelerimizin en mühimlerinden sayar. Bu sebeple,

1- Her çeşit bakım ve tedavi müesseselerini millet namına işletmek,

2- Bu müesseseleri kademeli bir tertiple köylerimize kadar yaymak,

3- Bütün sağlık kadrolarını ihtiyaca yeter dereceye çıkarıp millet müesseselerine bağlamak ve bu kadrolara yüksek bir refah ve iş huzuru temin etmek,

4- Türkiye'nin sağlık meselesini esasından halletmek ve tıb ilminin nimetlerinden bütün halk kitlelerini faydalandırabilmek için en az on senelik bir plân ve uzun vadeli bir istikrar yapmak, başlıca hedefimiz olacaktır.

X- MÜNAKALE VE BAYINDIRLIK POLİTİKAMIZ

Madde 54- Partimiz, iç pazarları ve çeşitli istihsal bölgelerini birbirine bağlayan ana yollardan, ihraç ve muvasala limanlarından başka, köy, kasaba, iç ve dış yollarını da plânlı bir devlet işi yapmak lüzumuna kanidir.

Madde 55- Şimendiferciliği yalnız millî müdafaa zaruretlerine göre değil, iktisadî ihtiyaçlarımıza göre de plânlaştırarak kültür ve refahın muayyen merkezlerde toplanmasına nihayet verici tedbirlere baş vuracağız.

Madde 56- Bütün Türkiye için bir elektrikleşme devresini açmağa çalışacağız ve bu yolda her çeşit tabiat kudretlerini istifade edilir hale getireceğiz.

Madde 57- Köylerden başlayarak şehirlere doğru medeni bir is-

kân ve imar plânı tatbik etmek suretiyle her aileye şahsî mülkiyetine bağlı hususi ikâmetgahlar temini yolunda devlet kuvvetlerini ciddi ve devamlı surette vazifelendirmek, partimizin mutlaka başarmak azminde bulunduğu en mühim sosyal davalarımızdan biri olacaktır.

XI- MİLLİ TERBİYE VE KÜLTÜR POLİTİKAMIZ

Madde 58- Halkımızın millî ve medenî seviyesini yükseltmek, onu demokratik hak ve salâhiyetlerini kullanma hürriyetine alıştırmak, siyasî ve içtimai bakımdan olgunlaşmasını temine yarayan bütün vasıtalardan faydalanmasını kolaylaştırmak yolunda partimiz plânlı bir şekilde gayret sarfedecektir.

Madde 59- Çocuklarımızın ve gençlerimizin sıhhat ve kültüründe sağlamlaşmasını sağlayacak surette tahsil ve spor vasıtalarını bütün halk kitlelerinin istifadesine açık tutacağız.

Madde 60- Partimiz, matbaa, kitap, gazete, mecmua ve kütüphane meselelerini en geniş bir demokrasi anlayışı içinde millî kültürümüzün en verimli ve en hür birer kaynağı haline getirmek ve bu müesseselerin gelişmesini halkçı karakterini ârızalara uğratıcı engelleri yok etmek azmindedir.

Madde 61- Münevverlerimizin büyük bir ekseriyeti devlet hizmetinde bulunduklarından, memurlarımızın fikir ve aksiyon sahalarındaki siyasî faaliyet hakkından mahrum tutulması zihniyetini aslâ tasvib etmiyecek ve memurların siyasî teşekküllere intisap etmelerini ve meslek sendikaları kurmalarını kolaylaştıracaktır.

Madde 62- Partimiz, matbuatın her türlü mesele ve doktrinler üzerinde ve tam bir serbestlik içinde münakaşa ve neşriyat salâhiyeti tanıyacaktır.

63- Neşriyat hakkından bütün vatandaşların faydalanabilmesini zorlaştıran malî ve idarî engellerin kaldırılmasına çalışacak, milletler arası haberleşme serbestliğini kayıtsız şartsız tanıyacaktır.

XII- DIŞ POLİTİKAMIZ

Madde 64- Partimiz, demokrat komşu milletlerle dürüst ve samimi bir iş birliğine dayanan karşılıklı dostluk ve diğer bütün demokrat milletlere karşı da beynelmilel tesanüt ve barışçı bir zihniyet gütmek suretiyle hem milletimize hem insanlığa faydalı olmağa çalışacaktır.

Madde 65- Partimiz millî menfaatlerimizle ahenkli beynelmilel taahhütlerini savunmaktadır, demokrasinin mahiyetinin her türlü beynelmilel teşebbüsleri ..... hareketleri, insanlığın ve medeniyetin kalkınmasına matuf siyasî ve içtimaî faaliyetleri desteklemeyi bir vazife sayacaktır.

XIII- MÜTEFERRİK MESELELER

Madde 66- Bu programda yazılı prensiplerin dışında kalan iktisadî, içtimaî, siyasî, teknik ve önceden gözetilmesine imkân olmayan şartların doğuracağı diğer bütün meseleleri ve hadiseleri partimiz millî zaruretlerin ve sosyalistçe düşünüşün rehberliği altında tetkik ve halledecektir.

Madde 67- Partimiz iktidar mevkiine geçinceye kadar bu programda mevcut fikir ve prensipleri halkımıza anlatmak ve yaymak hususunda her vasıtadan faydalanacak ve parti âzasını bu yolda vazifelendirecektir.

Madde 68- Partimiz hakiki demokrasinin Türkiye'de gelişmesine ve milletimizin iktisadî ve içtimaî kalkınmasına elverişli fikir ve hareketler güdecek olan diğer siyasî partilerin faaliyet serbestliğini tanıyacak ve kendilerine saygı gösterecektir.

1- **Esat Adil Müstecabi:** Avukat ve muharrir, Tophane üstü Gökteniz apt. No. 5

2- **Macit Güçlü:** Avukat, Ayaspaşa Çiftevav so. 11/4.

3- **Hüsamettin Özdoğu:** Tesviyeci, Fıçıcı So. 23 Tarlabaşı.

4- **Avadis Aleksanyan:** Nor-or gazetesi sahibi, Kuzguncuk, İbadiye, Müneccimbaşı So. 102.

5- **Behçet Atılgan:** Muharrir, Taksim Temiz So. 38/6.

6- **Mustafa Börtlüce:** İnşaatçı, Tarlabaşı, Fıçıcı So. no. 23.

7- **Alâettin Hakgüder:** Tüccar, Osmanbey, Hacı Mansur So. 59/1.

8- **Aziz Uçtay:** Matbaa makine şefi, Soğanağa, Daltaban yokuşu 2, Beyazıt.

9- **İhvan Kabacıoğlu:** Kaynakçı ustası, Halıcıoğlu Fıstıkçıçeşme Cad. 68.

10- **Süleyman Taki:** Tornacı, Halıcıoğlu, Yenimahalle Kırkayak So. 7.

11- **Aziz Ziya Sıradağ:** Serbest muharrir, Beyoğlu Ağacamii Öğüt so. 17.

T.S.P. nin 26 Haziran 946 günü Yeni Sabahda neşredilen nizamnamede gösterilen parti merkezinin adresi yukarıdaki şekilde değiştirildiğini arzederiz.

TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ'NİN PROTESTOSU

Yurttaşlar,

Türkiye Sosyalist Partisi Merkez İcra Komitesi aşağıda yazılı sebeplerle MİLLET VEKİLİ seçimine iştirak etmemek kararı vermiş ve bu kararından Türk milletini haberdar etmeyi lüzumlu görmüştür.

1- Parti programımızın 32nci maddesi seçim hakkında şu ana prensibi ihtiva etmektedir: "Seçim, 18 yaşından yukarı bütün yurttaşların, Subay ve Erler de dahil olmak üzere devlet idaresine bilvasıta iştirakini temin eden demokratik bir sistemdir." Halbuki seçim kanunu rüştüne ermiş ve her türlü medeni ve hukuki ehliyete kavuşmuş 18-22 yaş arası yarım milyondan fazla yurttaşın siyasî haklarını tanımamakta, aynı zamanda yüz binlerce subay ve eri Türk vatandaşlık sıfatının en yüksek, en şerefli ve en demokratik vazifesini görmekten mahrum etmektedir.

2- Parti programımızın 33'ncü maddesi seçimlerde "Nisbi Temsil" sistemini kabul etmiştir. Nisbi temsile dayanmayan bir seçimden demokratça neticeler beklenemez: Seçim dairelerinin nisap hariçi kalmış reyleri için –ki hepsi bir araya getirilince milyonlar tutar- seçim kanunu hiçbir tedbir ve usulü ihtiva etmemektedir.

3- Bununla beraber yine parti programımız seçimlerin mutlak bir serbestlik ve hürriyet içinde yapılmasını amirdir. Partimiz bu serbestlik ve hürriyetin maddi manevi sebeplerle ihlal edilmiş olduğuna kanidir. Çünkü:

A- Amme hukukunun (kanunsuzluğun geçici bir müddetle kabulü) diye tarif etmiş olduğu sıkı yönetim idaresinin hakim bulunduğu vilayetlerde aşağı yukarı dört milyona yakın yurttaşın siyasi hak ve selahiyetleri tahdit edilmiş, hürriyetleri maddi ve manevi baskılar altına alınmış bulunmaktadır.

B- Anavatan sınırları içinde tam birer müstemleke kanunu ruhunu temsil eden (Tunceli ve Takriri Sükun) kanunları hâlâ yürürlüktedir. Bu kanunların idari mercilere vermiş olduğu selahiyetlerle yüz binlerce vatandaşın siyasi ve medeni hak, selahiyet ve hürriyetleri tamamıyla tahdit edilmiştir. Tunceli kanununu tatbik eden idari mercilerin selahiyeti Yargıtayın, hatta Büyük Millet meclisinin selahiyetlerinin bir kısmının fevkindedir.

C- 1936'da müstaceliyet kararıyla encümenlerden geçirilmeksizin kabul edilmiş olan Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun 18nci maddesinin esbabı mucibe layihası bu maddenin münhasıran seçim zamanında tatbik edilmesini vaat eden keyfi ve idarî bir hükmü ihtiva etmekte idi. Kanunun bu maddesi halâ yürürlüktedir. Bu madde bütün adlî kanunların ve anayasamızın tanıdığı mukaddes hürriyet ve masuniyetimizi dilediği anda yok edebilir.

D- İçtimaatı umumiye kanununun, iş kanununun, cemiyetler kanununun, daha diğer bir çok nizamname, talimatname, ve kararnamelerin ihtiva ettikleri antidemokratik hükümler el'an yürürlüktedir. Ve bu hükümler yurttaşların siyasî ve manevî serbestliklerini baskı altında bulundurmaktadır.

E- Antidemokratik devrenin siyasî mağdurları olan siyasî mahkûmlar ve sürgünlerin demokrasinin ilânına bir delil olmak üzere af edilmeleri icap ederken Meclis ve hükümet bu kararı ittihaz etmemiştir.

Partimiz yukarıda açıkladığı sebepler, mevzuat ve idarî sistemlerin hâkim ve lâfiz bulunduğu müddetçe millet vekilliği seçiminin serbestçe yapılabileceğine, yurttaşların her türlü korku ve endişeden âri bir hürriyete kavuşmuş bir halde serbestçe seçime iştirak edebileceklerine asla inanmamaktadır.

4- Milletvekili seçimi demek, Türk Milletinin kendi mukadderatı üzerindeki selâhiyetlerini dört yıl müddetle birkaç yüz yurttaşa

devretmesi demektir. Bu, uzun bir müddetli araştırma, soruşturma, teşkilâtlanma işidir.

Millet, tek parti sisteminin uzun yıllar süre gelmiş olan tazyik ve itisafından henüz kurtulmuş gibidir. Kendini toparlamağa, teşkilâtlandırmağa vakit bırakılmamıştır. Büyük Millet Meclisi seçimin müstacelen yapılması kararını vermiş, Cumhuriyet Halk Partisi de bu işi tertiplemiş olmakla müttehemdirler.

Partimiz, tarih önünde ve millet önünde bu ittihamı yaparken bu hareketin Türk Demokrasisini sık boğaz etmekten başka bir şey olmadığını açıklamadığı da vazife sayar.

5- Türkiye Sosyalist Partisi, Millet vekili seçimlerine iştirake karar vermiş olan diğer siyasi partilerin, Cumhuriyet Halk Partisinin ve hükümetinin maksatlı arzusuna bile bile uyduklarını ve böyle iştirak kararı vermiş olmakla, Türk Demokrasisinin gelişmesine engel olduklarını beyana mecburdur. Çünkü:

a- Belediye seçimlerine ademi iştirak kararı vermiş olan mezkur partilerin ileri sürmüş oldukları mucip sebepler, Milletvekili seçiminde de aynen ve belki daha fazlasıyla mevcuttur.

b- Belediye seçimlerini tek başına yapmak zorunda kalan Cumhuriyet Halk Partisi dünya muvacehesinde tehlikeye giren projesini kurtarmak için kanunlarda bazı ehemmiyetsiz tadilat yapmak, meclisi feshetmek ve tek dereceli seçime geçmek lüzumunu duymuş fakat iktidarı elinde tutabilmek için de seçim, mücadele ve teşkilatlanma müddetini asgari hadde düşürmüştür. Kendilerini demokrat ve inkılapçı diye vasıflandıran partiler Cumhuriyet Halk Partisinin bahş ve lûtf ettiği bir avuç demokrasiyi kafi görerek daha fazlasını istemekten vazgeçmişlerdir.

Bu partiler seçime iştirak kararı vermekle, Halk Partisinin şeklen meşhur bir mücadeleden sonra tekrar iktidar partisi olmak şerefini iktisap etmesine yardım etmiş olacaklardır. İnkılapçı ruhunu ve vasfını kaybetmiş, ancak iç mücadelelerin ve

dış zaruretlerin ilcaatile demokrasi kapısını aralık etmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi tekrar iktidara geçer geçmez demokrasiyi bir defa daha ilga etmek suretiyle mükafatlandırması muhtemeldir.

c- Aralarında müşterek bir muhalefet cephesi kurmayı bile lüzumsuz sayan, organisation ve mücadele kabiliyetleri bakımından Cumhuriyet Halk Partisinin hükümranlığına nihayet verecek ideolojik çapta bulunmayan bu partiler, eğer milletvekili seçimine ittifakla ademi iştirak kararı verebilmiş olsalardı, Cumhuriyet Halk Partisi ve hükümeti hem millet, hem dünya muvacehesinde son derece müşkül bir duruma sokulmuş olacak ve durumdan kurtulmak için de demokrasi kapısını ardına kadar açmaya mecbur kalacak.

Türkiye Sosyalist Partisi bütün bu mülahazalar ve haklı sebeplerle milletvekili seçimine ademi iştirak kararını vermiş ve bu kararıyla halk kitlelerinin ölmez ve inkar edilemez haklarına, gerçek demokrasiye bağlılığını teyit etmiştir.

Türk milletinin topyekun saadet ve selametli zümrelerin refah ve iktidarına değil, en geniş manasıyla, emeğinin karşılığını henüz elde edememekte olan büyük halk kütlelerinin refah ve iktidarına bağlıdır. Partimizin mevcudiyet ve faaliyeti bu idealimizin teminatı olacaktır.

Yaşasın gerçek demokrasi. Yaşasın Büyük Türk Milleti.

Türkiye Sosyalist Partisi
Genel Sekreteri
Esat Adil Müstecabi

APAÇIK DOSDOĞRU TSP SEÇİME NEDEN GİRMİYOR?

Adiloğlu

Yurdun dört bir bucağını sarmış görünen seçim gürültüleri karşısında Türkiye sosyalist partisinin protestosu, başlı başına bir hadise olarak ele almaya değer. Bu inkılâpçı partinin vermiş olduğu seçime girmeme kararı ile inkılâpçılığın ne demek olduğunu bir defa daha anlamış oluyoruz.

İnkılâpçılık:

Hadiselerin kuyruğuna takılıp, kuyruğun hareketlerine ayak uydurmak demek değildir.

Kendisini kütlenin mürşit ve rehberi sayan bir parti her türlü şahsi düşünüş ve ihtirasları alt edemedikçe, kararlarının tarihi mesuliyetini taşımaya muktedir olamaz ve kitle davasını yürütmenin yolunu bulamaz.

Partinin neşrettiği beyanname gösteriyor ki, bu günkü şartlar içinde emekçi sınıfın seçime iştirak etmesi menfaatlerine uygun değildir. Demokrat parti veya reaksiyoner burjuva partilerinin sevk ve idare ettikleri bir biçimin akışına katılmak emekçi halkın her yerde zararına olmuştur.

Emekçi kitleler demokrasinin verdiği imkanlardan faydalanmak kendini teşkilâtlandıracak ve inkılâpçı saflarını hazırlayacaktır. Bunları yapmadan kitleyi kaybedeceği bir mücadeleye sürükleyen bir partiye sergüzeştçi ve aksi inkılâpçı bir parti damgası vurmakta tereddüt edilmemelidir.

TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

Ana Nizamname, Faaliyet Programı ve
Parti Ana Nizamnamesinin İzahı
İstanbul, 1946
Basıldığı Yer: F–K Basımevi

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Ana Nizamnamesi

Madde 1- "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" adında siyasi bir parti kurulmuştur. Partinin adı, bu nizamnamede sadece "Parti" kelimesile anılacaktır. Bu adı gösteren remiz "T.S.E.K.P."dir.

2- Parti, kanunî mevzuat ve nizamnamede yazılı esaslar dahilinde çalışır.

3- Partinin merkezi, İstanbul şehridir. Türkiye'nin her yerinde şubeler açabilir.

4- Partinin başlıca gayeleri şunlardır:

a) Memleketin ekonomik, politik ve sosyal hayatının bütün gelişmelerinde, emekçi halkın demokrasi hak ve hürriyetlerinden gerçekten faydalanmasını, iç ve dış siyasetinin tayininde doğrudan doğruya söz sahibi olmasını sağlamak,

b) Türkiye emekçi ve köylüsünü ve tabiî müttefikleri olan sosyal zümreleri "ırk, mezhep farkına, deri rengine ve yerli veya muhacir olmalarına bakmaksızın yerli ve yabancı sermayedarların (kapitalistlerin) istismarlarına, siyasi tahakkümlerine karşı korumak ve irticaa, faşizme karşı sistemli bir mücadele yürütmek,

c) Milleti, teşkilâtlı ve demokratik bir bünyeye kavuşturarak, bu sarsılmaz temel üzerinde, millî istiklâlimizi gereği gibi sağlamlaştırmak,

d) Emekçi ve köylü yığınlarının, gittikçe daha geniş ölçülerde teşkilâtlanmalarına ve iktisadî, siyasî hareketlere girişmelerine yardım suretile, memlekette sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarını olgunlaştırmak.

5- Partinin gayelerini gösterir bir "parti bayrağı", bir de "parti marşı" yaptırılacaktır.

Partiye giriş şartları:

6- Partiye girmek istiyenlerden aşağıdaki şartlar aranır:

a) 20 yaşına girmiş olmak,

b) Medenî haklara sahip bulunmak,

c) Parti program ve disiplinini kabul etmek, bu programın gerçekleştirilmesi işinde kendisine verilecek ödevleri dürüstlükle yapacağına dair söz vermek,

d) Aidatını muntazaman ödemeyi taahhüd etmek,

7- Emekçi ve köylü sınıflarının sosyalist bir demokrasi yaratmaktaki tarihî rolünü idrak etmiş olan ve bu tarihî savaşta vazife almak isteyen her samimi ve namuslu vatandaşa, mensup olduğu ırka, sınıfa, din ve aileye bakılmaksızın parti safları açıktır.

8- Partinin bütün âzaları arasında mutlak bir müsavat vardır.Parti teşkilât kadrolarını yetiştirmek, faaliyetlerini tertiplemek, emekçi ve köylü yığınlarının siyasî hareketlerini sevk ve idare etmek hususlarında yararlık ve başarıları, mensup oldukları parti grupları ve idare kurulları tarafından takdir edilen partililer -ister kol, ister kafa emekçisi olsunlar- seçimle idareci rehber kadroya girebilirler.

9- Partiye üye olmak isteyen her vatandaşın, kendisini, en az bir seneden beri parti üyesi bulunan iki eski üyeye tavsiye ettirmesi şarttır.

(Muvakkat hüküm: İlk kongreye kadar, müessis üyelerden biri tarafından takdim edilmek yeter sayılır.)

Partiden çıkarma:

10- İdareci Parti kurullarının kararlarına aykırı hareket eden, faaliyetlerinde disiplinsizlik gösteren üyelerin partiden çıkarılmalarını, mensup oldukları parti grupları vilâyet idare kurulundan isteyebilirler.Vilâyet idare kurulu, meseleyi inceledikten ve ilgili üyenin müdafaasını dinledikten sonra, lüzum görürse, kendisini, tahkikat protokolu ile birlikte, partiden çıkarılmak üzere, Merkez Kontrol Komisyonuna gönderir. Partiden çıkarma yetkisi, münhasıran bu komisyona aittir.

11- Partiden çıkarılanların, parti ile her türlü ilişikleri hemen kesilir. Bunlar, partiye karşı hiç bir iddiada bulunamazlar. Yalnız ilk açılacak parti kongresine, çıkarma kararına karşı başvurabilirler. Bu kararı bozma hakkı, münhasıran kongreye aittir.

Partinin Başlıca Gelir Kaynakları:

12- Partinin başlıca gelir kaynakları şunlardır:

a) Partiye yeni giren üyelerin, bir defaya mahsus olmak üzere, vermeğe mecbur oldukları 5 lira kaydiye ücreti,

b) Her üyenin, en az aylık kazancının yüzde biri nisbetinde aidat (bu aidatın yıllık tutarı 120 lirayı geçemez.) İsteyenler bunu, bir defada peşin olarak ödeyebilecekleri gibi, ayrıca teberrularda da bulunabilirler.

c) Parti gazete ve yayınlarının safi gelirleri,

d) "Cem'i ianat nizamnamesi" hükümlerine göre partiye yapılacak yardımlar (iane), hibeler, temlik ve tesisler.

e) Partinin rozet, kokart ve benzeri satış tutarları,

f) Partinin konser, temsil ve konferanslarından temin edilecek gelirler.

13- Gelirlerinin üçte biri nisbetinde, mahalli parti grupları, vilâyet idare kurullarının, bunlar da merkez idare meclisinin masraflarına iştirak ederler.

Parti Teşkilâtı:

14- Parti teşkilâtı, aşağıdan yukarıya doğru kurulur. Parti saflarında merkeziyetçi demokrasi hüküm sürer. Bütün kararlar, oy çokluğu ile alınır ve idareciler de yine oy çoğunluğu ile seçilir. Bu kararlara karşı oy vermiş azınlıklar da itaate mecburdurlar. Fakat teşkilât tek merkezlidir. Kitlelerin parti prensiplerine göre eğitimlerini yapmak, partinin kongre kararlarına uygun bir tarzda genel siyasi istikametini çizmek hususları yukarıdan aşağıya gider.

15- Partinin başlıca teşkilât organları şunlardır:

a) Köy, nahiye, mahalle, işletme, fabrika, müessese vs. gibi yaşama ve çalışma yerlerindeki mahalli "Parti grupları".

b) Mahalli parti grupları kâtip ve büroları,

c) Vilâyet parti konferansları,

d) Kaza ve vilâyet idare kurulları,

e) Merkez idare meclisi,

f) Merkez kontrol komisyonu,

g) Merkez daimi icra komisyonu,

h) Parti kongresi.

16- Parti teşkilâtının ilk basamağı; yaşama ve çalışma yerlerindeki mahalli parti gruplarıdır. En az 3 parti âzası bulunan her yerde, bir parti grubu kurulur.

O mahalden partiye girmek isteyenler, bu gruba başvururlar. Bir yerde, henüz bir parti grubu bulunmadığı takdirde, en yakın mahaldeki bir gruba başvurulur. Her grup, üyelerinden birini kâtipliğe seçer. Toplantılardan ve kararların icrasından o mesul olur, aidatı da o toplar ve merkezin hissesini ayırdıktan sonra alınmış kararlara göre sarfeder.

Parti grupları, kongre kararları ve kaza veya vilâyet idare kurulları kanalile alacakları daimi merkez icra komisyonunun siyasi talimatları gereğince, kendi içişlerini ve siyasi faaliyetlerini kendileri düzenlerler. Üye sayısı 25'i aşan gruplar, biri kâtip olmak üzere, seçecekleri 3 kişilik bir büroya idare ödevini verirler.

17- Bir kaza veya vilâyet sınırları içinde, en az 3 parti grubu teşekkül edince, bunlar bir arada bir konferans halinde toplanıp, faaliyetlerini uygunlaştırırlar ve 5 veya daha fazla kişilik bir kaza veya vilâyet idare kurulunu seçerler. Böylece partinin kaza ve vilâyet şubeleri kurulmuş olur. Kaza ve vilayetler idare kurulları, yılda bir defa grupların murahhaslarından mürekkep, vilâyet konferanslarını toplantıya çağırırlar. Bu konferanslara en az 5 üyesi olan her parti grubu bir murahhas yollar. Murahhas nisbeti, ilk 5 üyeden sonraki her 10 üye için bir kişidir, 5'den az üyeli gruplar da oy hakları olmayan birer temsilci gönderebilirler.

Vilâyet konferanslarında, vilâyetlerin hususi parti işleri konuşulur. Kongre yılına rastlayan konferanslarda, merkezin kongreye sunulmak üzere hazırlayıp yayınladığı tez, siyasi karar, intihab programı vs. gibi tasarılar ve -eğer varsa- mukabil teklifler incelenir ve münakaşa edilir. Lehte ve aleyhteki oylar tasnif edildikten sonra, idare kurulları âzaları ve kongre yılı ise, vilâyetçe kongreye gönderilecek murahhaslar seçilir.

18- Konferanslar tarafından seçilen kaza ve vilâyet idare kurulları, mevcut parti gruplarının gelişme derecelerine göre, 10-15 temsilciden teşekkül eder. Bunlar, arasından birini vilâyet veya kaza sekreteri ve ayrıca da çeşitli idare kolları için, asgari 4 ve icabında daha fazla mesul idareci üye seçerler. Bu icra komisyonu, sekreterin başkanlığı altında, kaza veya vilâyet parti hareketini ve mahalli teşkilât, neşriyat ve propaganda faaliyetlerini umumî direktifler ve kongre kararları dairesinde idare ederler. Kaza ve vilâyet idare kurulları, ayda bir defa toplanarak, durumu inceler ve icra komisyonunun çalışmalarını gözden geçirirler.

Vilâyet icra komisyonlarının esas ödevleri, mahallî parti gruplarının faaliyetlerine nâzımlık etmek ve bunlarla daimî merkez icra komisyonu arasında bir bağlantı noktası olmaktır. Vilâyet mes'ul kâtiplerinin seçimi merkez icra komisyonunun tasdikine tâbidir.

19- Parti kongresi, Partinin en yüksek kuruludur. İki yılda bir de-

fa, bir evvelki kongrece tesbit olunan şehir veya kasabada toplanır. Lüzumu halinde bu yer, merkez icra komisyonunun kararile değiştirilebilir. Kongre murahhaslarını, toplantı tarihinden bir ay evvel çağırılacak olan vilâyet konferansları seçer. Her vilâyetten gönderilecek murahhas sayısı vilâyetteki parti gruplarına yazılı üyelerin her 25'i için bir kişi olarak hesaplanır. Parti kongreleri bu nisbeti -partinin sonraki gelişmelerine göre- değiştirebilirler. 25'den aşağı olan üye sayısı için birer oysuz istişarî muharras göndermek caizdir. Murahhaslardan başka, parti başkanı, parti genel sekreteri, vilâyet sekreterleri, merkez icra komisyonu ve kontrol komisyonu âzaları da oy hakkı ile kongrelere iştirak ederler.

Partiye yakınlık duyan sendikalar, kooperatifler, köylü birlikleri, ilim, kültür, gençlik ve kadın birlikleri de kongrelere müşahid âzalar yollayabilirler. Bunlar söz söyleyebilirse de oy veremezler.

20- Kongre, memleketin iç ve dış durumuna, günün en mühim meselelerinde partinin takip etmesi gerekli siyasete, onun, emekçi ve köylü kitleleri arasındaki faaliyetlerine ve teşkilât işlerine dair raporlar dinler ve bunların münakaşalarını bitirince, toplantıdan önce yayınlanmış bulunan görüş, siyasî karar v.s. teklif tasarılarından doğru bulduklarını, gerekli düzeltmeleri de yaparak kabul eder. Konuşmalar sonunda, kongre, 25 kişilik bir merkez idare meclisi ve 11 kişilik bir merkez kontrol komisyonu, bir parti başkanı, bir de parti genel sekreteri seçer. Kararlar kongreyi teşkil eden üyelerin çoğunluğu ile verilir.

21- Kongreleri daimî merkez icra komisyonu hazırlar. Gündeme konulan maddeleri, bunlarla ilgili tez, karar ve siyasî talimat tasarılarını, toplantı tarihinden en az beş hafta evvel, mahallî teşkilatlara tebliğ ve lüzum görürse gazetelerle de neşreder. Vilâyetlerdeki kongre hazırlıklarına her türlü yardımlarda bulunur. Parti başkanının açış nutkundan sonra, konrge, kendi başkanını, başkan vekillerini ve kâtiplerini seçer.

22- İki kongre arasında, merkez idare meclisi, lüzum görürse,

fevkalâde bir kongreyi toplantıya çağırabileceği gibi, vilâyet idare kurullarının veya bir evvelki kongre murahhaslarının en az üçte birinin yazılı olarak merkezden talep etmeleri ile kongre toplanır. Fevkalâde kongreler, toplantı için ileri sürülen muayyen meseleleri inceler ve karara bağlar; yeniden seçim yapmazlar.

23- Parti başkanı, kongre kapanınca, hemen merkezi idare meclisini toplantıya çağırır. Bu ilk toplantısında merkez idare meclisi, daimî merkez icra komisyonu üyelerini seçer, aylık toplantılarında faaliyetlerini gözden geçirmek üzere, partinin fiili idaresini ona emanet eder.

24- Parti merkez idare meclisi adına, parti kongresince çizilen siyasî hat ve direktifler dairesinde, parti program ve siyasetini gerçekleştirmek, genel teşkilât ve propaganda faaliyetlerini ahenkleştirmek işleri, daimî merkez icra komisyonuna aittir.

25- Daimî merkez icra komisyonu, parti işlerini aralarında paylaşan muhtelif bürolar halinde, teşkilâtlı bir tarzda çalışır. Başlıca bürolar şunlardır:

a) Genel sekreterlik bürosu,
b) Teşkilât işleri bürosu,
c) Malî ve iktisadî işler bürosu,
d) Propaganda ve yayın bürosu,
e) Sendika hareketleri bürosu,
f) Köylü hareketleri bürosu.

Bu bürolar başında mesul sekreterlik ödevini, daimi icra komisyonu üyelerinden biri görür. İcabında mesul sekreterlere, merkez idare meclisi üyelerinden yardımcılar verilir. Parti genişlediği ve geliri müsaade ettiği takdirde mesul sekreterlere münasip bir ücret verilecektir. Bu imkân hasıl oluncaya kadar, parti işçileri ödevlerini fahrî olarak görürler.

26- Genel sekreterlik bürosu, genel sekreter tarafından parti başkanı ile daimî temas halinde idare edilir. Partinin umumî faaliyetlerinin sevk ve idaresinde yeni hâdiseler karşısında, parti strateji ve

taktikasını geliştirmekten ve muhtelif icra komisyonu bürolarının çalışmalarını yekdiğerile ayarlamaktan genel sekreterlik bürosu sorumludur.

27- Teşkilât bürosu, bütün parti kuruluşu meselelerile yakından meşgul olur. Mahallî teşkilâtlara, yazılı konkret talimatlar, teşkilât işlerinde ihtisas sahibi instrüktörler göndermek, vilâyet kurulları teşkilât bürolarından muntazam raporlar istemek ve partinin kuruluş bünyesini gösterir cedveller tutmak suretile teşkilât bakımından partinin salim bir yolda gelişmesini sağlar.

28- Diğer bürolar, adlarından belli olan muayyen işleri görürler. Daimî merkez icra komisyonu, vilâyetlerin faaliyetlerini canlandırmak üzere, merkez idare meclisi âzalarından münasip gördüklerini, merkez icra komisyonu yetkilerini haiz temsilciler sıfatile, vilâyet idare kurullarını takviye ve murakabeye memur edebilir.

29- Parti başkanı, hükûmet ve diğer partiler nezdinde, resmî dairelerde ve her çeşit törenlerde partiyi temsil eder. Merkez idare meclisi ve merkez icra komisyonu toplantılarına başkanlık eder. Mutad parti gelir ve giderleri dışındaki ehemmiyetli para işlerinde ve banka muamelelerinde, genel sekreterle birlikte imza koymak hakkına maliktir. Bulunmadığı hallerde, ona genel sekreter vekâlet eder.

30- Merkez kontrol komisyonunu ödevi: a) Partililer arasında ve parti üyeleri ile idareci teşekküller arasında çıkacak anlaşmazlıkları, disiplinsizlik suçlarını incelemek gereken parti cezalarını tayin etmek, b) Merkez ve vilâyet idare kurullarının hesaplarını, en az yılda bir defa murakebe etmektir.

Kontrol komisyonu, disiplin meselesinde, yalnız mahallî teşkilâtların talebiyle değil, ilgililerin doğrudan doğruya müracaatlarile de harekete geçer; cezalar, ağırlık sırasile, ihtar, tevbih, partiden geçici çıkarma ve temelli çıkarmadır.

31- Merkez kontrol komisyonu âzaları, gizli olmayan -merkez idare meclisi toplantılarına- oy hakları olmaksızın iştirak edebilirler.

Müteferrik hükümler:

32- Parti ana nizamnamesine yeni maddeler ilâvesi veya mevcutların değiştirilmesi yetkisi, münhasıran kongreye aittir. Bu değişiklikleri arzu eden üyeler veya parti grupları, tekliflerini kongre toplanmazdan üç ay evvel merkez icra komisyonuna bildirmek zorundadırlar. Değiştirme kararları, kongreyi teşkil eden muharrasların üçte iki çoğunluğu ile alınır.

33- Parti kendini hiç bir vesile ile feshedemez. Partinin faaliyette devamını istemeyen üyeler veya parti grupları her istedikleri zaman partiden çıkabilirler, fakat partiye karşı hiçbir mutalebatta bulunamazlar, dağılma teklifleri kongrelerde müzakere bile edilemez.

Parti her hangi bir sebeple hükûmetçe kapatılacak olursa, menkul ve gayri menkul malları, o sırada memlekette mevcut en mühim sendikalar federasyonuna veya sendikaya; o sırada memlekette böyle bir teşekkül mevcut olmadığı takdirde, daimî icra komisyonunca münasip görülecek bir muamele teşekkülüne, veya bir kültür kuruluna devrolunur.

34- Her partili, bir yerden başka bir yere göç ettiği zaman, bunu, kendi parti grubuna haber vermeğe, daimi olarak başka bir yere yerleştiği takdirde, o yerin parti grubuna, eski grubundan alacağı, aidatlarını tamamen ödediğine dair bir makbuzu gösterip kaydolunmağa mecburdur.

35- Emekçi ve köylülere gerekli siyasî eğitimi vermek ve onları yarınki Türkiye cemiyetinin rehber kadrosuna hazırlamak gayesile, merkez idare meclisi lüzum göreceği yerlerde parti okulları açabilir.

36- Parti, iktidar için mücadelesinde, görüşlerini ve siyasetini, emekçi ve köylü yığınlarına tanıtmak ve sevdirmek ve onların siyasi bilgilerini arttırmak gayesiyle muhtelif şehirlerde gazeteler, mecmualar ve broşürler neşreder, konferanslar, temsiller vs. tertipler.

37- Belediye, vilâyet meclisleri ve Büyük Millet Meclisi seçimleri esnasında, vilayetlerde, "geçici seçim savaş komiteleri" kurulur. Bunların faaliyetleri, merkezden daimi icra komisyonunun propaganda ve yayın bürosu tarafından icra olunur.

Geçici hükümler

38- İlk kongre toplanıncaya kadar partiyi, ana nizamnamesini imzalayan kurucu üyelerden mürekkep bir merkez idare meclisile onun seçeceği başkan, genel sekreter ve 5 âzadan mürekkep bir geçici merkez icra komisyonu idare eder. Geçici merkez idare meclisi, kendi üye sayısını kuruluşundan sonra 15 kadar arttırabilir ve partinin tescilinden en az 6 ay ve en çok bir sene sonra parti kongresini toplantıya çağırır. Kongre, parti nizamname ve siyasi programını müzakere ve kabul eder ve partinin muntazam idare ve kontrol organlarını seçer. Böylece partinin normal hayatı başlamış olur. Geçici merkez icra komisyonu, parti adına, resmî dairelerle hususî müesseseler nezdinde, parti başkanı ve genel sekreter her hususta temsile izinlidir.

39- Vilâyetlerde, usulüne uygun olarak, partiye yazılan üyeler sayısı, aynı mahalde, en az 3'ü bulunca bunlar bir parti grubu teşkil ederler. Bir vilâyet içinde en az 3 parti grubu teşekkül edince, bunlar bir araya gelerek, bir vilâyet şubesi kurarlar ve aralarından vilayet veya kaza merkezinde oturan üç kişiyi seçerek bir geçici vilâyet veya kaza idare kurulu vücuda getirirler. İlk parti kongresinden bir ay evvel toplanacak olan vilâyet parti konferansları, normal vilayet idare kurulları seçilinceye kadar, vilâyetlerde parti işlerini -geçici merkez icra komisyonunun tasdik edeceği- mahalli geçici idare kurulları çevirir.

İstanbul, İzmir ve Ankara'da geçici idare kurulu 5 kişiden terekküb eder.

* * *

Kurucular heyeti tarafından seçilen daimi icra komisyonu (idare heyeti):

Reis ve umumi kâtib vekili

Dr. Şefik H. DEYMER

Serbest hekim

Azalar:

Ragıp Vardar - Teknisyen

Anadoluhisarı, Sed üstü No.13

Fuat Bileke - Kunduracı ustası

Karagümrük, Melekhoca Cad. Güldede SokakNo.25

Müntekim Öçmen - Gazeteci

Sarıyer, Dursun Fakih Sokak No.10

Habil Amato - Diş hekimi

Beyoğlu, Misk Sokak No.9

Muvakkat merkez idaresi

İstanbul, Çemberlitaş, Kürkçüler Cad. Mesih Mehmed Ps. S. Arnavud Han No.32

Parti grup ve şubeleri nasıl kurulur? Nasıl çalışır?

T.S.E.K.P.'nin ana nizamnamesini ve faaliyet programını dikkatle okuyanlar onun kurulduktan sonra nasıl bir bünye arzedeceğini ve çalışmalarını başlıca ne gibi faaliyetler üzerinde toplayacağını açıkça görebilirler.

Fakat tam bir dağınıklık içinde bulunan emekçi halk yığınlarının en uyanık tabakalarını etrafında toplayacak ve siyasî savaşlarını idare edecek, bizimki gibi, inkılâpçı bir partiyi, adeta yoktan var etmek için, ilk adımları atarken, beyhude yere enerji israfına meydan bırakmayacak hareket tarzı hangisi olduğunu belki de herkes kolayca kestiremez.

İşte biz partinin bu ilk yapıcılarını tereddütten, dolambaçlı yollara sapmak tehlikesinden kurtarmak ve kestirme yoldan maksada erişmelerini kolaylaştırmak arzusu ile, aşağıdaki amelî açıklamaları yapmağa lüzum gördük. Böylece onların, kendi tecrübe ve buluşlarına dayanması pek tabii olan teşebbüslerinde, daha büyük bir güvenle ve daha sistemli bir şekilde hareket etmelerini mümkün kılmış olacağımızı umuyoruz.

Kimlerle uğraşmalı?

Her arkadaş ilk iş olarak oturduğu ve çalıştığı yerlerdeki dost ve yakınlarından partimize katılmalarını mümkün ve faydalı gördüğü kimselerin bir listesini yapmalıdır. Bunlar öteden beri sosyalizm ve demokrasi prensiplerini benimsemiş veya hiç değilse dünyayı bu zaviyeden görmeğe alışmış, emekçi dostu, namuslu insanlar olmalıdır. Yıkılmış geri idare ve hükûmet şekillerine hasret çeken veya irtica teprenmelerine şu veya bu vesile ile hak veren, ırkçılığı hoş gören

vatandaşları kandırmağa çalışmakta zerre kadar fayda yoktur. Ancak bilgisizlik ve tecrübesizlik dolayısiyle yolunu şaşırmış ve kendilerine yabancı görüşlere kapılmış, temiz yürekli ve sınıflarına sadık emekçilerin gözünü açmak için sarfedilecek gayretler zahmete değer.

Üzerlerinde çalışılacak olanlar bir defa tayin edildikten sonra, bunların her biri ile ayrı ayrı temasa geçilir. Programda ve nizamnamede formülleştirilmiş olan umdeler ve siyasî istekler iyice anlatılarak, kendilerine parti saflarında yer almak ve güdülen gayelerin elde edilmesi uğrunda bizzat mücadele etmek hevesi uyandırılır.

İlk Parti gruplarını kimler kurar?

Partinin faaliyete geçtiğini haber alan ve programını kendi görüşlerine uygun bulan her vatandaş, oturduğu vilâyette henüz daha Parti şubesi veya grupları vücut bulmamışsa, şimdiki kuruluş devresinde, evvelâ Parti kurucular hey'etiyle temasa geçmek ve kendisini iyice tanıtmak zorundadır. Bu dostlarımız Partinin güvenini kazandıkları takdirde, merkez tarafından Parti azalığına kabul ve kaydolunurlar. Böylece teker teker Partiye aza kaydolunanlar kendi vilâyet veya kazalarında birer parti grubu teşkil ve idare etmek hakkını kazanırlar. Her grup kurucusu ayrıca grup teşkil edecek kabiliyette olan arkadaşlarını bulunduğu kasabanın başka semtlerinde veya başka işletme ve köylerinde yeni yeni gruplar kurmak üzere, Parti merkezine tavsiye eder. Bunlar da merkeze aza kaydolunduktan sonra, etraflarına arkadaşlar toplamak ve gruplar kurmak işine sarılırlar.

Bu suretle bir kaza veya vilâyette en az 3 grup vücut bulunca, bunlar gruplara alınmış azanın bir listesini merkeze göstererek, bir vilâyet veya kaza şubesi kurmak iznini isterler. Merkez bir mümessil göndererek veya gruplardan birinin kâtîbine selâhiyet vererek, muhtelif gruplara mensup azanın bir umumî toplantısını yaptırır.

Bu toplantıda Partinin ilgili vilâyet veya kazada geliştirilmesi işi ve mahallî en önemli meseleler görüşülür. Sonunda 3 kişilik bir vilâyet veya kaza idare kurulu seçilerek Parti şubesinin idaresi kendi-

sine verilir. Bu idare kurulları merkezin tasdikinden sonra ancak resmen faaliyete geçebilirler. Bunun için de vilâyet makamına veya kaymakamlığa bir bildirim vermeleri yeter.

İlk kuruluşta vilâyet şubelerinin kaza şubelerinden evvel kurulması kaidesini koymağa parti kurucuları lüzum görmemişlerdir. İçtimai ve iktisadî şartlar bir kazada daha elverişli olduğu takdirde, vilâyette şube kurulmasını beklemeden o kazada bir Parti şubesi kurmak caizdir. Bu gibi kaza şubeleri, vilâyet şubesi kuruluncaya kadar, vilâyet şubeleri yetkilerini haiz olurlar. Fakat vilâyet merkezinde şube kurulur kurulmaz, ona tabi olurlar ve Parti direktiflerini ondan alırlar.

Parti gruplarının idaresi ve yapacakları işler

Parti grupları yalnız birkaç kişiden mürekkep kalmamalıdır. Bir grup ne kadar kalabalık olursa, faaliyetleri o kadar verimli olur. Her Parti grubu işletmesinin veya semtinin en müteşebbis, en zeki ve namuslu emekçilerini içine almakla ancak Partinin itibarını yükseltmeğe hizmet etmiş olur ve muvaffakiyet imkânlarını çoğaltır. Küçük grupların faaliyetlerini ve teşkilât işlerini, kendileri tarafından seçilerek vilâyet veya kaza idare kurullarının tasdik ettikleri birer kâtip idare eder. Bir grubun aza miktarı 25'i geçince, bu ödevi 3 kişilik bir idare bürosu görür.

Parti gruplarının çalışmaları başlıca şu noktalarda toplanır:

a) İşletme işçi ve müstahdemlerinin iktisadi durumları ve geçim meseleleri ile yakından ilgilenmek ve metalip hareketlerini desteklemek,

b) Merkezin ve vilâyet veya kaza kurulunun siyasî direktiflerini gerçekleştirmek,

c) Program maddelerini haftalık toplantılarda veya yeni azalara mahsus dersler şeklinde, işlemek, öğretmek ve mahalli tatbikat imkânlarını araştırmak,

d) Parti gazete veya mecmualarını okumak, satmak, emekçilere

okuyup tefsir etmek, (Her partili çıkacak parti gazetesine veya partinin tavsiye edeceği bir sosyalist mecmuaya abone olmağa mecburdur.)

e) Her grup, azâlarının ilmî sosyalizmin esaslarını öğrenmesine yardım etmekle mükelleftir. Vilâyet idare kurulları faydalı yazılar veya broşürler göndermek suretile bu ödevin ifasını kolaylaştıracaklardır.

f) Partililer işletmelerinde bir sendika varsa ona girmeğe, yoksa gruplarının idaresi altında onu yaratmağa uğraşmak mecburiyetindedirler.

g) İntihap devrelerinde parti grupları sistemli bir tarzda partinin seçim programını yayar ve propaganda ederler ve parti adaylarının kazanmasına bütün kuvvetleriyle çalışırlar.

h) Her parti grubu bir arkadaşı parti gazetesinin "haberci"liğine seçer. Bu haberci arkadaş semtinde ve bilhassa toplu işçilerin bulundukları yerlerde ve işletmelerde olan bitenleri, işçilerin şikâyetlerini, patronların haksız muamelelerini, resmi dairelerin kanunsuz baskı ve müdahalelerini, v.s. yolsuzlukları günü gününe, doğrudan doğruya parti merkezine veya gazete yazı heyetine bildirirler. İstanbul'da ve diğer büyük vilâyet merkezlerinde geniş bir parti gazetesi habercileri ağının yaratılmasına çalışılacaktır.

Vilâyet şubeleri idare kurullarının ödevleri

Bütün vilâyet sınırları içinde geliştirilen parti faaliyetlerine nazımlık etmek ve merkez kaza parti gruplarını doğrudan doğruya sevk ve idare etmek vilâyet idare kurullarına aittir. Parti merkezinin parti işlerine dair olan tekmil tebliğ ve direktifleri mahalli teşkilâtlara vilâyet idare kurulları vasıtasiyle gönderilir. Bundan maada, vilâyet şubelerinin başlıca ödevleri şunlardır:

1) Kısa bir zamanda parti gruplarını muntazam şurette işler, müteşebbis teşekküller haline getirmek, bunun için de onlar tarafından verilen raporları ve yapılan telkinleri inceleyip kabul veya tenkit cevapları vermek;

2) Henüz daha parti teşkilâtı bulunmayan fabrikalarda, semtlerde ve köylerde yeni yeni gruplar kurulması için gereken çarelere başvurmak;

3) Mevcut grupları canlı, atılgan bir hale getirmek için, herbirinin yetişkenlik derecesine göre, tedbirler almak, grup kadrolarının doldurulması hususunda onlara yol göstermek, onların kültür ve siyasî bilgi seviyelerini yükseltmek için her türlü yardımlarda bulunmak. Bu maksatlara ulaşmak için gruplara takviyeciler gönderilecek, ilk zamanlar bilhassa büyük şehirlerdeki semt gruplarında bir araya toplanmış bulunacakları muhtemel olan bilgili aydın arkadaşlar seferber edilecektir.

4) Vilâyet idare kurulları, en mühim işletmelerdekileri başa koymak suretiyle, grupları bir sıraya tâbi tutacak ve onları sistemli faaliyetlere alıştırma ve yetiştirme işini bir plân dairesinde yapacaktır. Böylece gayretlerin sıra ile muayyen bazı gruplar üzerinde teksif edilmesi, diğerlerinin büsbütün ihmalini mucip olmamak şarttır.

5) Her günlük siyasî faaliyet ve mücadelelerde bütün gruplar atbaşı yürütülecek, ortaya atılan fikirlerin, şiar ve parolaların aynı zamanda gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

6) Grupların sayısı arttıkça, her biri ile temas ve hareketin vahdetini temin güçleşeceğinden, sırası geldikçe ve fırsat düştükçe yapılacak görüşmelerden başka, vilâyet idare kurulları en az ayda iki defa grup kâtiplerini bir toplantıya çağırarak, verecekleri raporlarla meydana çıkacak güçlüklerin ve hataların önlenmesi için müşterek tedbirler düşünülecek, herbirinin tecrübelerinden diğerleri faydalanmış olacaktır.

7) Vilâyet idare kurulları köy grupları kurmak ve bunları hususî bir büro vasıtasiyle devamlı bir tarzda sevk ve idare etmek mecburiyetindedirler. Bilhassa Anadolu'da Parti kurulları gayretlerinin en büyük kısmını köylerde propaganda ve teşkilât işine sarfedeceklerdir.

Kaza idare kurulları

Kaza idare kurulları da kendi kazalarının sınırları içindeki grupları aynı tarzda idare eder ve birbirlerine bağlarlar.

Kazaların merkezle olan münasebetlerini vilâyet idare kurulları temin eder. Münhasıran o vilâyeti ve vilâyet parti işlerini ilgilendiren hususlarda, vilâyet idare kurulları kazalara doğrudan doğruya direktifler verebilir. Kazalarla vilâyet idare kurulları arasında çıkacak ihtilâflarda, kaza idare kurulları merkezin müdahalesini istemek hakkına maliktirler.

T.S.E.K.P. Başkanı

TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

Faaliyet Programı

İstanbul
1946

Madde-1. "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" adı altında siyasî bir parti kurulmuştur. Parti adının kısaltılmış şekli (T.S.E.K.P.)'dir.

2- Partinin uzak gayesi:

Geniş halk yığınlarının gittikçe daha ziyade yoksullaşması sonucunu doğuran **iş gücünün sömürülmesini** ortadan kaldırmak,

Büyük istihsal vasıtalarını milletin müşterek mülkiyetine geçirmek.

Bir sosyalist demokrasi içinde, bütün millet fertlerine yüksek bir geçim seviyesi ve mes'ut bir hayat sağlamak.

3- T.S.E.K.P. mevcut iktisadî ve siyasî şartların, bu ana gayenin bugünden yarına gerçekleşmesi için, henüz daha gereği gibi olgunlaşmamış bulunduğunu ve memleketimizde, sosyalizme halkçı bir devletçilik ve emekçi yığınlarının, sür'atle genişleyen ölçülerde şuurlu ve teşkilâtlı kontrol faaliyetleri ve iktisadî-siyasî savaşları yollarından ulaşması imkân dışı olmadığını hesaba kattığı için, yaşamakta olduğumuz devrede, yakın hedef olarak, bütün gayretlerini şu noktalar üzerinde toplayacaktır:

a) Memleketin ekonomik, politik ve sosyal hayatının bütün gelişmelerinde, şehir ve köy emekçi halk yığınlarının demokratik hak

ve hürriyetlerden gerçekten faydalanmalarını, iç ve dış siyasetimizin tayininde doğrudan doğruya söz sahibi olmalarını sağlamak,

b) Şehir ve köylerdeki emekçi halkın, Anayasanın tekmil vatandaşlara tanıdığı hak, serbestlik ve dokunulmazlıklardan faydalanmalarını güçleştiren ve bazı hâllerde imkânsız kılan bütün kanunî ve idarî engellerin kaldırılmasını sağlamak,

c) Bu halk yığınlarının, kendi hayatî menfaatlerini korumak maksadı ile bizzat kuracakları meslek birlikleri (Sendikalar) v.s. ekonomik, sosyal ve kültürel cemiyetler, kulüpler, gece mektepleri ilâh.. etrafında teşkilâtlanma teşebbüslerine her suretle yardımda bulunmak ve böylece milleti teşkilâtlı, demokratik bir bünyeye kavuşturarak, bu sarsılmaz temel üstünde millî istiklâlimizi gereği gibi sağlamlaştırmak,

d) Türkiye emekçi ve köylülerini ve onların tabiî müttefikleri olan sosyal zümreleri -ırk, din ve mezhep farklarına, deri rengine, yerli veya muhacir olmalarına bakmaksızın- yerli ve yabancı sermayedarların sömürmelerine ve siyasî baskılarına karşı korumak,

İrticaa ve faşizme karşı aralıksız ve sistemli bir mücadele yürütmek,

e) İleri-demokrat prensiplere göre, halk faydasına geliştirilecek devlet sınaî-ticarî işletmelerinde ve onlar dışında kalacak hususî işletme ve fabrikalarda, emekçi gücünün; demokrat cumhuriyet idaresine kabul ettireceğimiz sıhhî iş şartları, kollektif mukaveleler ve içtimaî sigortalar çerçevesi içinde ve sendikaların sıkı kontrolleri altında korunmasını ve dolgun gündelikler karşılığıda kullanılmasını sağlamak,

f) Teşkilâtlı emekçi ve köylü yığınlarının, aralıksız kabaran dalgalar halinde, iktisadî istekler hareketlerine ve siyasi savaşlara atılmalarına yardım ve bütün bu faaliyetleri at başı beraber yürütmek suretile, memleketimizde sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarının gelişmesini hızlandırmak.

4- T.S.E.K.P. ilk faaliyet konusu olarak ele, Anayasanın belli başlı hükümlerine aykırı olarak yürürlüğe sokulmuş bulunan bütün ni-

zamname ve kanunların tezden ortadan kaldırılmaları ve bir daha bu gibi aykırılıklara meydan vermeyecek tedbirlerin alınması işini alacaktır. Bu maksatla o, Anayasaca tanınan ve kefalet altına alınmış bulunan hak, serbestlik ve dokunulmazlıkların (söz, yayın, basın, meslek seçme, aile kurma, seyahat serbestlikleri, toplanma, dernek, sendika, siyasi partiler kurma ve bu partilere girme, çalışma veya çalışmama (grev) vs. hakları; can, mal, ırz, mesken masûniyetleri ve işkence yasağı) her ne vesile ile olursa olsun, idarî makamlarca çiğnenmesinin ağır cezalı bir suç ilân edilmesi ve bu hak, serbestlik ve dokunulmazlıkları hiçe sayan anti-demokratik bütün nizamname, içtihat kararları ve kanunların hemen yürürlükten kaldırılması veya düzeltilmesi uğrunda, elinde mevcut bütün vasıtalarla, parlamento iç ve dışında, aralıksız bir mücadele yürütecektir. Aynı zamanda **T.S.E.K.P. Parti şeflerinin de üyeleri arasında bulunacakları bir "YÜKSEK DAİMİ MECLİS KOMİSYONU"** kurularak, bundan böyle çıkacak bütün nizamname, kanun ve kararnamelerde rastlayacağı Anayasaya aykırı maddeleri hükümden düşürmek yetkisinin bu komisyona verilmesini isteyecektir.

5- T.S.E.K.P. demokratlaşma yolunda gerçekten ilerliyebilmemizi, her şeyden evvel, emekçi halk yığınlarının, siyasi partiler, sendikalar, kooperatifler, kültür ve spor kulüpleri ve her çeşit birlikler etrafında, geniş ölçüde ve müstakilen teşkilâtlanmaları; bu teşekküllerle ayrı ayrı ileri-demokrat veya devrimci vatandaş gruplarının, dünyayı görüş tarzlarını ve olaylar hakkındaki düşünce ve tenkitlerini tam bir serbestlik ve eşitlik dairesinde, açık beyannameler ve programlarla halk önünde anlatarak, genel oyu kazanmağa çalışabilmeleri ile mümkün görmektedir.

6- Yeni bir seçim kanunu ile Milletvekillerinin -ırk, milliyet, din ve mezhep farkı gözetmeksizin- 18 yaşını doldurmuş kadın, erkek bütün vatandaşlar tarafından, genel ve gizli oy ile doğrudan doğruya seçilmelerini, 25 yaşını doldurmuş, kadın erkek her vatandaşın milletvekili seçilebilmesini, partiler, siyasi gruplar ve parti blokları arasında nisbî temsil usulünün tatbik mevkiine konulmasını, partimiz

memleketin demokratça inkişafında en uygun tedbirlerden sayar; ve bu yakın gayeyi elde etmeğe var kuvvetiyle çalışacağını bildirir.

7- Partimiz, son cihan harbi esnasında, Milletlerarası bir mahiyet almış olan faşizmin -uğradığı büyük mağlubiyete rağmen- el'an alttan alta yaşamakta ve bir çok memleketlerde ve bu meyanda memleketimizde, bazı zümrelerin düşünüş ve vicdanlarına hakim olmakta devam ettiğini müşahade ve kaydetmiş ve bu gibilerin yapmaktan henüz vazgeçmedikleri propagandalara karşı sistemli bir mücadele yürütmek gerektiğine inanmıştır. Bu sebeple parti, resmî dairelerin, üniversitelerin ve ilâ.. sözle ve yazı ile, ırkçılık kin ve nefretlerini vs. bu kabil, demokrasinin kardeşlik, eşitlik ve serbestlik prensiplerine zıt fikirleri övmüş ve yaymış olan memur, öğretmen ve profesörlerden kısa bir zamanda temizlenmesini sağlamak için, durmadan çalışacaktır.

8- Demokratik prensiplerin memleketimizde hayata geçirilmesini ve kökleşmesini sağlamak ve faşizm irticaına karşı mücadele azmimizi paylaşan -kendi safları dışında kalmış- diğer bütün partiler, siyasi gruplar, sendikalar, kooperatifler vs. teşekküllerle bir mücadele birliği yaparak, aynı bir ileri-demokrat cephe içinde omuz omuza siyasî kavgaya atılmağa partimiz daima hazırdır ve bu gâyenin tahakkuku için her çareye başvuracaktır.

EMEKÇİLER VE T.S.E.K.P.

9- Partimizin üzerine almış olduğu siyasî ödevlerin en başında, el ve kafa emeğiyle millî varlığımızın devam ve gelişmesini sağlayan şehirli ve köylü müstahsil kitlelerin hak ve menfaatlerini korumak, onları demokratik vasıtalarla mukadderatımızın tayininde ve devlet teşkilâtının sevk ve idaresinde, üzerlerine düşen içtimaî ve siyasî vazifeleri lâyıkıle görebilecek bir siyasî olgunluk seviyesine yükseltmek ve bu suretle demokrat cumhuriyet idaresine, milletin ve belli başlı kitlelerin bilfiil yürüttükleri ileri bir halk idaresi mahiyeti kazandırmak işi gelir. Fabrika işçilerinden, zanaatkârlardan ve ziraat amelesinden, her sahadaki bilginlere, doktorlara, mühendislere, öğ-

retmenlere ve gazetecilere varıncaya kadar, memleketin en değerli ve çalışkan vatandaş yığınlarını içine alan bu emekçi halkının ihtiyaçlarını tatmin etmek, her çeşit meşru dileklerini yerine getirmek, iş ve geçinme şartlarını gittikçe iyileştirmek ve kolaylaştırmak için, parti her an elinden gelen her gayreti sarfedecek, sendikalarda teşkilâtlanmalarına fiilî yardımlarda bulunacak, doğrudan doğruya siyasî mücadelelere atılmak azminde bulunan en şuurlu, atılgan tabakalarına kendi saflarında yer verecektir. Zira T.S.E.K.P. çalışan halk yığınlarının öz siyasî mücadele teşkilâtıdır.

10- Bu yığınların çiğnenen hak ve menfaatlarını korumak, gündeliklerin arttırılmasını, iş saatlarının azaltılmasını ve genişletilmiş ileri bir iş kanununa göre hareket olunmasını vs. temin etmek maksatları ile girişecekleri her çeşit iktisadî mücadeleyi desteklemeyi ve âzamî bir başarı ile neticelendirmelerine çalışmayı parti en önemli vazifelerinden biri sayar. Emekçi sınıflarla işleticiler arasında çıkacak ihtilaflarda, partimizin yeri, her zaman emekçiler safında olacaktır.

11- Parti, genel olarak kol ve kafa emekçileri faydasına girişeceği faaliyetlerde hiç bir zaman kadın-erkek farkı gözetmeyecek ve daimî olarak eşit iş için, **eşit ücret ve müsavi kabiliyet için müsavi vazife salâhiyet** prensibine göre, kadın gücünün kullanılması hususunda ısrar edecektir. Ayrıca, daire ve işletmelerde, kadın emekçinin kadın olarak ta (gebelik, doğum, çocuk emzirme v.s.) himaye görmesini, her çeşit teşkilâtlara ve memuriyetlere eşit haklarla girebilmelerini, seçim yolu ile elde edilen demokratik mevkileri (işletme ve daire, murahhas ve mümessillikleri vilâyet, belediye, Millet Meclisi azalıkları vs.) hem seçici, hem de seçilen sıfatıyla tam bir eşitlik ilkesi içinde erkeklerle paylaşmalarını sağlamak için de savaşılacak ve bu maksatlarla bizzat emekçi kadınlar tarafından kurulacak cemiyetlere her türlü yardımda bulunulacaktır.

12- Emekçilerin ve genel olarak orta halli ve yoksul halkın oturmasına mahsus ev ve apartman kiralarını, ortalama gündelikler ve aylıklarla mütenasip ucuz bir seviyede tutmak, mal sahiplerinin ihtikârını önlemek ve sağlık icaplarına aykırı iskân durumlarını orta-

dan kaldırmak gayesile parti, küçük kiracılar birlikleri kurulmasına, bunların bütün küçük şehirleri içine alan federasyonlar etrafında toplanmalarına önayak olacak ve bu teşkilâtların belediyelerden himaye görmelerini temine çalışacaktır.

KÖYLÜLÜK ve T.S.E.K.P.

13- Köylülük, -tıpkı şehir halkı gibi- mütecanis bir bütün teşkil etmeyip, iktisadî ve içtimaî durumları itibarile farklı, muhtelif tabakalara bölünmüş olduğu için, partinin bunlara karşı takınacağı tavır ve hareket ve menfaatlarıyla ilgisi de tabitiyle farklı olmak zorundadır, şöyle ki;

a- Şehir burjuvazisinin köydeki benzeri, zengin köy ağaları ve mütegallibesidir. Bunlar, memleketin varlıklı hâkim sınıfları arasında yer almışlardır ve yoksul köylülüğü -ortakçılık ve mürabaha yollarından- soymayı kendileri için bir hak tanırlar. Partinin bu tufeylî imtiyazlı tabakaya karşı siyaseti, köylülüğün yoksul ve orta halli, ana yığınlarını, onun soygun hırsına kurban olmaktan, istismar imkânlarını, ortadan kaldırmağa çalışmaktan ibarettir.

b) Orta halli köylülük, yerli murabahacıların tuzağına düşmemek için, ucuz krediye, mahsulünü satarken komisyoncuların ve zahire tüccarlarının çapulundan korunmaya ve alât, edevat ve istihlâk maddelerini aldatılmadan, değer fiyatına satın almağa elverişli teşkilâta muhtaçtır. Parti, bu ihtiyaçları göz önünde bulundurarak, köylerde tamamiyle serbest kredi ve toplu satış kooperatifleri kurulmasına, köylerin bağlı bulundukları kasaba ve şehirlerde, yakın köylerin de ortak olabilecekleri bir istihlâk kooperatifleri ağının vücut bulmasına sistemli bir tarzda çalışır ve bu iktisadî teşekküllerde bizzat köylülerin mesul vazifeler almalarını ve daimî bir kontrol âmili olmalarını sağlamağa çalışır.

c) Toprağı kâfi gelmeyen veya bütün bütüne topraksız yoksul köylülere gelince, bunlar için esas dava; kendilerini, yeter miktarda açılmış-işlenmiş toprağa ve toprağı işleme vasıtalarına (pulluk, hayvan v.s.) sahip kılmaktır. 1946 yılının ilk yarısında kabul edilmiş bu-

lunan Topraklandırına Kanunu hükümleri, çok elâstikî, keyfî muamelelere elverişli ve uzun vâdeli olduğu için bu davayı köylü faydasına çözmeğe yararlı bir toprak reformunu sağlamaktan uzaktır. Zaten köylülük, köy komiteleri ve köylü birlikleri etrafında teşkilâtlanıp ta, böyle geniş ve hızlı bir toprak dağıtımı işinin tatbikatını kendi eline alacak hâle gelmedikçe, her hangi ciddî bir toprak reformunun lâfı bile edilmiyeceğinden, Parti -faaliyete geçer geçmez- köylü yığınlarını, kendi komite ve birliklerinde teşkilâtlandırmak işine sarılacak ve aynı zamanda, Topraklandırma Kanununun, demokratik bir gözlük altında yeniden düzeltilmesi ve en çok 1-2 yıl içinde gerçekleştirilmesi için kat'î ve ısrarlı teşebbüslerde bulunacaktır.

14- İstihsal masraflarını azaltmak, idrak edilen mahsul miktarını çoğaltmak ve iş kuvvetinin verimini artırmak bakımlarından, makineli büyük işletmenin ziraatte de küçük işletmeye nisbetle daha üstün olduğu, bugün umumiyetle denenmiş ve kabul edilmiş bir hakikattir. Büyük çiftliklerin köylülere dağıtılması, hususî menfaatlerine dokunduğu için, buna aleyhtar ileri gidişe gem vurmak gayretlerinde, büyük toprak sahipleri hep bu hakikatı parmaklarına dolamaktadırlar. Halbuki bizde, büyük ve pek büyük arazi ve çiftliklerin yüzde 90 nisbeti, yarıcılık, ortakçılık, tarla kiralama, angarya usulü v.s. gibi gayetle iptidaî usullerle işlendiğinden, bunlar, yan yana sıralanmış birçok işletmelerden başka bir şey değildirler ve bir bütün halinde bırakılmaları ile köylüye dağıtılmaları arasında, verim itibariyle herhangi bir fark da olamayacağı aşikârdır. Bunu göz önünde bulunduran Parti, ziraî istihsali artırmak ve köylülerin geçim seviyelerini yükseltmek için, topraklandırılacak her köylüye bir pulluk tedariki imkânını vermek, bazı ziraat bölgelerinde traktör ve harman makineleri merkezleri ve sun'i gübre dağıtım depoları vücude getirmek, civar köyler halkını gayet küçük bir ücretle bunlardan faydalandırmak v.s. gibi tesirli yardım tedbirleri almayı ve hükûmetin yeni açacağı arazide de, makineli büyük devlet çiftlikleri kurmayı, şimdilik maksada en uygun çareler olarak görmektedir.

15- İstihsali ve köylünün iş gücünün verimini artırmanın daha emin ve köklü bir çaresi de, her köyde, bütün köy topraklarını ve mevcut âlet ve makineleri serbest bir anlaşma ile bir araya getirerek, bütün köylülerin elbirliğiyle çalışmaları ve masraf ve vergiler çıktıktan sonra mahsulü aralarında paylaşmaları demek olan müşterek köy istihsali şeklinin benimsenmesidir. Fakat memleketin geri teknik seviyesi, köy istihsal kooperatiflerini, geniş ölçüde makine kuvvetinden faydalanabilecek bir dereceyi buluncaya kadar, bu müşterek ziraat işletmelerinden önemli bir netice alınmasına imkân vermez. Bunu ve önce köylerde irtica nüfuzunun maddî temellerini yıkmak lüzumunu takdir eden Parti, şimdilik bu şeklin faydalarını söz ve yazı ile köylüye yavaş yavaş açıklamayı ve buna zamanla kanaat getirecek köylerde, gönül hoşluğu ile girişilecek denemelerden başarılı neticeler alınmasına yardım suretile tatbikat sahasında, müşterek köy istihsali sistemine karşı rağmebi artırmayı, mahallî şartlarımıza en uygun hareket tarzı olarak kabul etmektedir.

Sınaî ziraat bölgelerimizde ve ihracat mahsullerimizin istihsalinde (zeytin, üzüm, pamuk, tütün v.s.) istihsal kooperatiflerinden pek çok faydalanabileceğine parti, kuvvetle inanmakta ve bu istimakette sistemli bir faaliyet yürütmeğe azmetmiş bulunmaktadır.

MİLLETLERARASI ANAYASA VE MEMLEKETİN DIŞ MÜNASEBETLERİ

16- Milletlerarası Anayasanın, Türkiye adına imzalanması ve Millet Meclisince de tasdik edilmesiyle ve teknik ve kültürde ileri demokrat milletler seviyesine sür'atle erişmek ihtiyacımız dolayısiyle, iktisadî demokrasi sahasında, vatandaşların hayat ve refahını teminat altına alacak tedbirlere de bir an evvel baş vurmak zarureti karşısında bulunuyoruz. Bu iktisadî demokrasi hak ve hürriyetlerinin (her vatandaşa kendi kabiliyetlerine göre iş bulmak, insanca yaşamaya yetecek ölçüde bir gündelik veya aylık almak, çalışmaya mani hallerde, yeter ölçüde içtimaî yardım görmek, ihtiyarlıkta aç kalmak kor-

kusundan kurtaracak ve ölünce çocuklarına kollarını açacak geniş bir içtimaî sigortalar zincirinden faydalanmak, sağlık şartlarına göre çalışmak hakları; dilediği yerde işlemek, grev yapmak, işini kaybetmek tehlikesine maruz kalmaksızın siyasî faaliyetlere girişmek, millî ve milletlerarası kampanya ve savaşımlara katılabilmek serbestlikleri, teşriî ve ameli tedbirlerle içtimaî yaşayışımızda yer almasını sağlamaya çalışmağa, Parti bütün gücü ile çalışacaktır.

17- Bu gibi içtimaî ödevlerin tahakkukunu önleyen ve ilerleme hamlelerini kösteklemek gayesini güden iktisadî, hususi teşekküllerin (malî sendika, sınaî ve ticari kartel ve tröstlerin) memlekette kurulmalarına ve fiili inhisarlar yaratmalarına ve bilhassa yabancı tröstlerin, gizli yollardan iktisadî bünyemize sızmalarına ve iktisadi, binnetice siyasî istiklâlimizi tehlikeye düşürmelerine karşı, Parti gayetle uyanık bulunacak, amansız bir savaş yürütecek ve büyük istihsal ve dağıtım cihazları üzerinde emekçi teşkilâtları ve komiteleri vasıtasile daimî ve sıkı bir **halk kontrolü** sistemi yaratılmasını isteyecektir.

18- T.S.E.K.P. 'nin dış siyasette ana prensibi, San-Fransiskoda kabul olunan **(Birleşmiş Milletler Anayasası)** hükümlerine harfi harfine riayet olunarak bu barışçı, demokrat devletler topluluğuna karışmış olanlarla sağlam ve samimî dostluk münasebetleri kurmak ve dünya barışını sarsılmaz bir temel üzerine oturtmak için alınacak milletlerarası bütün tedbirlerin, Yakınşark ve Balkanlar sahalarında, samimiyet ve ciddiyetle tatbiklerine elde mevcut bütün imkânlarla yardım etmektir.

19- Bu barışçı işbirliği zihniyetiyle hareket etmek suretile, hariciyemizin bütün komşu demokrat hükûmetlerle karşılıklı bir güven ve dostluk havası içinde, daima her hususta bir anlaşma zemini aramasını, arada çıkması pek tabiî olan ihtilâflı meseleleri hızla çözmeğe çalışmasını temin için Parti her fırsatta sürekli teşebbüslerde bulunmak azim ve kararındadır.

20- T.S.E.K.P. Komşu demokrat memleketlerle böyle sıkı bir

dostluk ve beraberlik çerçevesi içinde, Büyük Britanya ve Birleşik Amerika hükûmetleri ile de dostça münasebetler idame ettirmek ve alışveriş münasebetlerimizi daha da geliştirmek ve sağlamlaştırmak gayretlerinin, millî menfaatlarımıza olduğu kadar, milletlerarası barışın korunması icaplarına da uygun düştüğü ve bu istikamette devamlı gayretler sarfetmek gerektiği fikrindedir.

21- T.S.E.K.P. Balkan memleketleriyle sıkı bir dostluk ve işbirliği münasebeti kurulması çarelerine şimdiden baş vurulması lüzumuna inanır.

22- T.S.E.K.P. şarkî Akdeniz'de millî menfaat ve gayelerimize yabancı ve hattâ zararlı emperyalist manevralara sürüklenmekten ve âlet olmaktan dikkatle kaçınmak zorunda bulunduğumuzu genel oya her fırsatta hatırlatmayı başlıca ödevleri arasında sayacaktır.

İDARÎ ISLAHAT VE İDARE MAKİNESİNİN SADELEŞTİRİLMESİ

23- T.S.E.K.P. halkımızın -mümkün olan en büyük ölçülerde -memleket işlerini doğrudan doğruya kendi eline almasını idare makinemizin bürokratlıktan ileri gelme bozukluk ve aksaklıklardan kurtulmasının en tesirli çaresi sayar. Bu gayeye ulaşmanın en kestirme yolu da, mahalli idareleri şimdiden halk tarafından gizli oyla seçilmiş heyetlerin -kendi mesuliyetleri ve bizzat, yerli halkın daimi murakabesi altında- çevirmeleri olduğundan, Parti, köy ve nahiyelerin hemen serbest seçimle teşekkül edecek bu nevi heyetlerin ve müdürlerin idaresine geçmelerini sağlayacak bir kanun çıkarılmasını ve kısa bir zaman sonra, bu usulün kaza ve vilâyetlere de tatbiki yoluyla memlekette aşağıdan yukarıya doğru kurulu, halkın fiili iştirakiyle gerçek ve geniş bir demokrasi idaresinin geliştirilmesi tekliflerini ileri sürecek ve müdafaa edecektir.

24- Ayrıca büyük-küçük bütün şehir belediyelerinin de -İstanbul, İzmir ve Ankara da dahil- doğrudan doğruya şehir ahalisince umumî gizli oy ve nisbî temsil usulü ile seçilmiş meclisler ve reisler ta-

rafından -işler kendi aralarında paylaşılmak suretile ve hükûmet makamlarının her hangi bir müdahalesi olmaksızın- idare edilmelerini mümkün kılacak teşriî tedbirler alınması istenecektir.

25- Uzun harp yılları sırasında takip edilegelen yanlış iktisadî siyasetin doğurduğu müthiş geçim darlığı, pahalılık ve vurgunculuk, memur kadrolarında bozulma ve çözülmeyi son hadde vardırmış, rüşvet ve suistimallerin âdeta hoşa giden bir salgın şeklini almış olduğunu büyük bir teessürle kaydeden T.S.E.K.P. böyle bir memur kadrosu ile ve bu derece çığırından çıkmış bir idare cihazı ile memleketin demokrasi yolunda geniş ve hızlı adımlar atabileceğine ihtimal vermemekte ve bu devlet dairelerinde esaslı bir temizlik yapmaktan kaçınılamayacağı kanaatinde bulunmaktadır.

Vakit geçirilmeden, kabiliyetsizlikleri veya uyuşuklukları sabit olmuş; doğruluktan, dürüstlükten saparak, iş eshabını soymak yolunu tutmuş veya devlet ve millet zararına büyük servetler edinmiş memurlardan -sade ve demokratik ölçülere göre- kısa bir zaman içinde, resmî ve yarı resmî bütün idarelerin sistemli bir tarzda temizlenmelerini, istihsalde faydalı olabilecek bir çok elemanları tutup, verimsiz, âtıl hâle sokan mekanizmanın düzenlenmesini, daraltılmasını ve aydın emekçiler arasından seçilecek muayyen evsafta, faal, disiplinli, dürüst yeni kadrolarla gençleştirilmesini gerçekleştirmeğe çalışmak, partinin başta gelen davaları arasındadır.

İKTİSADÎ MESELELER

26- T.S.E.K.P. iktisadî sahada, stratejik kumanda mevkilerini -hususi, ferdi sermaye gruplarının değil- bizzat devletin işgal etmesine ve böylece istihsal ve fiat hareketleri üzerinde tamamile iktisadî, sıkı bir nâzım rolü oynamasına taraftardır ve bu manâda emekçi halk sınıfları menfaatına devletçidir.

27- Bazı şahısların ve zümrelerin hususî menfaatlarına hizmet eden, halkın ziyanına büyük bir parazit memur ordusu geçindirmeğe veya bütçe gelirini arttırmaya hizmet eden burjuva devletçiliği,

partinin isteği **kâr için değil, ihtiyaç için istihsal eden ve neticede müstahsil ve müstehlik kitleler faydasına işleyecek olan** halk devletçiliğine tamamile yabancıdır. Böyle bir ileri devletçilikte güdülen gayeler; millî istihsal hacmini artırmak, taşım ve belediyeler vazifeleri ücretlerini düşürmek, emekçi ve köylülerin satın alma kabiliyetlerini yükseltmek, fiatları düşük bir seviyede tutmak ve nihayet çalışan kitleleri süratle teknik ve kültürel bakımlardan en ileri memleketlerdeki kardeşleri seviyesine çıkarmaktır. Parti, işte böyle bir devletçilik geliştirmek için büyük gayretler harcayacaktır.

28- T.S.E.K.P. bugüne kadar, millet hesabına kurulmuş veya satın alınmış olan büyük malî müesseseler, madenler, fabrikalar, taşıma ve dağıtma işleri v.s. den başka, halkın mübrem ihtiyaçlarına cevap veren, genel menfaatler ve sağlıkla alâkalı büyük iktisadî işletme ve kurumların devlete geçmesini, büyük ağır sanayi (makine, demir, çelik ve muharrik kuvvet sanayii) kurmak, yer altı servetlerini kıymetlendirmek, karada, denizde ve havada büyük taşıt işlerini görmek ve her nevi sigortacılık yapabilmek haklarının münhasıran devlete ait olmasını, yerli ve yabancı bankaların devlet kontrolüne tâbi tutulmalarını tahakkuk ettirmeğe çalışmak azim ve kararındadır.

29- Bunlar dışında kalan sanayi ve ticarî teşebbüsler ve genel olarak küçük sanayi şubeleri, zanaatkâr, esnaf atölye ve dükkânları açmak ve işletmek -emekçilerin iş ve teşkilâtlanma hakları muayyen kanun ve nizamnamelerin garantisi altına alınmak şartiyle- serbesttir. Yalnız vurgunculukla mücadele bahsinde gayetle şiddetli tedbirler alınması gerektir.

30- Hazine gelirini artırmak maksadiyle, zarurî halk ihtiyaç maddelerinin satışları üzerine devlet inhisarı konulmamalı, mevcut inhisar sanayi ve müesseseleri, sair devlet işletmelerinin tâbi tutulacağı halkçı kaidelere göre ayarlanmalıdır.

31- Harp yılları içinde, vurgunculukla, kara borsa ticaretiyle, orduya ve devlet dairelerine mal satmakla, Hükûmet, Millî Müdafaa ve Belediyeler hesabına yapı müteahhitliği yapmakla v.s. şekillerde

yoksul ve orta halli halk yığınlarının ve devlet hazinesinin zararına gayri meşru yollardan edinilmiş büyük servetlere, memurlar tarafından kötü kullanma ve rüşvet yollarından yığılmış varlıklara, sade ve kestirme bir tahkik ve kontrol usulü ile hemen el konulmalı ve bu muazzam servet geniş bir içtimaî sigortalar ve yardım müessesesine kuruluş sermayesi olarak verilmelidir.

MALİ MESELELER

32- Halen mevcut vergi sistemimiz, devlet hazinesinin muhtaç bulunduğu varidatın en büyük kısmını, daha ziyade -vasıtalı vergiler şeklinde- yoksul müstehlik halk yığınlarından toplamaktadır. Doğrudan doğruya alınan (vasıtasız) vergilerden, en önemli yeri tutan kazanç vergisi ise, tarh ve tahsilinde hâkim olan halk aleyhtarı ruh dolayısiyle, gene bilhassa aynı yoksul halk yığınlarını, küçük gündelik, aylık ve kazançlarla geçinen emekçi kitleleri ezdiği halde, varlıklı sınıflar ve piyasada büyük işler çeviren iş adamları için, kale alınamıyacak bir mükellefiyet temsil etmektedir. Parti, demokrasiye ve içtimaî adalete uymayan bu sistemin bir ân evvel kaldırılmasını ve maliyemizin demokratlaştırılmasına elverişli tedbirlerin alınmasını elzem saymaktadır.

a- Zarurî ihtiyaç maddeleri fiatları, yoksul ve orta halli halkın ev kiraları üzerine binen vasıtalı vergiler (muamele isihlâk vs. vergilerle belediye resimleri) ileride büsbütün kaldırılmak üzere en asgari nisbetlere indirilmelidir.

b- Millî sanayi ve ziraatimizin himayesi için bile olsa, aynı tarzda, geçim yükünü ağırlaştıran gümrük ve resimleri ile oynanmaktan vazgeçilmeli, sanayimizin, -kendi gücüyle dışardan gelen mamûllerle rekabet edebilecek şekilde gelişmesine yardım etmek, gençlerimizin teknik kabiliyetini yükseltmek, hayatı ucuzlatmak vs. suretlerle- himaye edilmeli ve tedricen gümrük duvarlarını kaldırmaya doğru bir istikâmet alınmalıdır.

c) Vergi yükünün esas ağırlığı, varlıklı ve zenginleşme yolunu

tutmuş bulunan içtimaî tabakalara isabet edecek tarzda, vasıtalı vergiler usulünden vasıtasız vergiler usulüne geçmek ve bu sonrakileri çabuklukla geliştirmek gayesile hemen malî ıslâhata girişilmelidir. Bu arada kazanç vergilerinin her çeşit yüksek kâr ve gelirler için sür'atle müterakki bir vergi şekline sokulması ve yıllık tutarı 1.000 lirayı geçmeyen kazançların bu vergiden istisna edilmesi gerektir.

d) Köylüden muhtelif nam ve vesilelerle alınan vergiler (gayri menkul ve sayım vergileri, türlü mecburi ianeler, salmalar v.s.), yoksul müstahsillerin borçtan göz açmalarına ve ziraî kalkınmamıza engel teşkil ettiklerinden, parti, bunların kaldırılmasını, her çeşit angaryanın, iş mükellefiyetlerinin yasak edilmesini ve yerlerine büyük çiftlik ve arazi sahiplerinin ve zengin köy mütegallibesinin hakiki iradları yekûnu üzerinden tek bir müterakki irad vergisi tarh ve tahsil olunmasını ve yılda yetiştirdiği mahsülün safi kıymeti 1.500 lirayı geçmeyen köy işletmelerinden vergi alınmamasını ister.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM MESELELERİ

33- T.S.E.K.P. Köylülüğü ve toprak meselesini halletmek için sarfedeceği gayretlerin mühim bir kısmını -istisnasız bütün köylerimizde- köylü çocuklarında ve gençlerinde modern tekniğe karşı merak ve heves uyandırmağa ve onları inkılâpçı bir ruhta yetiştirmeğe elverişli, amelî öğretim ve eğitim müesseseleri kurulmasını ve bu uğurda bütün işe yarar kuvvetlerin seferber edilmesini sağlamağa hasredecektir.

34- Memleketin her evlâdını, Türkiye cemiyetinin çok muhtaç olduğu birer müstahsil vatandaş olarak yetiştirmek en acele ödevlerimizden biri olduğundan, T.S.E.K.P., her çeşit mektep, fakülte, enstitü, laboratuvar vs. ilim ve teknik kurullarının kapılarını -iktisadî ve içtimaî durumları ne olursa olsun- bütün yavrularımıza ve gençlerimize açık bulundurma gerektiğini müdafaa edecektir.

35- Parti, öğrenme çağındaki yoksul çocuklara ve gençlere, tahsillerine devam için muhtaç oldukları her türlü öğretim malzemesi-

nin (kitaplar, kırtasî levazım, mektep kıyafeti, tahsil müddetince geçim imkânları v.s.) devlet tarafından tedarik edilmesi gerektiğine inanır ve bunu gerçekleştirmek için çalışmayı üzerine alır.

36- Emekçi sınıfının meslekî bilgilerini genişletmek ve teknik seviyelerini memleket ölçüsünde sür'atle yükseltmek maksadile parti, -meslek ve sanayi mektepleri sahasında -yapılacak ıslahat ve modernleştirme tedbirlerine muvazi olarak, 100'den fazla işçi çalıştıran bütün fabrikalarda, işe yeni giren işçileri yetiştirmeğe mahsus birer çırak mektebi açılmasını ve bu gibilere ücretli iş saatlarından ayrılacak günün muayyen saatlarında amelî ve nazarî meslek dersleri verilmesini mecburi kılan ve bu mecburiyetin ihtimamla tatbikini öğretim bakanlığının kontroluna koyan bir kanun çıkarılmasını isteyecektir.

37- T.S.E.K.P. üniversitenin tam bir muhtariyete kavuşması lehindeki hareketleri kuvvetle destekleyecektir. Parti, bu muhtariyetin, temelde iki ana prensibe dayanması lâzım geldiği kanaatindedir.

a) Her şeyden evvel, üniversite talim ve tedris kadrolarının, geniş bir demokrat zihniyetle, öteden beri, anti-demokratik, mürteci, ırkçı faaliyet ve propagandalariyle tanınmış unsurlardan temizlenmesi.

b) Üniversite kadrolarına kendi ilmî faaliyet ve hareketlerinde böyle bir zihniyetle tam bir fikir ve çalışma hürriyeti sağlanması.

38- Yine aynı çıkış noktasından hareket edilerek, üniversite talim ve tedris kadrolarına (profesör, doçent, asistan, ilmî yardımcı) ve bu arada, diğer bütün yüksek mektep, lise, ortamektep, ilk okul ve köy mektepleri hocalarile köy eğitmenlerine, bütün siyasî faaliyetlere katılabilmek, partilere girebilmek, buralarda faal mevkiler işgal edebilmek hakları sağlanmalıdır.

39- Parti, öğretimde, nazariyeden çok amelî, meslekî bilgilere önem verilmesi, ameliye ile nazariye arasında bir birlik ve ahenk yaratılması, öğrencilerde teşebbüs ve teşkilâtlı faaliyet kabiliyetlerinin geliştirilmesi görüşlerini müdafaa edecektir.

Adalet işleri

40- Memurlar da haddi zatında devlet hizmetinde birer ücretli işçi olduğundan, mesuliyetlerinin de halkla birlikte, aynı hakimlerce tayin olunması gerektir. Fertler arasında, fertlerle hükûmet arasında, hükûmetle belediyeler gibi bütün halk idare ve müesseseleri arasındaki davalarda ve memurların vazifelerini ilgilendiren ve yargılanmalarda tek merci mevcut nizamî mahkemeler olmalıdır.

41- Bütün mahkemeler hakimlerinin fikir ve içtihat bağımsızlıklarının eksiksiz ve tam olarak temini, Partinin başlıca gayelerinden biri olacaktır. Hâkimleri, hükûmetin ve adalet bakanlığının birer memuru olmaktan kurtarmak için, demokratik adlî bir tayin ve terfi sisteminin kabulüne ve adaletin daha sade, daha salim bir şekilde tevziini ve mahkemelerin halka yakın, demokratik bir tarzda işlemelerini sağlayacak geniş bir adlî ıslâhat yapılmasına ve kanunlarımızın aynı ruhta tadil ve ıslâh olunmaları uğrunda parti devamlı bir gayret sarfedecektir.

42- Bu demokratik ıslâhat arasında, 1) jüri sisteminin kabulünü, 2) vilâyetlerde halk tarafından seçilmiş hakimlerle, meslekten yetişme hakimlerin bir arada bulunacağı muhtelif mahkemeler kurulmasını, 3) ihtisas mahkemelerinden vazgeçilerek, tek adalet prensibine dayanan bir ileri sistem kabulünü ve nihayet 4) temyiz mahkemesinin daha salim bir tarzda çalışmasını sağlamak için, temyizle mahalli mahkemeler arasında orta bir merhale teşkil etmek üzere, vilâyet merkezlerinde istinaf mahkemeleri teşkilini isteyeceğiz.

43- Adalet tevziinin ucuzlatılması, yani mahkeme masraflarının asgari bir hadde indirilmesi de halk faydasına gerçekleştirmeğe çalışacağımız gayelerden biridir.

Millî Azlıklar Meselesi

44- T.S.E.K.P. vatandaşlar arasında hiç bir fark gözetilmemesini, millî azlıklara mensup kardeşlerimizin her hususta tam bir eşitlik

dairesinde, memleketin öz evlâtları muamelesi görmelerini, her hak, serbestlik ve yetkiden kayıtsız şartsız faydalanmak ve memleketin sevk ve idaresi, vazife ve mesuliyetlerine bilfiil iştirak etmek imkânlarına kavuşturulmalarını temine çalışır.

45- Toplu azlıklara, kendi millî kültürlerini serbestçe geliştirilme hakları tanınmalı, mahalli idarelerde ve millet meclisinde kendilerine en az nüfus tutarları nisbetinde, nisbî temsil yolu ile yer verilmelidir.

TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

Seçim Beyannamesi

Kol ve kafa emekçilerine!
Yoksul ve orta halli köylülere!
Demokrasiye susamış bütün vatandaşlara!

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi siyasi savaş meydanına çıkışı vesilesiyle herşeyden evvel sizi selâmlamağa ve size olan sevgi ve güvenini bildirmeğe lüzum görür. Zira o; girişeceği faaliyetlerden ve teşebbüslerden ancak sizin yardımınızla ve beraberimizde yürümenizle faydalı sonuçlar alınabileceğine kuvvetle inanmaktayız.

T.S.E.K. Partisinin kuruluşu genel seçim mücadelelerinin başlamasile aynı zamana rastladı. Bu bir tesadüf olmaktan ziyade, memlekette siyasi şartların sür'atle değişme ve gelişmesinin zaruri bir neticesidir. Demokrasi hürriyetlerinin elde edilmesine doğru ilk adımlar atılırken, beliren siyasi faliyet imkânlarından şehir ve köy emekçilerinin hak ve menfaatlerini korumayı üzerlerine almış, bizim gibi sosyalist mücahitlerin de faydalanmakta acele etmelerinden daha tabii ne olabilirdi.

Yalnız her türlü yorumlamalara meydan bırakmamak arzusiyle, hemen şu noktayı ilgililer ve genel oy önünde açıklamak ihtiyacını duyduk:

Partimizin bu sırada faaliyete atılması sebebini önümüzdeki seçimlerde birkaç mebusluk elde etmek hevesinde arayanlar tahminlerinde yanılıyorlar. Biz hattâ en kuvvetli olduğumuz vilâyetlerde bile, millet vekillerine adaylıklarımızı koymak niyetinde değiliz. Hiç şüphesiz, kendilerini tutan vatandaşların sayısıyle mütenasip bir derecede Millet Meclisi'nde temsil edilmek her partinin hakkıdır. Bu haktan feragat etmek aklımızdan bile geçmez.

Normal bir seçim karşısında bulunsaydık muhakkak surette aday listeleri ileri sürecek ve görüşlerde ve savaş konularında bizimle beraber olan ve faaliyetlerimizde bizi desteklemek azminde bulunanların ve çevrelerindeki müteredditt seçmenlerin oylarını bu listelerde gösterilen T.S.E.K.P. azalarına vermelerini sağlamak için, geniş bir propaganda faaliyetine girişecektik. Halbuki bu ilk tek dereceli seçim mücadelesine karışmak istemiyoruz. Niçin?

Çünkü kanaatimizce temmuz sonlarında yapılacak seçimi normal bir seçim saymak imkânı yoktur. Hükümet partisi, işi aceleye getirerek, halk henüz daha çok partili rejime alışmadan serbest ve gizli oy verme mekanizmasını kavramağa vakit bulmadan, bir seçim devresi boyunca daha iktidarda kalmağı emniyet altına almak istiyor gibi hareket etmiştir. Bu tefsirin doğru olmadığı iddia edilse bile, kanunî vadeleri kısaltma teşebbüsünün yerinde ve millî menfaatlere uygun olmadığını belirten en az üç türlü delil vardır:

1- Memlekette henüz serbestçe yaralarımızı deşmeğe ve oy vermeğe elverişli kanuni şartlar mevcut değildir. Anayasaya ve demokrasi prensiplerine aykırı kanun ve nizamnameler ve anayasanın vatandaşlara hak olarak tanıdığı serbestliklerden faydalanmayı imkânsız kılan cezaî hükümler el'an yürürlükte duruyor. Seçim savaşlarına bu baskı tehditleri altında girmiş bulunuyoruz. Bu sıkı vesayet nizamı ile serbest seçimi uyuşturmak kabil olduğuna inanmak pek güçtür.

2- Muhalefet partilerinin hemen hepsi yeni kurulmuş, henüz daha teşkilâtlanma devresini geçirmemiştir. Bunlardan ancak bir ikisi halk yığınlarının büyük hoşnutsuzluk ve galeyanından geniş ölçüde faydalanmak suretiyle, bazı muvaffakıyetler elde edebilir. Fakat hükümet partisinin, bunların karşısında, senelerce sarfedilmiş, sistemli çalışmalar mahsulü olan çeşit çeşit teşkilâtlariyle ve bunların elindeki Devlet cihazları ve kaynakları tarafından beslenen zengin vasıtalariyle ne kadar imtiyazlı bir durumda bulunduğu göz kamaştırıcı bir gerçektir. Bir yandan da en büyüğünden en küçüğüne kadar tekmil hükûmet memurlarına aynı partinin kazanmasına yardım ödevi

yüklenmiş olduğu hatırdan çıkarılmazsa, milli iradenin kendini göstermesini âdeta imkânsız kılacak şartlar altında halkın reyine başvurulmuş olduğunu anlamakta güçlük çekilmez. Böyle bir seçimden temsilî bir meclis çıkmasını mümkün görmüyoruz.

3- Bu acele seçimi haklı göstermek için, Halk Partisi yüksek makamlarının ileri sürdükleri, dış siyasete dayanan iddia da doğru ve cihan olaylarının gidişine uygun olmaktan çok uzaktır. Yapılan tahminler Milletlerarası münasebetlerin yanlış bir tarzda kıymetlendirilmesinden doğmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisinin fevkalâde konferansında verilen söylevde müttefiklerin devamlı bir anlaşmaya varamayacakları belli olduğundan ve senelerce sürecek uzun, buhranlı ve karışık bir devreye girmek üzere bulunduğumuzdan ve nihayet daimî bir harp tehlikesi içinde geçeceği sanılan bu devirde de milleti temsil yetkisi söz götürmez bir Millet Meclisinin mukadderatımızı elinde bulundurması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Önümüzdeki senelere ait bu hükmü hâdiselerin yürüyüşü ve büyük devletler arasındaki müzakerelerin gelişmesi kökünden çürütmektedir. Yaptığımız dikkatli incelemeler, bunun aksine olarak, 1947 yılına girmezden evvel, devletler arasında karşılıklı tavizler ve müsamahalar sayesinde uzun vadeli bir anlaşmaya varılacağı, bundan bir kaç ay evvel siyasî havayı kararttmış olan bulutların dağılmaya yüz tuttuğu ve barış konferansının toplanması pek yakın olduğu kanaatini uyandırmıştır. Bugün, sağlam barış şartları altında geniş onarma, istihsal ve alışveriş işlerine girişmek arifesinde bulunduğumuzdan şüphe etmiyoruz.

Milletlerarası durum bu şekilde olduğuna göre, seçimi 1947'ye bırakmak her bakımdan, istikrarlı bir rejime ve temsilî demokrat bir idareye kavuşmamıza elverişli ve yüksek menfaatlerimize en uygun hareket tarzı olacaktı.

Esef ederiz ki, işlerin akışını bu istikamete çevirmek kudretine malik değiliz. Seçim yapılmak üzere bulunuyor. Saydığımız sebeplerden dolayı meydana çıkacak meclis uzun ömürlü bir meclis olma-

yacaktır. Onun başarmak mecburiyetinde olduğu iki önemli vazife vardır: O herşeyinden evvel Kanunlardaki Anayasaya ve demokrasiye aykırılıkları çabuklukla ortadan kaldıracak düzeltmeleri yapmak, Matbuat Kanunu gibi bazılarını büsbütün yürürlükten çıkarmak zorundadır. O bundan sonra seçim kanununu asri ihtiyaçları gereği gibi tatmin edecek bir şekle sokmalı ve bilhassa partiler arasında nisbî temsil prensibini ve 18 yaşını bitirmiş gençlerin oy hakkını kabul ederek, en çok bir yıl içinde seçimin yenilenmesine karar vermelidir.

Millî idarenin kendini belli etmesine elverişsiz şartlar altında seçimlerin yapılmasında ısrar edilmesini protesto makamında T.S.E.K.P. kendisine oylarını vermek arzusunda olan vatandaşlara muhakkak surette sandıklara gitmeyi ve eş ve dostlarını da gitmeye teşvik etmeyi ve seçim zarflarına evvelden hazırladıkları beyaz boş birer pusla koyarak sandıklara atmayı tavsiye eder. Bu tarzda hareket etmekle arkadaşlarımız hem iktidardaki partinin aldığı oyların umum verilen oylara nisbetini küçültmüş, hem de bize olan yakınlıklarını göstermiş olacaklardır.

Yaşasın gerçekten serbest seçim!

Yaşasın Nisbî temsil!

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Reisi
Doktor Şefik H. Deymer

Okuduktan sonra elden ele geçiriniz
F – K Basımevi

TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ

Gaziantep Şubesinin Açılış Beyannamesi(*)

Ey Fabrikalarda, tezgâh başlarında, tarlalarda alın teri döküp ömür çürütenler! Masa başlarında göz nuru döküp kafa patlatanlar! Dükkânlarda, evlerde çekiç sallayanlar, mekik atanlar! Ey milli varlığımızın temel taşları, gelir kaynakları; on sekiz milyonun on yedi milyonları!

Sizin Partiniz olan hakiki ve tam inkılapçı (TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ ve KÖYLÜ PARTİSİ) bu açılış beyannamesiyle hepinizi selâmlar.

Ey ateş karşısında demir dövenler, ekmek pişirenler, döküm dökenler! Zemheri ayazında, ilk horozda kalkıp çifte gidenler, kızgın güneş altında yolma yolanlar, buğday kazanıp gilgil yiyenler ve ey alın terini ekmeğine katık yapan yalın postallı, yırtık abalı dostlar!

Bilin ve bildirin, öğrenin ve öğretin, okuyun ve okutun, duyun ve duyurun ki, esas davamız: Aş pişirenin, iş yapanın, toprak sürenin, ekin biçenindir. At binenin kılıç kuşananın değil, ata besleyen binmeli, kılıcı yapan kuşanmalıdır.

Bu dâvayı başarabilmek için, köylünün köylü ile, dokumacının dokumacı ile, bostancının bostancı ile, demircinin demirciyle, kundura işçisinin kundura işçisiyle, terzi işçisinin terzi işçisiyle, kendi aralarında, sendikalar ve kooperatifler kurmaları ve bunların da birbiriyle birleşerek işçi, köylü, esnaf birlikleri teşkil etmeleri lazımdır. Bu sendikaları kurarken çiftlik ağalarının, fabrika sahiplerinin, zengin tüccarların, sizin sırtınızdan hem de on kat, yüz kat, bin kat da-

(*) Bu belge Galip Ataç'ın Anılarında yer almaktadır.

ha iyi geçinen kimselerin ve bunlara yardakçılık eden satılmışların sözlerine kulak asmıyacak, tesiri altında kalmıyacaksınız.

Bilirsiniz ki, tek elin sesi çıkmaz, birlik olmayan yerde dirlik olmaz. Ancak, sendikalar ve birlikler halinde birleşmekle emeğinizin tam karşılığını alabilirsiniz.

Emekçi ve köylü arkadaşlar!

Ağlamayana meme yoktur. Nemelazımcılıkla sizi her gün biraz daha yoksul ve perişan bırakmak isteyenlerin ekmeğine yağ sürmekten vazgeçiniz. Kendi işinizi kendi elinizle yapmaya çalışınız. Size en belli başlı tavsiyemiz budur. Sözlerimiz açık, isteklerimiz sadedir. Eğer bunları doğru buluyorsanız saflarımıza katılınız. Fikrinize yatmayan sözlerimiz varsa, yine geliniz, arkadaşça konuşalım, dertleşelim, bir birimizin yanlışını düzeltelim. Çünkü (TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ ve KÖYLÜ PARTİSİ) halka tepeden bakan "halk üstü" bir çatı değil halkla beraber, halkla yanyana, omuz omuza yürüyerek, halkın elleri üstünde kalkınacak tam manasile halkçı ve emekçi bir partidir.

Asıl ekmek partiniz olan (TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ ve KÖYLÜ PARTİSİ)ne üye olunuz.

Yaşasın hürriyet, yaşasın gerçek demokrasi, yaşasın halk hakimiyeti...

TÜRKİYE SOSYALİST
EMEKÇİ ve KÖYLÜ PARTİSİ
Gaziantep İl İdare Kurulu

Not:
Parti merkezimiz İş Bankası Cad. No: 46/A dadır. Her gün saat I7'den 20'ye kadar kayıt ve kabul yapılır.

ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER'İN DİLEKÇESİ(*)

Cumhuriyet Baş Savcılığı'na
30.10.1946
İSTANBUL

Gaziantep İl İdare Kurulu'nca hazırlanıp, 11 Ekim 1946'da yayınlanan açılış bildirisi, aynı ilin C. Savcılığı'nca Türk Ceza Kanunu'muzun 142. maddesine aykırı görülmesi üzerine toplattırılmış ve bildiriyi hazırlayan İdare Kurulu üyeleri savcılığın kovuşturma kararıyla tutuklanmıştır. Bunu gerek adı geçen kuruldan aldığımız yazılarından ve gerekse 29.10.1946 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış bulunan bir tel haberinden öğrendik. Partimiz tüzüğü gereğince kurulan il idare kurulları, kendi kararları ile, sorumlulukları kendilerini ilgilendirmek üzere bu gibi bildiriler yayınlamaya yetkilidirler. Gaziantep İl İdare Kurulunca yayınlanan bu bildirinin dilekçemize ekli olarak sunulan örneği, Merkez İdare Kurulumuzca incelenmiş ve aşağıdaki kanıya varılmıştır:

Bu kanılara dayanarak adı geçen vatandaşların tutukluluklarının sürdürülmesiyle haksızlığa uğratılmaması, memleketimizde gelişmekte bulunan demokratik davranışlara kanunsuz engeller çıkartılmasına yer vermemek isteğiyle işbu dilekçemiz kaleme alınmıştır.

Adı geçen bildiride kanunlarımıza aykırı bir yön görülmemekle beraber şimdiye kadar alışık olunmayan bir dille yazıldığı kanısına varılmıştır.

GEREK Anayasa'mıza ve gerekse imzalıyanları arasında bulunduğumuz ve Büyük Millet Meclisince onaylanan ve bu nedenle yü-

(*) Bu belge Galip Ataç'ın Anılarında yer almaktadır.

rürlükteki bir kanun niteliğinde sayılan Birleşmiş Milletler Anayasası'nın sağladığı hürriyetlerden 5.6.1946 gün ve 4919 sayılı sınıf esasına dayanan dernekler ve partiler kurulmasına izin veren değişkin cemiyetler kanununa göre ve diğer bağlayıcı hükümlere uygun olarak kurulmuş olan partimiz, yürürlükteki kanunlara uymayı en esaslı bir şiar edinmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 142. maddesine giren propaganda konusuna gelince, bu madde de kanun dışı memleket içinde sosyal bir sınıfın diğerleri üzerinde zorbalığını kurmaya, (madde 142 bend 1) yani, değişen Cemiyetler Kanunu'nu da içine almak üzere, kanun ve nizamlarımıza ve toplumumuzun yapısına aykırı olmak üzere, sınıf diktatörlüğü yolu ile, salt sınıf baskısını kurmaya, (veya içtimaî bir zümreyi ortadan kaldırmak, madde 142. bend 2) yani bir sınıfın veya zümrenin diğerleri tarafından tesis edilen diktatörlüğü altında yok edilmesi veya memleket içinde kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamları devirmek için propaganda yapan kimse (madde 142, bend 3) yani toplumun temel taşlarını kanunsuz ve kanuna aykırı görünüşte altüst etmeği amaçlayan ve bu yöndeki propagandaları kanun kapsamına almıştır. Yine aynı madde de (kanun ve nizamları, cumhuriyetçiliğe ve millî duygulara aykırı (madde 142, bend 4) propagandaları yasaklayıp ceza verme gücü altına almıştır.

Partimizin Gaziantep il idare kurulu üyeleri de ideal ve memleket nizamlarını kavramış bulunması lazım geleceği kanısındayız. Gaziantep il idare kurulunca yayınlanan, dilekçemize ilişik bir sureti bulunan, yukardaki maddede gösterilen hükümlere asla aykırı olmayan bu propaganda belgesinin hiçbir suça konu edilemiyeceği, incelemeniz sonunda anlaşılacağı kanısındayız,

Heyecanlı bir kalem tarafından ele alınmış bu belgede, memleketin çalışan sınıflarına "Millî varlığımızın temel taşları" diye seslenerek, milli varlığa ve duyguya bağlılık ve saygı bir kez daha belirtilmiştir. Çalışan sınıflara kanun yoluyla haklarını aramak öğütlenmiş, "at binenin kılıç kuşananın olmamalı, ata besliyen binmeli, kı-

lıcı yapan kuşanmalıdır" cümlesinde gösterilen ve amaçlanan anlam, onu izleyen sözlerde açıklanmıştır.

İşçi sendikaları, köylü kooperatifleri gibi kanun yoluyla kurulmuş ve kanunlarla korunan benzeri dernek ve kuruluşlar öğütlenmiştir. Bildirinin bu yönü de, kanuna aykırı bir yol öğütlenmediği düşüncesini güçlendiriyor. Cumhuriyet yıllarının başından beri, gerek üretici, gerek tüketici kooperatiflerinin kurulup, geniş bir şebeke halini alması, en önde, desteklenen şiarlar arasındadır.

5.6.1946'dan beri, değiştirilerek yürürlükte tutulan Cemiyetler Kanunu'nun verdiği olanak ile sınıf esasına göre parti ve dernekler kurulmuş, bunlar gerek sendikalar yoluyla iktisadi ve gerekse, sınıf esasını kabul eden partiler yoluyla kanunların koruduğu ve sınırı içinde, her türlü sınıfsal direnmeğe başlamıştır. Memleketimizin demokratik rejimin gelişmesine olan bağlılığımız tartışma götürmez. Devletin resmi makamlarınca, her gün demokrasinin ve partilerin bir adım daha gelişmesi istenir bu konuda sık sık demeçler yayınlanırken, kanunun özüne aykırı, demokrasimizin gelişmesine engel olabilecek bu tutuklamaların anlam ve amacını kavrayamadık. Yalnız, Gaziantep idare makamlarıyla C. Savcısının demokratik kanunlarımızı tam anlamile kavrıyamamaktan doğan yanlış harekete meydan verdiklerine inanmış olduk. Türk Ceza Kanunu'nun 142. maddesine giren eylemler, altı aydan iki yıla kadar ceza ile sınırlandırılmıştır. Diğer yandan, ceza mahkemeleri usul kanunumuzun, sanığın tevkifini gerektiren halleri gösterdiği 104. maddesindeki ne, sanığın kaçması ne de, delillerin yok edilmesi ve ne de, üzerinde çok titiz bulunduğumuz devlet nüfuzunu kıran veya memleketimizin güvenliğini bozan veya genel ahlâka aykırı bir hal vardır. Yukarıda sözünü ettiğimiz suçun işlendiği kabul edilse bile, ne ağır cezalı bir eylem ne de sanıklar ikametgah gösteremiyecek serseriler arasında bulunmaması tevkif kararının tetkik edilmeden verildiğini gösterir.

Memleketimizde adı geçen maddeden kovuşturmaya uğramış vatandaşların genellikle, duruşmaları tutuksuz olarak yapılagelmiş-

tir. Her türlü etkiden uzak bulunan Gaziantep'in yetkili yüksek mahkemesi vereceği adaletli ve tarihi kararı ile, demokrasi hareketimize karşı sürülen bu yersiz lekeyi temizleyecektir, kanısındayız. Demokrasimizin özüne aykırı bulunan buna benzer olaylara meydan verilmemesi, isteğile, olayın esas nedeninin genel merkezimize bildirilmesini diler, Cumhuriyet kanunlarını ve demokrasiyi koruma ödevini üzerine almış bulunan hükümetin olay etrafında titiz davranarak bu işi çabuk sonuçlandırması gerektiği kanısını beslediğimizi açıklamamıza ve bu gibi olayların tekrarlanmasına meydan verilmemesi ve partimiz üyeleri bulunan vatandaşlarımızın mağdurluk ve tutukluluklarına son verileceğini umduğumuzu bildirmemize müsaadelerini saygılarımızla arz ederiz.

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi
Genel Başkanı ve Genel Sekreter Vekili
Doktor Şefik Hüsnü Deymer

Not:
Bu dilekçemizin diğer suretleri Adalet, İçişleri Bakanlıklarile, Cumhuriyet Baş Savcılığı, Gaziantep Valiliğine, Gaziantep C. Savcılığına gönderilmiştir.

YARGITAY İLAMI(*)

Birinci Ceza Dairesi
Esas: 2345
Karar: 1636
Tebliğname: 1202

Kanunlarımızla tanınmış bulunan ferdi mülkiyeti ortadan kaldırmak ve yine kanunla tanınmış olan sermayeleri yıkmak ve bu suretle, memleket dahilinde emekçi zümrenin mülk sahibi ve sermayedar zümreye tahakkümünü tesise ve kanunlarımızla tanınmış bulunan içtimai ve iktisadi nizamı devirmeğe matuf Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin Gaziantep şubesini açarak sevk ve idare etmekten sanık, Ahmet oğlu Hasan Bayaz, Davut oğlu Necip Diker ve Şevket oğlu Galip Ataç ve Ahmet oğlu Nuri Özkan ve Nuri oğlu Hayri Koral'ın yapılan yargılamaları sonunda, eylemlerinin sübutuna mebni Ceza Kanunu'nun 141/1 maddesine tevfikan ikişer sene ağır hapislerine ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi namiyle açılan Gaziantep şubesinin kapatılmasına ve 2200er kuruş duruşma harcının sanıklardan ayrı ayrı alınmasına ve suç ile alakalı beyanname ve nizamnamelerin zoralım edilmesine dair Sıvas Ağır Ceza Mahkemesinde verilen 8/2/1947 tarihli hükmün Yargıtay'ca incelenmesi sanıklar tarafından istenmiş ve para depo edilmiş olmasına ve sanıklardan Hayri Koral'dan maadası duruşma dahi istemiş olmalarına mebni dava evrakı Cumhuriyet savcılığı yüksek makamından tebliğname ile Yargıtay I. Ceza Dairesine gönderilmekle, Ceza Y.U.K. 318. maddesi mucibince 1947 yılı Mayıs ayının 24. cumar-

(*) Bu belge Galip Ataç'ın Anılarında yer almaktadır.

tesi duruşma günü tayin kılınmış ve tutuk bulunan Hasan Bayaz, Necip Diker, Galip Ataç ve Nuri Özkan ile vekillerine usulen tebligat ifası için davetiye yazılmıştır.

O gün yargıçlar kurulu daire-i mahsusada toplandı. Cumhuriyet baş savcı yardımcılarından Hayrünnisa Fer ve dosyada mevcut vekaletnamesine müsteniden gelen, sanık Hasan Bayaz, Necip diker, Galip Ataç ve Nuri Özkan vekilleri Hamit Şevket İnce huzurlarıyla oturum açıldı.

Sanıkların Temyiz dilekçelerinin süresinde verilmiş olduğu ve kanunda yazılı şartların yerine getirildiği ve Hayri Koral'dan maadası sanıklar tarafından müddetinde duruşma dahi istenilmiş bulunduğu anlaşıldığından yerinde görülen istek ve mütalâa veçhile Hayri Koral hakkında duruşmasız ve diğer dört sanık hakkında duruşmalı inceleme yapılmasına oy birliği ile karar verilerek tefhim edildikten sonra, işin izahına dair raportör üye Kazım Akyol imzalı rapor ile, dosyada mevcut olan ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, usulü dairesinde teşekkül etmiş ve memleket içinde bir sosyalist partinin kurulması, mevcut kanunlara göre, yasak edilmemiştir.

Dosyada bulunan Nizamname'nin I. maddesinde Parti'nin güdeceği iktisadi, siyasi ve sosyal gayelerin neden ibaret olduğu gösterilmiştir.

Esasen, mahkemece Parti'nin Gaziantep şubesini açanlar tarafından neşredilmiş olan beyannamenin Nizamname'ye tamamiyle uygun olduğu kabul olunmuştur. Türk Ceza Kanunu'nun 4934 sayılı kanunla değiştirilen 141, maddesi memleket içinde sosyalist bir partinin kurulmasını yasak etmiş olmayıp, komünist, anarşist ve bünye, gaye itibariyle bunlara benzer cemiyetlerin kurulmasını ve faaliyetlerini men edici hükümleri muhtevi bulunmaktadır. Şu hale göre, hadisede adı geçen maddenin aradığı suç unsurları mevcut olmadığı halde, kanun vazının maksadı dışına çıkılarak ve kanuna yanlış mana vererek sanıkların kararda yazılı olduğu üzere hükümlendirilmeleri yolsuz görüldüğünden, hükmün bozulması ve bozma sebebi-

ne göre, sanıkların salıverilmesi ve bozmanın temyiz için sanık Hayri'ye de teşmili talebini havi bulunan 24/4/1947 tarihli tebliğnamesi okundu.

Raportör üye Kazım Akyol: Rapora ilave edilecek başka bir cihet olmadığını söyledi. Vekil Hamit Şevket İnce, dosya içinde bulunan tasarıyı tavzihen müdafaada bulunarak, müvekkillerine ait hükmün bozulmasını istedi.

Baş savcı yardımcısı Hayrünnisa Fer: "Memuriyetimizce, Parti'nin programı ve neşredilen beyannamenin kuru metni ve Parti'nin hakikaten bir parti olması hali göz önünde tutularak, ona göre tebliğnamedeki talepleri ileri sürmüş bulunuyoruz. Yapılan propaganda ile elde edilmek istenilen gerçek gaye, memleketimizde hususi mülkiyeti ortadan kaldırarak, istihsal ve istihlak vasıtalarını müşterek bir hale getirmek veya işçi sınıfının diğer içtimai sınıflar üzerinde hakimiyetini kurmak ise veya memleket içinde siyasi ve hukuki herhangi bir nizamı devirmek için yıkıcı bir mahiyet taşıyorsa, sanıklar hakkında kanun hükmünün uygulanmasını isterim" dedi.

Sanıklar vekili Hamit Şevket İnce: "İddia makamının yeni mütalaasında sarih bir mana yoktur. Şayet evvelki düşüncesinden fariğ oluyorsa yeni kanaatini açıkça söylemeli, yani tecziyemizi istemelidir, değilse kanaatini tekrar etmelidir. Şimdiki beyanlarında katiyet yoktur. Sözü yüksek heyetinize terk ediyor, şöyle ise böyle ise diyerek, edat-ı şarta talik edici ifade veriyor ki, bir savcı bu tarzda mütalaada bulunamaz" dedi.

Gereği düşünüldü: Yüksek Cumhuriyet Baş Savcılık Makamı, hükmün bozulması talebini mutazammın olan tebliğname yerine, duruşmada, şifahen, "Memuriyetimizce, Parti'nin programı ve neşredilen beyannamenin kuru metni ve Parti'nin hakikaten bir parti olması hali göz önünde tutularak, ona göre tebliğnamedeki talepleri ileri sürmüş bulunuyoruz. Yapılan propaganda ile elde edilmek istenilen gerçek gaye, memleketimizde hususi mülkiyeti ortadan kaldırarak, istihsal ve istihlak vasıtalarını müşterek bir hale getirmek ve-

ya işçi sınıfının diğer içtimai sınıflar üzerinde hakimiyetini kurmak ise veya memleket içinde siyasi ve hukuki herhangi bir nizamı devirmek için yıkıcı bir mahiyet taşıyorsa, sanıklar hakkında kanun hükmünün uygulanmasını isterim" diye mütalaada bulundu. Sanıklar vekili müdafi de "iddia makamının yeni mütalaasında sarih bir mana yoktur. Şayet evvelki düşüncesinden fariğ oluyorsa yeni kanaatini açıkça söylemeli, yani tecziyemizi istemelidir, değilse kanaatini tekrar etmelidir. Şimdiki beyanlarında katiyet yoktur. Sözü yüksek heyetinize terk ediyor, şöyle ise böyle ise diyerek, edat-ı şarta talik edici ifade veriyor ki, bir savcı bu tarzda mütalaada bulunamaz" nokta-i nazarını dermeyan eylemiştir.

Heyet, Usulün 322. maddesi mucibince, tebliğnamede yazılı mütalaalara cevap vermek mecburiyet-i kanuniyesindedir. Bu madde hükmünün yerine getirilmesi de ancak, tebliğnamenin dosya münderecatına göre, hükmün bozulması veya onanması şıklarından birini kat'i olarak beyan eylemesine mütevakkıftır. Bu itibarla esas hakkındaki mütalaa beyan olunmak üzere, dosyanın C. Baş Savcılığına iadesine ve dosyanın vürudunda müdafie tebligat ifasına 24/5/947 tarihinde oy birliği ile karar verilerek usulen tefhim olundu.

C. Baş Savcılığı'nın son mütalaasını havi 29.5.1947 tarihli ek talepname ile dosya tekrar Daireye tevdi edilmekle, 1947 yılı Haziran ayının 7. Cumartesi günü tayin kılınmış ve sanıklar vekiline usulen tebligat ifası için davetiye yazılmıştır.

O gün yargıçlar kurulu daire-i mahsusada toplandı: C. Baş Savcı yardımcısı Fehmi Tüzün ve duruşma istemiş olan dört sanığın vekili Hamit Şevket İnce huzurlarıyla oturum açıldı.

C. Baş Savcı yardımcısı, ek tebliğnamede yazılı olduğu üzere incelenmiş olan evraka nazaran bu hükmün 24/4/947 günlü tebliğnamede yazılı sebeplerden dolayı bozulması istenmiş ve duruşma sırasında bazı sebeplerin de nazara alınması şifahen talep edilmiştir.

Cemiyetler Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 4919 sayılı kanunun I. maddesinin 2. fıkrasında: Derneklerin

tüzüklerinde, dernek olarak kurulmak istendiği açığa vurulmakla tüzel kişilik sahibi olacağı ve amaçları kanuna ve ahlaka ve genel adaba aykırı derneklerin kurulamayacağı yazılı, 9. maddesinde Devletin mülki bütünlüğünü ve siyasi ve milli birliğini bozma amacı güden bir derneğin kurulması yasaklanmış bulunmaktadır.

Davaya konu olan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi adıyla, İstanbul'da kurulmuş ve ahiren Gaziantep'te şubesi açılmış bulunan Parti'nin tüzüğü incelendikte: Emekçi ve Köylü yığınlarının gittikçe daha geniş ölçülerle teşkilatlanmalarına ve iktisadi ve siyasi hareketlere girişmelerine yardım suretiyle, memlekette sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarını olgunlaştırmak gerekeceğine dair olan tüzüğün 4. maddesinin (D) bendinde müphem bir ifade mevcutsa da, bu ifadeden işçi ve köylüler arasında sendikalar kurmak ve o suretle sosyalist bir cemiyet meydana getirmek manası çıkarılmış ve bu gibi sendikaların siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayım faaliyetleriyle iştigal edemeyecekleri ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetine vasıta olamayacağı 26/2/947 gününde yayımlanan ve o tarihten itibaren yürürlüğe giren işçi ve işveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkındaki 5018 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesinde hüküm altına alınıp Parti'nin teşekkül ettiği ve Beyanname'nin yayınlandığı tarihte böyle bir kanuni memnuiyet bulunmadığı nazara alınarak 4919 sayılı kanuna göre kurulduğu, dosya içindeki Adalet Bakanlığı'nın tel yazısından anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin Gaziantep şubesini kuran ve idare edenler hakkında Ceza Kanunu'nun 141. maddesine tevfikan verilen mahkumiyet kararının mezkur maddesindeki suç unsurlarının tekevvün etmemiş olması sebebiyle bozulması istenirken, mezkur eylemin diğer bir madde ile yasaklanan başka bir suç sayılması lazım geleceği hakkındaki görüşümüzü açıklamadan sanıkların salıverilmesi talebinde bulunulmuştu. Evrakın iadesiyle bu defa yapılan incelemede:

Tüzüğe ilave edilen Faaliyet Programı'nda, Parti'nin uzak gayesini izah eden kısımda, iş gücünün sömürülmesini ortadan kaldır-

mak ve büyük istihsal vasıtalarını milletin müşterek mülkiyetine geçirmek gibi mevcut tabirlerden mülhem olarak sanıkların müştereken tanzim ve yayınladıkları heyecan verici ve kışkırtıcı bir ifade taşıyan bildirimlerinde "Ey fabrikalarda, tezgah başlarında, tarlalarda alın teri döküp, ömür çürütenler! Masa başlarında göz nuru döküp kafa patlatanlar! Dükkânlarda, evlerde çekiç sallayanlar, mekik atanlar! Ey milli varlığımızın temel taşları, gelir kaynakları, 18 milyonun 17 milyonları"

"Sizin partiniz olan hakiki ve tam inkılapçı Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi bu açılış beyannamesi ile hepinizi selamlar" dedikten sonra devamla:

"Ey ateş karşısında demir dövenler, ekmek pişirenler, döküm dökenler! Zemheri ayazında, ilk horozda kalkıp çifte gidenler, kızgın güneş altında yolma yolanlar, buğday kazanıp gilgil yiyenler ve ey alın terini ekmeğine katık yapan yalın postallı, yırtık abalı dostlar!

"Bilin ve bildirin, öğrenin ve öğretin, okuyun ve okutun, duyun ve duyurun ki, esas davamız: Aş pişirenin, iş yapanın, toprak sürenin, ekin biçenindir. At binenin kılıç kuşananın değil, ata besleyen binmeli, kılıcı yapan kuşanmalıdır. sözleri ile 18 milyon türk'ten 17 milyonluk çoğunlukla azınlık arasında bir sınıf mücadelesi yaratmak ve neticede, kendilerini idare eden arazi sahipleri ve sermayedarlara karşı çoğunluğun tahakkümünü temin ve tesis etmek ve memleket içinde teşekkül etmiş iktisadi nizamları devirmek ve büyük istihsal vasıtalırını milletin müşterek mülkiyetine geçirmek için propaganda yaptıkları sonucuna varılarak, eylemin bu yönden mütalaa edilmesi gerekirken, yazılı şekilde tavsif ve 142. madde yerine, 141. maddenin uygulanması yolsuz olduğundan, hükmün bozulmasını isterim.

Mütalaası sorulan vekil: Şifahi izahat ve mütalaada bulunarak, müvekkillerine ait hükmün bozulmasını istedi.

Duruşmanın bittiği ve vaktin daraldığına mebni, işin müzakeresi ile karar ittihazı ve tefhiminin 14/6/947 gününe bırakılması kararlaştırıldığı anlatıldı.

Ahiren 14/6/947 gününde yargıçlar daire-i mahsusada toplandı, bütün dava evrakı okunup iş anlaşıldıktan sonra, gereği konuşuldu ve aşağıdaki karar tespit edildi:

Mahalli mahkeme kararının mucip sebeplerine karşı, müdafi tarafından dermeyan olunan itirazları ile tebliğnamede yazılı matalaa incelendi: Müdafinin esaslı itirazları, Gaziantep şubesinin yayınladığı beyannamede, 18 milyondan 17 milyonun geçim seviyelerinin inkişaf ve itilası gayesini taşıyan ve içten gelen bir temenni olduğundan ve parti programında suç teşkil edecek bir mevzu bulunmadığı İç İşleri Bakanlığı'nın Büyük Millet Meclisi'ndeki beyanıyla mütezahir olduğu gibi Anayasa'da ve C.H.P. programında yer alan devletçilik mefhumu ile sosyalist partisinin devletçilik mefhumu arasında esaslı bir ayrılık bulunmadığından ibarettir. İçişleri Bakanlığı'nın Meclis zabıtnamesi ile gazetelerde intişar eden beyanatı: Cemiyetler Kanunu'nun son tadili ile, aldığı şekle göre cemiyet tesis etmek isteyenlerin konmuş usullere tevfikan salahiyetli mercilere başvurması akabinde cemiyetin tüzel kişilik iktisap edeceğinden ve teessüs eden cemiyet, Cemiyetler Kanunu'nda yasak addedilen veya Ceza Kanunu mucibince mesul olması icap eden bir cemiyet olduğu takdirde, kazai mercilerin harekete geçeceğinden ibaret olup, yoksa Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin hukuki sistem ve nizamlara uygun bir cemiyet olduğu ifade edilmemiştir. Böyle bir mütalaa dermeyan edilmiş olsa bile, izin ve tasdike muhtaç olmaksızın teşekkül edebilen cemiyetlerin kapatılması yetkisi mahkemelere intikal etmiştir.

İçişleri Bakanlığı'ndan Adalet bakanlığı kanalı ile gelen tezkereye göre:

4919 Numaralı kanunun neşrinden sonra, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi unvanıyla tesis edilen ve tüzel kişilik sahibi olan Parti'nin gayesi, Parti Tüzüğü'nün 2. ve 3. maddelerinde "Sosyalist bir cemiyete geçiş şartları tekemmül ettirildikten sonra geniş halk yığınlarının gittikçe daha ziyade yoksullaşması sonucunu doğuran iş gücünün sömürülmesini ortadan kaldırmak için bü-

yük istihsal vasıtalarını milletin müşterek mülkiyetine geçirmekten" ibaret olarak gösterilmektedir.

Bugünkü cemiyetin hukuki ve iktisadi teşekküllerini beğenmeyen sosyalistlerin ve bu mesleğin müfritleri olan komünistlerin birleştikleri gaye, hususi mülkiyetin ilgasıdır.

İki mezhep saliklerinin doktrinleri arasındaki fark, sosyalistlerin yalnız toprak, madenler, fabrikalar gibi büyük istihsal vasıtaları üzerindeki hususi mülkiyetin ilgasına taraftar oldukları halde, komünistlerin gerek istihsal vasıtaları ve gerekse, istihsal olunan emval üzerindeki mülkiyetin ilgasına taraftar olmalarından ve evvelkilerin bu gayeyi tedricen ve seçim yolu ile elde etmek istemelerinden ibarettir.

Gerçi sınıf üzerine cemiyet tesis etmek ve milleti terkip eden sınıflardan kol kuvveti, fikir kuvveti ile çalışan sınıfların maddi ve manevi cephelerden seviyesinin inkişafını temin etmeyi düşünmek ve bu inkişafın alınacak bir takım hukuki ve iktisadi tedbirlerle kabil-i husul olabileceğini tasavvur etmek ve seçim yolu ile iktidar ve idareyi ele almayı amaç edinmek nazari olarak suç olmamak icap eder.

Türkiye Cumhuriyeti'nde nizamın temelini hususi mülkiyet müesseseleri teşkil etmekte ve bu müesseseler Anayasa'nın 5. bölümünde, TÜRKLERİN KAMU HAKLARI unvanlı faslında yazılı hükümler ile tanınmaktadır.

Devletin ana vasıflarından biri olan devletçilik esası, fertlerin veya hükmi şahısların inkişafını temin etmek ve ancak fertlerin veya hükmi şahısların hiç veya kafi derecede yapamadıkları işleri devlet eliyle yapmak olup, bu gayenin husulünde hususi mülkiyet müesseselerinin ilgası fikrinin yer almadığı Halk Partisi nizamnamesinin 4. ve 5. maddelerinde tebarüz ettirilmiş ve sermayesi devlet tarafından verilmek suretiyle kurulmuş olan müesseselerin hükmi birer şahsiyet olarak tanınması ve hususi ve ticari hükümler dairesinde iş göreceklerinin kabul edilmesi ve iş kanunu ile de işçilerin menfaatlerinin diğer sınıflar menfaatleri ile ahenkli bir suretle korunmasına gidilmesi ile bu husus ayrıca mütezahir bulunmuştur. Halbuki, Sosyalist Partisi'nin ana prensibinin açık medlulü büyük istihsal vasıta-

larını üzerindeki hususi mülkiyeti tanımamaktadır. Diğer bir ifade ile, büyük sermayedarlar zümresinin ortadan kaldırılması istenmektedir. Hususi mülkiyetin ilgası maksadı ile cemiyet tesis, sevk ve idare etmek Ceza Kanunu'muza göre suç mudur?

Ve suç olduğu takdirde, Gaziantep Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin şubesini açan ve İdare Kurulunu teşkil eden sanıkların hareketleri, mahkemenin telakkisi veçhile Ceza Kanunu'nun 141. maddesine mi veya Baş Savcılığın 2. tebliğnamesinde yazılı mütalaa veçhile 142. maddesine mi uygundur?

Ceza Kanunu'nun 141. maddesinde içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmaya veya memleket içinde teşekkül etmiş iktisadi ve içtimai nizamları devirmeye matuf cemiyetlerin tesis, teşkil, tanzim ve sevk ve idaresinin 142. maddede dahi, aynı maksat ve gaye tahtında propaganda yapmanın ve bu bünyeyi taşıyan cemiyetlere girmenin suç olduğu yazılıdır.

Sosyalist Partisi tüzüğünün, parti teşkilatına taalluk eden hükümlerine göre, vilayet idare heyetleri partinin esaslı organlarından biri olup, Cemiyetin gayelerini tahakkuk ettirmek ve işleri sevk ve idare etmekle mükelleftirler. Sermayedar bir sınıfı ortadan kaldırmaya matuf bir cemiyeti sevk ve idare eden sanıkların fillerinde kanunun 141. maddesinde yazılı unsurların mündemiç olmasına mebni, bütün itirazların reddi ile, usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına ve sanıklardan 2800'er kuruş onanma harcı alınmasına ve depo edilen paraların gelir kaydına 13/6/1947 gününde ekseriyetle karar verildi.

13/6/947 gününde ittihaz olunan işbu karar C. Baş Savcı yardımcısı Sami huzuru ve vekilin ademi huzuruyla 14/6/947 tarihinde usulen tefhim edildi.

Aslının aynıdır.

Baş Katip
4/1/1948

YARGITAY ÜYESİ VEHBİ YEKEBAŞ'ın MUHALEFET ŞERHİ(*)

İnsanlar ilk aile birliklerinde ve belki ondan da evvel Endividüel, infiradcı bir hak ve bu cümleden olmak üzere bir mülkiyet elde etmiştir. Onun mahsulünden kendi ihtiyaçlarını tefrik ettikten sonra istihsal fazlasıyla ilk önceleri aynen ve daha sonraları, içtimai, mübadele ve ticaret vasıtalarının inkişafı zamanlarında bedelen vererek diğer ihtiyaçlarını tedarik etmişlerdir. Böylece teessüs eden basit ve mevziî SİTE hayatı devam edegelirken bundan bazıları kazançlarının bir kısmını gelecek zaman için ve düşünebildikleri hakiki veya farazî ihtimallere karşılık olmak üzere biriktirdikleri halde diğerleri böyle bir zaruret hiş etmediklerinden uzun veya kısa bir zaman sonra ve küçük kütleler hatta onlara mensup fertler arasında varlık bakımından küçük veya büyük farklar husule gelmiştir. Biraz zaman daha geçerek bu muhtelif ve mütehalif siteler ve onların daha mütekâmil şekilleri olan o zamanki hükümetler arasındaki harpler neticesinde kazananlar, kaybedenlerin topraklarını zapt, sekenesini de esir edip onları kendi hesaplarına çalıştırır ve kendileri mal sahibi olurlardı.

İşte bu ihtiyat tedbirlerine müracaat etmeyen veya muhariplerden olmayan sınıf ile ötekiler arasında hasıl olan zengin ve fakir farkı bazı devirlerde pek artar ve bunların mücadelelerine vesile verirdi. O zaman âlimler, filozoflar ve 15. ve 16. asırlarda politikacılar ve iktisadcılar bu zengin ve fakir arasındaki tezadı ve bilhassa emlâk ve arazinin büyük çiftlikler ve esârethaneler halinde mahdut ellerde toplanıpta halkın bir kısmının esir olarak diğer kısmı yani muharipler ve onların varisi sıfatını alan, asilzadeler hesabına adeta bo-

---

(*) Bu belge Galip Ataç'ın Anılarında yer almaktadır.

ğaz tokluğuna çalışmalarını haksız bulurlar ve bunun hak mefhumuyla telifi mümkün olacak surette organize edecek bir devlet kurulmasını istediler.

Sırf felsefi ve siyasi bir sima taşıyan bu tenkitler ve temennilerin maddi şeklini tasavvur ve mülahaza eden Eflatun'un İdeal Devlet'i, Thomas Morus'un Utopia'sı, Campanella'nın Civitas Solisi v.s. hayalden daha ileri geçmemiş ve kitaplarda, alelade birer düşünce olarak kalmıştır.

Onsekizinci asırdan sonra milletler arası ticaretin inkişafı dolayısiyle sınaî terakkiler, büyük işler yapılması zaruretini doğurdu. İmâlat ve istihsalat motorize edildi. İşçilerin yerine kaim olan bu motorizasyon onları açıkta bıraktı. Bu iş ihtiyacının fevkindeki işsizler, fabrikaların talebi karşısında, geniş bir çalışma arzına mecbur kaldılar. Bu arz ve talep muvazenesizliği işçi ücretlerinin düşmesini intaç eyledi. İşte o zaman, bu muvazenesizliğin eski felsefî ve siyasi tetkiki yerine, ekonomik bir tetkik yapılmağa zaruret hasıl oldu.

Bu mecraya dökülen münakaşa, istihsallerde sây'e ve sermayenin nispeti derecesini iktisadî bakımdan mukayese ederek, bu nispetin pek cüzi olmasına rağmen elde edilen istihsalden mesai eshabının hakkı tamam verilmediği neticesine varılmaktadır. İşte îlmi tetebbûlarla tespit edilen bu gayeye ermek için teessüs eden siyasî-içtimaî teşekküller gözden geçirilecek olursa:

1- Sosyalizm
2- Komünizm
3- Anarşizm

adı altında üç grupta toplanabilir.

Bunların üçü de bugünkü mülkiyet sistemine muhaliftirler. Ferdi mülkiyete aleyhtardırlar. Onu kaldırmak ve yerine sosyal bir tasarruf, müşterek bir mülkiyet ikame etmek isterler. Ancak bu iştiraki sistematize ederken birbirinden tamamen ayrıdırlar.

1.Sosyalizm: gayesi sâi'yi himaye etmek ve mesai erbabına istihsal vasıtaları temin eylemektir. Böylelikle say eshabına iş bulunur.

Ve onlar, bir sermayedarın irade ve menfaatına tabî olmaktan kurtarılarak iş kudretleri faaliyete getirilmiş olur. Yani istihsal vasıtaları üzerinde bir iştirak kurmak, onu devletleştirmek veya cemiyetleştirmek ister. İstihlâk tamamen serbesttir.

Temmuz İhtilali'nden sonra kurulan sosyalist hareketleri 1848 geçici hükümet arasında olan Lui Blanc, madenler, şömendöferler, bankaların mevcutları satın alınmak ve yenileri kurulmak suretiyle istihsal vasıtaları mutlak olarak devletin eline geçmelidirler, derken buna herkesin ücretini serbestçe sarf ve istihlâk etmek hakkını haiz olduğunu da ilâve ediyor.

2- Komünizm: en geniş manasıyla, mallar üzerinde ortaklıktır. Herkes cemiyet ve onu temsil eden devlet hesabına çalışır. Herkesi de devlet besler, devlet bakar, hususi mülkiyet tabii değildir. Böyle iken, bunun teessüsü bugünkü kötülüklerin, zorbalığın esası olmuştur. Öyleyse, bu mülkiyet kaldırılmalı, mal da ortaklık kurulmalı ve merkez idaresi tarafından herkesin hakkı ve vazifesi tayin edilmiştir.

3- Anarşizm: Devlet mefhumunun aleyhindedir. Bugünkü devleti yıkmak, onun yerine ferdleri küçük küçük mesleki zümrelere ayırmak ve bu zümrelerin serbest mukavelelerle aralarındaki münasebetleri kurmak ve bu yolda basitden mürekkebe intikal suretinde federatif bir devlet yaratmak, bunların idealini teşkil eder.

Bu radikal fikir sahipleri kapitalizm dedikleri bugünkü iktisadi nizama, kuvvetliler tarafından sınıfların soyulması, deye ad koyarken, düşünmüyorlar ki, kendi mekteplerine girmeden evvel yani henüz sosyalist iken Proudhon'un dediği gibi bu mekteplerde kuvvetlilerin zayıflar tarafından soyulması demekten başka bir şey değildir. Onun için, kusuru bir tek cümle ile apaçık meydana çıkan ve büyük bir korku ile bugünkü insanlık camiası tarafından karşı koymak üzere birleşilen bu müesseseler üzerinde durmadan sosyalizmin hukuki tetkik, ve kanunî tavsifine geçeceğim. Ondan evvel şunu da işaret edeyim ki, yukarda da söylediğimiz veçhile, bütün bu görüş

farkları sınaî terakkilerin doğurduğu büyük istihsal neticesidir. Zirai duruma gelince: onda ileri sürülen asilzadeler ve onların yerlerine kaim olan büyük sermayedarların ellerindeki geniş malikâneler etatize edilerek istihsal vasıtası olmak üzere mesai erbabına tevzî etmektir. Bu yapılırsa zafere erileceği ve çünkü ziraat büyük işletmelerin, küçük işletmelerle rekabet edemediği on dokuzuncu asrın hatta sosyalist ekonomicileri tarafından ileri sürülmüş ve isabet olunmuştur. Kaldı ki, bizim memleketimiz ziraat memleketi olmak ve küçük işletmeye müsait ufak tarlalar sây'ı eshabı elinde bulunmak ve diğer bütün topraklar devlet elinde olup fertler ve şirketlere ait malikâneler görülmemek itibariyle sosyalizmin bizde muvaffak olamayacağı tabiidir. Bu yalnız, memleketin iktisadî teşekkülünü bilmeyen avrupaî eserler okumuş ve meşgalesiz kalmış olduğundan politikacılık etmek isteyen bazı kısa görüşlülerin taklitçilikleridir.

Hukuki mahiyeti bakımından sosyalizm bir defa, mutlak surette mülkiyete aykırı ve onunla telifi imkansız değildir. Çünkü, sosyalizmin bütün mülkiyeti kaldırmak telakkisine taraftar olmamasıdır ki, onu komünizm ve anarşizmden ayırır, aralarındaki fark budur.

İkinci derecede, devletleştirmek ve cemiyetleştirmek istediği istihsal vasıtalarını öbürküler gibi eshabından müsadere değil fakat bilakis satın almak ve istimlak etmek ister.

Üçüncü derecede, ilmi sosyalizm bunun dahi yakın bir gelecekte elde edilemeyeceğini düşünerek bugün için bir ıslahat tavsiye ederler.

Dördüncü derecede de, istihsal olunan şeylerde tasarrufun temamiyetini müdafaa eder.

Bu prensipleri tayin ettikten sonra mevzuumuzun kanunî tavsifine geçersek:

İçtimai bir fayda olarak ileri sürülen bir sebepten dolayı usulüne muvafık olarak vukû bulacak bir satın alma veya istimlâk Anayasa Kanunu'nun koruduğu mülkiyet hakkına aykırı değildir. Nitekim bugünkü Cumhuriyet Hükümeti'mizin sermayesinin tamamı veya

bir kısmı kendisine ait olmak üzere kurduğu ve aynı zamanda hükmi bir şahsiyet izafe eylediği müesseselerle bilvasıta bunu yapmakla doğrudan doğruya devletleştirmek arasında bariz bir fark mülahazasında isabet yoktur.

Fırka (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) Programı'nın 4. maddesinde büyük istihsal vasıtalarının cemiyete mal edileceğinin işaret olmasında küçük istihsal vasıtaları mündemiç olmadığı gibi mülkiyet de mutlak surette hariç bırakılmıştır.

Buna göre, Anayasa'nın kurduğu içtimai nizam ve memlekette kurulu iktisadi nizama, takip mevzuu olan Fırka (T.S.E.K.P.), Nizamname ve Programının aykırı olmadığı vazıhtır.

Memlekette mer'î herhangi bir düsturun ve hatta Anayasa'nın değiştirilmesi için milli âraya müracaat etmek ve bu veçhile tezahür edecek iradeye tevfikan hareket etmek en dürüst ve kanuni bir harekettir. Aksi mülahaza bu gibi arzuların gizlice faaliyet ve harekete geçmesini intaç etmek suretinde ihtilallere müncer olur.

Gerek biraz evvelki iktisadi ve hukuki ve gerek bu son siyasi mülahazalar dolayısıyla, sosyalist bir parti kurulmasına manî yoktur. Ve izah eylediğim şartlara göre de sosyalist telakki ve onun memlekette tatbikini isteyen bir grup ne içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesise, ne içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmağa, ne de memlekette teessüs etmiş iktisadi ve içtimai nizamları devirmeğe matuf bir cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare etmiş addedilemeyeceğinden Hükmün bozulması reyindeyim[1].

Temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesi Üyesi
Vehbi Yekebaş
Tarih: I3.6.1947 E.2345, K.1636

---

1 Bu şerhin uzun bir methiyesi var. (Balkanlı 435-36) Prof. V. Yekebaş

Memleketin nizamını bozmak istiyenler

Tahrikçiler adalete teslim olundu

Eskişehirde beyanname dağıtanlar

Yakalanan iki tahrikçi, ikişer yıl hapse mahkûm oldular

Kapatılan Sosyalist Partisinin memleket içindeki faaliyeti de tatil edilmiş olmaktadır

Kapatılan Sosyalist Partisi Başkanı Esat Adil Müstecaplıoğlu

Bugün saat 15 de Halk Partisi grupu toplanmıştır. Toplantı bu kararlarla alâkalıdır. Bu toplantıda hükümetin, Başbakan ve İçişleri Bakanı vasıtasile, grupu alınan kararların selâmeti ve mahiyeti hakkında aydınlattığı anlaşılmaktadır. Toplantı saat 15 den 20 ye kadar devam etmiştir.

Ankarada aldığımız malûmata göre Sıkı Yönetim komutanlığı tarafından İstanbulda kapatılan siyasi partilerin memleket içindeki bütün şubelerinin dahi faaliyeti tatil edilmiş olmaktadır. Bu partiler merkezlerini fırka idare sahası dışına nakletmekle faaliyetlerine devam edemezler, ancak yeni kurulan bir partinin tâbi olduğu formaliteleri yerinbağtan yapmaları lâzımdır.

C.H.P. Meclis Grupu Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından alınan kararları çok yerinde buldu

Eskişehir, 17 (Hususi muhabirimizden) — Bir müddet evvel Eskişehirde kurulan Sanayi İşçileri Sendikası bir beyanname yayınlamıştır. Sendika, bu beyannamesile sermayenin tahakküm ve tecavüzünden kurtulmak ve dünya işçileri gibi refah içinde yaşayabilmek için bütün işçileri, tahrik edici bir dille birlik olmağa davet etmiştir.

Şehrimizde büyük bir nefret uyandıran bu beyannameyi dağıtanlar, polis tarafından yakalanarak mahkemeye verilmişlerdir. Suçluların, sendikası dâhisi sıfatile kurdukları ve bu beyannameyi selcelik ereğesinin Eskişehirde de yaymak için, sıkı propaganda mahiyetile dağıttıkları anlaşılmıştır. Eskişehirden Mehmet Tan ve Fahri Dik adındaki şahıslar yapılan yargılama sonunda iki yıla mahkûm edilmişlerdir.

Sosyalist partinin durumu

Ankara, 17 (Telefonla) — Sıkı Yönetim komutanlığı tarafından Sosyalist partisi ile bâzı mensupları hakkında alınan ve derhal tatbik edilen kararların Ankarada uyandırdığı memnuniyet yerini alâka devam etmektedir.

Marko Paşa isimindeki gazetesi sahiplerinden Sabahattin Ali

C. H. P. Meclis grupunda

Ankara, 17 (A.A.) — C. H. P. Meclis grupu başkanvekilliğinden:

C. H. P. Meclis grupu genel kurulu bugün 17/12/1946 Salı günü Başbakanlığında toplandı:

Başbakan Sıkı Yönetim komutanlığınca alınan kararlar hakkında Parti grupuna açıklamalarda bulundu, Söz alan birçok hatip, Sıkı Yönetim komutanlığının almış olduğu bu kararı pek yerinde bulup ve grup genel kurulu da kararı hararetle tasvip etti. Hatipler bu kararlara sebep olan diğer tedbirler hakkında da mütalâalar yürütüldüler. İlgili bakanlar da bu konular üzerinde grup genel kurulunu tatminen ikna edici cevaplar verdiler.

Gündemde başka bir şey olmadığından oturuma son verildi.

VATAN
18.12.1946

Başmakale
Doğru yol

Sıkı Yönetim Komutanlığının son kararı karşısında

Hükûmetin bir beyanname neşretmesi bekleniyor

2 Parti, 2 Cemiyet, 3 Gazete, 5 Mecmua kapatıldı

Ecnebi sermayesi **44 kişi sorguya çekildi**

Komünist propagandası yapan neşriyatın Sıkı Yönetim mıntakasına girmesi yasak

Sıkıyönetim komutanı Korgeneral Asım Tınastepe

Ankara 17 (SON SAAT) — İstanbulda sıkıyönetim komutanlığının, komünistler tarafından yapılan neşriyatı sıkıştırması ile alâkalı olarak, hükûmetin bir beyanname neşredeceği söylenmektedir. Bu beyannamede, aşırı solcuların son birkaç ay zarfında artmış olan faaliyetleri etrafında umumî efkâra izahatta bulunacağı zannolunmaktadır.

Diğer taraftan bugün saat 15 de toplanacak olan C.H.P. meclis grupunda da aynı mesele ile alâkalı izahatta bulunulacağı ve hükûmete sualler sorulacağı rivayet edilmektedir.

Sorguya çekilenler

Sıkıyönetim komutanlığının emri üzerine kapatılan parti, cemiyet ve sendikalarla dergilere mensup şahısların yazıhane ve evlerinde emniyet memurları tarafından araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar esnasında bazı vesikalar ele geçtiği söylenmekte ise de bunun doğruluğunu tahakkuk ettirmek tabiatile mümkün olamamıştır. Aynı zamanda bu hâdise ile alâkalı 44 kişi sorguya çekilmiştir. Bunlar arasında Dr. Şefik Hüsnü, matbaacı Ferit, Esat Adil Müstecaplı oğlu, Aziz Nesin, Sabahaddin Ali, Yusuf Ahıskalı, Arum Pehlivanyan, Avadis Aleksanyan da vardır.

Sıkıyönetim komutanlığı sorgu yargıçlığı bunlar hakkındaki ilk tahkikatı ve sorguları yürütüldükten sonra suçları gördüğü kimseleri sıkıyönetim mahkemesine sevkedecektir.

Komünist tahrikâtına karşı alınan tedbirler

Sıkı Yönetim Komutanlığının tebliği

Mahkûm komünistler veya müfrit komünist fikirli kimseler tarafından kuru'an Türkiye Sosyalist Emekçi Partisi ile Sosyalist Parti Merkez ve Şubeleri, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İşçi Klübü kapatıldı

Kapatılan gazete ve mecmualar

Komünist fikirler yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın, Dost gazete ve dergileri kapatıldı

Yarın ve Büyük Doğu gazeteleri de 4 ay tatil edildi

Komünist propagandası taşıyan her türlü yazının, Sıkı Yönetim dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasak

Sıkıyönetim bölgesi içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu altında bulunan komutanlık, hududu içindeki illerde aşağıdaki tedbirlerin alınmasına lüzum görmüştür:

1 — Mahkûm komünistler veya müfrit komünist meşkûreli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis ve mevcut iktisadî ve içtimaî nizamları bozmağa çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenleri ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

Sıkıyönetim K. Asım Tınaztepe

17.12.1946

2 — Bu partilerin fikirlerini yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergileri ve bunların matbaaları kapatılmıştır.

3 — 9 Aralık 946 tarihli nüshasında belirmiş olduğu veçhile memleketin siyasî ve hukukî nizamını bozma yolunda propaganda yapan Yarın gazetesi ve matbaası dört ay için kapatılmıştır.

4 — İrticaî mahiyette yaydığı fikirlerle, emniyet bakımından zararlı görülen Büyük Doğu dergisi ve matbaası 4 ay için kapatılmıştır.

5 — Komünist propagandasını taşıyan her türlü yazının Sıkıyönetim hududu dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasaktır.

Sıkıyönetim K. Korg.

Asım TINAZTEPE

Vatan

SENDİKA Y.

dün

Gün

İLİM, SAN'AT, POLİTİKA

Sendikal

S

TÜRKİYEDE SOSYALİZ

Kapatılan Kızıl Dergi'den üçünün başlığı.

ARAŞTIRMALAR

Sıkı Yönetim Komutanlığının gösterdiği lüzum üzerine bazı cemiyetlerin ve aşırı solcu gazetelerin kapatıldığı dün akşam geç vakit şehirde şayi olmuş ve bu haber saat 19 Radyosunda okunan Sıkı Yönetim Komutanlığının tebliği ile teeyyüd etmiştir. Türk yurdunda Kızıl Propagandaya ve nizamı, güveni bozacak zararlı faaliyete, tahriklere asla müsaade edilemiyeceğini bir kere daha belirten bu kararlar her tarafta büyük bir memnuniyetle kaşılanmıştır.

Okuyucularımız Sıkı Yönetim Komutanlığının tebliğini aşağıda bulacaklardır. Diğer taraftan aldığımız malûmata göre, Sıkı Yönetim Komutanlığı emriyle kapatılan (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) kurucusu Dr. Şefik Hüsnü ile (Türkiye Sosyalist Partisi) kurucusu avukat Esat Âdil Müstecaplıoğlu dün tevkif edilmişlerdir.

Şehrimizde bazı kimselerin de tutulduklarını ve geniş ölçüde tevkifat yapıldığı da şayi olmuştur. Bu hususta ilgililerden aldığımız mütemmim malûmata nazaran dün gece 60 kişi kadar nezaret altına alınmış ve bu kimselerin evlerinde, yazıhanelerinde aramalar yapılmıştır.

Tevkif veya nezaret altına alınanlar arasında şunlar da vardır: Avukat Aram Pehlivanyan, Avadis Aleksanyan, Zekeriya Sertel, Sabiha Zekeriya Sertel, Sabahattin Ali, Aziz Nesim, Yusuf Ahıskal, Matbaacı Fahrit, Bayan Suad Derviş, Neriman.

Kapatılan cemiyetlerin merkezleri ile mes'ullerinin evlerinde ve diğer yakalananların yazıhanelerinde, ikametgâhlarında Emniyet Müdürlüğü tarafından dün gece ve bu sabah araştırmalar yapılmıştır. Söylendiğine göre bazı evrak ve vesikalar da elde olunmuştur. Tahkikat devam etmektedir.

Tutulanların Sıkı Yönetim Komutanlığı Sorgu Yargıçlığınca sorguları yapıldıktan ve tahkikat bitirildikten sonra icap edenler Sıkı Yönetim Mahkemesinde yargılanacaklardır.

Ankara, 17 (Telefonla) — C. H. Partisi Meclis Grupu bugün saat 15 te toplanmıştır. Bu toplantıya ehemmiyet verilmektedir. Bugünkü toplantıda, hükûmetin; İstanbulda Sıkı Yönetim Komutanlığının aldığı kararlar hakkında bazı izahatta bulunması ve bu münasebetle aşırı solcuların son iki aylık vaziyetleri hakkında Grupta bazı konuşmaların olması çok muhtemel görülmektedir. Hükûmetin bu vaziyet hakkında bir beyanname neşredeceği rivayeti musirren dolaşmaktadır. Bu beyannamenin bu akşam neşredilmesi ihtimal dahilindedir.

Türk yurdunda Kızıl propaganda ve güveni bozacak zararlı faaliyete aslâ yer yoktur!

17.12.1946

Gece Postası

Komünist Tahrikçiler Yakalandılar!

I

Bu Sabah ve Dün Gece 60 kişi Nezaret Altına Alındı!

RAZI VESIKALAR ELE GEÇIRILDI

Hükûmetin Bir Beyanname Neşri Bekleniyor

Müfrit solcu partilerin yurt içindeki şubeleri de kapatıldı

Şehrimizde polisçe nezaret altına alınanların 60 kişi olduğu söyleniyor

C. H. P. grupu tedbirleri hararetle tasvibetti

Sıkı yönetim komutanlığı tarafından müfrit sol cereyanlara karşı alınan tedbirler cümlesinden olarak bazı kimselerin nezaret altına alınarak sorguya çekildiklerini dün yazmıştık. Nezaret altına alınanların 60 kadar olduğu söylenmektedir.

Sıkı yönetim komutanlığı tarafından merkezleri kapatılan müfrit solcu partiler, merkezlerini Sıkı yönetim muhtırası haricinde başka bir yere nakletmek suretiyle faaliyetlerine devam edemiyeceklerdir. Esasen bu partilerin yurt dahilindeki şubeleri de kapatılmıştır. Bu partilerin vilâyetlerdeki şubelerinde araştırmalar yapılmış ve bazı evrak ele geçirilmiştir. Bu evrak şimdi tasnif edilmektedir.

Kapatılan müfrit solcu merkezler

Polisçe merkezleri araştırılan ve kapatılan müfrit solcu partiler arasında Dr. Şefik Hüsnü'nün başkanlığında bulunan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü partisi vardır. Bunun merkezi, Çemberlitaşta, Arnavut Hanında bulunuyordu. Polis, sahaibeyin ezkeyden partinin işgal ettiği hanodanına girip araştırma yapmış, sonra kapıyı mühürlemiştir. Aynı partinin, Beşiktaşta, Çarşıcinde, bir tavukçu dükkânının üzerinde de ilçe şubesi vardı. Burası da mühürlenmiştir.

Muhtelif sendikaların merkezi, Beşiktaşta Hasırcıoğlu Beher sendikasına bir oda tahsis edilmiş, Hasırcı bakkaliyeliğe bir nevi kulüp haline sokulmuştu. Dışında, her sendikanın tabelâsı görülüyordu. İşçiler için bir dama ve satranç odası da yapılmıştı. Partilerin olduğu gibi, buranın kapısı mühürlenmemiştir. Fakat içeride araştırma yapılmış, alâkadar şahsiyetler ifadelerine müracaat için Müddeiumumiliğe götürülmüştür. Sendikadaki mevcut malzemeden birinin üzerinde, Teyfik Fikretin bir resmi duruyordu.

Sosyalist ve emekçilerin, bizde, Teyfik Fikreti kendilerine bir nevi remiz gibi seçtikleri başka emarelerden de anlaşılıyor. Çünkü «Dünya vatanım, nevi beşer milletim» dediğinden dolayı olacak.

Bu teşekkülün çıkardığı «Sendika» isimli haftalık gazetenin Cağaoğlunda, eski bir fırın binasını işgal eden matbaası da mühürlenmiştir. «Marko Paşa» ismi mizah gazetesi hakkında da takibat yapılmaktadır.

Muharrir Sıtat Dervişin ve arkadaşlarının ilgili oldukları ve Vilâyet civarında bulunan Muharrirler sendikası da mühürlenmiştir.

Böylece, memleketteki müfrit [illegible] faaliyete sahne olmuştur.

Şimdiki halde hiçbir tevkif yapılmamıştır. Bu arada vaktiyle «Havadis» gazetesinin intişar ettiği «Dostmatbaasında komünist neşriyatı yapılıp yapılmadığı üzerinde durulmuştur.

«Sosyalist emekçi ve çiftçi partisi»nin İzmir şubesi de kapatılmıştır.

Eskişehir'de mahkûm olanlar

Eskişehir 17 — Eskişehirde kurulmuş olan Sanayi İşçileri Sendikası bir beyanname yayınlamıştır. Sendika, bu beyannamesinde işçileri tahrik edici bir dille birlik olmağa davet etmiştir.

Şehrimizde büyük bir nefret uyandıran bu beyannameyi dağıtanlar polis tarafından yaklanarak mahkemeye verilmişlerdir. Suçluların, sendikayı siyasi gayelerle kurduklarını ve bu beyannameyi soluluk cereyanını Eskişehirde de yaymak için, sırf propaganda maksadiyle dağıttıkları anlaşılmıştır. Kiebaalardan Mehmet Tan ve Fahri Dik adındaki şahıslar yapılan yargılama sonunda iki yıla mahkûm edilmişlerdir.

Gaziantepte

Gaziantepte ilga edilen Sosyalist partisine mensup olarak memleket aleyhinde faaliyette bulunmuk ve halka kızıl propaganda beyannamelerı dağıtma suçiyle tevkif edilenlerin muhakemesine bugünlerde Sivas Ağır ceza mahkemesinde başlanacaktır.

Ankara'da memnunluk

Ankara 17 — Sıkı yönetim komutanlığı tarafından alınan tedbirlerin Ankarada uyandırdığı memnunluk devam etmektedir.

Ankara 17 — İlgili mahfiller Sıkı yönetim komutanlığı tarafından alınan rikat solcu propaganda faaliyetleri mış olan son kararların müfrit ve tahrik hakkında sabır ve itina ile yapılmış bir tetkik ve takibin neticesi olduğunu belirtmektedirler. Ancak; bu kararları; muhtelif sahalarda alınması gereken diğer tedbirlerin takibetmesi de zaruri görülmektedir. Bu tedbirlere esas olacak tetkiklerin bilhassa Çalışma Bakanlıkları tarafından yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. İşçi sendikalarına siyasi mahiyetten uzak ve siyasi emellere âlet olmıyacak bir hüviyet verecekte olan yeni kanun tasarısı da bugünlerde Bakanlar kurulunda incelenecektir. İstanbulda kısa zaman içinde 600 ü mütecaviz sendikanın kurulduğu söylenmektedir ki bunlardan mühim bir kısmının şimdi kapatılmış olan siyasi partilerin teşebbüsüyle vücuda getirildiği tesbit edilmiştir.

C.H.P. grupu hükûmetin tedbirlerini tasvibetti

Ankara 17 (A.A) — C. H. P. Meclis Grupu Başkanlığından vekilliğinden:

C. H. P. Meclis Gurupu genel kurulu bugün (17.12.946) Erzincan milletvekili Saffet Arıkan'ın başkanlığında toplandı.

Başbakan, Sıkı yönetim komutanlığınca alınan kararlar hakkında Parti Gurupuna açıklamalarda bulundu. Söz alan birçok hatip, Sıkı yönetim komutanlığının almış olduğu bu kararı pek yerinde bulduğu ve Grup genel kurulu da kararı hararetli tasvibetli. Hatipler bu kararları tamamen eden diğer tedbirler hakkında da müzakereler yürttüler. İlgili Bakanlar da bu konular üzerinde Gurup genel kurulunu tamamen tatmin edici cevaplar verdiler.

Gündemde başka bir şey olmadığından oturuma son verildi.

İzmirde araştırmalar

İzmir 17 — İstanbul Sıkı yönetim komutanlığı tarafından alınan tedbirler İzmir ve havalisinde büyük bir memnunluk uyandırmıştır. İzmir zabıtası da dün gece ve bugün bu meyzularla ilgili olduklarına kanaat ettiği birçok sahısların evlerinde ve çalıştıkları yerlerde araştırmalar yapmıştır. Bazılarında tetkiki icabettirilmiş ve vesikalar bulunmuş, sahiplerinin ifadelerine müracaat edilmiştir.

Akşam
18. 12. 1946

T.C.
İSTANBUL
İKİNCİ AĞIR CEZA
MAHKEMESİ
SAYI

Esas No: 948/24
Karar No: 948/114
C.S. No.: 948/2030

KARAR

Başkan	Üye	Üye
Salim Başol	**Nusret Bilgin**	**Nevres Tiryakioğlu**
Sicil No: 5199	Sicil No: 5297	Sicil No: 7189

C.Savcı Y. Necati Volkan 7190, Z.K. İhsan Yırçı

1- Şefik Hüsnü Deymer, Hüseyin Hüsnü oğlu, Rukiye'den doğma, Selânik 303 doğumlu,(*) Beyoğlu nüfusunda kayıtlı, Serbest Doktor, Evli, çocuksuz, Osmanbey Kırağı Sokak 39 numarada oturur, Yozgat Cezaevi Müdürlüğünün 26/9/947 tarih ve 145 sayılı yazısına göre İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinin 23/1/928 gün ve 34 sayılı karar ile Teşkilâtı Esasiye Kanununu tağyir ve tebdilden bir sene altı ay ağır hapse mahkûm olup bu cezası Yargıtay'ın 12/12/928 gün ve 193 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve 8/11/927'de infaza başlanıp 17/4/929'da tahliye edilmek suretile infaz edilmiş, (ifadesinde ise İstiklâl Mahkemesince 925 yılında gıyaben on beş sene ağır hapse mahkûm olup Ceza Kanununun değişmesinden sonra bir seneye tahvil ve bu bir sene de Komünistlik propagandası yapmaktan İstanbul Ağır Ceza mahkemesince verilen altı ay hapse ilâve edilerek bir sene altı ay hapse mahkûm olduğunu söylemektedir ki bu da Yozgat

(*) Kızı Meryem Deymer Varşova'da Alman işgaline karşı yapılan ayaklanma sırasında öldürülmüştür.

Cezaevi müdürlüğünün yukarıda geçen karşılık yazısına uygun bulunmaktadır.)

Şimdiki suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanarak nezaret altına alınıp Sıkıyönetim K.lığı kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

2- Ahmet Fırıncı (arkadaşları arasında Dede Ahmet, Laz Ahmet diye de anılır.), Mehmet oğlu, Ayşe'den doğma, Hopa 317 doğumlu, Hopa'nın Abdul Islâh köyünde ve bu nüfusta kayıtlı, Kapalıçarşı'da Paçacılar sokak 14 numaralı dükkânda köselecilik yapar, Fatih Akdeniz Caddesi Battal Gazi Sokak 25 numarada oturur Sinop Cezaevi müdürlüğünün 2/10/947 gün ve 1342 sayılı yazısına göre 932 yılında komünistlikten İstanbul Ağır Ceza Mahkemesince dört sene hapse mahkûm olup 7/3/932'de infaza başlanarak 2330 sayılı af kanunu gereğince 30/10/933 tarihinde tahliye edilmiş, ifadesine göre de 944 yılında Reşat Fuat Baraner grubunun Komünistlikten tevkifi sırasında yakalanmışsa da Ankara 2 numaralı garnizon mahkemesine verilmeden serbest bırakılmış.

Şimdiki suçundan Sıkıyönetim K.lığı kararile 9/1/947 tarihinden beri tutuktur.

3- Hüsamettin Özdoğu, Hasan oğlu, Nasip'den doğma, Silivri 318 doğumlu, Üsküdar İhsaniye nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, Beşiktaş'da Eyüpağaoğlu Tel çekme fabrikasında ustabaşı, Tarlabaşı Fıçıcı sokak 23 numarada oturur, Komünistlikten İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/929 gün ve 522/429 sayılı ilâmile dört sene altı ay on beş gün ağır hapse mahkûm olup bu hüküm Yargıtay'ın 13/8/929 gün ve 5002 sayılı ilâmile onanmış ve Diyarbakır Cezaevi Müdürlüğünün 26/9/947 gün ve 929/86 sayılı yazısına göre de 927 yılında işçiler arasında Komünistlik beyannamesi dağıtmaktan İstanbul Ağır Ceza mahkemesince beş ay hapse mahkûm olup cezasını çekmiş.

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanarak nezaret altına alınıp Sıkıyönetim K.lığının kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

4- Ragıp Ervardar, Ahmet Tevfik oğlu, Fethiye'den doğma, Petriç 1304 doğumlu, Aksaray Davutpaşa nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, serbest makinist, Boğaziçi Anadoluhisar sed üstü 3 numarada oturur, ifadesine göre 927 de Komünistlikten elli arkadaşile birlikte İstanbul Ağır Ceza mahkemesince üç ay hapse mahkûm olup cezasını İstanbul Cezaevinde çekmiş, 929'da İzmir'de Komünistlikten yine elli kişilik grupla yakalanıp Mahkemesinin men'ine karar verilmiş, 931'de Komünistlikten Ressam Halid vesaire ile yakalanıp Üçüncü Kolordu Askerî mahkemesince beraatına karar verilmiş.

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/936 |1946] tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/937 [1947] tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

5- Galip Sezik, Cemal oğlu, Fatma'dan doğma, İstanbul 317 doğumlu, Fatih Fener nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, Perşembe pazarı Sabır sokak 18 numarada tesviyeci, Balat Kesmekaya Bostan çıkmazı 4 numarada oturur; ifadesine göre 926 yılında İstanbul'da amele tealî cemiyetinin azası sırasında bulunup bu cemiyetin bir Komünist cemiyeti olduğu ileri sürülerek kapatılmış ve bu yüzden İstanbul Ağır Ceza mahkemesine verilmişse de beraatına karar verilmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanarak nezaret altına alınıp Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

6- Mehmet Çoba (Troçki), Veli oğlu, Ayşe'den doğma, Manastır Kayalar 1315 doğumlu, Bursa Hasanpaşa mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli bir çocuklu, Şişli Maliye şubesinin yanında vesika fotoğrafı çekmekle meşgul, Nişantaşı Meşrutiyet mahallesi Akkirman Sokak 1 numarada oturur. İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/929 tarih ve 522/429 sayılı ilâmile Komünistlikten dört sene ağır hapse mahkûm olup bu hüküm Yargıtay'ın 13/8/929 gün ve 5002 sayılı ilâmile onanmış ve İzmir Cumhuriyet Savcılığının 4/11/947 gün ve 29/1805 sayılı kenar yazısında ceza tamamen infaz edilerek ilâmın

4/1/938'de hıfzedildiği bildirilmiş, Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/15 sayılı ilâmında 944'de Komünistlikten aynı mahkemenin 3/3/945 gün ve 7/2 numaralı ilâmile beraatine karar verilip bu kararın da Askerî Yargıtay'ın 2/7/945 gün ve 2089/3426 sayılı ilâmile onanmış bulunduğu yazılı,

Şimdiki bu suçundan zabıtaca 18/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

7- Hakkı Demiray, Ali oğlu, Sıdıka'dan doğma, İstanbul 315 doğumlu, Samatya Kocamustafapaşa nüfusunda kayıtlı, üç çocuklu, Fener Cevat Banker fabrikasında tesviyeci, Kocamustafapaşa Uzun Yusuf Nâip Bey sokak 18 numarada oturur, ifadesine göre 927 yılında elli arkadaşile İstanbul Ağır Ceza mahkemesince Komünistlikten üç ay hapse mahkûm olup cezasını İstanbul Cezaevinde çekmiş.

Bu şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

8- Süleyman Taki, Mustafa oğlu, Behri'den doğma, Kars 1321 doğumlu, Erzurum Taşmescit mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekâr, Perşembe pazarında Hacı Mihal oğlu Madam Fofo'nun makine tamir atelyesinde Tornacı, Halıcıoğlu yeni mahalle Kırk Merdiven 7 numarada oturur, ifadesine göre 932 yılında Komünistlikten Samsun Ağır Ceza mahkemesince üç ay hapse mahkûm olup cezasını Samsun Cezaevinde çekmiş ve 936 yılında Komünistlikten 13 arkadaşile İstanbul Ağır Ceza mahkemesine verilmişse de beraatına karar verilmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 14/2/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 14/2/947 tarihinden beri tutuktur.

9- Celâl Benneci, Zühtü oğlu, Zekiye'den doğma, Manastır 323 doğumlu, Arnavut köy küçük bebek nüfusunda kayıtlı, evli bir çocuklu, Nişantaşı Güzelbahçe sokak 1 numarada Bakkal, Nişantaşı Bayır sokak 28 numarada oturur, Sinop Cezaevi Müdürlüğünün

2/10/947 gün ve 1341 sayılı yazısına göre 931 yılında üçüncü Kolordu Askerî mahkemesince yedi sene altı ay ağır hapse mahkûm olup 17/8/931 tarihinde infaza başlanarak 18/10/933'de ilâmile birlikte İstanbul ceza evine gönderildiği ve İstanbul Cezaevi Müdürlüğünün 27/3/948 tarih ve 479 sayılı karşılık yazısına göre de mahkûm olduğu yedi sene altı ay ağır hapisten 2330 sayılı Af K.nu gereğince üç senesi indirilerek geriye kalan dört sene altı ay cezasını tamamlayarak 13/2/936 tarihinde tahliye edilmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 21/12/936 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

10- Fazıl Garan, Hasan oğlu, Fatma'dan doğma, İstanbul 1319 doğumlu, Sarıyer nüfusunda kayıtlı, bekâr, Fatih Maliye şubesinde Veznedar, Karagümrük Armutlu caddesi 42 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 18/2/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 18/2/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

11- Hasan Erin, Ahmet oğlu, Ayşe'den doğma, Kavala 1325 doğumlu, İzmir Şehitler mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, dört çocuklu, gezici tütün işçisi, Taksim Hacı Ahmet mahallesi yeni nesil sokak 7 numarada oturur sabıkasız.

Bu suçtan zabıtaca 18/2/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 18/2/947 tarihinden beri tutuktur.

12- Ali Ceyhan, Mehmet oğlu, Servinaz'dan doğma, İzmir Narlıdere yukarı mahallesi 1300 [?] yılında doğmuş, Fatih Fener nüfusunda kayıtlı, evli, çocuksuz, evinde tesviyeci olarak çalışır, Fatih Fener Fethiye caddesi Koltukçu sokak 2 numarada oturur, domuz avı ticaretile meşgul, İzmir San'at Mektebinden mezun, sabıkasız.

Bu suçtan Sıkıyönetim K.'nca 12/2/947 tarihinde tevkifine karar verilerek zabıtaca 14/2/947 tarihinde yakalanmış ve bu tarihten beri tutuktur.

13- İsmail Ceyhan, Mehmet oğlu, Servinaz'dan doğma, 1328'de İzmir'de doğmuş, İzmir Narlıdere yukarı mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, çocuksuz, tesviyeci, halen çalışmaz, Taksim Tarlabaşı Doğramacı sokak 4 numarada oturur, sabıkasız.

Bu suçtan zabıtaca 20/2/947'de yakalanıp, 11/3/947'de serbest bırakılmış ve görülen lüzum üzerine zabıtaca tekrar 11/4/947'de yakalanıp 14/4/947'de serbest bırakılmıştır.

14- Hüseyin Avni Türker, İdris oğlu, Ayşe'den doğma, Selânik 1321 doğumlu, Karagümrük Efdalzade mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekâr, gezici kundura boyacılığı yapar, Edirnekapı Hoca Çakır caddesi 41 numarada oturur, okur yazar, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 17/3/947 tarihinde yakalanıp 12/4/947'de serbest bırakılmıştır.

15- Hüseyin Demiröz, Ali oğlu, Hatice'den doğma, Bulgaristan Kızanlık kasabasında 1329'da doğmuş, Fatih Fener nüfusunda kayıtlı, evli, iki çocuklu, Küçükpazar Hacı Kadın caddesi 121 numarada sobacılık yapar, Unkapanı Salih paşa caddesi 72 numarada oturur, okur yazar, 935'de mülteci olarak Türkiye'ye gelmiş, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 17/3/947'de yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 17/3/947'de tevkif ve mahkememizce 15/3/948'de tahliye edilmiştir.

16- İhvan Kabacıoğlu, Resul oğlu, Nedime'den doğma, 1916 İstanbul doğumlu, Hasköy nüfusunda kayıtlı, Eyüp Orta Okulu son sınıfından tahsilini terk etmiş, evli, iki çocuklu, kaynakçı, en son Kalafat yerinde Yelkenciler caddesi 39 numarada Mehmed'e ait atelyede çalışmış, Hasköy Turşucu Hüseyin sokak Fıstıklı çeşme caddesi 68 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp 1/7/947 tarihinde serbest bırakılmış ve görülen lüzum üzerine 14/7/947'de tekrar yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 5/8/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

17- Bahri Ateş, Hasan oğlu, Zinet'ten doğma, Erzincan 1326 doğumlu, Erzincan Cibin nahiyesine bağlı Pişkidağı köyü nüfusunda

kayıtlı, Çeşme meydanındaki Heykel atelyesinde Heykel tesviyecisi, gece mektebinde okumuş, Unkapanı Halid Paşa caddesi 72 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 17/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 17/3/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

18- Nevzat Engin, Mehmet Celâl oğlu, Kâniye'den doğma, 1330 Aydın doğumlu, Çine Yağcılar köyü nüfusunda kayıtlı, evli, çocuksuz, Paşabahçe Şişe fabrikasında işçi, San'at okulu mezunu, Anadoluhisar Sinanpaşa sokak 12 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 27/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 27/3/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

19- Ahmet Çılgın (Sarı Ahmet), Hasan oğlu, Fatma'dan doğma, Bulgaristan eski Cuma kasabasında 1327'de doğmuş, Lüleburgaz Gündoğu mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, üç çocuklu, İstinye doklarında kazancı, Paşabahçe İncirköy köy önü sokak 37 numarada oturur, ilk tahsilli, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 31/3/947'de yakalanıp 16/4/947'de serbest bırakılmıştır.

20- İsmail Kurucu, Tahir oğlu, Güllü'den doğma, Serez 1303 doğumlu, Beyoğlu, Papaz köprü mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, iki çocuklu, gezici tütün amelesi, Beyoğlu Papaz köprü Mangasar caddesi 164 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 13/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 13/3/947 tarihinden beri tutuktur.

21- Mümin Kökrek, Osman oğlu, Ayşe'den doğma, Kavala 318 doğumlu, Kasımpaşa Sürüri mahallesi nüfusunda kayıtlı, dul, az okur yazar, Yıldız Hasan Bodur'un tütün deposunda tütün işçisi, Beyoğlu Papaz köprüsü bostan mahallesi Tevfik sokak 29 numarada oturur, ifadesine göre 8-9 sene evvel Komünist beyannamesi dağıtmaktan yakalanmışsa da Sorgu Yargıçlığınca serbest bırakılmış, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 14/7/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 5/8/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

22- Mustafa Özçelik, Ahmet oğlu, Ümmü'den doğma, Çanakkale-Biga 331 yılında doğmuş, Biga Cedit mahallesi ile ayrıca Kasımpaşa Hacı Hüsrev mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, az okur yazar en son Tophanede Türk Ltd. şirketinde tütün işçisi, Kasımpaşa Hacı Hüsrev mahallesi Araplar sokak 98 numarada oturur, sabıkasız.

Bu suçtan zabıtaca 16/7/947 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 5/8/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

23- Hasan Civan, Recep oğlu, Dudu'dan doğma, Kavala 1336 doğumlu, Ödemiş Cumhuriyet mahallesi nüfusunda kayıtlı, Beyoğlu Emin Camii Keramet Sokak 19 numarada oturur, tütün işçisi, az okur yazar, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 12/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 12/3/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

24- Ahmet Tezcan, Hüseyin oğlu, Havva'dan doğma, Samsun Havza ilçesi Musmul Ağaç köyünde 1335 yılında doğmuş ve o köy nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, Kasımpaşa Havuzlar fabrikasında Bekçi, Kasımpaşa uzun yol Bahriye caddesi Küçük Köprü sokak 52 numarada oturur, yeni harflerle okur yazar, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 25/2/947 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 25/3/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 18/6/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

25- Muharrem Bezgin, Hüseyin oğlu, Hafıza'dan doğma, 1337 İstanbul doğumlu, Kasımpaşa Hacı Hüsrev nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, okur yazar, Deniz yolları fabrika ve havuzlarında bekçi, Taksim Hacı Hamit mahallesi Ebürriza sokak 15 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 12/3/947 tarihinde yakalanıp 15/3/947 tarihinde serbest bırakılmıştır.

26- Mehmet Özden (Deli Mehmet), Emin oğlu, Ayşe'den doğma, Biga 1324 doğumlu Biga nüfusunda kayıtlı ve zayiinden Fatih nüfusundan da bir nüfus cüzdanı almış, evli, çocuksuz, seyyar satıcılık yapar, Aksaray Hacı Halid sokak 13 numarada oturur, Bursa Ağır Ceza Mahkemesinin 12/8/934 tarih ve 148/107 numaralı kararile Komünistlikten dört sene ağır hapse mahkûm iken 2330 sayılı af kanunu gereğince üç senesi tenzil edilerek bir sene ağır hapse mahkûm olup 22/3/933 de tevkif ve 5/8/934 de tahliye edilerek cezasını Bursa Cezaevinde çekmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 18/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 19/3/947 tarihinden beri tutuktur.

27- Ahmet Titiz, Hasan oğlu, Meryem'den doğma, Ordu 1310 doğumlu, Ordu Şarkiye mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekar, Paşabahçe iskele caddesi 10 numarada oturur ve aynı yerde terzilik yapar, Askeri mermiyi 26/4/946 tarihinde bilerek satın almaktan Birinci Ağır Ceza mahkemesince 17/1/947 tarih ve 326/7 sayılı ve 25/1/947 gününde kesinleşen kararile üç ay hapsine karar verilip 27/6/946 tarihinde tevkif ve 18/10/946 tarihinde tahliye edilmiş ve üç aylık cezasını bu suretle mevkufen geçirmiş olduğundan başkaca infaza mahal bulunmamış,

Şimdiki suçundan zabıtaca 31/3/947 tarihinde yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 31/3/947 tarihinden beri tutuktur.

28- Sabri Soyavar, Abdurrahman oğlu, Şerife'den doğma, Selânik'e bağlı Sine kazasında 1312'de doğmuş, İzmir Bayraklı köy Bornova caddesi nüfusunda kayıtlı evli, bir çocuklu gezici tütün ustası, az okur yazar, İzmir 973 sokak 58 numarada oturur, gasp'tan İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin bozma üzerine verilen 12/3/935 gün ve 98/41 sayılı ilâmile üç sene ağır hapse mahkum olup İzmir Cezaevi Müdürlüğünün 20/10/947 gün ve 6783 sayılı yazısına göre bu cezasını 4/7/932'de tevkif ve 4/7/935'de tahliye edilmek suretile çekmiş,

Şimdiki suçundan 11/4/947 tarihinde İzmir'de zabıtaca yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 11/4/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

29- Osman Kuzeyli, Ali oğlu, Feride'den doğma, Eskişehir 1330 doğumlu, Samsun Kılıç dede mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, iki çocuklu, seyyar Tenekecilik yapar, az okur yazar, İzmir Eşrefpaşa Atillâ mahallesi 467 sokak 41 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan İzmir'de zabıtaca 12/7/947 de yakalanıp Sıkıyönetim K. kararile 12/4/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

30- Nail Çakırhan, Ali oğlu, Halise'den doğma, Muğla'nın Gökova nahiyesinde 1326 yılında doğmuş, Kumkapı Lale mahallesinde kayıtlı, Cumhuriyet, Vatan gazetelerinde Muharrir, lise mezunu, kapatılmış Ses'de çalışmış, evli, çocuksuz, Kandilli Baylan Ap. 1 numarada oturur, Komünistlikten Bursa Ağır Ceza Mahkemesinin 12/8/934 gün ve 148/107 sayılı ilâmile dört sene ağır hapse mahkûm iken 1330 sayılı af kanunu gereğince üç senesi indirilerek bir sene ağır hapse mahkûm olup 22/3/935 tarihinde tevkif ve 5/8/934 tarihinde tahliye edilmek suretile infaz edilmiş, İstanbul Cezaevi Müdürlüğünün 22/3/948 tarih ve 4103 sayılı karşılık yazısına göre ayrıca Rusya'ya pasaportsuz gidip geldiğinden Muğla Asliye Ceza mahkemesince bir ay hapse mahkûm edilip 18/8/938 tarihinde tevkif ve 18/9/938 gününde tahliye edilmek suretile infaz edilmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

31- Faris Erkman, İbrahim Ferid oğlu, Suat'ten doğma, 1330 İzmit doğumlu, Rize'nin Kale mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, Sultanahmet Tramvay durak yerinde 22 numarada oturur. Hukuk mezunu, serbest ressam, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

32- Aram Pehlivanyan, Yervant oğlu, Manik'den doğma, 1333 İstanbul doğumlu, Üsküdar nüfusunda kayıtlı, Üsküdar Bağlarbaşı Karabulut sokak 25 numarada oturur, bekâr, Nor-Or gazetesinin sahibi Hukuk mezunu, 944 yılında Reşat Fuat Baraner grubu ile tevkif edilip Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/15 sayılı ilâmına göre Komünistlikten dolayı aynı mahkemenin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilâmile beraatına karar verilmiş ve bu karar Askerî Yargıtay'ın 2/7/945 gün ve 2089/3426 sayılı ilâmile onanmış,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

33- Hayık Açıkgöz, Parseh oğlu, Paylazum'dan doğma, Samsun Vezir köprü kasabasında 1334 yılında doğmuş, Vezir köprü Taşkale nüfusunda kayıtlı, evli, çocuksuz, serbest doktor, Feriköy Avukat caddesi Eczacı apartman 29 numarada oturur, 1944 yılında Reşat Fuat Baraner grubu ile tevkif edilip Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/15 sayılı ilâmile ve aynı mahkemenin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilâmile Komünistlikten altı ay hapse mahkûm olup Askeri Yargıtay'ın 2/7/945 gün ve 2089/3428 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve Ankara Merkez K. 28/3/947 gün ve 2386/7652 sayılı yazısında da 24/4/944 tarihinde Cezaevine kapatılıp 28/2/945 tarihli oturumda altı ay hapse mahkum olup aynı tarihte tahliye edilmiş,

Şimdiki suçundan dolayı zabıtaca 18/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

34- Barkef Şemikyan, Serope oğlu, Zeytuhi'den doğma, İstanbul 1335 doğumlu, Büyükada nüfusunda kayıtlı, bekâr, Büyükada Çınar caddesi 49 numarada bakkallık yapan babasının yanında sakin, lise mezunu, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 19/12/946 tarihinde yakalanarak nezaret altına alınıp Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

35- Müntekim Öçmen, Osman oğlu, Fatma Zehra'dan doğma, 1331 İstanbul doğumlu, bekâr, Tan, Tasvir, Vatan, Son Telgraf gazetelerinde muhabir, İktisad Fakültesi üçüncü sınıftan ayrılmış, Sarıyer Dursun Fakih sokak 10 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

36- Hulûsi Dosdoğru, İsmail Suphi oğlu, İldiye'den doğma, 1331 İstanbul doğumlu, Kasımpaşa Zincirli kuyu mahallesi nüfusunda kayıtlı Doktor, Cerrahpaşa hastahanesinde Üniversite Birinci İç Hastalıkları kliniğinde asistan, Aksaray Horhor Hamam sokak 17 numarada oturur, evli, çocuksuz, sabıkasız.

Bu suçtan zabıtaca 18/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 26/4/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

37- Mustafa Arhavi, Hakkı oğlu, Emine'den doğma,Yugoslavya'nın Demirkapı kasabasında 1917 yılında doğmuş, Karagümrük Beyceğiz mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekar, Ferit Kalmuk matbaasında çalışır, Kasımpaşa Sipahi Fırın caddesi 97 numarada oturur, lise mezunu, 944 yılında Reşat Fuat Baraner grubu ile tevkif edilip Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/15 sayılı ilâmına göre aynı mahkemenin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilâmile beraatına karar verilip bu karar Askeri Yargıtay'ın 2/7/945 gün ve 2089/3426 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve ayrıca 945 yılında İstanbul'da Mihri Belli oğlu(*) grubu ile tevkif ve Sıkıyönetim 1. numaralı Askeri mahkemesini 25/2/946 gün ve 619/664 sayılı ilâmile altı ay hapse mahkum olup 19/4/944'de tevkif ve 28/11/945'de tahliye edilmek suretile cezasını çekmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanarak nezaret altına alınıp Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinden beri tutuktur.

(*) Kararda böyle geçiyor.

38- Hadi Malkoç, Kerim oğlu, Hanife'den doğma, İstanbul 1328 doğumlu, Fatih Hırkai Şerif mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekâr, işsiz Fatih Kırmasti mahallesi eski Mutaflar sokak 9 numarada oturur, lise sona kadar okumuş, 944 yılında Reşat Fuat Baraner grubu ile tevkif edilip Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/1 sayılı kararına göre Komünistlikten sekiz ay hapse mahkûm olup Askeri Yargıtay'ın 12/2/946 gün ve 130/533 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve o suçtan 31/3/944 tarihinde tevkif ve 25/3/945 tarihinde tahliye edilmek suretile cezasını çekmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

39- Yusuf Balkanlı, Mahmut oğlu, Hatice'den doğma,Bulgaristan'ın Fraca 1923 doğumlu, Kumkapı Hisardibi nüfusunda kayıtlı, bekâr, İstanbul Teknik Okulu mezunu, henüz işi yok, Aksaray Langa karakol sokak 38 numarada oturur, 945 yılında İleri Gençler Birliği teşkilâtı tevkifi dolayısile sevk ve Sıkıyönetim 1. numaralı Askerî Mahkemesinin 25/2/946 gün ve 619/664 sayılı ilâmile beraatına karar verilip Askeri yargıtayın 10/10/946 günlü ilâmile onararak kesinleşmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 25/2/947 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 25/3/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

40- Jak İhmalyan, Karabet oğlu, Ermenik'den doğma, İstanbul 1338 doğumlu, Kadıköy Cafer ağa mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekâr, Üniversite Fen Fakültesi Matematik ve Astronomi şubesinde 1661 numaralı öğrenci, Büyükada Yaver sokak 43 numarada oturur, 944 yılında Reşat Fuat Baraner grubu ile Komünistlikten tevkif edilip Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilâmile altı ay hapse mahkûm olup Askerî Yargıtay'ın 2/7/945 gün ve 2089/3426 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve Ankara Merkez K. 25/9/947 gün ve 2388/7652 sayılı yazısına göre 17/5/944 gününde ceza evine kapatılıp 28/2/945 tarihinde tahliye edilmek suretile cezasını çekmiş,

Şimdiki suçundan dolayı zabıtaca 18/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir,

41- Leon İller, Kalef oğlu, Klara'dan doğma, Manisa 1331 doğumlu, Beyoğlu Altıncı daire Şahkulu mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, üç çocuklu, evinde çorapçılık yapar, Beyoğlu Şah Değirmen sokak 10 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 18/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

42- Nobar Acemyan, Mihran oğlu, Agavni'den doğma, İstanbul 1331 doğumlu, Beşiktaş Arnavutköy nüfusunda kayıtlı, bekâr, serbest Mimar, Kurtuluş caddesi Parasko Ap. 133 no ikinci katta oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak 18/4/947 tarihinde serbest bırakılmıştır.

43- Hıraç Akmanoğlu, Leon oğlu Feruz'dan doğma, İstanbul 1327 doğumlu, Üsküdar nüfusunda kayıtlı, bekâr, teşviyeci, Beyoğlu İstiklal caddesi 185 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak 11/3/947 tarihinde serbest bırakılmıştır.

44- Ferid Kalmuk, Mehmet Emin oğlu, Fatma'dan doğma, İstanbul 1312 doğumlu, Beyoğlu Ayazpaşa nüfusunda kayıtlı, evli, çocuksuz, Beşiktaş Hasanpaşa mahallesi, Kuyu sokak 10 numarada oturur, İstanbul Çemberlitaş Kürkçüler pazarı sokak Arnavut hanı altında 14 numarada bir buçuk seneden beri matbaacılık yapar, İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/929 gün ve 522/429 sayılı ve Yargıtay'ın 13/6/929 tarih ve 5002 sayılı ilâmile onanmış kararile gizli cemiyet kurmaktan dört sene altı ay ağır hapse mahkûm olup 21/4/929 da infaza başlanarak İzmir, Diyarbakır ve Manisa ceza evlerinde ve Manisa'dan da 26/8/931'de İstanbul Cezaevine nakledilerek tamamen infaz edilmiş ve İstanbul Cezaevi Müdürlüğünün 23/3/948 tarih ve 4337 sayılı karşılık yazısına göre Komünistlik pro-

pagandası yapmaktan 9/8/944 tarihinde tevkif ve Asliye yedinci ceza Mahkemesinin 17/10/944 tarih ve 944/852 sayılı kararile beraatına karar verilip tahliye edilmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

45- İbiş Aydınlatan, İbiş oğlu, Güllü'den doğma, Drama 329 doğumlu, Edirne Kıyık Karacaahmet mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli iki çocuklu, gezici tütün işçisi, Kasımpaşa Hacı Hüsrev Fesci sokak 25 numarada oturur, Bursa Ağır Ceza Mahkemesinin 12/8/934 gün ve 148/107 sayılı ilâmile Komünistlikten üç sene dört ay ağır hapse mahkûm olup 2330 sayılı af kanunu gereğince üç senesi indirilerek dört ay ağır hapis cezasının temyiz edilmiyerek kesinleşmiş ve 3/3/933 de tevkif ve 31/5/934 de tahliye edilmek suretile infaz edilmiş,

Şimdiki suçtan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

46- İsmail Tanıkoğlu, Osman oğlu, Zahide'den doğma, Malatya Keferdis mahallesi hane 150/6'da 15/2/926 doğumlu ve kayıtlı, bekar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Birinci sınıfında 1614 numaralı öğrenci, Aksaray Sofular tekke sokak 6 numarada oturur, İleri Gençler Birliği adlı komünist hareketinden İstanbul Sıkıyönetim 1. numaralı Askeri Mahkemesinin 25/2/946 gün ve 619/684 sayılı ilâmile beş ay hapse mahkûm olup Askerî Yargıtay'ın 10/10/945 tarih ve 2293/4006 sayılı ilâmile onanmak suretile kesinleşmiş ve halen infaz edilmekte,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve Mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

47- Kerim Soyka, Cemal oğlu, Hamdiye'den doğma, Nevrekop'ta 1313 yılında doğmuş, Bergama ilçesi Talat Bey mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, bir çocuklu, inşaat Müteahhitliği yapar, İzmir

921 sokak 4 numaralı evde oturur, Selânik ve İstanbul San'atlar Mektebi mezunu, İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/933 tarih ve 356/436 sayılı ilâmile Komünistlikten dört sene ağır hapse mahkum olup Yargıtay'ın 18/12/934 gün ve 10158 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş ve İzmir Cezaevi Müdürlüğünün 20/10/947 gün ve 6433 sayılı yazısına göre bu cezasını çekmekte iken 2330 sayılı af kanunu gereğince üç senesi indirilerek ve 14/2/932 de tevkif ve 30/9/933'de tahliye edilmiş, ifadesine göre 927'de Komünistlikten İstanbul Ağır Ceza mahkemesince üç ay hapse mahkûm olup cezasını mevkufen çekmiş ve 929 da İzmir'de Komünistlikten yakalanmışsa da mahkemesinin men'ine karar verilmiş ve 931'de yine Komünistlikten Üçüncü Kolordu Askerî mahkemesince beraatına karar verilmiş,

Şimdiki suçundan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947'de tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947'de İstanbul'a getirilmiş ve o tarihten beri tutuktur.

48- Tahir Ağra, Ahmet oğlu, Ayşe'den doğma, Midilli 1322 doğumlu, Ayvalık Alibey nahiyesi Mithat Paşa mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, üç çocuklu, İzmir Anafartalar caddesi, Büyük Abdülkadir paşa han 12 numarada çorap imalatçılığı yapar, İzmir Birinci Karantina 200 sokak 34 numarada oturur, ilk tahsilli, sabıkasız.

Bu suçtan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947'de tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanarak 31/3/947'de İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

49- İbrahim Topçuoğlu, Ali oğlu, Zehra'dan doğma, Rize 1323 doğumlu, Pazar ilçesi Kosika köyü nüfusunda kayıtlı, evli, iki çocuklu Rusya'da mühendis mektebinde okumuş, 926 yılında Türkiye'ye muhacir olarak gelmiş, İzmir Gazi Bulvarı Küçük Kardiçeli han 23 numaralı hanede elektrik işlerinde müteahhitlik yapar, İzmir Basmahane 1298 sokak 41 numarada oturur, İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/933 gün ve 356/438 sayılı kararile Komünistlikten dört sene ağır hapse mahkûm olup Yargıtay'ın 18/12/934 gün ve 10158 sayılı kararile onanarak kesinleşmiş ve İzmir Cezaevi Müdür-

lüğünün 20/10/947 gün ve 6432 sayılı yazısına göre dört sene ağır hapis cezasını çekmekte iken 2330 sayılı af kanunu gereğince üç senesi indirilerek 14/2/932'de tevkif ve 5/11/933'de tahliye edilmiştir.

Şimdiki suçundan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947'de tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947'de İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

50- Osman Uzlaş, İsmail oğlu, Emine'den doğma, İzmir 1327 doğumlu, İzmir Orhaniye mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, beş çocuklu, İzmir Eşrefpaşa 575 numaralı dükkânda baskıcılık yapar, İzmir Eşref paşa Hacı Ali efendi caddesi 574 sokak 302 sayılı evde oturur, ilk tahsilli, sabıkasız,

Bu suçtan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947 tarihinde tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947'de İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

51-Murad Erdemil, Raci oğlu, Emine'den doğma, İstanbul 1332 doğumlu, Bolvadin Alaca mahallesi nüfusunda kayıtlı, bekâr, İzmir'de serbest veteriner, İzmir Karantina 299 sokak 3 numarada ikamet eder, sabıkasız,

Bu suçtan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947'de tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947'de İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

52- Cenap Şehabeddin Kıvılcımlı, Nâzım oğlu, Güzide'den doğma Sinop 329 doğumlu, İzmir Ballıkuyu nüfusunda kayıtlı, bekâr, İzmir Berrin Basımevinde matbaacı, İzmir Karantina 200 sokak 34 numarada oturup, Komünistlik propagandası yapmaktan İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinin 21/6/939 tarih ve 44/181 numaralı ve temyiz edilmeyerek 29/6/939 tarihinde kesinleşmiş kararile altı ay hapse mahkûm olup 31/12/936 tarihinde tevkif ve mahkemece 3/7/937 tarihinde tahliye edilmek suretile cezasını mevkufen çekmiş,

Şimdiki suçundan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947 tarihinde tevkif ve aynı tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947 tarihinde İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

53- Hilmi Seyhan, Nuri oğlu, Hamdiye'den doğma, İstrumca'da 1314 yılında doğmuş, İzmir Karşıyaka nüfusunda kayıtlı, evli, yedi çocuklu, seyyar inşaat marangozluğu yapar, İzmir Karşıyaka 1710 sokak 68 numarada oturur, Ankara 2 numaralı garnizon Mahkemesinin 30/5/947 tarih ve 25/20 sayılı ilâmile Millî mukavemeti kıracak şekilde propaganda yapmaktan beraatına karar verilmiş, İzmir Ağır Ceza Mahkemesinin 16/7/929 gün ve 522/429 sayılı ilâmile Komünistlikten tevkif tarihi olan 5/3/929'dan itibaren dört sene altı ay ağır hapsine ve komünistlikten İlimiz Asliye ceza mahkemesince mahkûm olduğu dört ay hapis cezasının ayrıca infazına karar verilip Yargıtay'ın 13/8/929 gün ve 5002 sayılı ilâmile onanmış ve İzmir Asliye ceza yargıçlığının Komünistlikten ve Tahkirden 2/7/928 gün ve 1553/1164 sayılı ilâmile içtimaen bir ay dört gün hapis ve dört lira para cezasına mahkûm olup 12/5/928 gününde tevkif ve 2/7/928 gününde tahliye edilmek suretile infaz olunmuş ve ayrıca ifadesine göre 340'da Aydınlık külliyatından olan bir gazeteyi okurken yakalanıp İstiklal mahkemesine verilmişse de sonunda Mahkemesinin men'ine karar verilmiş,

Şimdiki suçundan Sıkıyönetim K. kararile 18/3/947 tarihinde tevkif ve bu tarihte İzmir'de yakalanıp 31/3/947 tarihinde İstanbul'a getirilmiş ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliyesine karar verilmiştir.

54- Esad Adil Müstecabî, Adil oğlu, Şehribani'den doğma, 1320 Balıkesir doğumlu, Balıkesir nüfusunda kayıtlı, İstanbul Barosu 1750 numarada kayıtlı, Altıncı Vakıf han 33 numaralı yazıhanede çalışır, evli, bir çocuklu, Tophane üstü Kamacı sokak Gökdeniz Ap, 5 numarada oturur, sahibi olduğu Gerçek gazetesinde çıkan bir yazıdan dolayı yazı sahibi aleyhine Sıkıyönetim 2. numaralı askerî mahkemesinde açılan dava sonunda gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü olması dolayısile aynı mahkemenin 11/11/946 gün ve 48/56 sayılı ilâmile üç ay on beş gün hapis 35 lira ağır para cezasına mahkûm olup tecil edilmiş ve Askerî Yargıtay'ın 25/2/947 gün ve 5252/771 sayılı kararile onanmış.

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 17/5/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

55- Mustafa Börtlüce, Osman oğlu, Emine'den doğma, 1311 yılında Kütahya'nın Emed ilçesinde doğmuş, Ankara Hacı Musa mahallesi nüfusunda kayıtlı, inşaat teknisyeni olarak çalışır, evli, bir çocuklu, Tarlabaşı caddesi Fıçıcı sokak 23 numarada oturur, ifadesine göre yirmi sene evvel Komünist beyannamesi dağıtmaktan 60-70 arkadaşile birlikte İstanbul Ağır Ceza mahkemesince üç ay onbeş gün hapse mahkûm olup cezasını İstanbul Cezaevinde çekmiş,

Şimdiki suçundan zabıtaca 16/12/946 tarihinde yakalanıp nezaret altına alınarak Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

56- Hürriyet Ergintürk, Rüşdü oğlu, Leman'dan doğma, İstanbul 1326 doğumlu, Kastamonu Musa Fakir mahallesi nüfusunda kayıtlı, evli, iki çocuklu, Samsun'da radyo tamir işlerile meşgul, Samsun Gazi caddesi Sakarya geçidinde 4 numaralı dükkanda çalışır, Samsun Kale mahallesi Sandıkçılar geçidi 3 numarada oturur, sabıkasız,

Bu suçtan zabıtaca Samsun'da 17/12/946 tarihinde yakalanıp 31/12/946 tarihinde İstanbul'a getirilmiş ve Sıkıyönetim K. kararile 2/1/947 tarihinde tevkif ve mahkememizce 15/3/948 tarihinde tahliye edilmiştir.

Yukarıda adları yazılı ve hareket ve faaliyetlerin başlayıp inkişaflarına göre sıralanmış 56 sanıktan (1, 2, 3, 8, 9, 11, 12, 20, 24, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 47, 54) numaralarda gösterilen 20 sanık T.C.K'nun 141/1'nci maddesinde yazılı cemiyetleri tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare etmekten ve diğer 33 sanık da 141/3.ncü maddede "bu cemiyetlere iltihak eden" diye yazılı unsurlara uygun şekilde suç işlediklerinden İstanbul Sıkıyönetim K.ca ve bunlardan (16, 21, 22) numaralarda yazılı **İhvan Kabacıoğlu, Mümin Kökrek** ve **Mustafa Özçelik** haklarında 13/9/947 tarih ve 47/17201 ve diğer 53 sanık hakkında da aynı K.ca 13/5/947 tarih ve 47/15970 sa-

yılı son tahkikatın açılması kararı verilip duruşma İstanbul Sıkıyönetim K. 2. numaralı Askerî mahkemesinde başlayıp devam ederken sanıklardan (56, 44, 55, 54 ve 1 numaralardaki **Hürriyet Ergintürk, Ferid Kalmuk, Mustafa Börtlüce, Esad Adil Müstecabi** ve **Şefik Hüsnü Deymer**'den) maadasının sorguları yapıldığı ve bu adları geçen beş sanığın henüz sorgularının yapılmasına sıra gelmeden Sıkıyönetim tekrar uzatılmadığından 22/Aralık/947 günü Sıkıyönetim süresinin kendiliğinden sona ermiş bulunmasından Askerî mahkemece 22/Aralık/947 tarihli kararla (... dava dosyasının davaya bakacak yetkili mahkemeye verilmek üzere Savcılığa verilmesine) karar verilip bu karar üzerine de dava dosyası ve ilgili diğer evrak İstanbul C. Savcılığının 31/1/948 tarih ve esas 948/2030 sayılı yazısile duruşmaya devam olunmak üzere mahkememize verilmiştir.

Yapılan duruşmalar sonunda Savcılık makamınca sanıklardan (**Şefik Hüsnü Deymer, Ahmet Fırıncı, Celâl Benneci, Nail Çakırhan, Hüsameddin Özdoğu, Süleyman Taki, Hasan Erin, Ali Ceyhan, İsmail Kurucu, Mehmet Özden, Ahmet Titiz, Ahmet Tercan, Aram Pehlivanyan, Faris Erkman, Müntekim Öçmen, Hayık Açıkgöz, Mustafa Arhavi, Mustafa Özçelik, Fazıl Garan, Galip Sezik, Ragıp Ervardar, Mehmet Çoba, Hakkı Demiray, Kerim Soyka, Nevzat Ergin, İhvan Kabacıoğlu, Hıraç Akmanoğlu, Tahir Ağra, Cenap Şehabeddin Kıvılcımlı** ve **İbiş Aydınlatan**)'ın T.C.K.nun değişen 141.nci maddesinin bir ve 3.cü maddelerile cezalandırılmaları ve bunlardan sanık **Hayık Açıkgöz**'ün hareketine ayrıca T.C.K.nun 81'nci ve **Mustafa Arhavi**'nin hareketine 70.nci ve **Nevzat Ergin**'in hareketine de 61.nci maddelerin tatbiki ve sanık **Esad Adil Müstecabî** ile **Mustafa Börtlüce**'nin 141.nci maddenin 1.nci fıkrasile cezalandırılmaları ve ayrıca sanık **Esad Adil Müstecabi**'nin tecil olmuş eski cezasının çektirilmesi ve sanık **Hulusi Dosdoğru, Osman Kuzeyli, Sabri Soyavar, Mümin Kökrek, Hasan Civan, Muharrem Bezgin, Ahmet Çılgın, İsmail Ceyhan, Hüseyin Avni Türker, Hüseyin Demiröz, Bahri Ateş, Leon İller, Yusuf Balkanlı, Jak İhmalyan, Hadi Malkoç, Barkef Şemikyan,**

Nobar Acemyan, İsmail Tanıkoğlu ve **Ferid Kalmuk**'un aynı maddenin 9.ncu fıkrası gereğince cezalandırılmaları ve bunlardan sanık **Jak İhmalyan** ve **Hadi Malkoç**'un hareketlerine T.C.K.nun 81/2 ve sanık **İsmail Tanıkoğlu**'nun hareketine de 56 ve 89.ncu maddelerin uygulanması ve sanık (**Murat Erdemil, Hilmi Seyhan, Osman Uzlaş, İbrahim Topçuoğlu** ve **Hürriyet Ergintürk**) ün de beraatlarına karar verilmesi istenmiş ve 26/4/948 tarihli ve 12 numaralı duruşma oturumunda 26/4/948 tarihli ve 55 sahifelik yazılı iddia verilip münderecatı tetkik edilmiştir.

Duruşma tutanakları, ifadeler, yazılı deliller ve sair bilcümle dava evrakı okunup incelendikten ve müzakere olunduktan sonra aşağıdaki karar tesbit olundu:

Komünist hareket ve faaliyetlerinin zaman zaman mahdut veya geniş ölçüde görülmesi, bu hareket ve faaliyette bulunanların takip, tevkif ve sonunda kesinleşmiş hükümlerle mahkûm edilmiş olmaları, memlekette gizli bir komünist teşkilat ve partisinin mevcudiyetini gösterir.

İçtimaî ve iktisadî hadiselerin daha iyi anlaşılması için kendilerine takaddüm eden hadiselerin gözden geçirilmesi faydalı olur. Bu maksatla dava mevzuu olan hadiselere takaddüm eden hadiselerin, yani dava mevzuu hadiselere takaddüm eden bir kaç senenin bu yönden tarihini bilmek faydalı görülmüştür; Sanık Dr. **Şefik Hüsnü Deymer**'in evinde yapılan aramada bulunmuş (Bir Tarihçe) başlıklı Doktor tarafından eski harflerle yazılmış (Dosya IV Zarf 2) sayıda aynen ve birinci sahifeden itibaren (Harp başlangıcında durum şöyle hülâsa edilebilir: Hükümet teşkilâtlarına gayretlerine karşı esasen mevcut olan sıkı yasağı bir kat daha sıkıştırmıştı. Her türlü teşebbüs dahi bir hamlede önleniyor ve müteşebbisler tedhiş, tevkif ve nefi vesair suretlerle faaliyet edemez bir hale konuyordu.

Amele sınıfı tam bir teşkilatsızlık içinde bocalıyordu. Faaliyetsiz ve idaresiz bir tarzda sürünen tek tük meslek birlikleri de ortadan kalkmıştı. Küçük Burjuvazi ve gençlik de aynı dağınık durumda idi. İnkılapçılar harpten az evvel kabul etmiş oldukları yeni taktik muci-

bince gizli teşkilâtlarını yok denebilecek dereceye irca etmişlerdi. Buna mukabil tasavvur edilen Halk partisine ve Halk evlerine girmek işi ancak çok küçük bir mikyasda başarılı bitmişti) Filhakika **Şefik Hüsnü Deymer** Askerî yargıç tarafından sorguda alınmış ifadesinin altıncı sahifesinde (... Reşat Fuat Baraner'le görüşmelerimiz sırasında Reşat Fuat memlekette tek parti siyasî inhisar ve baskı idaresi olması sebebile başka memleketlerde yapıldığı gibi hareket mensuplarının hakim sınıfın partisi tarafından idare edilen muhtelif teşkilatlara ve hatta imkân nisbetinde bizzat bu partiye girerek parti içinde mevcut irtica ve faşizm temayüllerine karşı mücadele etmesini de kararlaştırdıklarını, bu kararı harpten evvel sol harekete rehberlik eden bazı arkadaşlarile kararlaştırdıklarını söyledi(*). İhtimal ki böyle bir taktik kararı Kominternde verilmiş ve buraya bildirilmiş olabilir.), Sanık **Ahmet Fırıncı** da yine askerî yargıç tarafından sorguda alınmış ifadesinin ikinci sahifesinde (... Şark Enstitüsünde tahsil ettim bu üçüncü gidişimde Doktor **Şefik Hüsnü** ile Moskova'da görüştüm... Ben dönerken motorda **Hüsameddin Özdoğu, Emin Sekün, Zileli Halil, Şoför Süreyya, Davit Nae** de vardı. Biz Moskova'dan ayrılırken Fahri(**) şöyle bir talimat verdi. Halk partisine hulûl için halkevlerine girmek ve orada esaslı surette çalışmak, mümkün mertebe şimdilik gizli Komünist partisi teşkil etmemek; bu talimat gereğince hareket etmek istedikse de muvaffak olamadık. 1941 senesinde Reşat Fuat ortaya atılıncaya kadar bu şekilde dağınık ve faaliyetsiz kalındı) demektedir. Bu ifadelerle tarihçe birbirini teyit etmekte ve mutabakat halinde bulunmaktadır.Tarihçe şöyle devam etmektedir: (... Bunların yegâne faaliyetleri münevver gençlik arasında umumî karekterde bir Sol ajitasyon "hareket" yapmağa ve bazı sol neşriyatı "gazete ve mecmua" desteklemeğe inhisar ediyordu. Bizzat kendileri de Edebî bir marksist mecmuacık çıkarıyorlardı: Bu mecmua siyasî meselelere katiyen dokunmaksızın hissiyata hitabe-

(*) TKP tarihinde, Kominternce alınan "Separat" karardan söz ediliyor.
(**) Baytar A. Cevdet.

den bazı inkılâpçı şiirler, marksist edebî tahliller, tarihî materyalist vulgarizasyon makalecikleri neşrediyordu. Bu kadarı bile etrafta bir heyecanlı gençlik zümresinin toplanmasına ve harekete bazı kıymetli unsurlar kazandırmasına yaramıştı. Nihayet Hükümet bunu da çok gördü. Türlü türlü faşist mecmua ve risalelerin çıkmasına aldırış etmediği halde Yeni Edebiyat'ı 1941 sonlarında kapattı ve muharrirlerinden belli başlılarını Askerî mahkemeye verdi.

Bundan daha evvel de amele ve gençlik arasında en müessir tahrikatta bulunan bir sıra mücahitleri ve bunlar arasında bir kaç lideri de Örfî idare K.lığı Anadolu içlerine nef'i etmişti) Gerçekten dosya [okunamıyor] de 174 dizi numarasına kayıtlı ve Komünistlik lehinde faaliyet sarf ettiklerinden dolayı bölge dışına çıkarılmış olan şahıslar diye başlıklı bir listede şu on sekiz isim görülmektedir. (**Halil Yalçınkaya, Ziya Sabah, Natalya, Hasan İzzet Dinamo, Lütfi Erişçi, Suphi Taşhan, Mehmet Boz, Arif Dino, Abidin Dino, Kerim Sadi, Sıdıka Uzunhasan, Abdülkadir Meriç, Kemal Sülker, Abidin Nesimî, Şükrü Kaya, Recep Bayrakdar, Klavdiya** ve **Hakkı**) aşağıda sırası gelince görüleceği vechile bu kimselerden **Mehmet Boz** dava mevzuu hadiselerile yakından alakadar olmuş ve gizli teşkilatın teşkilat şefliğini yapmış, gizli matbaasile gizli yayını idare etmiştir. Yine bu on sekiz kişiden bazılarının isimleri ifadelerde muayyen hadiselerde geçmektedir. Tarihçenin amele ve gençlik arasında en müessir tahrikatta bulunan bir sıra mücahitleri ve bunlar arasında bir kaç lideri de Örfî idare K.lığı Anadolu içlerine nef'i ettiği demesi **Mehmet Boz** ve isimleri yukarıda geçen şahıslara matuftur.

Tarihçe yine devam etmektedir: (... böylece harbin ikinci senesi sonlarında hareketin idarecilerinden ancak bir kaç kişi iş görebilecek bir durumda bulunuyordu. O sıralarda ilk defa bir SETA(*) Plat-

(*) Eski haflerle yazılmış olan xx/orda (t ve k) harfleri nokta farkı nedeniyle karıştırılmıştır, "SETA" aslında "SEKA", merkez komitesi anlamına gelir, bu transkripsiyon hatası Tevetoğlu ve A. Sayılgan'ın kitaplarına da geçmiştir.

form toplandı, bu toplantıda o zamanlar Hükümetin takib ettiği iç ve dış siyaset gözden geçirildi. Onu faşist telâkki etmek ve hakkında tamamile menfî, muhalif bir hat takib etmek görüşü muvafık görülmedi. İnkılâp hareketi için Refik Saydam Hükümetinin iktidarda kalması bütün diğer ihtimallere müreccah görülmüştü.) İkinci sahifenin aşağılarından itibaren ve üçüncü sahifede (... 942 senesi içinde faaliyetlerimiz daha ziyade legal neşriyat üzerinde toplanmıştı. Ankara'da çıkan Marksist iki ciddî mecmuaya(*) muntazaman rehberlik ettik, muvafık gördüğümüz yazıların geçmesine dikkat ettik. Bir taraftan da Tan gazetesinde umumî siyaset ve cihandaki Harp sahaları hakkında günü gününe görüşlerimizi akseden yazılar çıkmasını temine uğraştık. Bazan bunları bizzat kaleme alarak neşrettirdik.(**) Hareketin merkez sıkleti biraz münevver gençliğe doğru ağır basmağa başlıyordu. Zira rehber arkadaşlarımızdan ekserisi merkezden uzaklaşmış ve işçi sınıfı ile olan rabıtamız oldukça gevşemiş bulunuyordu. Böylece 943 baharından 944 baharına kadar olan sene harp devresinin en verimli ve hareketimizin kredisini azami derecede yükselten bir sene oldu. İleri sürülen harp aleyhindeki fikirlere karşı "hareketimizin tekniklerini [taktiklerini] ve müstacelen harbe girmemiz lüzumu hakkındaki görüşlerini ihtiva eden bir beyanname kabul ve neşretti" maatteessüf bu beyanname geniş mikyasda dağıtılamadı. Fakat tesirsiz kaldı da denilemez) ve dördüncü sayfanın ortalarında (... sonradan anlaşıldığına göre Mart 944 tevkifatına takaddüm eden devrede en kıymetli arkadaşlarımızdan bir çoğu tecviz edilmeyecek bir çok ulu orta hareketlerde bulunmaktan çekinmemişler ve kolayca önüne geçilebilecek bir çok teknik hatalar irtikap etmişler ve gizlilik kaidelerini çok defa ayaklar altında

---

(*) "Yurt ve Dünya", Ocak 1941 - 1944 (Berkes, Boratav, Cemgil) ve "Adımlar" Mart 1943, M. Ş. Başoğlu, B. Boran'ın "Y. ve D.'kopuşu 1944.

(xx) Zekeriya Sertel'e ölümünden az önce sorduğumda: "Ben TKP'li değildim, Sabiha bana göstermeden bazı yazılar yayımlayınca, nereden geldiğini sezerdim" demişti.

çiğnemişlerdir... Nihayet kendi tedbirsizliklerimiz yüzünden ele geçirdikleri ipuçları sayesinde hareket içinde bilhassa faal bir rol oynayan unsurların mahkûm edilmeleri kararlaştırılmış ve yüz kadar mücahid 10, 15 gün gibi kısa bir müddet zarfında İstanbul, Ankara, Karabük ve diğer bazı şehirlerde toplanmış ve haklarında vahşiyane işkenceler tatbikile yapılan feci bir tahkikat açılmıştır.) Filhakika Şefik Hüsnü Deymer'in direktifile Reşat Fuat Baraner ve altmış dört arkadaşı 943 yılında başlayan gizli Komünist partisi faaliyetlerinden dolayı Ankara garnizon K. 2. numaralı askerî Mahkemesinin 3/3/945 tarih ve 2/7 ve bozmadan sonra aynı mahkemenin 10/10/945 tarih ve 17/15 sayılı kararlarile tafsilatı bu kararlarda yazılı olduğu üzere mahkûm olmuşlardır. Bu karar dosya XI dizi 181'dedir. Sanık **Şefik Hüsnü Deymer, Reşat Fuat Baraner** ve arkadaşları hakkındaki kovuşturmada **Reşat Fuat** ve arkadaşları tarafından mevzuu bahis edilmemişdir. Sanık **Şefik Hüsnü Deymer** askerî yargıç tarafından alınan sorgudaki ifadesinde altıncı sahifede (... **Reşat Fuat** benim bu hareketlerinden uzak kalmam ve kendimi ileride husul bulacak açık faaliyet imkânlarına saklamam gerektiğini söyledi.) demiştir. Sanık **Ahmet Fırıncı** da aynı sorgudaki ifadesinde birinci sahifede (... **Reşat Fuat**'ta yapılacak teşkilatlarda "Doktor"un mümkün mertebe uzak kalmasını onun tevkif edilmemesi noktasından lüzumlu olduğunu, bunun için hiç kimsenin onunla temas etmemesini söylemişti.) demektedir.

Reşat Fuat Baraner ve arkadaşlarının gizli Komünist teşkilatı faaliyetlerinden dolayı takip, tevkif ve sonunda mahkûm olmalarından Doktor **Şefik Hüsnü** hiç yeise düşmemiş, bilakis tarihçenin dördüncü sahifesinin alt kısımlarında aynen yazılı olduğu üzere bu takipten inticabı mucip dersler çıkarmış ve yeni bir kadro ile yeni bir teşkilât kurmuştur. Tarihçede bu teşkilattan şu suretle bahsedilmektedir. (... Bu tevkifatı takib eden safha esnasında faaliyet zerre kadar sekteye uğramamış, bilakis bundan başka dersler çıkarılarak kusurlu ve çürük taraflar ayıklanmış ve daha sarih olarak geniş bir demokratik savaş cephesi kurmak istikameti tutulmuş, tabiatile ilk

haftalarda Millî grup ve teşekküllerle olan bağlantıların çoğu kopmuş, bazı kâfi derecede çelikleşmemiş unsurlar da yılgınlık alâmetleri görülmüş ve faaliyetten yan çizenler olmuştur. İdareci kadro mensuplarından tedhiş ve tevkiften yakayı sıyırmış olanlar ve bunlar meyanında bir sene kadar evvel SETA(*) işlerine alınmış genç bir mücahid büyük yararlılıklar göstermiş(**) ve evvela arkadaşlarının maneviyatını kuvvetlendirmeye ve sonra da yeni şartlara göre harekete yeni bir veçhe vermeğe muvaffak olmuşlardır. Yeni baştan siyasi durum gözden geçirilmiş... bilhassa üniversite muhitinde hiç bir zaman hareketimize nasip olmayan küşayiş ve süratli bir serpilme kaydedilmiş, üç ay gibi kısa bir zaman içinde 150'si teşkilatlı gruplara mensup olmak üzere 500 kadar genci şiarlarımız etrafında harekete geçirmek imkanı elde edilmiştir. Bunlar Eminönü Halkevinde Faşist Profesör **İsmail Hakkı Baltacı**'nın verdiği bir konferansı itirazlar ve makûs tezahürlerle ihlâl ve dağılmağa mecbur etmek suretile ilk muvaffakiyetlerinden birini elde etmişlerdir... Oktober(***) ayı içerisinde üniversite binası adeta polis hafiyeleri tarafından muhasaraya alınarak şüpheli sanılan bir çok gençler ve bu meyanda teşkilâtlı kadromuza dahil bazı kıymetli mücahidler, 500 kişiden fazla sorguya çekilmiş ve tevkif olunmuştur. Bunların da yakında İstanbul Örfi İdare mahkemesinde muhakemeleri olacaktır.) Dr. **Şefik Hüsnü**'nün tarihçede bahsettiği bu son takip ve tevkif **Emin Sekün** vasıtasile irtibat ettiği İstanbul Üniversitesi İktisad Fakültesi eski asistanlarından **Mihri Belli**'nin "ileri gençler birliği ve faşist vurgunculukla mücadele cephesi" adlı faaliyettir. **Mihri Belli** ve arkadaşlarının mahkûmiyetleri hakkındaki İstanbul Sıkıyönetim K. 1 numaralı Askerî Mahkemesinin buna dair 25/2/946 tarih ve 619/664 sayılı kararı da dosya XI dizi 177'dedir.

(*) Seka, olacak.
(**) Burada Mihri Belli'den söz edilmektedir, kendisi 1943'te SEKA ya koopte edilmiştir.
(***) Ekim.

Sanık Dr. **Şefik Hüsnü Deymer** yazılı müdafaasında "gizli çalışmağa hiç bir zaman lüzum görmüş değilim. Diğer sanıklar da bunu ima eder tarzda bir şey söylemiş değillerdir..." demektedir. Halbuki gizlilik kaidelerine riayet etmemiş olduklarından evvelki arkadaşlarını tarihçede muvahaze etmektedir.

Tarihçenin 7.nci sahifesinde (... görülüyor ki son günleri yaklaşmış olan mevcut Hükümet ileri görüşlü vatandaşların ister bir teşkilata mensup olsun, ister hareketimize dostluk göstermekle iktifa etsinler katiyen ağız açtırmamak kararını tatbik etmektedir. Filî olarak elde etmiş olduğumuz yarı legal neşriyat imkanları, esaslı hadiselerle durum tahavvülleri hakkında söz söylemek fırsatlarını bu gün için elimizden alınmış bulunuyor. Bu gün için bu siyasetile Sovyetler ve Demokrasi düşmanı Hükümet bizi tam bir illegaliteye doğru itiyor) demektedir.

Dr. **Şefik Hüsnü,** tarihçe için İngiltere'de Anti Faşist bir dergide neşredilmek üzere kaleme aldığını bildirmekte, halbuki kendi ifadesi ve sanık **Ahmet Fırıncı**'nın ifadesi ve dosyanın diğer muhteviyatı ile tam bir tetabuk halinde bulunan tarihçe, münderecatı itibarile üst bir mercie gönderilmek üzere kaleme alınmış ve bir rapor şekil ve mahiyetindedir.(*) Böyle olmakla beraber ister Anti Faşist bir dergide yayınlanmak üzere kaleme alınsın, ister Komünist teşkilâtında daha üst bir mercie gönderilmek üzere yazılsın, dava mevzuu olan 945 ve 946 yılları gizli teşkilât ve faaliyetlerine takaddüm eden harp başlangıcından beri hadiselerin oldukça tafsilâtlı bir tarihini tesbit etmiş bulunmaktadır. Dava mevzuu olan 945 ve 946 yılları gizli teşkilât ve faaliyetleri, böyle bir tarihe ve mütecasirlerin yakalanarak ayrı ayrı iki mahkemede duruşmaları yapılarak mahkûm edilmiş iki

---

(*) Dr. Şefik Hüsnü'nün evinde bulunan rapor ve tarihçenin Moskova'ya gönderilmek üzere yazıldığını itiraf ettirmek için kendisi Sansaryan hanının üst katında hücrelerin bulunduğu sotada bir iskemlede 16 gün uyutulma şeklinde işkence edildiğinde iyi bir doktor olduğundan ağzına hiç protein almadan dayanabilmiş ve itirafta bulunmamıştır.

gizli faaliyete bağlıdır. Tarihçe için **Şefik Hüsnü** yazılı müdafaasında (... Tarihçe, mesul tutulanlar mahkeme edildikten çok sonra elde edilmiş malûmatani bir hülâsadır) diyor. Halbuki biraz evvel geçtiği veçhile tarihçede **Mihri Belli** ve arkadaşları için (... bunların da yakında Örfi İdare mahkemesinde muhakemeleri olacaktır) denilmiştir. Yazılı müdafaa bu hakikatle tam tezat halindedir. Yine yazılı müdafaasında "**Reşat Fuat**'la beraber oluşum ve ona direktif verişim esassızdır" diyor. Halbuki tarihçenin buna dair kısmı ne derece beraber olduklarını açıkça göstermektedir.

Tarihçeden başka Doktorun evinde yapılan aramada "Türkiye Komünist Fırkası faaliyet programı" adlı makine ile yazılmış ve üzerinde eski harflerle doktor tarafından tashih ve ilâveler yapılmış bir program ele geçirilmiştir. Bu programın baş tarafında bir numaralı maddesinde (Komünist Enternasyonalinin bir şubesi olan Türkiye Komünist fırkası Türkiye'nin muayyen şeraitinde Emperyalizm, Burjuvazi ve Derebeyleri aleyhine Sovyet Rusyası, Cihan proletarya inkılâbı Komünizm ve mevcut Burjuva hakimiyetinin Sovyet rejimi tarafından istihlâfı lehine mücadele eder demektedir. Bu programa iliştirilmiş ve sanık **Şefik Hüsnü** tarafından eski harflerle yazıldığı kabul edilen dört satırlık bir yazıda da bu bir numarada yazılı cümleler düzeltilmiş bir halde şöyle denilmiştir: (1- Türkiye Komünist Partisi, Türkiye'nin hususî şartları içinde Emperyalizm, Millî Burjuvazi ve Derebeyleri aleyhine, Sosyalist Sovyetler Birliği, Cihan Proletarya inkılâbı ve Komünizm lehine mücadeleye ve mevcut Burjuvazi hâkimiyetini devirerek yerine Sovyet rejimini kurmak gayesini takib eder). **Şefik Hüsnü** duruşmada ifadeleri okunurken Komünizm ve Komünist kelimelerini "atılgan amele hareketi" yerine kullandığını söylemektedir. Komünistliğin muayyen manası Doktor'un şüphesiz malûmudur. Böyle olmakla beraber bu davadaki Komünizmin tarifini kendisi "Türkiye Komünist fıkrası faaliyet programı"nın yukarıda aynen geçen birinci maddesinde açık ve kesin olarak yapmıştır.

Yine aramada **Şefik Hüsnü**'nün evinde bulunmuş Doktor tarafından eski harflerle yazılmış ve makinesinde kopyesi çıkarılmış "Vilâyet Komitelerine talimat" başlıklı bir talimat vardır. **Şefik Hüsnü** bu yazılar ve vesikalar için gün görmemiş yazılarım demektedir. Zaten neşrine imkân da yoktur. Ancak gizli teşkilâta gizliden gizliye yayılmak için yazılmış olabilir. Yine bu yazılar için Doktor yazılı müdafaasında: (Aramada bulunan yazıların hepsi muhtelif anlarda mühim hadiseler karşısındaki görüşlerimi tesbit suretile ahvali daha iyi ve derinden kavrayabilmemi sağlamak üzere kaleme alınmış müsveddelerdir. Muhtelif dünya ve memleket meseleleri teşkilât bakımından değil, fikriyat bakımından tetkik ve tahlil edilmektedir) demiştir. Halbuki bu yazılarda teşkilâttan ve Türkiye'deki Komünist teşkilâtından bahsedilmiştir. Türkiye Komünist Partisinin faaliyet programı ve bunun Doktorun el yazısile ve eski harflerle yazılmış birinci maddesi karşısında bu müdafaanın varid olmadığı kendiliğinden anlaşılır.

1 Numaralı dosyada üzerinde kırmızı kalemle 21 ve 22 rakamları bulunan ve (Komünist Enternasyonali icraiye komitesi kâtipliğine serlevhalarını taşıyan iki vesika fotoğrafı vardır. Bu iki vesika fotoğrafındaki yazıların sanık **Şefik Hüsnü**'nün yazılarının aynı olduğu 17/12/947 tarihli bilirkişi raporu ile tesbit edilmiştir. Bunlardan bilhassa not olarak çıkmış olan ve (Komünist Enternasyonali Türkiye seksiyonu merkezi komitesine) başlıklı fotoğraftaki yazıların sanık **Şefik Hüsnü**'nün dosyasındaki el yazılarının aynı olduğu bakıldığında da anlaşılmaktadır. Bu iki vesika da dikkate şayandır. Gerçi bu iki vesikanın aslı istenmişse de Emniyet Birinci Şube Müdürlüğünün 26/3/947 tarih ve 4255/13902 sayılı karşılık yazısında (... fotoğrafı çekili olan bu vesikalar 927 yılında gizli teşkilât tarafından ele geçirilen fotoğrafları alınmış ve asılları, dikkati çekmeyecek şekilde muhatabına verilmek üzere o tarihte elde edildiği yere bırakılmıştır. Bu da, bu işlerle meşgul gizli servisin çalışma usullerindendir) diye cevaplandırılmıştır.

Bu vesikalardan, yukarıda bahsi geçen **Reşat Fuat Baraner** ve **Mihri Bellioğlu**'nun başlarında bulunduğu gizli faaliyetlerden de sanıkların hüviyetlerinde de görüleceği veçhile eski yıllardaki Komünistlikten mahkûmiyetlerinden anlaşıldığına göre memlekette uzun yıllardan beri zaman zaman tezahür etmiş ve faaliyetlerde bulunmuş gizli bir Komünist teşkilât ve partisi vardır. Bu gizli teşkilât takip ve tevkiflerle siniyor, duruyor ve sonra takip ve tevkiflerden kurtulan elemanlar vasıtasile ve onlara katılan yeniler ile tekrar faaliyete geçiyor demektir. Yukarıdaki vasıtalar ve kesinleşmiş mahkûmiyet ilâmları bu teşkilat ve gizli Komünist partisinin mevcudiyeti hakkında maddi ve kat'î birer delildir.

Şu halde bu teşkilâtın başında bulunan kimdir? **Doktor Şefik Hüsnü Deymer,** tafsilâtı ifadesinde görüleceği üzere Paris'te Tıp tahsili ettiğini, Ressam **Namık İsmail, Baytar Cevdet** ve arkadaşlarının memlekette marksist bir çığırın açılması için teşkil ettikleri münevver gruba iltihak ederek evvelâ Berlin'de kurulan ve fakat Mütareke sebebile kapatılan Türkiye Sosyalist İşçi ve Çiftçi Fırkasını İstanbul'da tesis ve birinci nüshası Berlin'de intişar eder Kurtuluş adlı dergiyi yayınlamış ve "o tarihlerde Avrupa'da Sosyalist partiler parçalanmağa yüz tutmuş müstakim Sosyalistler ve bazı yerlerde Komünist gruplar teşekkül etmiş, kendileri de faaliyetlerinde Komünizmi gaye edinmiş." Aydınlık dergisini çıkarmış, bunun etrafında gizli Aydınlık grubunu teşkil etmiş, Tur(*) kongresinin toplandığı sırada Fransa'ya gitmiş, 1922'de Sofya'da toplanan Komünist kongresine Aydınlık grubunu temsilen iştirâk etmiş, Orak Çekiç adlı bir dergi çıkarmış, bir kaç defa Rusya'ya gitmiş, halen Bulgaristan Başvekili Üçüncü Komintern sekreteri **Dimitrof** ve İtalyan Komünist partisi liderlerinden **Tuğliyati** ile müteaddit temaslar yapmış, Moskova'da sureti mahsusada Türkiye'den gizlice götürülüp yetiştirildikten sonra

(*) Fransız Sosyalist Partisi 1920'de Toure Kongresinde ikiye bölünmüş ve FKP'si kurulmuştur.

Türkiye'ye iade edilen kimselerin yetiştirilmesini idare eden **Baytar Cevad** [Cevdet] ile görüşmüş, İstiklâl mahkemesinde ve Komünistlikten İstanbul Ağır Ceza mahkemesinde mahkûm olmuş bir şahsiyettir. Sanık **Ahmet Fırıncı** Askerî yargıç tarafından alınan ifadesinin birinci sahifesinde (... Ben Dr. **Şefik Hüsnü**'yü Türkiye Komünist Partisinin lideri olarak tanırım). **Nail Çakırhan**'da ifadesinin beşinci sahifesinde (... gerek bu muamelesinden ve gerekse Doktorun Moskova'da bulunmasından Türkiye'deki komünistlerin Doktor tarafından idare edildiğini biliyorum) demektedirler. Aram'ın sahife dörtteki (... evvelki mevkufiyetimden, bilahare olan yukarıda tafsilâtını arz ettiğim faaliyet ve temaslarımdan Legal sahadaki Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin teşkilinden sonra kanaat getirdim ki Türkiye'deki Komünist faaliyetleri **Dr. Şefik Hüsnü** tarafından idare ediliyor) şeklinde ifadesi de bunu müeyyittir.

Yukarıda bahsedilen ve sırası geldikçe bahsedilecek olan vesikalardan, ifadelerden ve soruşturma evrakının heyet'i umumiyesinden kat'î olarak anlaşıldığına göre Türkiye Komünist Partisinin başı sanık **Dr. Şefik Hüsnü Deymer**'dir. Sanık **Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu, Nail Çakırhan** ve bunlardan sonra **Celâl Benneci** de 945 ve 946 gizli teşkilâtında sanık **Dr. Şefik Hüsnü**'nün kıymetli ve faal elemanlarıdır. Yine bunlardan **Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu** ve **Nail Çakırhan** kaçak olarak Rusya'ya gitmiş, orada yetiştirilmiş ve sonra gizli olarak memlekete dönmüşlerdir. Dördü de Komünistlikten sabıkalıdırlar.

Sanıkların dava konusu olan 945-946 yılları faaliyetleri için sanık **Şefik Hüsnü Deymer** sorgudaki ifadesinde (sahife 7) de şöyle söylemektedir: (... Harp yılları esnasında gittikçe daha kuvvetle yerleşmiş olan otoriter idare usullerini tasfiye etmek ve bunlardan kat'î olarak kurtulmak için takib edilecek yol iyice kestirilemiyor ve bu hususta birbirini tutmıyan çeşit çeşit mütalaalar ileri sürülüyordu.

Bu arada ben, Komünist akidelere bağlı olanların da böyle şeyler yapmak isteyeceklerine, yeniden canlanma emareleri gösteren siya-

sî hayatta o zamana kadar olduğundan daha müthiş bir rol oynamak imkânını elde edip edemeyeceklerini araştıracaklarına ve hattâ belki de şu veya bu şekilde hemen faaliyete geçeceklerine ihtimâl veriyordum. Bununla beraber insiyakî olarak mahallî bazı teşkilâtlanma gayretleri yapılmış olmasını bile imkân dahilinde görüyordum. Rastladığım ve konuşmak fırsatını bulduğum kimselerin ruhî haletleri ve fikirleri "bu arada isimlerini aşağıda zikredeceğim **Nail, Laz Ahmet** ve şimdi isimlerini hatırlayamadığım kimselerle yaptığım görüşmeler" bu kanaatimi teyid etmiştir. Durumun gelişme ihtimallerini sarih olarak kavrayabilmek ve bu ihtimallere göre Komünistlerin vazifelerinin neler olabileceğini berrak bir tarzda formülleştirmek maksadile direktif mahiyetinde bazı yazılar tesbit ettim. Bunların hepsi elimden alınmıştır. Tesbit ettiğim bu yazılar Komünistlerin siyasî faaliyet plânı mahiyetindedir. Bunlar da Vilâyet Komitelerine talimat, Hür milletler camiasında Türkiye'nin Demokratlaşması hakkındaki tezler, ileri Demokrat cephe programı ve sairedir.

İlimizde mevcut vesaikden de anlaşılacağı veçhile ve yukarıda da belirttiğim gibi Demokratik hadiselerin seri gelişmesinden bir an evvel istifadelenmek üzere insiyaki olarak teşekkül etmiş illegal bir Komünist teşkilâtı vücut bulmakta olduğunu kuvvetle tahmin ediyorum... "Vilayet Komitelerine talimat" başlıklı dört sahifeden ibaret yazı benimdir, kendi el makinemde yazılmıştır. Bundan üç dört nüsha çıkarmıştım, Komünistleri teşkilâtlandırabileceklerini zannettiğim kimselere vermiştim. Vilâyet komitelerine talimat adlı olan bu yazı gizli bir Komünist teşekkülünün muhtelif vilâyetlerdeki komitelerine "idarecilerine" yazılmıştır. Ben bu direktifi kaleme alırken böyle bir teşkilâtın mevcudiyetine inanıyordum ve bu teşkilâtın da evvelce faaliyette bulunan Komünist partisinin bir devamı olduğu kanaatinde idim. Bu sebeple âdeta bunun siyasî liderliğini üzerime almış gibi yazdım... " Hür milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin Demokratlaşması hakkında tezler" başlıklı yazı da benimdir. Makinemde bizzat kendim yazdım... Artık bu tarihlerde hem tafsilâtını

aşağıda vereceğim ileri Demokratlar cephesi programı faaliyeti başlamış ve hem de Komünist partisi faaliyete geçmişti... Bu vesikayı da yine yukarıda arz ettiğim gibi ziyaretçilerden bazıları ve belki de **Ahmet Fırıncı**'ya vermiş olabilirim) demektedir.

Dosya V Zarf 9 sıra 16'daki "Vilâyet komitelerine talimat" başlıklı ve eski harflerle sanık **Şefik Hüsnü** tarafından yazılmış ve makinesinde yeni harflerle çekilmiş yazının birinci sahifesinde "... Herhangi bir parti gibi siyasî bir teşekkül olan Komünist partisini kurmak veya ona girmek ağır bir suç gibi cezaya tabî tutulmuştur." İkinci sahifesinde "... gayretlerimizden önümüzdeki aylar içinde elle tutulur sonuçlar sağlıyabileceğimizi müjdeleyen emareleri gözlerimiz gittikçe daha aydın olarak seçebiliyor. Yeter ki onlara ulaşmak için bütün savaş gücümüzle teşkilâtlı bir tarzda ileriye atılmayı becerelim... 1- İşletme ve daire hücreleri ve umumiyetle faal bir rol oynayan mücahitlerimiz, gizli çalışma usullerine başvurmamızın tek sebebi, altında yaşadığımız baskı ve yıldırma rejiminin yasakları olduğunu ve bunu istemeyerek yaptığımızı hiç bir zaman gözden uzak bulundurmamalıdırlar..." demektedir.

Dosya IV, Zarf 4, sıra 1'deki "Hür milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin Demokratlaşması hakkında tezler" başlıklı ve eski harflerle sanık **Şefik Hüsnü Deymer** tarafından yazılmış ve makinesinde yeni harflerle çekilmiş yazıda "... T.K.P. memleketin mukadderatı ile ilgili belli başlı hadiseler, kararlar, anlaşmalar ve saire hakkında günü gününe vaziyet almış ve her zaman çarpık hareketlere dair tekniklerini(*) ve genel görüşlerini halk yığınlarına ulaştırmanın yolunu bulmuştur... Geçen Nisan 1945 ortalarında Vilâyet komitelerine gönderdiği siyasî talimatta ve buna bağlı şiarlarımız adlı listenin 32'nci bendinde "Sovyetler Birliği ile çabukça anlaşacak ve eski dostluk bağlarından daha kuvvetli ve samimî münasebet kuracak anti Faşist Demokrat bir Hükümet" diye yazılıdır.

(*) "Taktiklerini" olacak.

Dr. Şefik Hüsnü'nün ifadesi ve aramada evinde bulunan bu iki yazı münderecatı 945'den itibaren Türkiye Komünist partisinin yeniden teşkilâtlanmağa başladığını ve faaliyete geçtiğini açık olarak göstermektedir. **Şefik Hüsnü** başta olduğu için partinin bütün mensuplarını bilemez. Zaten bu hususta herkesle temas etmemesi matluptur. İfadelerinde daha kat'i söylemekten kaçınmıştır. Bu da kendisine, diğer sanıklar tarafından müdafaa edildiği gibi ve aşağıda tekrar bahis mevzuu edileceği üzere hiç bir tazyik yapılmadan ifadelerinin alınmış ve zapt edilmiş olduğunu gösterir. **Şefik Hüsnü** duruşmada, Askerî yargıç tarafından sorguda ifadesi alınırken kendisine bir tazyik yapıldığından bahsetmemiştir. Ancak ifadelerinin bazı noktalarını "ben böyle söylemedim, okumadan imza ettim" tarzında kabul etmek istememiştir. Bu meyanda yukarıda geçtiği gibi Komünist kelimesini "atılgan amele hareketi" makamında kullandığını söylemek gibi müdafaa kıymeti olmayan bir yola sapmak istemiştir. Halbuki Komünizm ve Komünistliğin ne demek olduğunu bütün şumul ve mahiyetile bildiği ve direktifi ile harekete geçen gizli teşkilâta da gizliden gönderdiği yazılar ile ve elemanlar ile öğrettiği âşikâr bir halde görülmektedir.

Sanık **Alımet Fırıncı** Askerî yargıçlıkta sorgudaki ifadesinin ikinci sahifesinde (... 1943 yılında **Fuat Reşat Baraner** grubu tevkifatı yapıldı. Ben de tevkif edildim, tahliyemi müteakip Doktor derhal bir Vilâyet Komitesi teşkil etmemizi emretti. Ben **Dr. Şefik Hüsnü**'yü Türkiye Komünist Partisinin lideri olarak tanırım... **Hüsamettin Özdoğu**'ya gittim. **Fuat Reşat** tevkif edildi, faaliyet sekteye uğruyor, harekete geçelim dedim, kabul etti. Birlikte Doktora gittik. **Dr. Şefik Hüsnü** İstanbul Vilayeti komitesinin **Hüsamettin**'in riyaseti altında teşkil edilmesini tasvip etti. Komünist partisinin teşkilat bürosu da yine **Dr. Şefik Hüsnü** tarafından **Boz Mehmed**'e verildi. **Boz Mehmet** Örfî İdare sürgünlerindendir. Buraya gizlice girmiş kaçak olarak dolaşıyordu. **Dr. Şefik Hüsnü** ile İstanbul Vilâyet Komitesi arasında ve İstanbul Vilâyet Komitesi ile par-

tinin teşkilât Bürosu şefi **Boz Mehmet** arasında irtibat vazifesini gördüm" demektedir.

Sanık **Hüsamettin Özdoğu**'da aynı tahkikatta alınmış ifadesinde; sahife 4 : (... dağınık ve perişan bir halde bulunan Türk işçi kitlesinin de yakın bir zamanda Avrupa'da olduğu gibi muntazam teşkilâtlar etrafında toplanabileceği kanaatına vardım ve bu iş için de hemen teşebbüse geçmenin zamanı geldiğini düşünmüştüm. Bu fikrimi bir çok arkadaşlara açtım. Bunlar meyanında ilk konuştuğum **Ahmet Fırıncı**'ya düşüncelerimi açtım. Faaliyete geçelim dedim, **Ahmet** düşüncelerimi muvafık buldu. Fakat teşebbüse girişilerek legal sahada benimle beraber çalışamayacağını söyledi. Bundan sonra eskiden tanıdığım arkadaşlardan teâli cemiyetinin müessis veya azası olmuş **Hakkı Demiray, Ragıp Ervardar, Galip Sezik, Troçki Mehmet**'le Tünel yakınlarında bulunan bir sokak içindeki muhallebici dükkânında görüşme yaptım. **Küçük Hakkı** bu sebeple o cemiyete iltihak etmiş diğer elemanlarla temas edeceğini söyledi. Bir hafta sonu Bebek'de bir randevu tesbit ederek ayrıldık. Bu arada **Ahmet Fırıncı** ile bir görüşme daha yaptım. **Ahmet, Dr. Şefik Hüsnü**'ye gitmemizi teklif etti. Kabûl ettim. Hava karardıktan sonra saat 20 sıralarında Doktorun evine gittik. **Dr. Şefik Hüsnü,** ben ve **Ahmet Fırıncı**'dan başka kimse yoktu. Ben Doktora bir amele teşkilâtı vücuda getireceğimi söyledim, muvafık gördü, bir müddet sonra **Ahmet;** Demokratik inkişaf ve hamleler olmaktadır. Komünist partisine müsaade edileceği anlaşılıyor. Buna hazırlık olmak üzere yine gizli faaliyete başlayalım dedi. Kabûl ettim ve bana temas ettiğim **Ragıp Ervardar, Galip Sezik, Troçki Mehmet, Hakkı** ile Vilâyet komitesini teşkile hazırlanmamı söyledi. İşte bu sıralarda yukarıda bahsettiğim randevu mahalli olarak tayin ettiğimiz Bebek'de **Ragıp Ervardar, Hakkı Aydemir, Troçki** ve ben buluştuk... orada kendilerine Komünist partisinin teşkil edildiği, bu partinin Vilâyet komitesi azası olduğumuzu kendilerine anlattım) demiştir. Sanık **Hüsamettin** yazılı müdafaasında Vilâyet komitesine tali-

matın 945 Nisan ayında yazılmış olduğunu, halbuki kendilerinin Haziran veya Temmuz'da görüştüklerini bildirmektedir. İlk toplantılarının hangi tarihte olduğu kat'î olarak belli olmadığından arada bir tutmamazlık düşünülemez.

Sanık **Ahmet Fırıncı** yazılı müdafaasında bir defa gittiğini, bir defa da akrabasından bir çocuğu muayene için gittiğini söylediğini, Askerî yargıcın hemen bunu parmağına dolamış olduğunu, gizli teşkilât hakkında Doktorla münasebeti bulunmadığını bildirmektedir. Halbuki **Nail Çakırhan** ile duruşmada "**Ahmet Fırıncı, Şefik Hüsnü**'nün benimle konuşmak istediğinden bahsetti demiştir. Duruşma tutanağı sahife 450"

Ragıp Ervardar ifadesinde (... eski Zağra'da iken Sofya'da Komünist kongresi vardı. Eski Zağra'dan bizi de murahhas olarak bu kongreye gönderdiler. Türkiye'den de Şefik Hüsnü gelmişti. İlk kendisini burada gördüm ve tanıdım) demiş ve Hüsamettin Özdoğu'nun ifadesini tamamen teyid etmiştir. Aşağıda sırası gelince mahiyetinden bahsedileceği üzere kendisi, memlekete çok partili hayatın başlamasile Şefik Hüsnü tarafından kurulmuş olan "Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi"nin kurucularındandır.

Sanık Galip Sezik, ifadesinde, randevu üzerine Hüsametin ile Harbiye'de buluştuğunu ve Hüsamettin'in kendisine Harbiye'deki çocuk bahçesinde "Komünist partisini merkez idare komitesi, senin Vilayet sekreterliğini yapmanı bildirdi, ne dersin?" diye sorduğunu, kendisini de düşüneyim dediğini bildirmiş ise de, aşağıda görüleceği üzere Süleyman'ın teklif ve ısrarile Ali Ceyhan'ın Çarşamba'daki evine giderek Beş kişilik Çarşamba hücresini teşkil etmiş ve Tünel civarındaki muhallebicide buluşmuş olmasına göre gizli teşkilata dahil bulunmuş, binnetice ifadesi Hüsamettin'in ifadesini teyid etmiştir. Sanık Galip Sezik duruşmada Hüsamettin'in ifadesini teyid etmiştir. Sanık Galip Sezik duruşmada Hüsamettin'in komünistliği hakkında bir şüphem vardır diyor. Hüsamettin kendisine öyle söyleyince Komünistlerin faaliyete geçtiğini anlamalı ve Süley-

man Taki'nin teklifile Çarşamba'ya gidip Fatih Çarşamba hücresini açmalı idi.

Sanık Mehmet Çoba ve Hakkı Demiray'ın ifadeleri de sanık Hüsamettin'in ifadesini teyid etmekte ve bu Beş sanığın sözleri birbirini tamamlamaktadır.

Bu ifadelerde ve yukarıda münderacatından parçalar alınan vesikalardan Hüsamettin'in reisliğinde Ragıp Ervardar, Galip Sezik, Mehmet Çoba ve Hakkı Demiray'dan mürekkep gizli Komünist partisi İstanbul Vilayet kongresinin kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Bunların kendi aralarında muhtelif yerlerde, muhtelif zamanlarda toplanıp Hüsamettin'in yetiştirici mahiyette dersler verdiği ve randevu tespit ederek faaliyetlerini muntazaman Ahmet Fırıncı'ya bildirdiği, Ahmet Fırıncı'nın da aldığı malumatı Doktor Şefik Hüsnü'ye ve Mehmet Boz'a ulaştırdığı ve tespit edilen randevu ile Ahmet Fırıncı'nın Hüsamettin ile Boz Mehmet'i buluşturmuş olduğu, Ahmet Fırıncı'nın sorgusundaki ifadesinin üçüncü sahifesinin sonlarında (... Ben Hüsamettin'e Boz Mehmet ile temas etmesini söyledim ve bir randevu tespit edip onları buluşturdum) demesinden anlaşılıyor. Hüsamettin'in aynı sorguda alınan ifadesinin altıncı sahifesindeki kısmı da bunu teyid. ediyor.

Sanık **Hüsamettin Özdoğu** "Vilâyet kongresinden sonra İstanbul, istihsal bölgelerine göre Beyoğlu mıntıkası, Haliç mıntıkası ve Yedikule mıntıkası gibi mıntıkalara ayrılmış ve teşkilâtı genişletmiştir." Sorgudaki ifadesine böyle söylemektedir: (... **Süleyman Taki** çalıştığım yere geldi, gizli bir Komünist teşkilâtı olduğunu çalışmak isteyip istemediğini sordum, kabûl etti. İlk zamanda fabrikaya bana gelmek suretile temaslara başladı. Yine bir gün fabrikaya **Fazıl Garan** geldi. **Fazıl Garan**'ı kimin gönderdiğini bilmiyorum. "**Fazıl Garan**'ı **Celâl Benneci** göndermiştir" gizli faaliyetin mevcut olup olmadığını sordu, mevcut olduğunu söyleyerek **Süleyman** ile **Fazıl**'ı tanıştırdım. **Troçki Mehmed**'e **Hasan**'ı göndermesini söyledim... Randevu icabı **Hasan Erin, Süleyman Taki** ve **Fazıl Ga-**

ran'la buluşarak Vilâyet Komitesinin Beyoğlu mıntıkasını teşkil etmelerini ve içlerinden birisini sekreter yapmalarını söyledim, **Süleyman**'ı sekreter seçtiler, her biri ayrı ayrı faaliyete geçeceklerdi... Ben Vilâyet komitesi teşkilini kabûl ettiğim zaman Vilâyet faaliyet sahası olarak istihsâl bölgelerini yani Beyoğlu "ki; Beşiktaş, Galata, Şişli", İkinci mıntıka Haliç "Kasımpaşa, Cibali ve saire", Üçüncü Mıntıka "Yedikule"; bütün bunlar İstanbul'un istihsâl bölgeleridir. Bu bölgelerde mıntıkalar teşkil edecektim; fakat eleman yokluğu sebebile ancak Beyoğlu mıntıkasını teşkil edebildim) demiştir.

Sanık **Süleyman Taki** sorgudaki ifadesinde: (... 1932 senesinde Komünist propagandası yaptığım iddiasile Samsun'da ferden mahkûm edildim. Bu münasebetle Hapishanede **Laz Mehmet** ve diğer bir kısım Kavalalı Komünistlerle tanıştım. Ben Kars'lı olduğum için 1917 senesinde Çar askerleri ve Azerî inkılâpçıları bizim köylere müteaddit defalar gelmesile bu fikir bende uyandırıldı ve ondan sonra kendim merak ederek Marksizmi tetkik ettim. "Umumiyetle Türkçe kitaplardan" ve kendimi yetiştirdim. 1945 senesine gelinceye kadar hiç bir teşkilâta girmedim ve fakat idealime uygun olarak amele arasında bir sınıf şuuru uyanması için faaliyetten de geri kalmadım... 1945 senesinde bir gün iş aramak üzere Beşiktaş'da tel çekme atelyesine gittim. **Hüsamettin Özdoğu** ile karşılaştım. **Hüsamettin** beni bir kenara çekti. Ne iş yaptığımı ve Marksizm hakkındaki fikirlerimi sordu. Benim de bir idealist olduğumu anlayınca bana açıldı. İstanbul'da gizli bir Komünist teşkilâtı var sen de buna iştirak et, dedi. Ben de kabûl ettim... **Fazıl** ile Gazhanenin üstündeki gazinoda, **Hasan** ile de Tepebaşı yanındaki Halk bahçesinde tanıştırdı ve bizim gizli Komünist partisinin İstanbul Vilâyeti Beyoğlu kaza idare Heyetini teşkil ettiğimizi bildirdi. Seçimde arkadaşlar beni hem Beyoğlu sekreteri ve hem de teşkilât Bürosu şefi intihap ettiler. Ben **Hüsamettin** ile temas edecektim ve sonra hepimiz ayrı ayrı hücreler teşkil edecektik.) demektedir. **Fazıl Garan** ifadesinde (924) de İstanbul'daki Komünist grubu tarafından tahsil etmek üze-

re Moskova Şark Enstitüsü'ne gönderildim. 925'de kaçak olarak Beşiktaş'a çıkarıldım. O tarihten itibaren 945 senesine kadar hiç bir faaliyetle alakadar olmadım. Bir gün **Celâl Benneci** dairede bana uğradı dükânının adresini verdi. Beraberce kahveye gittik. Kahvede **Celâl,** Demokratik Hak ve hürriyetler için gizli bir teşkilât kurulacağını, bundan bana malûmat vereceğini söyledi. Bir gün daireye uğrayarak **Hüsamettin**'in adresini verdi, **Hüsamettin**'i buldum, bana bir teşkilâtın mevcut olduğunu çalışıp çalışamıyacağımı sordu, kabûl ettim. Tepebaşı'ndaki asfalt kenarında sıralar üzerinde buluştuk. Orada **Topal Hasan** ile de "**Hasan Erin**" tanıştırdı. Üçümüz bir hücre teşkil edip **Süleyman Taki**'yi sekreter seçtik, bunu müteakip üç dört toplantı daha yaptık) demiştir. Sanık **Celâl Benneci** müdafaasında "**Fazıl**'ı ben göndermiş değilim, **Fazıl, Hüsamettin**'i daha evvel tanır" demektedir. **Hüsamettin** ve **Fazıl**'ı ifadelerinde de daha evvel birbirlerini tanımadığı ve fakat bu defa **Fazıl**'ın **Hüsamettin**'e **Celâl Benneci**'nin göndermiş olduğu anlaşılıyor. Sanık **Hasan Erin**'in ifadesi **Hüsamettin, Süleyman Taki** ve **Fazıl Garan**'ın ifadelerini tamamen teyid etmektedir.

Bu suretle **Süleyman Taki, Fazıl Garan** ve **Hasan Erin**'den müteşekkil ve **Süleyman Taki**'nin sekreterliğinde Beyoğlu mıntıkası idare Heyeti kurulmuştur.

Her üçü böylece Beyoğlu mıntıka idare Heyeti teşkil ettikten sonra **Süleyman Taki** ve **Hasan Erin** teşkilâtı genişletmeğe ve hücreler kurmağa başlamışlardır.

Bu hususta sanık **Süleyman Taki** şöyle söylemektedir: (... faaliyete geçtik ben Zümrezade fabrikasından tanıdığım ve Komünizme mütemayil gördüğüm **Ali Ceyhan**'ı ağabeyisi **İsmail** vasıtasile haber göndererek çalıştığım garaja çağırttım, geldi, civarda bulunan bir kahvede iş paydosundan sonra oturduk, kendisine bir Komünist teşkilâtı mevcut olduğunu, bunda hücrelerin çalışacağını, hücre teşkilâtının esaslarını, kâtibinin vazifelerini, toplantılarını, gizli prensiplerini ve faaliyet şekillerini anlattım. O da böyle bir teşkilâtta ça-

lışmağı kabul etti. Kendisine derhal bir hücre teşkil etmesini söyledim. Müteakip görüşmelerimizde evvelâ ağabeyisi **İsmail Ceyhan, Topal Hüseyin Avni Türker** bir hücre teşkil ettiklerini **Ali** bana bildirdi. Hücre kâtibi olarak **Ali**'yi seçmişler. İlk zamanlarda direktif ve talimat almak için **Ali** bana gelirdi. Sonra ben onun evine devam ettim ve kendisine Marksizmi telkine çalıştım ve arkadaşlara da bu şekilde anlatılmasını bildirdim. **Ali**'yi biraz sonra gördüğüm için kendisine **Bahri Ateş** ve **Sobacı Hüseyin Demiröz**'ü tanıttım. Bunlarla da bir hücre kurmasını söyledim ve hücreyi kurdular. Bu arada **Ali, İhvan Kabacıoğlu** ile de temas edip onu da teşkilâtlandırdığını söyledi).

Sanık **Ali Ceyhan** da aynı sorgudaki ifadesinde: Çarşambadaki evine hücreyi kurmak üzere **Süleyman Taki**'nin yerine **Galip Sezik**'in geldiğini ve ağabeyisi **İsmail Ceyhan, Hüseyin Avni Türker** ve **Hüseyin Demiröz**'le kendilerini hücrelendirdiğini, kendisinin hücre kâtibi olduğunu ve fakat **Hüseyin Avni**'nin bir daha toplantılara gelmemesinden ve ağabeyisi **İsmail Ceyhan**'ın teşkilâta girmemesinden **Süleyman Taki**'nin kendisini **Bahri Ateş**'le tanıştırdığını ve kendisi, **Hüseyin Demiröz** ve **Bahri Ateş**'le hücrelendirdiğini hücreye sanık **İhvan Kabacıoğlu**'nun da katılmış bulunduğunu, bu sebeple Çarşamba hücresini kurmuş olduğunu bildirmiş ve **Süleyman Taki** ve **Galip Sezik**'in ifadelerini teyid etmiştir.

Ali Ceyhan, İsmail Ceyhan ve **Hüseyin Avni Türker**'in ifadelerine göre **İsmail Ceyhan**'ın, toplantıların Komünist partisine bağlı bir toplantı, bir hücre toplantısı olduğunu bildiği ve bilerek buna katıldığı anlaşılamamaktadır. **İsmail Ceyhan, Ali Ceyhan**'ın ağabeyisidir. **Ali Ceyhan**'ın evine gidip gelebilir. **Ali Ceyhan**'ın bu hususlaki ifadesini **Hüseyin Demiröz** ve **Bahri Ateş**'in ifadeleri de teyid etmektedir.

Sanık **Hüseyin Avni Türker**'in de işin mahiyetini anlayınca **Ali Ceyhan**'ın ifadesine göre birinci toplantıdan sonra çekildiği ve bir daha iştirâk etmediği anlaşılmaktadır. Sanık **Ali Ceyhan** ve **Hüse-**

yin Avni Türker'in ifadesi, **Galip Serik** ve **Süleyman Taki**'nin ifadelerini; sanık **İsmail Ceyhan, Hüseyin Demiröz, Bahri Ateş** ve **Ali Ceyhan**'ın ifadeleri de **Süleyman Taki**'nin ifadesini takviye ve teyid etmektedir.

Binnetice gerek **İsmail Ceyhan**'ın ve gerek **Hüseyin Avni Türker**'in bilerek iştirak ettikleri anlaşılamamış, Fatih Çarşamba hücresi **Ali Ceyhan**'ın sekreterliğinde **Bahri Ateş** ve **Hüseyin Demiröz**'den ibaret olarak kurulmuş bulunmaktadır.

Sanık **İhvan Kabacıoğlu**'nun da **Ali Ceyhan**'ın Fatih Çarşamba'daki evinde kurulan gizli Komünist partisi Çarşamba hücresine katılıp hücre toplantılarına devam ve **Ali Ceyhan**'ın yetiştirici mahiyetteki sözlerini dinleyip tavsiye ettiği kitapları okuduğu Askerî yargıç tarafından alınan ifadesindeki açık itirafından anlaşılmış, Askerî mahkemedeki ifadesi de bunu teyid etmiştir. Gerçi askerî mahkemede savcının ısrar ve tehdidi üzerine öyle söylemiş olduğunu işin mahkememize intikal etmesi üzerine duruşmada verdiği 25/2/948 tarihli dilekçesinde bildirmişse de kendisi münevver bir işçi olup bu dilekçe münderecatı kabule şayan bulunmamıştır.

Çarşamba hücresini kurmak için **Galip Sezik** sanık **Ali Ceyhan**'ın Çarşamba'daki evine hakikaten gelmiş midir? Bu nokta üzerinde tekrar kısaca durmak faydalı görüldü: Çarşamba hücresinin ilk toplantısı **Bahri Ateş** ve **Hüseyin Demiröz** bulunmadan yapılmıştır. **Galip Sezik**'in geldiğini kendisi söylediği gibi **Ali Ceyhan** ve **Hüseyin Avni Türker**'de söylemektedir. **Bahri Ateş** ve **Hüseyin Demiröz** ilk toplantıda bulunmadıkları için **Galip Sezik**'in geldiğini bilemezler. Buna göre **Galip Sezik, Hüsamettin**'in Vilâyet komitesine girme teklifini kabul etmiştir ki **Süleyman Taki**'nin teklifile gizli teşkilâtın bir mensubu sıfatile **Ali Ceyhan**'ın evine Çarşamba hücresini açmak için gelmiştir. Sanık **Süleyman Taki** yazılı Müdafaasında, **Galip Sezik** Vilâyet komitesindendir, Vilâyet komitesi de mıntıkanın üstünde olduğuna göre **Galip Sezik**'i Çarşamba hücresini açmak için nasıl gönderebilirim diyor. **Galip Sezik** Vilâ-

yet komitesinde bulunmakla beraber arkadaştırlar. **Galip Sezik**'e **Ali Ceyhan** beni tanıyor, hücreyi açmak için de sen gidersen daha iyi bir tesir yapar demiş ve bunun üzerine **Galip Sezik** gitmiştir. **Galip**'in, **Ali Ceyhan**'ın evinde Çarşamba hücresi için bir hazırlık vardır. **Galip** gitmese bile **Süleyman Taki** gidip aynı hücreyi açacaktır. Nitekim **İsmail Ceyhan** teşkilâta dahil olmayıp **Hüseyin Avni Türker** de faaliyetin mahiyetini kavrayınca çekilmesi üzerine **Süleyman Taki** giderek Çarşamba hücresini esaslı olarak tekrar kurmuştur.

Sanık **Ali Ceyhan** Paşabahçe hücresi hakkında şöyle söylemektedir: (... **Süleyman** bana geldi. Boğaz vapur iskelesinde randevulaştık. Bir Pazar günü kendisini **Nevzat**'la tanıştırmak üzere Paşabahçe ye götürdüm. **Nevzat**'ın evinin bahçesinde oturduk. **Süleyman** ona da kendisini iyi tanıtacak bir takım sözler söyledi. Münevver arkadaşı olup olmadığını sordu. O da **Yuvan** adında bir Sırbistanlı arkadaşı olduğunu söyledikten sonra Çubuklu'da birlikte buluşmak üzere randevüleşip ayrıldık. Bir Hafta sonra Çubuklu'ya gittik. **Yuvan**'la **Nevzat** gelmişti. Biz de **Süleyman**'la gittik konuştuk. **Süleyman** gizli teşkilâtı anlattı, kabul ettiler... Hatta bir aralık **Süleyman** orada gördüğü **Hakkı** usta ile bir kaç kelime konuştu. Ne konuştuğunu bilmiyorum.)

Sanık **Nevzat Engin** de ifadesinde 1945 yazında bir gün **Ali Ceyhan**'ın **Süleyman Taki** ile evine geldiğini, haklarını müdafaa için gizli teşkilattan, hücreden ve gizli tutulması lüzumundan bahsettiğini ve **Ali** sen bir hücre kur bu hücre bana bağlı olsun dediğini, **Süleyman**'ın da hücre ve teşkilat hakkında izahat verdiğini, **Sami** ve **Salâhattin**'i ikna edeceğini bildirdiğini, **Ali, Süleyman** ve **İvan**'la [Yuvan] Çubuklu'da buluşup gizli teşkilât üzerinde konuştuklarını, Sultaniye çayırında da **Sami** ve **Salâhattin**'i, **Ali** ve **Süleyman**'la tanıştırdığını, **Ali**'nin orada da teşkilâttan ve hücreden bahsettiğini, yine bir gün **Süleyman** geldiğinde **Sami** ve **Salâhattin**'in biraz isteksiz durduklarını söylediğini, **Süleyman**'ın da sen onları kırmışsın,

Ali ile birlikte bundan sonra **Sami** ve **Salâhattin**'le **Ali**'nin temas edeceğini kararlaştırdıklarını, bunun üzerine **Sami** ve **Salâhattin**'le alâkayı kestiğini, bir gün **Yuvan**'ın gelerek kendisini **Ahmet Çılgın**'la tanıştırdığını **Ahmet Çılgın**'ın terzi **Ahmet Titiz**'i tanıttığını; yine bir gün **Ahmet Titiz** kendisile **Ahmet Çılgın**'ı **Mehmet Özden**'e tanıttığını, her üçü bir hücre kurduklarını, **Mehmet Özden**'in bunun çok gizli kalacağından ve hücreden bahsettiğini **Mehmet Özden**'i iki üç defa gelip Komünistlik mevzuları üzerinde ders verdiğini, hücrenin kâtibinin **Ahmet Titiz** olduğunu, hücre toplantılarını **Ahmet Titiz**'in dükkânında yaptıklarını söylemektedir. Sanık **Nevzat, Ahmet Çılgın, Ahmet Titiz** ve **Mehmet Özden**'in ifadeleri birbirini tamamlayıp teyid etmektedir. **Nevzat** ifadesinin sonlarında **Ahmet Çılgın**'la **Ali Ceyhan**'ın Çarşambadaki evlerine gittiklerini ve konuştuklarını söylemekte ise de **Ali Ceyhan**'la hücre kurduklarını söylememiş, bu hususta **Süleyman Taki, Ali Ceyhan** ve **Ahmet Çılgın**'ın ifadelerinde de bir kayıt ve sarahat bulunmamış olduğundan **Ali Ceyhan**'ın Paşabahçede **Nevzat Engin** ve **Ahmet Çılgın**'la bir hücre kurdukları anlaşılamamış, Ancak **Nevzat**'ı gizli teşkilâta bağlamıştır. **Nevzat Engin** ve **Ahmet Çılgın**'ın, **Ali Ceyhan**'la hücre kurmamış olmaları bir taraftan da o sırada **Ahmet Çılgın**'ın **Ahmet Titiz**'i tanıtmış ve **Mehmet Özden**'in direktifile **Ahmet Titiz**'le birlikte bir hücre kurmak istemelerinden ileri gelmiş olabilir. Şu halde **Ali Ceyhan** ve **Süleyman Taki**'nin tesirile **Nevzat, Sami** ve **Salâhattin**'le Paşabahçede bir hücre kurmak istemişse de, **Sami** ve **Salâhattin**'in binnetice kabûl etmemeleri sebebile kurulamamıştır. Zaten fikren hazır bulunan **Ahmet Titiz, Ahmet Çılgın** ve **Nevzat**'ın toplantıları, konuşmaları **Mehmet Özden** tarafından hücre diye isimlendirilmiş ve **Mehmet Özden**'in **Ahmet Titiz**'e vakî direktifile Paşabahçe hücresi bu suretle kurulmuş ve hücre, hücre kâtibi sıfatile **Ahmet Titiz** tarafından sevk ve idare edilmiştir.

Sanık **Nevzat** tarafından **Sami** ve **Salâhattin**'e hücre kurmaları için teklif yapılıp bunlar tarafından kabûl edilmemiş olduğu ve **Ali**

Ceyhan ve **Süleyman Taki**'nin de Paşabahçe'de Sultaniye çayırındaki görüşmede bulundukları bilhassa bu iki tanıktan **Salâhattin Albudak**'ın dinlenmesinden sonra kanaat bahş bir şekilde anlaşılmıştır. "Duruşma tutanağı sahife 43-47"

Sanık **Nevzat**'ın hareketi **Sami** ve **Salâhattin**'e vakî teklifinden dolayı C.Savcılığınca teşkil ve sevk idareciliğine nakıs teşebbüs mahiyetinde görülmüştür. Halbuki bu bir propagandadan ibarettir. Nitekim **Sami** ve **Salâhattin**'e de bu propaganda bir tesir yapamamış ve hareketi gizli cemiyete katılmak derece ve mahiyetinde görülmüştür.

Ahmet Titiz'in ifadesine göre Dördüncü toplantıya **Ahmet Çılgın**'ın gelmemesinden ve **Ahmet Titiz**'in nedamet hissetmesi sebebile hücrenin dağılmasının hadiseye bir tesiri olmaması icab eder. Evvelâ hücrenin dağıldığı belli değildir. Bununla beraber **Mehmet Özden**'in tesirile her üçü tarafından hücre kurulmuş, müteaddit toplantılar yaparak faaliyet göstermişler ve kendi aralarında komünistliği yaymış bulunmaktadırlar. Rusya'ya yetiştirilmek için gizli olarak götürülmüş ve gizli olarak memlekete gelmiş olan **Mehmet Özden**'in **Ahmet Titiz**'e diğer partiler dururken C. Halk partisine girmesinin tavsiye edilmesini ve **Ahmet Titiz**'in bu partiye yazılmasının da bir tesiri görülmemiştir. **Mehmet Özden**'in tavsiyesinde samimiyet bulunamayacağı gibi kararın başında geçtiği üzere Komünistlerin Halk partisine ve Halkevlerine duhul taktiği de bulunduğundan bu girmede o taktiğin mevcudiyeti de düşünülebilir. Bundan başka **Mehmet Özden, Ahmet Titiz**'e Halk partisine girmesini tavsiye etmişse, kendisinin de o partiye girmesi lâzımdır. **Mehmet Özden** Emekçi ve Köylü partisinin Fatih şubesine yazılmıştır.

Gizli Komünist partisinin teşkilâtında ilk kademe olan hücre Kasımpaşa'da yayılmıştır.

Birinci ve İkinci Kasımpaşa hücreleri şu şekilde kurulmuştur: Sanık ve Beyoğlu mıntakası idare Hey'etinden **Hasan Erin**'in ifadesinden (... **Süleyman Taki** bana toplayacağım adamları kendime

bağlamak üzere üçer kişilik hücreler kurmamı, içlerinden bir tanesini kâtip yazmamı söyledi. Ben de bu hususta uygun olan **İsmail Kurucu**'ya vaziyeti anlattım ve iki kişi bularak bir hücre kurmasını söyledim. **İsmail, Mümin Kökrek**'le **Mustafa Özçelik**'i bulduğunu ve onlarla bir hücre olduğunu söyledi demektedir. Sanık **İsmail Kurucu**'nun ifadesi **Hasan Erin**'i teyid etmektedir. Ancak **Mümin Kökrek** ve **Mustafa Özçelik**'in isimlerini **İsmail Kurucu**'ya **Hasan Erin** söylemiş olmasa bile, gidip bunları kendisi görmüş ve hücreyi kurup faaliyette bulunmuş, kendi hücresinden **Mustafa Özçelik**'in kurduğu hücreden de **Mustafa Özçelik, İsmail Kurucu**'ya sevk ve idare ve faaliyet hakkında malûmat vermiş olduğundan, **İsmail Kurucu**'nun hareketi teşkil ve sevk ve idare unsuruna dahildir. Sanık **Mümin Kökrek** ve **Mustafa Özçelik**'in ifadeleri **İsmail Kurucu** ve dolayısıile **Hasan Erin**'i ifadelerini teyid ediyor.

Bunlardan **Mustafa Özçelik**'de, **Hasan Civan, Ahmet Tezcan** ve **Muharrem Bezgin**'den müteşekkil ve Kâtibi **Hasan Civan** olmak üzere Kasımpaşa ikinci semt parti hücresini kurmuş bulunmaktadır. **Mustafa Özçelik, Hasan Civan, Ahmet Tezcan** ve **Muharrem Bezgin**'in ifadeleri de birbirini tamamlayıp teyid etmektedir. **Mustafa Özçelik**'in hareketi de teşkil, sevk ve idare mahiyetindedir. Bacanağı **Ahmet Tezcan**'a bağlı olarak gizli teşkilâta girdiği sanık **Muharrem Bezgin**'in kendi ifadelerinden de **Muharrem Bezgin**'in bunlarla hücrede bulunduğu anlaşılıyor.

Ahmet Tezcan kendisi bizzat hücre kurmamıştır. Hücre için hiç bir kimse tedarik etmemiştir. Bidayette Kasımpaşa ikinci hücresine girmişken bundan haberdar olan **Hasan Erin**'in **Ahmet Tezcan**'ı takdir edip beğenmesi üzerine ve **Boz Mehmed**'in müdahalesile **Hüsamettin** Vilâyet komitesinden çektirilince, **Hüsamettin**'e bağlı olan **Süleyman Taki** de Beyoğlu mıntıka heyetinden çekilince, Beyoğlu Mıntıka hey'etine ve Vilâyet komitesine alınmıştır. Gerek Kasımpaşa ikinci hücresine, gerek vilâyet komitesine girdiği zaman her iki teşekkül zaten vardı. İkinci Beyoğlu mıntıkasında ve ikinci

vilâyet komitesinde sanık **Ahmet Tezcan**'ın bir faaliyeti de tesbit edilememiştir. **Ahmet Tezcan**'ın hareketinde teşkilcilik veya sevk ve idarecilik mahiyeti görülememiştir.

946 baharına kadar, bu şebekenin muhtelif mahallerde, muhtelif zamanlarda toplantılar yaparak faaliyet ve gayesi hakkında aralarında konuştukları, içlerinden yetişkin olanların diğerlerini yetiştirdiği Komünistliği yaydıkları, memlekette Demokratik gelişmeler başlayınca sanık **Esat Adil Müstecabî** tarafından Sosyalist bir partinin kurulucağı duyulduğu, işte bu sıralarda sanık **Hüsamettin Özdoğu,** kayın biraderi sanık **Mustafa Börtlüce** vasıtasile **Esat Adil** ile tanıştığı, bu durumun **Dr. Şefik Hüsnü**'ye ve **Mehmet Boz**'a aksetmesi üzerine Doktorun **Ahmet Fırıncı**'ya verdiği direktifle **Hüsamettin**'e Komünist partisi Vilâyet sekreterliğinden çekilmesi bildirildiği ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu hususta **Hasan Erin** şöyle söylemektedir: (... **Hüsamettin**'in teşkil ettiği ben, **Süleyman** ve **Fazıl**'dan ibaret Beyoğlu mıntıka hücresinin Tepebaşı'ndaki bir toplantısında **Hüsamettin**'in **Esat Adil**'i methederek evvelâ Sosyalist bir partinin kurulmasından bahsetmesi benim canımı sıktı. Tahminen 945 senesi Martında idi. **Fazıl** ile görüşüp karar vererek, bir daha **Süleyman**'la toplanmayı lüzumlu gördük ve onlardan ayrıldık... Yenişehir'de Hasanaki'nin kahvesinde **Boz Mehmet**'le karşılaştım; teşkilâttan sordu, bütün vaziyetleri, **Hüsamettin**'in durumunu anlattım. Bana tanıdıklarımdan birisile yeniden bir hücre teşkil etmemi söyledi) yine bu hususta **Ahmet Fırıncı** da ifadesinde: (... bir gün **Celâl Benneci, Nail Çakırhan**'dan **Hüsamettin**'in **Esat Adil** ile münasebette bulunduğunu ve muhalefet ettiğini işitmiş, bana söyledi. Ben de **Boz Mehmed**'e söyledim. **Boz Mehmet** artık **Hüsamettin**'i terk edelim dedi. Bunu Doktora söyleyip söylemediğini hatırlayamıyorum. Bilahare **Hüsamettin**, Vilâyet sekreterliğinden ayrıldı. Hattâ **Boz Mehmet** onun etrafındaki adamları almak istiyordu. Esasen bu hadiseleri müteakip kanunların tadilatı ve partilerin teşekkülü başladı.) demiştir.

İşte böylece **Hüsamettin** ve ona bağlı **Süleyman Taki**'nin **Esat Adil**'le tanışması duyulunca, Beyoğlu mıntıkasına **Süleyman Taki**'nin yerine sanık **Hasan Erin**'in **Fazıl**'la görüşerek yukarıda adı geçen **Ahmet Tezcan**'ı aldığı ve sekreterinin kendisi olduğu her üçünün ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yine **Hüsamettin**'in Vilâyet komitesi sekreterliğinden ayrılması üzerine de **Mehmet Boz** kendi murakabesinde ve **Hasan Erin**'in sekreterliğinde bu vazifeyi yeni kurulan Beyoğlu ikinci mıntaka hücresine verip gördürmüştür.

Diğer taraftan yukarıda adı geçen **Mehmet Özden** Paşabahçe hücresinden başka bir de İzmir'e giderek evvelce tanıdığı **Sabri Soyavar** ve onun vasıtasile **Osman Kuzeyli** ile tanışıp, görüşerek kendi kâtipliğinde bir hücre kurmuştur. **Sabri Soyavar** bu hususta şöyle söylemektedir: (...1945 baharında **Mehmet Özden** İzmir'e geldi. Bisküvit fabrikasının reklamcılığını yaptığını ve işinin iyi olduğunu söyledi. Bu gelişinde benim evime gelmedi. Fincancılar hanında yatıyordu. Bir kaç defa görüşmek için evime geldi. Daha evvel bana mektuplar da göndermişti. Son mektupları evrak arasındadır. Bu son gelişinde, memlekette ileride bir çok yenilikler olacaktır; bunun için de bizlerin şimdiden teşkilât ve çalışması lazımdır, senin gibi düşünen bir arkadaşın varsa burada bir hücre kuralım. Bir teşkilâtımız bulunsun dedi. Ben de **Osman Kuzeyli**'yi söyledim. Bir kaç gün sonra **Mehmet**'le birlikte **Osman**'ın saat 7-8 arasında evine gittik. **Mehmet** bana, sen **Osman**'a benim neci olduğumu ve maksadımı söyleme, ben vaziyeti bir kolaçan ederim, ondan sonra açılırım, diye tembih etmişti... Komünist rejiminin amelenin haklarını koruması ve onu iyi yaşatması bakımından faidelerinden ve yapacağımız teşkilatın da bir Komünist faaliyeti olacağından ve bunun için de bir hücre kuracağımızdan bahsetti. **Osman** ve ben teklifini kabul ettik. Bunun üzerine üçümüz bir Komünist hücresi kurduk. Hücrenin kâtibi **Mehmet Özden** oldu. Siz bizden direktif alacaksınız dedi.) demiştir. Bundan başka **Sabri Soyavar, Mehmet Özden**'e Emekçi ve Köylü partisinin kuruluşundan sonra 25/8/946 tarihli bir mektup

göndermiştir. (Bu mektup dosya VII, Zarf 20, sıra 1.dedir.) Bu mektuptan, **Mehmet Özden** de daha evvel sanık **Tahir Ağra** ile gönderilmiş 15/8/946 tarihli bir kart aldığı ve kartta **Mehmed**'in kendisine sağlam bir kanal olarak **"Kerim Yoldaş"**ı "sanık **Kerim Soyka**" gösterdiği anlaşılıyor. **Sabri Soyavar**'ın, **Mehmed**'e cevaben gönderdiği bu 25/8/946 tarihli mektubunda şunlar yazılıdır. (... Arkadaş bize ne muzipliktir bu. Bizim mukaddes gayemizle alay mı ediyorsun? Bir de imzanı taşıyan kartta **"Kerim Yoldaş"** lafzını istimâl ediyorsun. Bilmeyerek bu mukaddes kelimeyi kirletiyorsun... Bana ve **Osman**'a başka bir kanal bul... kısacası şu bizim **Kerim**'den başka bir kanal tavsiye et, yoksa gelinceye kadar muattal kalacağız... Ben Provokatör olurum da yine **Kerim**'le çalışmam... Sağlam ve temiz bir kanal tedarik edersiniz veyahut biz **Osman**'la kendi yağımızla kavruluruz. Kanal'a ve irtibata lüzum görmeden kabuğumuza çekilir zaman bekleriz... İleride suâle maruz kalsam bile cevapları bende hazırdır.) Bu Mektup açıkça **Mehmet Özden**'in hücreleyip de kendi yerine koymak istediği **Kerim**'i beğenmediklerini, **Kerim** olmasa ve **Mehmet Özden** de İstanbul'da bulunduğundan ve bu sebeple İzmir'de olamıyacağından yine kendi kendilerine gizli çalışıp zaman bekleyeceklerini göstermektedir. İfadesinde **Mustafa** usta isminde birisinden Komünistliğe ait malûmat aldığını ve kendisi işçi olduğu için Komünist rejiminin işçi bünyesine en uygun bir rejim olduğunu söyleyen **Osman Kuzeyli** (... **Sabri** de konuşmalarında Komünistliğe ait ilk dersi arkadaşı **Mehmet Özden**'den aldığını ve onun tesiri altında kalarak bu yola saptığını söyledi... **Sabri** kendisini yetiştiren **Mehmed**'in İzmir'e geleceğinden, gelince benimle tanıştıracağından bahsediyordu... Nihayet **Sabri** 945 senesi sonlarına doğru bir akşam tanıtacağını söylediği **Mehmet**'le evime geldiler. **Mehmed**'i bana takdim ederken sana evvelce bahsettiğim arkadaş dedi... **Mehmed**'in teklifini kabûl ettik, üçümüz bir hücre kurduk. Kâtibi **Mehmet** oldu. Direktifi benden alacaksınız, başka kimse ile temasınız olmayacak. Çalışmalarımızın gizli olduğunu ilave etti.)

demiştir. **Mehmet Özden** de kurduğu bu hücre için ifadesinde, kendisinin aşağıda partinin legal sahaya çıkmasından sonra İzmir grubunun vaziyeti münakaşa edilirken tekrar geçeceği veçhile, **Sabri**'ye gönderdiği 3/9/946 tarihli mektupta (bu mektup dosya VII, Zarf 20, sıra 2.dedir), (Kardeşim **Sabri,** işte sana sağlam bir kanal. Benim orada olmama bile lüzum yok. **Tahir** arkadaş ile benim gibi münakaşa yaparak kendi vaziyetini tayin et, açık sahada mı, yoksa gizli sahada mı faydalı olursun... **Osman**'a da aynı şekilde söylüyorum. Ben yokum, **Tahir Yoldaş** var.) şeklindeki mektubundaki "gizli sahada" sözünün **Sabri Soyavar** ve **Osman Kuzeyli** ile kurmuş olduğu hücreye matuf olduğunu söylemiştir. Sanık **Tahir** bu mektubu kendisinin götürdüğünü duruşmadaki ifadesinde de kabul etmiştir.

Osman Kuzeyli'nin not defterinde "bu not defteri dosya VII, Zarf 23'dedir." Şu şiir var: (... Çalışan da bizler, didinen de, yaradan da bizler, hep köylüler hep işçiler, hayatta hakkı fazla olan nasırlı elli hep işçiler Vatan, Toprak, Millet, Din bağları ile bizleri kör edip gözümüzü, emerler kanımızı). Zihniyetini, neye bağlı olduğunu göstermesi bakımından bu yazı dikkate şayandır.

Her üçü de duruşmada bu mektuplar ve yazılara rağmen hücre kurmadıklarını, gizli çalışmadıklarını, beyanla suçlarını inkâr etmektedirler. Sanık **Mehmet Özden** duruşmadaki savunmasında (tutanak sahife 74-75) gerek Paşabahçe, gerek İzmir hücresine dahil olanlarla görüşüp konuştuğunu, fakat hücre kurmadığını, onlara kendisine Komünist dendiğinden iş bulamadığını, kendilerinin bu yollara sapmamasını söyleyerek nasihat ettiğini bildirmiştir. Toplanan ve yukarıda gösterilen deliller karşısında müdafaaları tamamen yersiz ve te'villi bir itiraf mahiyetindedir. Bundan başka bilhassa el yazıları ile yazılmış mektuplarla **Mehmet Özden**'in İzmir'de **Sabri** ve **Osman**'la hücre kurduğu katiyetle anlaşıldığı halde yine sanıkların sorguda ifadelerinin tazyik ile alındığına dair sözleri mahza ve samimî olmayarak inkâra sapmak yolunu tutmuş olmaları noktasından ehemmiyetlidir...

Nail Çakırhan'ın sekreterliğinde Komünist partisine bağlı İleri Demokrat Cephenin teşkili ve faaliyeti şu şekilde olmuştur: Komünist Partisinin bir kolu olan İleri Demokrat Cephesi hakkında "Vilâyet Komitelerine Talimat"ta ikinci sahifede şöyle denmektedir: "... Bir İleri Demokratlar Birliği hareketi geliştirmeğe uğraşmamız bendinde (işletme ve müesseselerdeki cephe gruplarında, İleri Demokratlar Cephesi için hazırlanmış olan istekler ve şiarlar madde madde tedricen işlenmeli ve açıklanmalı ve zaman zaman bunlarla ilgili faaliyet vesileleri ortaya atılmalıdır) denilmektedir. Bu cephe için: "Hür Milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin Demokratlaşması hakkında Tezler"de de makine ile yazılmış nüshanın altıncı yaprağının alt kısımlarında (İleri Demokratlar Cephesinde, Türkiye Komünist Partisinin oynayacağı rol en mühimlerinden biri olacaktır. Zira partimiz Milletin en şuurlu, en derli toplu ve en inkılâpçı sınıfı olan şehir ve köy emekçilerinin öz savaş teşkilâtı olmakla kalmıyor...) ve Yedinci yaprakta (... İleri Demokratlar Cephesi hareketine bir ân evvel bütün memleketi ve bütün iktisad, cemiyet ve kültür sahalarını içine alan, muazzam bir halk yığınları kaynaşması önemini kazandırmak gayesile elimizden gelen her şeyi yapmağı çalışma plânımızın ön safına koymak lüzumunu duyduk) ve yine bu yaprağın alt kısmında (İleri Demokratlar Cephesinin evvelce tebliğ edilmiş ve el'an muteber olan siyasî programının belli başlı maddelerini bazı şiarlar halinde buraya kayıt etmeği partililerin propagandalarını kolaylaştıracağı düşüncesiyle faydalı bulduk) denilmiştir. Bizzat ileri Halkçılar cephesinin programında da 19'uncu maddede (... beşeriyet üzerinden faşizm belâsını def etmekte ve insanlara ve milletlere serbestlik ve istiklâl içinde hudutsuz terakki imkânlarını sağlamakta kat'i bir rol oynamakta olan bu büyük komşu devlete içten dost ve onun yüzde yüz itimad edeceği şahsiyetlerden mürekkep bir Hükûmet başımıza getirmekle ancak kabildir,) denmekte ve buna merbut 17/Nisan/1945 tarihli 9 maddelik bir de şiarlarımız başlıklı liste bulunmaktadır. Bu program ve şiarlar da, aramada **Doktor Şefik Hüsnü**'nün evinde bulunmuş ve tarafından yazılmıştır.

İleri Demokrat cephe, gizli Komünist partisinin mevcudiyetini tesbit etmiş olan vesikalarda yer aldığına göre Komünist partisine merbut ve dahil olmak gerektir.

Doktor Şefik Hüsnü ifadesinin 10'uncu sahifesinin sonlarından itibaren (bazı Avrupa memleketlerinde teşekkül etmiş bulunan Demokrat müesseseler sırf memleketlerindeki demokrasinin gelişmesi, Faşizm ve irticanın yok edilmesi için Millî bir birlik, bir fikir beraberliği tesis etmişlerdir ki bunlara cephe denilmektedir. Meselâ İtalya'da ve Bulgaristan'da çiftçi partisi, sosyalist demokrat parti ve **Dimotrof**'un liderliği altındaki Komünist partisinin teşkil ettiği Vatan cephesi gibi: Ben bu cephelerden ilham alarak memlekette kısa zamanlarda tahakkuk edeceğini inandığım Demokrasi gelişmesi sırasında zuhur edecek çeşitli Sosyal ve siyasî (Demokrat) teşekküllerin, demokrat bir cephe teşkil etmeleri, Komünist unsurların da bunların arasına dahil olması ve birbirlerini desteklemesini temin zımnında ileri tabiri kullanarak (İleri Demokrat cephe) tesisini düşünmüş ve bu fikir lehine memlekette bir cereyan uyandırmak için bir program tesbit ettim... Evvelâ şu ciheti tebarüz ettireyim ki Komünist partisinin faaliyeti 1945 cephe faaliyetine takaddüm eder. Esasen yukarıda da izah ettiğim gibi Komünist partisi olmadan Demokrat cephenin -İleri şartı tahakkuk edemez) demiştir.

Bu ifade de (İleri Demokrat Cephenin) Komünist Partisine bağlı ve ona dahil olduğunu teyid eder.

İleri Demokrat Cephe nasıl ve kimler tarafından kurulmuştur? Bu hususta **Şefik Hüsnü** şöyle söylemektedir. (... Bu programı tanıdığım kimselere gösterdiğim gibi - o sırada beni ziyarete gelen Paris'den tanıştığım Bayan **Halet** ve eşi **Nail** evime gelip gidiyordu-**Nail**'e İleri Demokrat Cephesindeki görüşlerimi anlattım ve tesbit ettiğim programdan bir nüshasını kendisine verdim. **Nail**, programda yazılı fikirlerin yayılmağa müsait olduğunu, bazı arkadaşlarile sistemli bir tarzda propaganda yapacağını bana söylemişti... Ben kendisine Cephe faaliyetinin Komünist Partisince de desteklenece-

ğini söylediğim gibi bu hususu tesbit eden yukarıda bahsi geçen "Vilâyet Komitelerine Talimat" ve "Demokratlaşma hakkındaki tezler" yazılarını kendisine okumuş olabilirim) demektedir. **Ahmet Fırıncı** da ifadesinin üçüncü sahifesinde (yine 1945 senesinde bir gün Doktor İleri Demokrat Cephe Teşkilâtı adlı yeni bir teşkilât yapılmasını ve bu teşkilâtın başına **Nail**'in getirilmesini söyledi. Ben de **Nail**'in Kandilli'deki evine giderek bu hususu kendisine bildirdim ve bilahara **Celâl**'i de bunlara tanıtarak arada irtibatçı vazifesini verdim. **Celâl**, İleri Demokrat Cephesi teşkilâtının genişlediğini ve geliştiğini gördüğünü irtibatçı vazifesi sırasında bana bildirmişti. Ben **Celâl**'e bu irtibat vazifesini vermeden evvel, Doktora **Celâl**'den bahsettim ve ona bu vazifeyi verdiğimi söyledim...) demiştir. **Celâl** ifadesinin birinci sahifesinde (... **Laz Ahmet** 945 senesi yazında bir gün dükkânına gittiğimde bana **Celal, Nail** ile git görüş dedi. Ben **Laz Ahmet**'in bu sözünden hepimiz komünist olduğumuz için yeni bir faaliyetin başladığını ve bu faaliyet mevzuunda **Nail** ile görüşme yapacağımı hissettim. **Nail**'in Kandilli'deki evine gittim. **Nail**, Demokrat Cephe adlı bir faaliyetin başladığını, bazı arkadaşları olduğunu ve Demokrat Cephesinin gayesinin, münevverler arasında ve neşriyat vasıtasile sol faaliyet yapmakta olduğunu söyledi. Bu mevzuda esaslı görüşmek üzere Taksim'de bir randevu tesbit ederek ayrıldık.) diyor. **Nail Çakırhan** da ifadesinin beşinci sahifesinde (945 yazında bir gün **Laz Ahmet** faaliyete geçeceğiz dedi ve onu takibeden günde Kandilli'deki evime gelerek bir randevu saati tesbit edip Doktorla Şişli'deki evinde görüş dedi. Ben de **Laz Ahmet**'in talimatına uyarak Doktor'un evine gittim. **Laz Ahmet** bana bir parola vermedi... Ben Doktora 1940'dan itibaren muattal kaldığımı, bunun sebebini anlayamadığımı, Komünist Partisine kuru bir bağlılığım kaldığını anlattım. O da şimdi münevverler arasında Komünist Partisinin (İleri Demokrat Cephe) adlı bir teşkilâtını kuracağız. Bu teşkilâtı sana bırakıyoruz Arkadaşlarını ona göre intihap edersin. Komünist Partisi ile irtibatın bundan sonra **Laz Ahmet**'le değil, **Celâl**

Benneci ile olacaktır) demiştir. Doktor duruşmadaki ifadesinde de, vesikalar sunuldukça verdiği cevaplarda İleri Demokrat Cephenin mevcudiyetini ve **Nail**'in başına bazı arkadaşlarını toplamış olduğunu söyleyerek kabul etmiştir.

Münderecatından parçalar çıkarılıp yukarıya geçirilen vesikalar **Doktor Şefik Hüsnü, Ahmet Fırıncı, Celâl Benneci** ve **Nail Çakırhan**'ın yukarıya geçirilen ifadeleri ve İleri Demokrat Cepheye dahil olup aşağıda sırası geldikçe mevzuubahis edilecek diğer sanıkların ifadelerile İleri Demokrat Cephe adile kurulmuş grubun da Komünist Partisine bağlı bir kol olduğu açık ve kesin olarak sabit bulunmaktadır.

Randevu icabı **Celâl Benneci, Nail** ile Taksim abidesinde buluşarak Harbiye istikametine yürüyüp bu Cephe için bir merkez hücresi teşkil edilmesini görüştükleri, bunun için de **Faris Erkman** ve **Aram Pehlivanyan**'ı münasip buldukları ve daha sonra **Faris**'le **Aram**'ın da bir randevuda tanıştırıldığı ve bunun üzerine **Nail**'in Kandilli'deki evinde **Faris Erkman** ve **Aram Pehlivanyan**'ın iştirâkile bir toplantı yapıldığı keza bunların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Faris Erkman İleri Demokrat Cepheye girişi ve oradaki vazifesi hakkında şöyle söylemektedir. (... Elektrik tramvay idaresinde aynı odada mesaî arkadaşım Rusya'da Sümerbank hesabına tahsil görmüş ve halen vefat etmiş bulunan **Necdet** adındaki arkadaşım beni ırkçı faşist hareketlere karşı mücadeleye tahrik ediyordu. Ben bu suretle tahrik edilerek kendi hislerimi de tatmin maksadile 1943 senesi sonlarında (En Büyük Tehlike) adlı broşürü neşrettim. Broşürün neşrinden sonra komünistler benimle alâkalanmağa başladılar. Bu vesile ile **Nail Çakırhan, Mihri Belli, Baytar Cavit, Müntekim Öçmen** benimle sık sık temasa başladılar. 945 senesine kadar **Nail** ile Türk münevverlerinin faşistlerle mücadele edebilmesi için dağınık faaliyetlerde bulunmamaları ve bir teşkilât içinde çalışmaları üzerinde konuşur ve mutabık kalırdık. 945 senesi yazında bir gün **Nail** çalıştığım Maarif matbaasına geldi... Gizli bir teşkilât kuruldu. Bizimle birlikte ça-

lışmak ister misin dedi, teklifini uygun gördüm, kabûl ettim. Beni diğer teşkilât arkadaşlarımızla tanıştırmak ve esas nizamname ve faaliyet programını tetkik etmek üzere randevu vererek Kandilli'deki evine davet etti. Gittim. Orada **Aram Pehlivanyan**'la tanıştırdı. Teşkilâtın iç yüzünü de anlatarak Komünist Partisine bağlı İleri Demokrat Cephe adını taşıdığını, üçümüzün bir hücre veya grup teşkil ettiğimizi söyledi demiştir. Gerçi sanık **Faris Erkman**, "En Büyük Tehlike" adlı broşüründe komünistliğe dair bir şey bulunmadığını bildirerek bir nüshasını mahkemeye ibraz etmiştir. Bu broşürden **Doktor Şefik Hüsnü** de "Tarihçe"de sitayişle şöyle bahsetmektedir. (Daha yaz iptidasında Türkçülük meselesinin iç yüzünü ilmî bir tarzda tahlil ve teşhir eden bir broşür "En Büyük Tehlike" namı altında legal olarak matbuat alemine sürülmüş, bunun büyük akisleri olmuş üniversite gençliği arasında büyük bir tezahüratla heyecan uyandırmış ve bu gençler arasında hareketimizin itibarı fevkalade yükselmiştir) demektedir. **Aram** da ifadesinde (**Nail** Kandilli'deki evinde buluşmak üzere randevu verdi. Gittim, **Faris Erkman** da oraya beş on dakika sonra geldi. **Nail** faaliyette bulunan bir Komünist Teşkilâtının mevcut olduğunu ve üçümüzün bir hücre teşkil edeceğimizi, aramızdan intihap edeceğimiz birisinin Şişli'de **Celâl** ile irtibat edeceğini söyledi. Biz kabûl ettik. Hücre katibi olarak **Nail**'i intihap ettik.) demiştir.

O toplantıda **Nail** Sekreterliğe, **Aram** bilhassa Ermeni muhitinde faaliyette bulunmak üzere teşkilât şefliğine seçilmiş, **Faris**'in Babıâli muhitinde faaliyette bulunması kararlaştırılmış, Cephe Programı aralarında okunmuş, sonra muhtelif yer ve zamanlarda buluşarak eleman tedarikine girişmişler, o sıralarda Belediye seçimlerinin yapılması dolayısile namzetliğini koyan **Faris** "Programım" adlı bir yazıyı yazmıştır.(*)

İleri Demokrat Cephenin teşkilât hücresini (Merkez hücresi) teşkil eden **Nail**, **Faris** ve **Aram**, Emekçi ve Köylü Partisinde de vazi-

(*) TKP'nin asgari programı.

fe almışlar, **Nail** Vilâyet Komisyonunda, **Faris** Fatih şubesi Sekreterliğinde, **Aram** da Vilâyet Komisyonunda bulunmuşlardır. Gerçi **Nail** ve **Aram** Emekçi ve Köylü Partisinden bilahare istifa ettiklerini kendileri Komünist olsalar istifa etmemeleri lâzım geleceğini yazılı müdafaalarında ileri sürmüşlerse de, Partinin başında bulunan Lider'le aralarında ihtilaf çıkıp bu yüzden çekilmek zorunda kalabilecekleri gibi istifa muhtelif başka sebeplerden de ileri gelebilir. Ancak teşekkül etmiş suçuna tesiri olmamak gerektir.

İleri Demokrat Cepheye **Hayık Açıkgöz**'ü **Aram**'ın aldığı ve randevu üzerine **Müntekim** ile tanıştığı, sonra **Hayık Açıkgöz**'le, **Hadi Malkoç**'la buluştuğu, **Hadi**'yi **Müntekim** ile tanıştırdığı da ifadelerden anlaşılıyor.

Sanık **Hadi Malkoç**'un **Hayık Açıkgöz** vasıtasile **Müntekim Öçmen** ile tanıştırılıp üçü birlikte ve **Hayık**'ın sekreterliğinde bir hücre teşkil etmiş oldukları ve randevu icabı Büyükdere'de de buluştukları yine ifadelerinden belli olmaktadır. Sanık **Hayık Açıkgöz**, kendisi sekreter olsa, üst bir kademe olan merkez hücresine **Müntekim**'in yerine kendisinin alınması lâzım olacağını ileri sürmektedir. **Müntekim**'i, **Faris** ve onun vasıtasile, **Nail** ve **Aram** daha iyi ve yakından tanımış ve onu merkez hücresine almış olabilir. Bu keyfiyet **Hayık**'ın hücre kâtibi olmadığını gösteremez.

Müntekim Öçmen ifadesinin birinci sahifesinde (945 senesi yazısında **Faris Erkman** bir gün yine Üsküdar'daki evinde bir konuşma sırasında Harp sonu dünyasında görülecek olan demokratik hareketlerin memleketimizde de zarurî akisler bulacağı kanaatinden mülhem alarak bir demokratik teşebbüse geçilmesinin doğru olacağı noktasından hareketle böyle bir Demokrat Cephenin teşekkül etmiş olduğunu bildirdi. Ben **Faris**'e itimat ettiğim için bu Demokrat Cephe denilen teşkilâtın kimin tarafından ve nasıl kurulduğunu kimlerin dahil bulunduğunu sormadım. Yalnızca bana kendisini dahil bulunduğunu ve şimdi gizli faalliyette bulunulacağını söyledi. Gayesi hakkında da memlekette iktisadî ve siyasî teşekküllerin bu

arada işçi sınıfının teşkilâtlanma hakkını tanıma gibi şeyler söyledi. Ben de girmeği kabul ettim) demiş, **Hayık Açıkgöz**'le Haşet kitap evinde tanıştığını ve **Hayık Açıkgöz** vasıtasile de **Hadi Malkoç**'la tanıştığını bildirmiş ve yine ifadesinin ikinci sahifesinde (faaliyetin gizli olması sebebile kanunlara muhalif tarafı olduğunu biliyorum. Yalnız neresi muhalif, ne noktadan muhalif bu cihetleri **Faris**'e olan itimadım sebebile aydınlatmadım... Demokrat Cephenin sekreteri **Nail**'dir. Teşkilât işlerini **Aram Pehlivanyan**'a, Neşriyat işlerini de Tarabya toplantısında bana verdiler demiştir).

Bu beyan ve kendisinin tahsil durumu, gizli ve sola mütemayil olduğunu bildiği bu teşkilâtın Komünist Partisine bağlı olduğunu bilerek girmiş olduğuna kâfidir. Komünist Partisine bağlı olduğunu bilmeden ve mahiyetini anlamadan körü körüne münevver bir kimsenin gizli bir teşkile girmiş olmasını kabûle imkân görülemez. Nitekim Parti legal sahaya çıkarken kurucular arasında bulunmuş ve merkez icra komisyonuna a'za olmuştur.

Sanık **Hulûsi Dosdoğru** da İleri Demokrat Cepheye girmiş, **Nail**'e bağlanmış ve merkez hücresinin üçten beşe çıkarılmasında merkez hücresine de alınmıştır. Gerçi kendisi ifadesinde gizli teşkilâttan ve İleri Demokrat Cepheden haberi olmadığını bildirmekte ise de yine ifadesinde, Tan gazetesinde intişar etmek üzere bir etüt gönderdiğini, bu vesile ile Tan gazetesine gittiğini, **Zekeriya Sertel**'le tanıştığını vs. yine Tan matbaasında **müteaddit** muharrir ve muhabirlerle **Nail Çakırhan**, **Faris Erkman**, **Müntekim Öçmen** ile tanıştığını, Emekçi ve Köylü Partisine Müntekim'in tavsiyesile kayıt olduğunu söylemektedir. Bu sözler kendisinin sola mütemayil olduğunu gösterir. Beri taraftan **Nail** ifadesinin yedinci sahifesinde **Hulûsi** için (Tan gazetesinde yazı yazan Doktor **Hulûsi Dosdoğru** ile Zonguldak'tan 945'de İstanbul'a geldiği zaman tanıştım. Kendisini Komünist Partisine bağlı teşkilâtımız olduğunu, programımız mevcut bulunduğunu anlattım. O da kabûl etti ve bana bağlandı. **Faris**'e bağlı olan **Müntekim** de münevver ve teşkilâtçı bir çocuk olduğu

için **Celâl Benneci** ile konuşup anlaşarak her ikisini de bizim esas hücreye dahil etmeği kararlaştırdım. Bu suretle Demokrat Cephe esas hücresi beş kişi oldu) demektedir. **Aram** ve **Faris**'in ifadelerine göre **Doktor Hulûsi**'nin hücrenin müteaddit toplantılarında bulunduğu anlaşılmaktadır. **Nail, Aram** ve **Faris**'in sanık **Hulûsi**'ye bir isnatta bulunmaları için sebep yoktur. Kendisinin İleri Demokrat Cepheye dahil olduğu kanaatine varılmıştır.

Sanık **Hulûsi Dosdoğru**, İleri Demokrat Cephenin esas hücresinin beşe çıkarılmasında bu hücreye alınmışsa da Savcılık makamınca da mütalâa edildiği gibi ondan sonra bir faaliyeti tesbit olunamamış, Doktor **Şefik Hüsnü Deymer** tarafından kurulan Emekçi ve Köylü Partisine de bir idareci olarak değil, Fatih şubesine bir üye olarak kayıt olunmuş, bu itibarla hareketi, teşkil, sevk ve idare mahiyetinde görülmeyip, gizli Komünist Partisine katılmaktan ibaret bulunmuştur.

Beri taraftan **Reşat Fuat Baraner** ve **Mihri Bellioğlu** faaliyetlerine karışmış olan sanık **Mustafa Arhavi, Yusuf Balkanlı** ve **Jak İhmalyan** bu defaki gizli teşkilâta da girmişler ve bidayette **Nail** ile ve sonra **Aram**'a bağlı ve sekreter **Mustafa Arhavi** olmak üzere hücrelenmişler ve **Mustafa Arhavi** ayrıca **Leon İller**'i yetiştirip gizli teşkilâtta kendisine bağlamıştır. Bu husus kendilerinin, **Aram** ve **Nail**'in ifade ve açık itiraflarından anlaşılmaktadır.

Barkef Şemikyan'ın da bu gizli teşkilâtta **Aram**'a bağlı bulunduğu kendisinin sol temayüllü bulunması, **Aram**'la sıkı münasebeti, Parti legal sahaya çıkınca **Aram**'la Partinin komünist mahiyeti hakkındaki konuşmaları, **Aram**'ın sanık **Barkef**'in İleri Demokrat Cephenin Komünist Teşkilâtına bağlı olduğunu bildiğine ve organize ettiğine dair ifade, **Aram**'ın **Barkef**'e isnad için bir sebep bulunmaması gibi hallerle sabittir. Sanık **Barkef** yazılı müdafaasında 'Organize edilme keyfiyeti olsa olsa kurulan Emekçi ve Köylü Partisine üye kayıt olunmağa davetten ibaret olabilir. Zira ben Partiye **Aram**'ın davetile kayıt oldum'demektedir. Halbuki öyle olsa organize etmeğe lüzum yoktur.

Bu defaki İleri Demokrat Cephe, **Reşat Fuat Baraner** grubunun tevkifinden sonra faaliyete geçirilen "İleri Gençler Birliği ve Demokat Cephe"nin adeta bir tekrarıdır.

Sanık **Nobar Acemyan** ve **Hıranç Akmanoğlu** illegal sahada faaliyette bulunmadıklarını, kendilerine bu yolda hiç bir kimse tarafından teklifte bulunulmamış olduğunu, İleri Demokrat Cepheyi bilmediklerini ve buna girmediklerini söyleyerek kendilerine isnad edilen suçu tamamile inkâr etmelerine ve **Aram**'ın da her ikisinin Komünist Teşkilâtına bağlı olduğunu bildikleri hakkında bir şey söylememesine ve başkaca her iki sanığın gizli teşkilâta girdikleri ve faaliyette bulundukları hakkında bir delil elde edilememesine mebni suçları sabit değildir. Gerçi **Hıranç** Emekçi ve Köylü Partisinin kurucuları arasında ve **Nobar** da Kasımpaşa grubunda aza ise de her ikisinin Emekçi ve Köylü Partisine takaddüm eden gizli Komünist Partisine girmiş oldukları anlaşılamamıştır. Keza Emekçi ve Köylü Partisinin Komünist Partisinin bir devamı olduğunu bilerek girdikleri de anlaşılamamıştır.

F.K. Basım evinin açılması ve sanık **Ferit Kalmuk**'un durumu: Sanık **Ferit Kalmuk** ifadesinde (Cemiyetler kanununda yapılan tadilâtla sınıf esası üzerine cemiyet kurma hakkı vatandaşlara bahşedildiğinde evvelce tanıştığım işçi arkadaşlar bana müracaata başladılar. Bu arada öteden beri arkadaşım olan **Dede Ahmet**'e de konuşma sırasında sendika faaliyetine başlayacağımı söylemiştim. 1946 senesi Şubat ayında bir gün bana **Celâl Benneci, Nail** ve arkadaşlarının parası var, bir matbaa kurmak istiyorlar dedi... **Mehmet Ali**'den(*) 7.500 liralık bir kredi buldum. **Celâl Benneci** 1.000 lira, **Nail** 1.900 lira, ayrıca **Nail, Mustafa Arhavi**'den aldığı 1.300 lirayı getirdi. Matbaa bu suretle teşekkül etti... **Doktor Şefik Hüsnü, Laz Ahmet** vasıtasile bana haber göndermiş, **Ferit** sendika faaliyetine başlayacak mı, bu hususta ne yapıyor? sor demiş... **Ahmet Fırıncı** ile görüşürken kendisine **Doktor Şefik Hüsnü**'nün bir "sendikalar

(*) Kunduracı Mehmet Ali İpek.

birliği nizamnamesi" hazırlamasını rica etmiştim... Sendikaların teşekkülüne tekaddüm eden günlerde **Ahmet Fırıncı, Doktor Şefik Hüsnü**'nün hazırlayıp bana gönderdiği nizamnameyi getirdi. Kendimin hazırladığı nizamname ile bunun pek farkı yoktu... Şahsen ben Doktora bağlıyım. Manen bağlıyım... Sendikalar Birliği açıldığı sıralarda bir emri vaki üzerine **Doktor Şefik Hüsnü**'yü Birliğe konferans vermeğe davet ettim... Matbaanın üstü Emekçi ve Köylü Partisinin merkezi idi... Matbaanın başında **Müntekim** idareci idi.) demektedir. Sanık **Ferit Kalmuk** gizli Komünist Partisi ile alâkası bulunmadığını kendisinin bir sendikalist olduğunu savunmaktadır. Halbuki gizli Komünist Partisinin mevcudiyetini tesbit eden vesikalardan "Hür Milletler Dünyası kurulurken Türkiye'nin Demokratlaşması hakkında tezler" başlıklı yazının Yedinci yaprağında ve iki numaralı bendinde sendika hakkında şöyle denmektedir: (Legal serbest meslek birlikleri kurmak için müracaatta bulunacak işletme ve müessese sendika grupları tarafından mücadeleci işçilerin...) denildiği gibi, "Vilâyet Komitelerine Talimat" başlıklı yazının üçüncü yaprağında ve dört numara altında (işletme ve dairelerde hücrelerimizin ele alınacakları en mühim ve en acele işlerden biri sendika kurmak işidir... Hücrelerimiz şimdiden şiddetli bir tahrikâtla memlekette önüne durulmaz bir sendika hareketi uyandırmağa girişmelidir.) ve 7 numarada (... bu hakkı elde etmek için buralardaki hücrelerimiz resmen müstakil sendikalar teşekkül edip bu işe el konuncaya kadar işçiler tarafından umumî ve gizli rey ile kendi aralarından seçilmiş mutemetlerden mürekkep komisyonlara bu yetkinin verilmesi lehinde tahrikâtta bulunmalıdırlar...) denilmektedir.

Dr. Şefik Hüsnü'nün **Ferit Kalmuk**'a nizamname taslağını **Ahmet Fırıncı** vasıtasile göndermesi, bu sebeplere ve bu yazılara bağlıdır. **Ferit Kalmuk**'un kurduğu sendikaların tipi mevzî mahiyette, sanık **Esat Adil**'in Partisi olan Türkiye Sosyalist Partisinin müzaharetiyle kurulmuş sendikalar ise Türkiye çapındadır. **Ali Ceyhan** ifadesinin üçüncü sahifesinde kurdukları "demirçelik ağır sanayii sendikasının" nizamnamesini F.K. Basımevi'nin tab ettiği sendika ga-

zetesinde yayınlanmak için **Ferit Kalmuk**'a gittiğinde, **Ferit Kalmuk**'un kendisine (... siz işçilerin hainisiniz. Türkiye çapında olmayıp İstanbul çapında sendika kurarsanız bedava basarım dedi ve beni kovdu) demektedir. Filhakika Türkiye çapındaki sendikaların kontrolü kolay olmadığından Emekçi ve Köylü Partisince bu tip sendika şeklinin tercih edilmediği anlaşılıyor. **Ferit Kalmuk** Matbaayı sırf ticari bir maksatla kurmuş olsa idi **Ali Ceyhan**'ın götürdüğü nizamnameyi de tab ederdi. Halbuki F.K. Basımevinin, sol neşriyatı yayınlayan matbaaların 4 Aralık hadisesi münasebetile tahrip ve bu yolda neşriyat yapan gazete ve dergilerin kapatılmasından sonra aynı mahiyette neşriyat yapmak için kurduğu İleri Demokrat Cephe kurucularının ve **Ahmet Fırıncı** ile **Celâl Benneci**'nin ifadelerinden anlaşılmaktadır. **Aram Pehlivanyan** ifadesinin 5.inci sahifesinde: (Ben **Ferit Kalmuk**'un matbaasında içeride yazıhaneden ayrı bir odada **Ferit Kalmuk, Celâl Benneci** ve **Ahmet Fırıncı**'nın müteaddit defalar buluşup gizli konuştuklarını gördüm. Bunun tarihinin 945 senesi ağustos ayında olduğunu tahmin ediyorum. Yani İllegal faaliyetimiz sırasında idi) demektedir. Sanık **Aram**, yazılı müdafaasında ifadesinin bu kısmı için F.K. Basımevi o tarihte açılmamıştı, 946'da açıldı, diyor ve bunu ifadesinin zorla alındığına ve samimî olmadığına bir delil olarak ileri sürüyor. Halbuki bu ifadesinde de tarihi "tahmini olarak" söylüyor. Fakat bahsettiği gizli konuşmanın illegal faaliyetleri sırasında olduğunu katiyetle beyan ediyor. Bu hatâ bir tahmin hatası da olabilir. Hattâ ileride böyle bir mübayenetten istifade için kasden de yapılabilir. Şurası muhakkak ki ifade zorla ve arzu hilâfına alınmış olsa ifadeyi alan yargıcın böyle bir mübayenete düşmemesi icab eder.

Dr. Şefik Hüsnü'nün Parti Legal sahaya çıktıktan sonraki sarı müsvedde defterinde (bu defter dosya V, Zarf 13 dedir) Sendika gazetesinden bahsedilmektedir. **Dr. Şefik Hüsnü**'nün alâkası beyhude değildir.

Sendika gazetesinin bayiliğini **Celâl Benneci**'nin yapmış olmasına ve yukarıda yazılan sebep ve delillere göre **Ferit Kalmuk**'un

gizli teşkilâta katılıp Matbaa ile bunu desteklediği sonucuna varılmıştır. Gerçi kendisi Emekçi ve Köylü Partisine yazılmamıştır. Fakat meselâ gizli teşkilâtta mühim rolü bulunan **Ahmet Fırıncı** da Partiye girmemiştir.

Sanık **Celâl Benneci** gizli teşkilâta mensup olanları birbirleriyle buluşturmak gibi tavassutlardan başka İleri Demokrat Cephesile **Dr. Şefik Hüsnü** arasında irtibatı temin etmiştir. Bu hususta kendisi ifadesinin birinci sahifesinde (1945 senesi yazında bir gün dükkânına gittiğimde **Celâl**, **Nail** ile bir görüş dedi, ben **Lâz Ahmet**'in bu sözünden hepimiz Komünist olduğumuz için yeni bir faaliyetin başladığını ve bu faaliyet mevzuunda **Nail** ile görüşme yapacağımı hissettim. **Nail**'in Kandilli'deki evine gittim. **Nail** Demokrat Cephe adlı bir faaliyete başladığını, bazı arkadaşları olduğunu "isim tasrih etmeyerek" ve Demokrat Cephesinin gayesinin münevverler arasında ve neşriyat vasıtasile sol faaliyet yapmak olduğunu söyledi. Bu mevzuda esaslı görüşme üzere Taksim'de bir randevu tesbit edip ayrıldım... **Ahmet Fırıncı** artık sen **Nail** ile temas eder bana vaziyetini bildirirsin dedi. Bu şekilde benim durumum Demokrat Cephe ile Komünist Partisi arasında irtibat vazifesile vazifelendirilmiş bulundurulduğum anlaşıldı. **Nail**'le muntazaman randevulaşıp buluşuyor ve Cephe hakkında malûmat alıyordum... Tan matbaasında çalıştığı için orada gidip görüşüyorduk... Bütün konuştuklarımızı **Laz Ahmet**'in verdiği talimat üzerine kendisine bildirdim. Bir gün **Nail** bana geldi. Bir matbaa arıyoruz, 18.000 liraya kadar olsa iyi olur dedi. Ben, **Ferit Kalmuk** da bir matbaa peşindedir, görüşün dedim) demektedir. Bu suretle sanık **Celâl Benneci**'nin, **Dr. Şefik Hüsnü** ile İleri Demokrat Cephe arasında irtibat vazifesini gördüğü anlaşılmaktadır. Doktor, sanık **Nail**'i tanıdığına ve onunla görüştüğüne göre, **Celâl**'in irtibatı temin etmesine lüzum olmadığı müdafaa edilmektedir. Türlü ihtimâl ve mülâhazalarla buna lüzum görülmüş olabilir. **Celâl**'in bu vazifeyi yapmış olduğu subût mertebesindedir.

Sanık **Celâl** bunlardan başka **Boz Mehmet**'in **Baba Haydar**'a bırakmış olduğu tabı aletlerini almış, çatı arasında saklamış ve 946

senesi içinde tekrar **Boz Mehmet**'e vermiş ve Parti legal sahaya çıktıktan bir hafta sonra tekrar **Boz Mehmet** tabı aletlerini kendisine vermiş ve tabı aletleri paketlerini iki tenekeye yerleştirerek tavan arasında döşeme tahtalarının arasına saklamıştır. Bahsi geçen tabı âletlerinin **Celâl Benneci**'nin evinde tahkikatın inkişafı üzerine söylemeğe mecbur kalması sebebile bulunduğu hakkındaki 11/2/947 tarihli zabıt varakasında (... **Celâl Benneci** alınarak Nişantaşı Bayır Sokak 28 numaraki evine gidildi. Sanık **Celâl Benneci**'nin tarifi üzerine evin tavan arasında bulunan kapalı ve metrûk mahallin duvar kenarındaki döşeme tahtasının çivileri sökülerek kaldırıldıktan sonra iki büyük gaz tenekesi içerisinde tamamen dolu muhtelif paketler alındı. Hurufat, eski ve küçük bir merdane, muhtelif kol demirleri ve tabı yapmağa mahsus kompas bulunarak alındı. Bu matbaa teferrüatile basılan bültenlerin ne olduğu soruldu: Bana bunları **Boz Mehmet** adındaki sabıkalı, Komünist Partisi legal sahaya çıktıktan yani Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kurulduktan beş altı gün sonra dükkana getirip bırakmıştır. Bunları benden icap ettiğinde tekrar alacağını söyledi) diye yazılıdır. Sanık **Celâl Benneci** savunmasında bu hurufatın döşeme altında saklı olmayıp tavan arasında lâaletayin bulunduğunu ve işe yaramaz bir halde olduğunu bildirmektedir. İşe yaramaz bir halde ise elden ele geçmemesi ve evde bulundurulmaması icap eder. **Boz Mehmet**'in ölü **Baba Haydar**'a ve onun **Celâl Benneci**'ye bırakıp bir ara tekrar aldıktan sonra yine getirip **Celâl Benneci**'ye vermesi ve onun da döşeme altına koymamış olsa bile tavan arasına koyarak saklaması, bu hurufat ve tabı aletlerinden Komünist Partisinin mühim bir elemanı olan **Boz Mehmet** tarafından istifade edilmiş olduğunu ve ileride de yine istifade edileceğini açık olarak gösterir. Bu sebeplerle emniyetten getirilip Adliye emanetine aldırılan bu hurufat ve tabı aletlerinin başkaca tetkikine lüzum bile görülmemiştir.

Kaçak olduğundan bulunamayıp hakkında kamu davası açılamadığı anlaşılan **Mehmet Boz** gizli Komünist Partisinin, gizli teşkilât ve yayınile meşgul mühim bir elemanıdır. Komünistlik lehinde fa-

aliyet sarf ettiğinden dolayı Sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılanlara mahsus listenin 7 numarasında yazılıdır. (Bu liste dosya XI, dizi 174 dedir)... Meselâ **Ahmet Fırıncı** ifadesinin birinci sahifesinde **Boz Mehmet** için şöyle söylemektedir: (... Rusya'da 7 ay kaldıktan sonra **Fahri "Baytar Cevdet"**, Türkiye'den talebe gelmiyor. Bu işe seni memur edelim. Şark Enstitüsü'ne talebe temin edin dedi ve beni 944 [934 ?] senesinde bir Rus vapuru ile limana gelerek gizlice Galata'ya çıkardılar. Beni, **Fahri,** eczacı **Vasıf**'a göndermişti. Fakat o sırada eczacı **Vasıf** tevkif edilmişti. Onun için **Hüsamettin** "1928 senesinde Moskova'dan tanırım", bu tarihlerde **Boz Mehmet** adında "ki bunu da Şark Enstitüsü'nden yani Moskova'dan mektepten tanırım" temas halinde idi. Ben, **Boz Mehmet**'le beraber ikamet ettim ve ona Moskova'da **Fahri**'den aldığım Enstitüye talebe gönderilmesi hakkındaki talimatı bildirdim.) demektedir.

Boz Mehmet, Hüsamettin ve **Süleyman Taki**'nin **Esat Adil** ile tanıştığını haber alması üzerine **Hüsamettin**'i Vilâyet Komitesinden çekmiş, yerine Kurtuluş'ta Haralambos'un kahvesinde görüşerek **Hasan Erin**'i koymuştur.

Bidayette **Baba Haydar**'a ve sonra **Celâl Benneci**'ye verip alarak, en nihayet Parti legal sahaya çıktıktan beş altı gün sonra tekrar getirip hurufat ve tabı aletlerini **Celâl**'e bırakması maksatsız olamaz. Tabı aletlerini çalıştırıp gizli teşkilâta yayım yaptığı muhakkaktır. Yayınladığı Bültenlerden iki nüshasını **Ahmet Fırıncı** İleri Demokrat Cephe için **Celâl**'e, bir nüshasını **Doktor Şefik Hüsnü**'ye, **Celâl**'in de bir nüshasını **Nail**'e vermiş olduğunu kendi ifadelerinde söylüyorlar.

Parti legal sahaya çıkınca **Boz Mehmet** için **Şefik Hüsnü, Ahmet Fırıncı**'ya ifadesinin dördüncü sahifesinde yazılı olduğu şekilde şöyle söylemiştir: (... **Doktor Şefik Hüsnü** legal Partiyi teşkil edince bir gün bana **Boz Mehmet** ne yapıyor, burada mı? diye sordu. Ben de burada, örfî idare belki kaldırılır diye saklanıyor dedim. Cevaben ona söyle burayı hemen terk etsin, başımıza belki bir dert

getirir dedi. **Mehmet**'le her ayrılışımızda birbirimize randevu verip buluştuğumuz için kendisine tekrar buluştuğumuz yerde Doktorun derhal buradan gitmesi hakkında verdiği talimatı söyledim) demektedir. **Boz Mehmet** için sanık **Ahmet Fırıncı** yine ifadesinde: (... **Boz Mehmet**'in İstanbul'dan tedarik edip Hopa'ya gönderdikleri ve bizim "halen Zonguldak'ta **Ahmet Urmeloğlu**, **Ziya Papilâ**, Diyarbakır'da olduğunu tahmin ettiğim ve o zaman çocuk denilecek yaşta olan **Mehmet Çapanoğlu** ile birlikte faaliyet göstererek "Rus hududuna kaçırdıklarımız **Nail** ve **Mümtaz**'dan başka tütün amelesi şimdi ismini bilemiyeceğim çingeneye benzeyen bir genç kız,(*) komünistlerden **Dede Ramazan**, karısı ve Samsun'lu ismini bilmediğim bir çocuk da vardı. Bunların hüviyetlerini **Boz Mehmet** daha iyi bilir. **Boz Mehmet**, Sıkıyönetim bölgesi haricinde sürgün iken kaçıp geldiğinden yakalanmış, evvelâ Bursa'ya, bilahare Gaziantep'e sürgün edilmiştir. Oradan da İstanbul'a geldiğinde komünistlerden ölü **Baba Haydar**'ın karısı ile birlikte Beşiktaş'la Maçka arasında bir evde ikamet ediyorlardı. Oradan bana metresi **Suzan**'la haber gönderdiği eve gidip kendisile görüştüm, 1945 senesinde idi. Kendisile teşkilât kurma işini görüştük. Esasen kaçak ve gizli de geldiği için, teşkilâtı onun kurması icabederdi. Doktor da teşkilât işini onun görmesini tasvip etti. Bir aralık Mehmet metresile kavga etti ve Beşiktaş'tan çıktı nereye taşındığını bilmiyorum. Fakat randevularını Taksim Talimhanenin alt tarafında, Cibali'de Gelenbevi mektebi civarında verdiği için kendisinin Kasımpaşa'da evi bulunduğunu zannediyorum. Kendisine maddi yardımda ben bulunurdum. Ayda 100 lira verirdim. Bu işe sarfedilmek üzere (**Nail** de bana 1.000 lira Partiye yardım olmak üzere vermişti. Ben bu parayı da **Boz Mehmet**'e sarf ettim. Komünist Partisine yardım olmak üzere yalnız **Nail** para veriyordu. Bu 1.000 liranın haricinde hapiste yatan komünistlerin ailelerine verilmek üzere ayda 50 lira veriyordu. **Nail** bana verdiği 1.000 lirayı bir tüccardan aldığını, fakat nasıl ve ne

(*) Zehra Kosova.

şekilde aldığını söylemedi. Verilen 1.000 lira 1945 senesinde verilmiştir. **Boz Mehmet** İstanbul'da bu teşkilât işile alâkalanmak üzere bir seneden fazla kaldı) diyor.

Burada sırası gelmişken şu küçük noktayı belirtmek icabetti: **Ahmet Fırıncı** ilk ifadesine rağmen Askerî Mahkemedeki ifadesinde **Nail**'in Rusya'ya kaçmasına kendisinin yardım etmediğini ve **Nail**'in teşhiste hata etmiş olacağını söylemekte ve **Nail** de duruşmada dahi bunda ısrar etmektedir. **Nail**'in teşhiste hata etmediği muhakkaktır. Bu ancak **Ahmet Fırıncı**'nın külliyen inkâra saptığını gösterir.

Sanık **Şahabettin Kıvılcımlı** Emekçi ve Köylü Partisinin İzmir şubesi açıldıktan sonra İzmir'den Partinin İstanbul'daki merkezine 14/9/946 tarihli kendi el yazısiile bir mektup göndermiştir. Bu mektubunda: (... **Boz Mehmet**'den aldığım direktif üzerine parmakla gösterilecek kadar güzel ve genç karımı terkederek Proletarya safında çok mühim bir vazife almıştım) diye yazıyor. Bu mektuptan aşağıda İzmir şubesinde tekrar bahsedilecektir. Ancak sırası gelmişken **Boz Mehmet**'e taalluk eden fıkranın buraya geçirilmesi faydalı görüldü. Bu fıkra, **Boz Mehmet**'in gizli Komünist Partisindeki şahsiyetini, onun bu davada adının geçmesinin ehemmiyetini tabı âdetlerini **Celâl Benneci**'ye verip almasının ve son olarak vermesinin kıymet ve manasını göstermesi bakımından dikkate şayandır.

Sanık **Dr. Şefik Hüsnü Deymer** tarafından kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin gizli Komünist Partisinin bir devamı olup olmadığı meselesi: Memlekette çok Partili hayatın başlaması üzerine ve cemiyetler K.nun değişmesinden sonra 20/6/946 tarihinde sanık **Şefik Hüsnü** tarafından "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" adlı bir Parti kurulmuştur. Emniyet Müdürlüğünden duruşmada sorulup gelen listede görüleceği veçhile sanıklardan bir çoğu bu Partinin kurucuları, idarecileri veya üyeleri arasındadır.

Gizli Komünist Partisini kuranların, bunu sevk ve idare edenlerin ve girenlerin Emekçi ve Köylü Partisinin gizli teşkilâtın bir de-

vamı olduğunu bildiklerinin ve bilerek bu Partinin kurucuları, idarecileri veya üyeleri arasında bulunduklarının kabûlü icap eder. Nitekim Emekçi ve Köylü Partisi kurulurken de nizamnamesi Partinin fikir cephesini idare edenleri ve ileri gelenleri tarafından görülüp okunmuş ve tesbit olunmuştur. Meselâ: **Leon İller** legal Parti için ifadesinin yedinci sahifesinde şöyle söylemektedir: (... **Mustafa Arhavi** bana artık Partimiz resmen kuruluyor, korkumuz kalmayacak, resmen çalışacağız dediği zaman ben bundan şunu anladım. Emekçi ve Köylü Partisinin resmen teşekkülüne kadar geçmiş senelerde çalışılan gizli Komünist Teşkilâtında bulunanlar, bulundukları bu teşkilâtın hey'eti umumiyesile bir Parti kuruyorlar. Yani gizli sahadaki faaliyet programlarını Legal sahaya geçirerek kanunun bahşetmiş olduğu müsaadeden istifade ederek bu Partiyi kurmuşlardır... Ben yeni kurulan ve benim de kayıt olmuş olduğum Emekçi ve Köylü Partisinin bu şekilde kurulmuş ve eski gizli Komünist faaliyetlerinin maskeli şekilde legal sahaya çıkması şeklinde kabûl ediyordum.) demiştir. **İsmail Kurucu** da ifadesinde: (... Emekçi Partisi ve sendikalar teşekkül ettiği zaman biz yine faaliyette bulunuyorduk) demektedir.

Dosya XI zarf 13 sıra 5'deki **Şefik Hüsnü**'nün merkez daimî icra komisyonunun müzakere zabıtlarını ve Partiye ait müsveddeleri ihtiva eden sarı defterinde "Parti grupları", "Takviyeci arkadaşlar", "Yoldaş Tahkikat Mahkemesi" gibi sözler Partinin gizli teşkilâtının bir devamı olduğunu gösteren belirtilerdir. "Yoldaş Tahkikat Mahkemesi" tabiri Doktorun yazılı müdafaasında da izah edilmiştir. Partililerin birbirine "yoldaş" diye hitap etmesi de bunu gösterir. Parti açılır açılmaz hemen genişlemesi ve büyümesi gizli teşkilâtın üzerine oturmuş olduğu hakkındaki iddiaya yer verecek mahiyettedir. Emekçi ve Köylü Partisi Haziran 1946 tarihinde açılmıştır. Sanık **Mehmet Özden** İzmir'de **Sabri**'ye Partinin açılmasından 3 ay kadar sonra gönderdiği 3/9/946 tarihli mektubunda: (... vaziyetini tayin et, açık sahada mı yoksa gizli sahada mı faydalı olursun hemen derhal

karar ver, işe başla) diye yazmıştır.(*) **Mehmet Özden** komünistlikten sabıkalı, kaçak olarak Rusya'ya gitmiş, bir buçuk sene kalmış yetişmiş bir komünisttir. Kendisi Emekçi ve Köylü Partisinin Fatih şubesinde üyedir. Emekçi ve Köylü Partisinin ne vakit açıldığını bilir. Buna rağmen (açık sahada mı, yoksa gizli sahada mı faydalı olursun) diye yazmasının yegâne manası, Emekçi ve Köylü Partisinin resmiyete girmek isteyen bir Komünist Partisi olduğudur.

Nail Çakırhan'ın Vilâyet teşekküllerine verdiği konferansta (**Nail**'in eski harflerle kaleme aldığı bu konferans Dosya VII Zarf 21'dedir). Şunlar yazılıdır: (...Yıllardır hep aynı kavga, hep aynı gaye için beraber döğüştük, beraber düşündük, çoklarımızla hapishanelerde beraber yattık, bu günleri biz bir çoklarımızın hürriyeti bahasına kazandık. Bu günler bize nice kıymetli arkadaşlara, bir **Nâzım Hikmet**'e ve en nihayet 4 Aralığa mal oldu. Türkiye Emekçi Köylü Partisine Sosyalist deniliyor. Fakat bunun Sosyalistliği bir çok memleketlerde olan Sosyalist Partiler gibi değildir. Çünkü onlar, Emekçi ve Köylü yığınlarını aldatan, Sosyalistlikten uzak hakikî Kapitalist Partilerdir. Meselâ: İngiliz İşçi Partisi denilen İngiliz Sosyalist Partisi, Fransız Sosyalist Partisi gibi; halbuki bizim bu Partimiz amele sınıfının hakikî menfaatlarını korumak için her şart ve imkânda durmadan, yılmadan döğüşmüş, icabında ölmesini bilmiş, amele sınıfının en şuurlu mücahitleri tarafından kurulmuştur). Gizli teşkilât, legal olduğu müdafaa edilen Emekçi ve Köylü Partisinin mazisi olursa bu sözler yerinde olur. Fakat bir taraftan Emekçi ve Köylü Partisinin gizli teşkilâtla bir alâkası bulunmadığını müdafaa etmek, bir taraftan da bir konferansta bu sözleri söylemek ve dinlemek tam bir tezat teşkil eder. **Nâzım Hikmet**'in legal olduğu müdafaa edilen Emekçi ve Köylü Partisile alâkası ve irtibatı neden

(*) Dr. Şefik Hüsnü ile TSEKP merkezinde yaptığın konuşmada, "Partinin kapatılması tehlikesine karşı tertibat almalı mıyız" dediğimde Dr. bana "legal ve ilegal faaliyeti karıştırmak tehlikelidir, partinin kapatılacağını sanmıyorum, böyle bir tertibat zararlıdır." yanıtını vermişti. R.N.İ.

olsun? 4 Aralık tarihi, sol neşriyat yapan matbaaların tahribi ve bu yoldaki gazete ve dergilerin kapatıldığı bir tarihtir. Bu sözler Emekçi ve Köylü Partisinin mahiyetini ve gayesini apaçık göstermektedir. Bütün bu sebeplerle Emekçi ve Köylü Partisinin nizamî bir Parti olduğu müdafaa edilemez.

Sanık **Nail** yazılı müdafaasında bu, kabil sözleri yalnız ben söylemiyorum; **Hamdullah Suphi**'nin de inkilâp hakkında şu sözleri vardır diyor. **Hamdullah Suphi Tanrıöver:** (... İnkılâbı C.H.P. yapmış, yahut Demokrat Parti yapmış. İkisi de yanlış. Türk toprağında Demokrasi birbiri ardınca gelen uzun mücahit nesillerin bir çok göz yaşına, istiraba, emeğe ve kan'a mal olmuş bir gaza hareketinden doğmuş bir müessesedir) demiş. Eğer bu sözler söylenmiş ise hakikî hürriyet kahramanları için söylenmiştir. Yoksa Komünistler için değil...

Hülâsa Emekçi ve Köylü Partisinin gizli Komünist Partisinin bir devamı olduğu sabit olmuş ve Mahkemece bu kanaata varılmıştır.

Sanıklardan **İbiş Aydınlatan**, Emekçi ve Köylü Partisinin gizli teşkilâtın bir devamı olduğunu bilerek kurucuları arasında bulunmuştur. Kendisinin komünistlikten mahkûmiyeti vardır. Komünist Partisi legal sahaya çıkmadan bu yolda bir Parti açılması için Doktora müracaatları vuku bulmuş ve adeta Partinin bir ân evvel açılmasını istemiştir. İfadesi okununca bu yolda tam bir kanaat gelmektedir.

Sanık **İsmail Tanıkoğlu** da Emekçi ve Köylü Partisine, Komünist Partisinin bir devamı olduğunu bilerek katılmış ve Fatih kaza şubesine üye olmuştur. Kendisi dava mevzuu olan gizli faaliyet ve teşkilâta takaddüm eden İleri Gençler Birliği teşkilâtına da girmiş ve ondan mahkûm olmuştur. Dosya VII zarf 19'daki kendi el yazısile yazılmış ve Parti legal sahaya çıktıktan sonra Kocamustafapaşa şubesinde verdiği birinci konferansta şöyle demektedir: (... Hayır arkadaşlarım bize bu hürriyet verilmedi. Biz onu 25 senelik daimî bir çalışma sonunda bir çok acı kayıplar bahasına kısmen elde ettik. Bu gün eriştiğimiz şu dar çerçeveli teşkilatlanma hürriyeti, bizim Türk köylüsü ve Türk emekçisinin senelerden beri aradığı teşkilâtlanma hürriyetinin ancak çok cüz'î bir kısmıdır.) 4/9/946 tarihli ikinci kon-

feransta: (... bu günkü konuşmamız sınıf meselesi ve sınıfların doğuşu hakkındadır. Bu mesele ilk olarak 1848 Komünist Manifestosunda ele alınmış bu beyannameye şu meşhur cümle ile başlanmıştır: "Bütün cemiyetlerin tarihi günümüze kadar sınıf mücadelelerinin tarihinden başka bir şey olmamıştır") yazılıdır. Yine evrakı içinde bulunan S.S.C.B.'nin Anayasası diye yazılı yazıda da "Hususî mülkiyet iptâl edilmiştir", "Toprak kimsenin mülkü olamaz", "Toprak alınıp satılamaz", "Her toprak müştereken tasarruf olunur" gibi tercümeler vardır. Bunlar propaganda ve tahrik için söylenmiş ve bulundurulmuştur. Yine bu zarftaki 17 sıra numarasını taşıyan bir mektupta: (Aziz büyüğümüz 4 aralıkta bazı maceraperest üniversite talebelerinin ve bir çok mütecessis boş gezenin icra ettikleri tahripkâr nümayişte...) denilmektedir. 1/Mayıs/1945 tarihli "ilk uyanış" adlı şiirinde Burjuva'ya Proleter'in beklediği son saatin geldiğini söyledikten sonra aynen: (... Eğilsin artık senin gölgesinde çeşitli hülyalarla göğsünü gerdiğin yıldızla hilâl'in ihtilâlin Kızıl bayrağı önünde) ve 21/10/945 tarihli "o gün" başlıklı şiirinde de aynen (... Er geç, bir kızıl şafak doğmayacak mı? İşte o gün, rahat bir nefes alıp çalışmanın zevkini çıkaracağız. Hem o gün olmayacak böyle yalın ayak sürünenler yollarda) demektedir. Damarlarında Türk kanı dolaşan bir kimse mukaddes bir remiz olan Yıldız'la Hilâl'e, Bayrağa böyle dil uzatamaz. Bu zihniyette olan bir kimsenin Emekçi ve Köylü Partisinin Komünist mahiyetini bilerek ona katıldığı şüphesizdir.

Emekçi ve Köylü Partisinin İzmir şubesi: Komünistlikten sabıkalı sanık **Kerim Soyka** Emekçi ve Köylü Partisi açıldıktan sonra İstanbul'a gelip **Doktor Şefik Hüsnü** ile Parti merkezinde temas ederek daha evvel Doktorla sanık **Tahir Ağra** da İstanbul'da görüşmüş olmasından İzmir'e dönünce sanık **Şahabettin Kıvılcımlı** ile de görüşüp kendisi sekreter olmaktan çekindiğinden nihayet sanık **Murat Erdemil**'in sekreterliğinde **Kerim Soyka, Tahir Ağra, Şahabettin Kıvılcımlı, Osman Uzlaş**'la beşi birlikte Emekçi ve Köylü Partisinin İzmir şubesini açmışlardır. Bunlardan **Kerim Soyka** ve **Tahir Ağra**'nın gizli teşkilâtta çalıştıkları, yukarıda geçtiği üzere

Mehmet Özden'in **Sabri Soyavar**'a göndermiş olduğu 3/9/946 tarihli mektuptan anlaşılmaktadır. Bu mektupta **Mehmet Özden, Sabri Soyavar**'a "**Kerim** yerine **Tahir** arkadaşı sağlam bir kanal" olarak tavsiye etmektedir.

Şahabettin Kıvılcımlı ve **Kerim Soyka** Komünistlikten sabıkalıdırlar. **Şahab, Nâzım Hikmet, Reşat Fuat, Suat Derviş** ve **Boz Mehmet**'le tanışmış bulunmaktadır. İfadesinde bu şahıslarla temas etmekten büyük bir haz duyduğunu ve bunların arkasından dolaşmaktan kendini alıkoyamadığını ve **Hüsamettin Özdoğu**'dan Partilerden hangisine girmeği bir mektupla sorduğunu söylemektedir. Yine ifadesinin dördüncü sahifesinde ve ortalarında: (... **Kerim** böyle hareket etmekle bizlere kendisinin gizli kaynaklardan direktif aldığı hissini vermek istiyordu. **Kerim** İstanbul'dan dönüşünde vaki konuşmamızda kuracağımız Parti teşkilâtına giremeyeceğini, uzaktan takip ve emirler vereceğini söyledi... **Kerim, Tahir**'i İstanbul'a gönderdi. Hem kendisine ilmik alacak, hem de Parti merkezi ile temasa geçerek İzmir şubesinin açılması hususunu görüşecekti... **Kerim**'e kuracağımız Partiye ne için resmen girmek istemediğini tekrar sordum, gizli çalışacağım manasına gelir bir tarzda, şimdi Partiye girmiyeceğim ileride a'za olarak kayıt olurum demişti... **Tahir** İzmir'e dönmeden **Kerim** de Parti merkezile temasa geçmek için İstanbul'a geldi...**Kerim**'in bu şekilde hareketinden anlıyorum ki yukarıda da işaret ettiğim gibi gizli sahada çalışmasını ve etrafındaki elemanlarını daha üstün tutuyor, onların inkışafı ve onlarla teşriki mesayii, serbest sahada Parti içerisinde faaliyette bulunmağı tercih ediyor kanaatim tahassül etmiştir) demektedir. Bütün bunlar **Kerim**'in gizli sahada çalıştığını ve Emekçi Partisinin bu hüviyetini bilerek İzmir şubesi kurucuları arasında bulunduğunu gösterir. **Şahap** İstanbul'a gelip de vaziyeti anlayamadığından, **Hüsamettin**'den mektupla sormağa lüzum hissetmiş ve onun üzerine bilerek İzmir şubesinin kurucuları arasında bulunmuştur.

Sanık **Hüsamettin Özdoğu, Şahabettin Kıvılcımlı**'ya yazdığı 11/8/946 tarihli karşılık uzun mektubunda birinci sahifede: (bu

mektup VIII, Zarf 22 dedir) (... Ben şimdi sana benim dahil olduğum "Türkiye Sosyalist Partisi"le **Doktor Şefik Hüsnü**'nün Başkanlık ettiği) diye yazdığı cümlede Başkanlık kelimesinden sonra "?!..." işaretlerini koymuştur. Bu işaretler şüphesiz ve manasız yere konmamıştır. Bu mektubun dördüncü sahifesinde (... her zaman en ileri bir şiar inkılâpçı olamaz. Eğer zamanındaki taktikle uymuyorsa hattâ bu şiar bazan aksi inkılâpçı bile olur. Buna inkılâp hareketinde Troçkizm deriz) demektedir.

Sanık **Şahabettin Kıvılcımlı** İzmir'den Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin İstanbul merkezine eski harflerle yazıp yolladığı 14/9/946 tarihli mektubunda: "Bu mektup dosya VII, zarf 19'dadır" (... 931 senesine kadar İzmir Halkapınar fabrikasında çalıştım. Pek genç olduğumdan yaptığım ateşli propagandalar yüzünden kovuldum. 936 senesinde gizli çıkan Orak-Çekiç neşriyatı üzerine Süreyya Paşa grubunu hazırlamam münasip görüldü. Hiç kimseyi tanımadığım bu fabrikada 15 gün gibi kısa bir zamanda teşkilâtı kurup bilindiği üzere fabrika 4 gün Greve iştirak etmişti. Bu hâl bütün işçiler tarafından tanınmama vesile oldu... **Boz Mehmet**'ten aldığım direktif üzerine parmakla gösterilecek kadar güzel ve genç karımı terk ederek Proletarya safında çok mühim vazife almıştım. Beni yakından tanıyan arkadaşlarımdan bazılarının isimleri: **Reşat Fuat Baraner, Hikmet Kıvılcımlı, Arif, Nâzım Hikmet, Halil Çetinkaya,**(*) **Hasan İzzet Dinamo, Suat Derviş, Hüsamettin Özdoğu, Ahmet Dede, Yusuf Silsüpür**. İzmir'e 945 senesinin ilk ayında terhis olarak geldim. **Hüsam**'dan ve **Ahmet Sümer**'den nazarı itibara alınacak cevaplar aldım. **Kerim Soyka** ile evinde konuşuyoruz, Emekçi ve Köylü Partisile temas olup olmadığını soruyorum ve derhal faaliyete geçmemizin lüzumu üzerinde duruyorum. Kendisi memlekette tanınmış olduğunu söyleyerek hareketi gizli olarak idare edeceğini söyledi. İstanbul'a arkadaş göndereceğini vaad etti. İkinci toplantımızda kendisinin sendika vazifesi alacağını diğer

(*) Yelkenkaya.

a'zaları hazırlamak üzere olduğunu söyledi. Bununla bize gizli kaynaklardan direktif almak istediği hissini vermek istediği âşikardı... **Kerim** 12 Eylül'de **Murat** arkadaşı Başkan teklif etti. Kabul ettik.) demektedir. Bu mektup Şahab'ın hem öteden beri gizli teşkilâtta çalışmaları, hem de o kasıt ve niyetle Emekçi ve Köylü Partisinin İzmir kurucularından olduğunu göstermesi, sanık **Kerim Soyka**'nın, **Tahir Ağa**'nın, **Hüsamettin Özdoğu** ve **Ahmet Fırıncı**'nın vaziyetlerini aydınlatması bakımından önemlidir. Bununla beraber bu mektup Askerî yargıç tarafından alınan ifadelerin hakikati tesbit ettiğini ve aşağıda sırası gelince sanıkların askeri yargıç tarafından alınan ifadelerinin tazyik ve işkence mahsülü olduğu ve hakikati ifade etmediği yolundaki savunmalarının ne derecede esassız olduğunu göstermesi cihetinden de ayrıca kat'î kıymeti haiz bulunmaktadır.

Diğer sanık **Murat Erdemil**'le **Osman Uzlaş**'ın Komünistlikten sabıkaları bulunmamış, 945-946 gizli teşkilâtta da çalışmamışlardır. Bilerek İzmir şubesi kurucuları arasında bulundukları hakkında bir delil elde edilememiştir.

Sanık **İbrahim Topçuoğlu** ve **Hilmi Seyhan** Komünistlikten eski mahkûmiyetlerinin **Kerim Soyka** yüzünden olduğuna kani bulunduklarından girdikleri İzmir şubesinden bir zaman sonra istifa etmişlerdir. Kendilerinin bu kerre gizli teşkilata mensup oldukları ve bilerek Emekçi ve Köylü Partisi İzmir şubesine katıldıkları anlaşılamamıştır.

Türkiye Sosyalist Partisi:

Sanık **Adil Müstecabi**'nin gizli teşkilatta çalıştığı iddia edilmemiştir. Ancak eski birer Komünist olan **Hüsamettin Özdoğu** ve **Süleyman Taki** gibi Komünistleri Partisine alması ve gizli teşkilatın devamı olan **Dr. Şefik Hüsnü Deymer**'in kurduğu Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisile birleşmek istemesi, kendi Partisinin de aynı maksat ve gaye için kurulmuş olduğuna delil olarak ileri sürül-

mektedir. Evvel emirde Türkiye Sosyalist Partisinin ilk kurucularının **Esat Âdil Müstecabi**, **Macit Güçlü**, **İhvan Kabakçıoğlu** ve **Aziz Üçtay** oldukları Emniyet Birinci Şube Müdürlüğünün 17/4/948 tarihli ve 4916/17300 sayılı karşılık yazısile tesbit edilmiştir. Gerçi **Hüsamettin Özdoğu**'nun kayınbiraderi **Mustafa Börtlüce** vasıtasile tanışarak Türkiye Sosyalist Partisine girmişler ve bunlar girdikten sonra **Hüsamettin** ve **Süleyman Taki**'ye bağlı gizli teşkilâta mensup **Ali Ceyhan** gibi bazı kimseler Türkiye Sosyalist Partisinin müzaheret ettiği sendikaları kurmuşlarsa da **Hüsamettin**'in **Esat Âdil** ile tanışması gizli Komünist Partisine hoş görünmemiş, hatta **Hüsamettin**'in gizli Komünist Partisince mürted denmiş olduğu ve **Hüsamettin**'in bu hali gizli Komünist Partisince bilinince **Boz Mehmet** tarafından Vilâyet Komitesine **Hüsamettin** yerine **Hasan Erin**'in ve Beyoğlu mıntakasına da **Süleyman Taki** yerine **Ahmet Tezcan**'ın alınmış bulunduğu ifadelerden anlaşılmaktadır. **Hüsamettin**'e, **Esat Âdil**'e yanaşmasından dolayı mürted dendiği **Şefik Hüsnü**'nün sarı el defterinin birinci sahifesinden de anlaşılıyor. Bu hal Türkiye Sosyalist Partisinin gizli Komünist Partisi ve onun devamı olduğu tesbit edilmiş bulunan Emekçi ve Köylü Partisile aynı maksat ve gayede olmadığını göstermesi bakımından mühimdir.

Türkiye Sosyalist Partisi, Emekçi ve Köylü Partisile birleşmek istemişse de, dosya V, zarf 12'de görüleceği üzere bir neticeye varılamamış ve akim kalmıştır. Sanık **Esat Âdil**'in evrakı arasında ve dosya V, zarf 12'de iki Partinin birleşmesine ait eski harflerle yazılmış müsvedde iki bend altında şöyle bir yazı vardır: (1- Her iki Parti başkanı tarafından bütün Türkiye gazetelerinin müşterek bir beyanname ile birleşme işi ilân olunacaktır. 2- Vaziyeti maskelemek için Sosyal Demokrat Partisinin de birleşmeğe daveti kararlaştırılabilir). Bunun için sanık **Esat Âdil** savunmasında; 1946 yılı sonlarındaki **Recep Peker** Hükûmetinin siyasî Partilere karşı tazyikini arttırmış olduğunu, bu arada bazı arkadaşlarının bilhassa Merkez İcra Komitesinden olup tanık olarak dinlenmiş olan **Alâeddin Hakgüder**'in birleşmeğe vakî itirazının kendisini o taslağın altına böyle bir

cümle eklemeğe sevketmiş olacağını, yoksa Emekçi ve Köylü Partisinin gizli teşkilâtının bir devamı olduğunu bilip de onunla birleşmeği Hükûmetin gözünden kaçırmak ve maskelemek kasdile yazmadığını bildirmektedir. Filhakika tanık olarak dinlenen (duruşma tutanağı sahife 49-50) ve Türkiye Sosyalist Partisinde muhasebeci olarak çalışmış bulunan **Alâeddin Hakgüder** ifadesinde: (... Sosyalist Partilerin birleşmesi düşünülüyordu. İlk teklif bizim Partiden Emekçi ve Köylü Partisine yapılacaktı. Ben yalnız Emekçi ve Köylü Partisine teklif yapılırsa diğer Partiler ve Hükûmet nezdinde sûi tefsire yol açar; diğer Sosyalist Partilere de teklif yapalım diye **Esat Âdil**'e bir teklifte bulunmuştum demiştir. Savunmaya ve şahadete göre sanık **Esat Âdil** yukarıya geçirilen "vaziyeti maskelemek sözünü" bu maksadla yazmış olabilir. Şahadetle teeyyüd eden müdafaa bir tarafa bırakılarak bu sözü, sanığın Emekçi ve Köylü Partisini gizli teşkilâtın bir devamı olduğunu bildiği manasına almak için kat'î bir sebep yoktur.

Türkiye Sosyalist Partisi usulünce kurulmuş bir Partidir. Sosyalist bir Parti, Marksizm'den ve onu nasıl anladığından bahsedebilir.

Bu Parti, Emekçi ve Köylü Partisinden evvel kurulmuştur. **Süleyman Taki** ifadesinde Komünistlerin bir teşkilât içinde daha iyi çalışacaklarından Türkiye Sosyalist Partisi içine sokulduklarını söylemektedir.

Sanık **Esat Âdil** duruşmadaki müdafaasında (duruşma tutanağı sahife 52-53) Emniyet Müdürlüğü'nde hazırlık tahkikatının sona ermesinden üç-dört gün sonra bu işin tahkikatını yapmış olan **Kâzım Alöç** sanıklardan **Müntekim, Faris, Nail, Hulûsi, Ali Ceyhan** ve **Aram**'ın bulunduğu odaya gelip sona ermiş olan tahkikat üzerinde müdavelei efkâr ederken kendisine hitaben "sizin hiç bir suçunuz yok, hiç bir ilginiz yok, bunu siz de biliyorsunuz. Sizi ne ile ittiham edeceğimi ve suçunuzu ne ile vasıflandıracağımı halâ tesbit edemedim" dediğini ve bu beyanı ve kanaata göre ancak kendisi hakkında bir ademi takip kararı verilmesi icabederken o tarihteki siyasî ve idarî terör altında kendisini mahkemeye sevketmiş olduğunu bildir-

miş, adları geçen sanıklar da **Esat Âdil**'in sözlerini teyid etmişlerdir. Bu işin tahkikatını baştan beri idare etmiş bulunan **Kazım Alöç** duruşmadaki ifadesinde (tutanak sahife 57-64) **Esat Âdil** için böyle bir şey söylemediğini, fakat **Esat Âdil**'in Komünist olmadığını ve leh ve aleyhindeki delillerin takdiri için mahkemeye sevketmiş bulunduğunu bildirmiştir.

Hülasa **Esat Âdil**'in Türkiye Sosyalist Partisini Komünist maksat ve gayelere hizmet için kurduğu ve bu maksatla Emekçi ve Köylü Partisile birleşmek istediği anlaşılamamıştır.

Sanık **Mustafa Börtlüce**'nin vaziyeti tamamen sanık **Esat Âdil**'e bağlıdır. **Mustafa Börtlüce**'nin bu kerre gizli teşkilâtta çalıştığı iddia edilmemiştir. İfadesine göre 20 sene kadar evvel üç ay onbeş günlük mahkûmiyeti ancak diğer delillerle bir mana ifade edebilir. Hareketinde bir suç mahiyeti görülmemiştir.

Sanık **Hürriyet Ergintürk**'ün başka arkadaşları ile ve **Esat Âdil**'i şahsen tanımadan Türkiye Sosyalist Partisinin Samsun şubesini açtığı ve kâtibi olduğu, Samsun'da Emekçi ve Köylü Partisi de şube açınca kendi şubelerinin tutunamadığını görerek faaliyeti tatil ettikleri görülmektedir. Dosya VIII, zarf 24'deki muhabereyi Emniyet Müfettişlerinden **Tevfik Tetik**'le yapmış olduğu **Tevfik Tetik**'in Ankara Ağır Ceza Mahkemesince alınan ifadesinden anlaşılmış, 945-946 gizli teşkilâtında çalıştığı ve Emekçi ve Köylü Partisinin gizli Komünist Partisinin bir devamı olduğunu bilip de ona göre hizmet kasdile kendi şubelerinin kapanmasını amil olduğu anlaşılamamış, hareketinde suç mahiyeti görülememiştir.

945-946 yıllarında faaliyete geçirildiği dosyada mevcut vesikalara, talimat ve ifadelerle anlaşılan Komünist Partisi T.C.K.'nın 141/1'nci maddesine uyan bir cemiyettir.

Sanık **Şefik Hüsnü Deymer**'den başka **Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu, Nail Çakırhan, Mehmet Özden, Fazıl Garan** ve bulunamayan **Mehmet Boz** gizli olarak Rusya'ya götürülmüş, yetiştirilmiş ve gizli olarak memlekete sokulmuş kimselerdir. Hüviyet kısmında tafsilen yazıldığı üzere suçları tesbit edilmiş olan 45 sanık-

tan bir çoğunun Komünistlikten infaz edilmiş ve tarihleri itibarile tekerrüre esas olamayan eski mahkûmiyetleri vardır. Yukarıda adları geçen 56 sanıktan suçları tesbit edilen 45'inden (**Şefik Hüsnü Deymer, Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu, Nail Çakırhan, Ragıp Ervardar, Süleyman Taki, Celâl Benneci, Hasan Erin, Ali Ceyhan, İsmail Kurucu, Mustafa Özçelik, Mehmet Özden, Faris Erkman, Aram Pehlivanyan, Müntekim Öçmen, İbiş Aydınlatan, Tahir Ağra, Cenap Şahabettin Kıvılcımlı, Ahmet Titiz, Hayık Açıkgöz, Mustafa Arhavi, Kerim Soyka**)'nın ki 22 sanıktır, Gizli Komünist Partisini ve onun bir devamı olan Emekçi ve Köylü Partisini teşkil, tanzim sevk ve idare ettikleri; diğerlerinin (**Galip Sezik, Mehmet Çoba, Hakkı Demirel, Fazıl Garan, Hüseyin Demiröz, İhvan Kabacıoğlu, Bahri Ateş, Nevzat Engin, Ahmet Çılgın, Mümin Kökrek, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Sabri Soyavar, Osman Kuzeyli, Barkef Şamikyan, Hulûsi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller, Ferit Kalmuk, Hadi Malkoç, Jak İhmalyan, İsmail Tanıkoğlu**)nun ki "23 sanıktır", bu gizli Komünist Partisine ve onun bir devamı olan Emekçi ve Köylü Partisine katıldıkları yukarıdan beri izah edilen sebep ve delillerle sabit olmuş ve Yargıçlar kurulunca da buna tam bir kanaat getirilmiştir.

Bunlardan (**Ragıp Ervardar, Mustafa Özçelik, Tahir Ağra, Cenap Şahabettin Kıvılcımlı** ve **İbiş Aydınlatan**'a) C.M.U.K'nun 258 nci maddesi gereğince ihtar yapılmıştır.

Sanık (**İsmail Ceyhan, Hüseyin Avni Türker, Nobar Acemyan, Hıraç Akmanoğlu, İbrahim Topçuoğlu, Osman Uzlaş, Murat Erdemil, Hami Seyhan, Esat Âdil Müstecabi, Mustafa Börtlüce, Hürriyet Ergintürk**'ün) ki 11 sanıktır hareketlerinde isnad edilen suçun kasıt, unsur ve mahiyeti görülememiştir.

Dava, ikamesi tarihinden yürürlükte bulunan usule göre İstanbul Sıkıyönetim K.nın son tahkikatın açılması kararile açılmış, Sıkıyönetim'in kalkması sebebile İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi görevine intikal etmiş bulunduğundan artık ayrıca ilk tahkikattan geçmesine usuli bir lüzum yoktur.

Emniyet Müdürlüğünde Askerî Yargıç tarafından alınan ifadelerin tazyik ve işkence mahsulü olduğu ve hakikati ifade etmediği sanıkların müşterek bir müdafaasıdır. Evvelâ tazyik için bir sebep yoktur. Kendilerinin dedikleri gibi iktidar partisi, muarızı bulunan Sosyalist Partileri ezmek için sanıklar takibe maruz kalmış olsalar her iki Partinin hey'eti umumiyesinin takibe maruz kalması icabederdi. Halbuki Emekçi ve Köylü Partisinden gizli Komünist Partisile alâkalı olanlar takibedilmiştir. Kurucu veya üye olup da gizli Komünist Partisi ile ilgisi bulunmayanlar hakkında kamu davası açılmamıştır. **Dr. Şefik Hüsnü** yazılı müdafaasında bu takibin siyasî bir sûikasd olduğunu, bunda da en mühim âmil'in kısa bir zamanda Emekçi Partisinin nisbeten büyük muvaffakiyetler elde ettiğinin müşahade edilmesi, Halk Partisi Hükûmetinin bundan büyük bir endişe duymuş olmasıdır, demektedir. Böyle olsa akla derhal, bu muamele, Meclise girmiş, daha canlı ve gittikçe tutulan Demokrat Partiye yapılırdı demek geliyor. Şu halde bu müdafaa esassızdır. Sonra ifadeler zorla alınmış olsa hemen ifadelerin istenildiği şekilde tanzim edilip imza ettirilir ve vakit geçmeden Merkez Komutanlığına sevkedilirdi. Halbuki sanıklar Emniyet Müdürlüğünden gelen listede görüleceği veçhile epeyce müddet Emniyet Müdürlüğünde nezaret altında kalmış ve ondan sonra Merkez Komutanlığına sevkedilmişlerdir. Bu da hakikatin gereği gibi araştırılıp tesbit edildiğini gösterir. İfadeleri Askerî Yargıç almıştır. Hiç bir makûl sebep olmadan bir yargıcın zorla ve tehdit altında ifade almış olması ve istenildiği gibi yazılan ifadeleri imza ettirmiş bulunması kabûle şayan görülemez. Sanıklar hakikaten tazyik altında kalmışlar ve işkence görmüşlerse ilk günleri olmasa bile nezarete alındıklarından bir müddet sonra akraba ve taallûkatlarile görüşüp konuştuklarına göre duruşmada iddia ettikleri tazyik ve işkenceyi ve kanunsuz hareketleri bunlar vasıtasile alâkadar kanunî mercilere duyurup mesûlleri hakkında şikâyette bulunabilirlerdi. Böyle bir şikâyet de mevcut değildir. Bundan başka meselâ sanıklardan **(İsmail Tanıkoğlu, İbiş, Musta-**

fa Börtlüce, Esat Âdil, Şefik Hüsnü, Hulûsi Dosdoğru, Nobar, Kerim, Tahir, Cenap Şahabettin, İbrahim Topçuoğlu, Hilmi, Osman Uzlaş ve **Murat)** tazyik, tehdit ve işkenceden bahsetmemişler ve ifadelerini kabûl etmişlerdir. Ancak bunlardan **Dr. Şefik Hüsnü** ifadelerinin bazı noktalarını "Ben böyle söylemedim yanlış anlaşılmış" tarzında itirazda bulunmuştur. Tazyik ile tehditle ifade alınırsa gizli hareket ve faaliyetin başı olan **Dr. Şefik Hüsnü**'ye yapılması ve ona daha açık ve kat'î söylettirilmesi icabederdi. Sanıkların ifadeleri okunduğunda görüleceği veçhile bazılarının ifadesi kanaat vermekle beraber sarih değildir. Halbuki zorla, tehditle alınsa ifadelerin daha sarih ve kat'î olması iktiza eder. Yazılı deliller de gözönünde bulundurulursa ifadelerin hakikati ifade ettiği görülür.

Sanıklardan bir kısmı savunmalarında ifadeler arasındaki mübayenetten de bahsetmektedirler. İfadeler arasında esaslı hiç bir mübayenet mevcut değildir. Gizli faaliyet 945-946 seneleri gibi uzun bir devreye taallük etmektedir. İfadeler de 947 senesi içinde alınmıştır. 56 sanığın ifadesi arasında tarihe, buluşma yerine, birini diğerine tanıştıran şahsın kim olduğu gibi esasa taallük etmeyen tutmamazlıklar olabilir. Teferrüata taallûk eden bu tutmamazlıklar ifadelerin zor ve tehditle istenildiği şekilde alındığı hakkındaki müdafaanın esassız olduğunu da gösterir. İfadeleri yargıç kendi istediği gibi yazdırsa idi hiç bir mübayenet yapmadan yazdırabilirdi. Bundan başka gizli hareket ve faaliyetin ve teşkilatın mevcudiyeti daha ziyade yukarıda bahisleri geçen vesikalarla tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bu sebeplerle bu noktalara matuf müdafaalar varit değildir.

Savcılık makamınca şiddet ve istihdaf edilmiş olduğundan hareketlerine 141'nci maddenin üçüncü fıkrasının da tatbiki istenmiştir. "Vilayet Komitelerine Talimat" başlıklı yazının üçüncü yaprağının başlarında (bu gibi hareketlere ön ayak olduklarından veya Demokrasi faydasına çalıştıklarından dolayı, kapı dışarı edilenlerin tekrar işe alınmaları hususunda -işi tadil etmeğe kadar gidecek- kollektif teşebbüsler ve gösteriler hazırlanması; İleri Demokratlar Cephesi,

şehir veya memleket ölçüsünde, umumî bir hareket parolası ortaya atacak olursa müessese işçilerinin toplu bir halde buna katılmasının sağlanması... bu vadide akla gelen başlıca işlerdir. Bu gün gelişmekte olan memleket ve dünya şartları içinde, büyük eskeriyetin iştirâkile yapılacak bunlara benzer, haklı metalip ve protesto hareketleri, Polisin karışmasını ve hatta bazı tevkifatı mucip olsa bile, bunlar mesûl tutulanlar için büyük bir tehlike teşkil edemez; neticesiz kalmaya mahkumdur ve göze alınmaları gerektir.) denilmiştir. Bu ibare şiddeti kabûle müsait değildir. Daha ziyade Komünistlerin yeise kapılmamasını, fütur getirmemelerini temine matuftur. 141 ve 142 nci maddeler Anarşist ve Komünist cemiyetler için vazedimiştir.

(İçtimaî bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe, içtimaî bir zümreyi ortadan kaldırmağa, memleket dahilinde teşekkül etmiş iktisadi veya içtimaî nizamları değiştirmeğe matuf cemiyetler kurmak) 141'in birinci unsurlarından olduğu gibi bunlar Komünizmin de esasında mündemiçtir. Bu unsur ve esasa mündemiç hallere ayrıca şiddeti kabûl de istinad edilemez. Şiddet kullanmakla istihdaf edilmiş olduğunun vakıalar ve delillerle anlaşılması icabeder. Şiddet kullanmakta istihdaf edilmiş olduğu hiç bir veçhile anlaşılamamıştır.

Memlekette çok partili hayatın başlaması ve Demokrasinin gelişmesi üzerine sanık **Dr. Şefik Hüsnü Deymer** tarafından kurulmuş olan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin gizli Komünist Partisinin bir devamı olduğu yukarıda tesbit ve mahkemece kabûl edilmiştir. Emekçi ve Köylü Partisinin gizli Komünist Partisinin bir devamı olduğunu gizli Komünist Partisi mensuplarının bilmesi icabeder.

Gizli Komünist Partisini teşkilâtlandıran, sevk ve idare eden, hücre kuran, hücrenin kâtibi sıfatile hücreyi idare etmiş olan sanıkların hareketleri T.C.K.nın 141'nci maddesinin birinci fıkrasına uygun görülmüştür. Filhakika gizli teşkilâta bir adam kazandırmak, gizli teşkilâta mensup olanların bağlılıklarını devam ettirmek mü-

himdir; teşkilciliğe ve sevk ve idareye iştirâki tazammun eder. Gizli Komünist Partisine katılanların hareketi de yeni 141'nci maddenin altıncı fıkrasına uymaktadır.

Gizli Komünist Partisinin Emekçi ve Köylü Partisi adile legal sahaya çıkışı Komünist Partisinin yeniden teşkil ve tanzimi demektir. Gizli teşkilâta dahil olup ta Emekçi ve Köylü Partisinin kurucuları arasında bulunan, teşkilâtın başında vazife almış olan sanıkların hareketleri birinci fıkraya temas etmektedir. Gizli teşkilâta girip te Emekçi ve Köylü Partisine sadece üye olmuş sanıkların hareketleri altıncı fıkraya uyar. Gizli Komünist Partisi Vilâyet Komitesinin ve mıntaka Hey'etlerinin kararile ittihaz edip de kararlar icabında daha aşağı kademelerin sevk ve idare edildiği tesbit edilememiştir. Bu itibarla Vilâyet Komitesinde ve Beyoğlu mıntakasında üye olan sanıkların hareketleri altıncı fıkraya uymaktadır.

C. Savcılığınca **Reşat Fuat Baraner** grubu ile mahkûm olan sanık **Hayık Açıkgöz, Hadi Malkoç** ve **Jak İhmalyan** haklarında bu mahkûmiyetleri tekerrüre esas tutularak 81 nci maddenin tatbiki istenmiştir. Halbuki **Hayık Açıkgöz** ve **Jak İhmalyan** haklarındaki bozmadan sonraki mahkûmiyet kararı da 12/2/946 tarihinde kesinleşmiştir. İleri Demokrat Cephe faaliyetinin hangi tarihte başladığı kesin olarak tesbit edilememiştir. İfadelere göre 945 yazında başladığı anlaşılıyor. Yaz ayı Haziran'da başlayacağına ve bu kararlardan ilki 2/7/945'de kesinleşmiş olmasına göre o mahkûmiyetler tekerrüre esas olamayıp içtimaa tabî olmaları icabeder. Yine bu sebeple **Reşat Fuat** grubu ile tevkif edilip sonunda beraatlarına karar verilmiş olan **Celâl Benneci** ve **Aram Pehlivanyan** haklarındaki beraat kararı da 2/7/945 de kesinleşmiş olduğundan bunların tutuk kaldıkları günlerin de bu seferki mahkûmiyetlerinden mahsubu iktiza etmektedir.

Komünizm yurdumuz için büyük ve âşikar bir tehlike halindedir. Bu hâl, mahkûmiyetleri cihetine gidilen sanıkların cümlesi hakkında cezayı arttırıcı takdiri bir sebep olarak kabûl edildi. Davada sanık **Dr. Şefik Hüsnü Deymer**'in rolü başta gelmektedir. Ondan sonra sanık

Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu ve **Nail Çakırhan** gelir. Arttırma miktarında bu durum da ayrıca göz önünde bulundurulmuştur.

Sanık **İsmail Tanıkoğlu**'nun yazmış olduğu şiirler neye bağlı olduğunu açıkça göstermektedir. Bu şiirlerin uyandırdığı nefret arttırma miktarı da ayrıca nazara alınmıştır.

NETİCE:

1- **Sanık Şefik Hüsnü Deymer**'in T.C.K.'nın 141/1'nci maddesi hükmünce takdiren yukarı haddine kadar arttırılarak Beş sene müddetle ağır hapsine ve 31'nci madde icabınca bu kadar müddet Kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 173'ncü madde gereğince yine bu kadar müddet ikâmetgâhı mıntakasında Umumî emniyet nezareti altına alınmasına, tutuk ve nezarette kaldığı günlerin mahsubuna ve 36'ncı maddeye göre suçta kullanılan emanette kayıtlı yazı makinesinin müsaderesine ve H.T.K.'nın 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800 kuruş harcın alınmasına;

2- Sanık **Ahmet Fırıncı, Hüsamettin Özdoğu** ve **Nail Çakırhan**'ın T.C.K.'nın 141/1'nci maddesi hükmünce ve takdiren arttırılarak dörder sene ağır hapislerine ve 31'nci madde icabında bu kadar müddet Kamu hizmetlerinden memnuiyetlerine ve 173'ncü maddeye göre yine bu kadar müddet ikametgâhları mıntakasında Umumî Emniyet nezareti altına alınmalarına, tutuk ve nezarette kaldığı günlerin mahsubuna ve H.T.K.'nın 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800'er kuruş harcın alınmasına;

3- Sanık **Ragıp Ervardar, Süleyman Taki, Celâl Benneci, Hasan Erin, Ali Ceyhan, İsmail Kurucu, Mustafa Özçelik, Mehmet Özden, Faris Erkman, Aram Pehlivanyan, Müntekim Öçmen, İbiş Aydınlatan, Tahir Ağra, Cenap Şahabettin Kıvılcımlı**'nın T.C.K.'nın 141/1'nci maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Üçer sene ağır hapislerine; 31'nci madde icabında bu kadar müddet Ka-

mu hizmetlerinden memnuiyetlerine ve 173'ncü madde gereğince yine bu kadar müddet ikametgâhları mıntakasında umumî emniyet nezareti altına alınmalarına, tutuk ve nezarette kaldığı günlerin mahsubuna ve H.T.K.'nın 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800'er kuruş harcın alınmasına ve bunlardan sanık **Faris**'in verdiği "Programın" ve "En Büyük Tehlike"nin ve **Celâl Benneci**'nin verdiği belgelerin Ankara Garnizon K. 2 numaralı Askeri Mahkemesinin esas 945/2 sayılı matbu kararının kesinleştiğinde kendilerine iadesine ve yine bunlardan sanık **Celâl Benneci**'nin ve **Aram Pehlivanyan**'ın Askeri Yargıtayın 2/7/945 gün ve esas 2089; Karar 3426 numaralı ilamile onanmış Ankara Garnizon K. 2 numaralı Askerî Mahkemesinin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilamile beraat ettikleri işten dolayı **Celâl Benneci** 20/3/944 de yakalanıp 25/11/944'de salıverilmiş oldukları anlaşılmakla bu günlerin de mahkûmiyetlerinden mahsubuna ve **Celâl Benneci**'nin evinden alınıp emanette kayıtlı bulunan tabı âletlerinin 36'ncı maddeye göre müsaderesine;

4- Sanık **Ahmet Titiz**'in T.C.K.'nın 141/1'nci maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Üçer sene ağır hapsine ve askeri mermiyi 26/4/946 tarihinde bilerek satın almaktan Birinci Ağır Ceza Mahkemesinin 25/1/947 tarihinde kesinleşmiş 17/1/947 tarih ve 326/7 sayılı ilâmile üç ay hapse mahkûm olup içtima sebebile T.C.K.'nun 70'nci maddesi gereğince üç ay hapis cezasının yarısı olan bir ay onbeş günün bu kerre verilen üç sene ağır hapse ilâvesile içtimaen ve sonuç olarak Üç sene Bir ay Onbeş gün ağır hapsine ve 31'nci madde icabınca Üç sene Kamu hizmetlerinden memnuiyetlerine ve 173'ncü madde gereğince yine bu kadar müddet ikametgâhı mıntakasında umumî emniyet nezareti altına alınmasına, tutuk ve nezarette kaldığı günlerle askerî mermiyi bilerek satın almaktan 27/6/946 tarihinde tevkif ve 16/10/945 tarihinde tahliye edilmiş olduğundan bu günlerin içtimaı mümkün olduğundan müddetten mahsubuna ve H.T.K.'nın 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800 kuruş harcın alınmasına;

5- Sanık **Hayık Açıkgöz**'ün T.C.K.'nun 141/1 maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Üç sene ağır hapsine ve Askerî Yargıtayın

2/7/945 gün ve esas 2039, karar 3426 sayılı ilamile onanarak kesinleşen Ankara Garnizon K. 2 numaralı askerî mahkemesinin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilamile mahkûm olduğundan, Altı ay hapis cezasının içtima sebebile T.C.K.'nun 70'nci maddesi gereğince Altı ay hapsin yarısı olan Üç ay ağır hapse ilavesile içtimaen ve sonuç olarak Üç sene Üç ay ağır hapsine, 31'nci madde icabınca Üç sene kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 173'ncü madde gereğince üç sene ikâmetgahı mıntakasında Umumî Emniyet nezareti altına alınmasına ve tutuk kaldığı günlerin mahsubuna ve yukarıda geçen Askerî mahkemede mahkum olduğu işten dolayı 6/3/944 de tevkif ve 3/3/945 de salıverilmek suretile cezası infaz edilmiş olduğundan bu günlerin de mahkumiyetinden mahsubuna ve H.T.K.'nun 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800 kuruş harcın alınmasına,

6- Sanık **Mustafa Arhavi**'nin T.C.K.'nun 141/1 maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Üç sene ağır hapsine ve Askerî Yargıtayın 10/10/946 gün ve 2293/4008 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş İstanbul Sıkıyönetim K. 1 numaralı Askerî Mahkemesinin 25/2/946 gün ve esas 619, karar 664 sayılı ilâmında yazılı Altı ay hapis cezasile içtima sebebile T.C.K.nun 70'nci maddesi icabınca Altı ay hapis cezasının yarısı olan Üç ay'ın ağır hapse ilavesile içtimaen ve sonuç olarak Üç sene Üç ay ağır hapsine ve 31'nci madde icabınca Üç sene kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 173'ncü madde gereğince Üç sene ikametgâhı mıntakasında umumî emniyet nezareti altına alınmasına ve tutuk ve nezarette kaldığı günlerle, askerî mahkemede mahkûm olduğu işten dolayı 19/4/944'de tevkif ve 28/11/945'de tahliye edilmiş olduğundan bu günlerin mahkûmiyetinden mahsubuna ve H.T.K.nun 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800 kuruş harcın alınmasına,

7- Sanık **Kerim Soyka**'nın T.C.K.nun 141/1'nci maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Üç sene ağır hapsine ve İzmir Asliye İkinci Ceza Yargıçlığının 7/10/941 tarihinde kesinleşen 30/9/941 tarih ve ve esas 941/660, karar 512 sayılı ilâmile geceleyin mesken

masuniyetini ihlâl ve sarhoşluktan T.C.K.'nun 193/2, 571 ve 76'ncı maddeleri hükmünce Altı ay hapis ve bir lira hafif para cezasına mahkûm olup cezasının ertelenmiş bulunduğu anlaşılmasına ve bu kerre işlediği suç sebebile T.C.K.'nun 95'nci maddesinin 1 numaralı bendi hükmünce sarhoşluktan mahkûm olduğu bir lira hafif para cezasının tenfizi icabetmezse de kendisi Emekçi ve Köylü Partisi Haziran 946 tarihinde açılmazdan evvel gizli faaliyette bulunup açılınca da Emekçi ve Köylü Partisinin gizli teşkilâtın bir devamı olduğunu bilerek İzmir şubesi kurucuları arasında bulunmasından bu itibarla şimdiki suçu T.C.K.'nun 95'nci maddesinin 2 numaralı bendinde yazılı 5 sene müddet geçmeden işlemiş olmasından o ilâmda yazılı T.C.K.nun 193/2'nci maddesi mucibince verilmiş olan Altı ay hapis cezasının ayrıca infazına ve 31'nci madde gereğince Üç sene kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 173'ncü maddeye göre bu kadar müddet ikametgâhı mıntakasında umumî emniyet nezareti altına alınmasına ve tutuk kaldığı günlerin mahsubuna ve H.T.K.nun 50/10'ncu maddesine tevfikan 3800 kuruş harcın alınmasına,

8- Sanık **Galip Sezik, Mehmet Çoba, Hakkı Demiray, Fazıl Garan, Hüseyin Demiröz, İhvan Kabacıoğlu, Bahri Ateş, Nevzat Engin, Ahmet Çılgın, Mümin Kökrek, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Sabri Soyavar, Osman Kuzeyli, Barkef Şemikyan, Hulûsi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller** ve **Ferit Kalmuk**'un T.C.K.'nun 141/6'ncı maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Birer sene hapislerine ve Emniyet Müdürlüğünün 30/4/948 tarih ve 5576/18902 sayılı karşılık yazısında açılmasında bir mahzur görülmemiş olduğu bildirilen F.K. Basımevi'nin açılmasında bir mahzur görülmemekle açılmasına ve tutuk ve nezarette kaldıkları günlerin mahsubuna ve bu sanıklardan **Galip Sezik, Mehmet Çoba, Hakkı Demiray, Fazıl Garan, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Barkef Şemikyan, Hulûsi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller** ve **Ferit Kalmuk**'un cezalarını tutuk olarak çektikleri anlaşılmakla başkaca infaza yer olmadığına ve H.T.K.'nun 50/8'nci maddesine tevfikan 2200'er kuruş harcın alınmasına;

9- Sanık **Hadi Malkoç**'un T.C.K.nun 141/6'ncı maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Bir sene hapsine ve Askerî Yargıtayın 12/2/945 tarih ve esas 130, Karar 553 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş Ankara 2 numaralı Garnizon Mahkemesinin 10/10/945 gün ve 17/15 sayılı kararile Sekiz ay hapse mahkûm olduğundan içtima sebebile 69'ncu madde gereğince Sekiz ay hapsin üçte ikisi olan Beş ay On günün bu kerre verilen Bir sene hapse ilâvesile içtimaen ve sonuç olarak Bir sene Beş ay On gün hapsine ve tutuk ve nezarette kaldığı günlerle Sekiz ay hapis cezasını evvelce çekmiş bulunduğundan bu mahkûmiyetinden mahsubuna ve içtimaen mahkûm olduğu cezası bu suretle çekmiş olduğundan başkaca infaza yer olmadığına ve H.T.K.'nun 50/8'nci maddesine tevfikan 2200 kuruş harcın alınmasına;

10- Sanık **Jak İhmalyan**'ın T.C.K.'nun 141/6'ncı maddesi hükmünce takdiren arttırılarak Bir sene hapsine ve sanığın askerî yargıtayın 2/7/945 gün ve 2089/3426 sayılı ilâmile onanarak kesinleşmiş Ankara Garnizon K. 2 numaralı mahkemesinin 3/3/945 gün ve 2/7 sayılı ilâmile Altı ay hapsin üçte ikisi olan Dört ayın bu kerre verilen Bir sene hapse ilâvesile içtimaen ve sonuç olarak Bir Sene Dört ay hapsine, tutuk ve nezarette kaldığı günlerle askerî mahkemeden mahkûm olduğu günleri çekmiş olduğundan o günlerin mahsubuna ve cezasını bu suretle çekmiş bulunduğundan başkaca infaza yer bulunmadığına ve H.T.K.nun 50/8'nci maddesine tevfikan 2200 kuruş harcın alınmasına;

11- Sanık **İsmail Tanıkoğlu**'nun T.C.K.'nun 141'nci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince takdiren yukarı haddine kadar arttırılarak İki sene hapsine ve suç tarihinde 21 yaşını bitirmemiş olmasından T.C.K.'nun 56'ncı maddesi gereğince Altıda biri olan Dört ayın indirilerek bir sene Sekiz ay hapsine ve sanığın Askerî Yargıtayın 10/10/946 tarih ve 2293/4008 sayılı ilâmile kesinleşmiş ve halen infaz edilmekte bulunan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1. numaralı askerî mahkemesinin 25/2/946 gün ve 619/664 sayılı ilâmile

mahkûm bulunduğu Beş ay hapsin içtimaı sebebile T.C.K.'nun 69'ncu maddesi gereğince Beş ayın üçte ikisi bulunan Üç ay On günün bir kerre verilen Bir sene Sekiz ay hapse ilâvesile içtimaen ve sonuç olarak Bir sene Onbir ay On gün hapsine ve tutuk ve nezarette kaldığı günlerle askerî mahkemece mahkûm olduğu cezadan dolayı tutuk ve hükümlü kaldığı günlerin mahsubuna ve H.T.K.'nun 50/8'nci maddesine tevfikan 2200 kuruş harcın alınmasına;

12- Sıkıyönetim Konutanlığının 18/12/947 tarih ve 47/18238 sayılı kararile Bilirkişilere takdir olunmuş bulunan cem'an 45 liranın mahkûm olan bu sanıklardan tahsiline;

13- Sanık **İsmail Ceyhan, Hüseyin Avni Türker, Nobar Acemyan, Hıraç Akmanoğlu, İbrahim Topçuoğlu, Osman Uzlaş, Murat Erdemli, Hilmi Seyhan, Esat Âdil Müstecabi, Mustafa Börtlüce** ve **Hürriyet Ergintürk**'ün beraatlarına oy birliğile Yargıtayca incelenmesi istenebilmek üzere 14/7/948 tarihinde karar verilerek C. Savcı yardımcısı **Necati Volkan** hazır olduğu halde Sanık **Kerim Soyka, Ahmet Titiz, Mehmet Özden, Ali Ceyhan, İsmail Kurucu, Hasan Erin, Süleyman Taki, Hüsamettin Özdoğu, Mustafa Arhavi, Hayık Açıkgöz, Aram Pehlivanyan, Müntekim Öçmen, Faris Erkman, Nail Çakırhan, Celâl Benneci, Ahmet Fırıncı, Şefik Hüsnü Deymer, İsmail Tanıkoğlu, Esat Âdil Müstecabi, Mustafa Börtlüce, İsmail Ceyhan** ve **Hadi Malkoç**'un ve sanık **Şefik Hüsnü Deymer** müdafii, **Hakkı Deymer**'in yüzlerinde, gelmemiş olan diğer sanıkların gıyaplarında usulünce ve açık olarak anlatıldı.

Başkan	Üye	Üye
Z.K.		
5199	5297	7189

MÜDAFAANAME

Nail Çakırhan

İstanbul II nci Ağır Ceza Mahkemesi Yüksek Başkanlığı'na

Muhterem Hâkimler,

16 Aralık 1946 sabahı, şafakla, evlerimizden, aile ocaklarımızdan, analarımızın, yavrularımızın kolları arasından koparılıp, terör, zulüm, işkence ve dayakla geçen tam 4,5 aylık akıl-havsala dışı bir polis, bir Gestapo mezaliminden sonra, bizi nihayet huzurunuza kadar getiren bu davanın, inanılmaz, yürekler acısı ve aynı zamanda memleket, millet, demokrasi ve adalet namına yüz kızartıcı, utanılacak bir tarihçesi vardır. Bu tarihçe, bu davanın mukaderatiyle öyle sıkı sıkıya bağlıdır ki, az çok bilinmedikçe, iyiden iyiye anlaşılmadıkça, bu davayı adaletle, hakkaniyetle çözmek muhaldir.

Biliyorum, yüksek mahkemenin zamanları, dakikaları çok kıymetlidir, onları israf etmek istemem. Ancak kısaca şu noktayı da cevaplandırmadan geçemiyeceğim.

"Biz bugün niçin huzurunuzdayız?"

Mensupları olduğumuz iddia olunan gizli kommünist partisinin her hangi gizli bir toplantısında suç üstü yakalanıp ta mı huzurunuza getirildik? Hayır.

Yoksa gizli faaliyetlerimiz sırasında, gizli beyannameler dağıtırken, yasak sözler konuşurken, kanun-nizam dışı hareketlere tevessül ederken mi tutulduk? Yine hayır...

Ve yoksa, gizli kommünist partisinin devamı diye adlandırılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin faaliyetlerinde ve ha-

reketlerinde kanuna-nizamlara aykırı bir şeyler gördüler, bazı uygunsuzluklar tesbit ettilerde mi bu tevkifatı yapmak lüzum ve ihtiyacını duydular? Daha sonrasını bilmem ama, benim, adı geçen bu partiden resmen istifa edip çekildiğim tarihe kadar, yani tevfikattan 1.5 ay öncesine kadar ben böyle bir şey görmedim, böyle bir şeye rastlamadım.

Öyle ise ya niçin? Buna sebep ne idi?

Bunun cevabı, 16 Aralık 946 gününü takip eden günde, Sıkıyönetim Komutanlığının yayınladığı, bu tevkifatla alâkalı beyannamede yazılıdır:

"... Sıkıyönetim içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu altında bulunan komutanlık, hududu içindeki illerde..." bazı "... tedbirler alınmasına lüzum görmüş..." ve bu arada "... T.S.E.K.P. ve T.S.P. merkez ve şubeleri kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir."

Bundan anlaşılan şudur ki, tevkifatın sebebi, memleketin müesses kanun ve nizamlarında yazılı herhangi bir suç veya kanun ve nizamlar dışı her hangi bir hareketin varlığı değildir. Bu husus, bilhassa aynı beyannamede adları geçen bir sıra Sendikalarla, bazı gazete ve mecmuaların, daha sonraları adlî takibat dışında bırakılmış oluşları ve ancak yalnızca "kapatılmak" ve "faaliyetlerine son verilmek"le iktifa edilmiş bulunuşuyla da sabittir.

Dikkat buyurulsun, mademki o tarihte, ortada adaletin ve kanunların harekete geçmesini icap ettiren ne bir kanunsuzluk, ne de bir cürüm mevcut değildi; o halde Komutanlığı harekete getiren sebepler, Sıkıyönetim kanununun kendisine sağladığı fevkalâde salâhiyetlere dayanarak "... Sıkıyönetim içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu..." yönündendi, yani sadece idarî idi.

Yoksa, öyle olmasaydı, Komutanlık, bugün "Gizli kommünist partisinin bir devamı" olmak töhmetiyle ve en ağır ceza hükümleriyle huzurunuzda bulunan bu partinin, daha tâ o zaman, hemen ilk kuruluş günlerinde veya kuruluşunu takip eden en yakın bir tarihte yakasına yapışır, ilk adımı bile atmasına meydan vermez, yakalar,

mücrim sandalyesine gönderirdi. Halbuki iş böyle olmuyor; Sıkıyönetim Komutanlığı, bütün o fevkalâde salâhiyetleri, gizli-açık çeşitli tedip vasıtaları ve daha başka sayısız imkânlarıyla, hükmetinden sual olunmaz, tam 6 ay ses çıkarmıyor da, sonra günün birinde, 16 Aralık 946 sabahı, şafakla, ortada vaziyeti değiştirir şekil ve mahiyette yeni hiç bir hâl ve durum yokken, acaba niçin birden bire, böyle bir harekete geçmek lüzum ve ihtiyacını duyuyor? Acaba Sıkıyönetim komutanlığını o tarihte böyle âni bir karar almağa zorlıyan, tahrik eden sebep ve âmiller nelerdi?

Bu sebep ve âmiller, öyle uzun boylu düşünmeğe, üzerinde öyle karma karışık dolambaçlı fikir ve faraziyeler yürütmeğe lüzum göstermiyecek kadar açıktır:

Komutanlık, memleketin körpe, fakat dinç demokratik inkişafını, kendi totaliter, inhisarcı, müstebit idaresinin beka ve varlığı nam ve hesabına tehlikeli gören Recep Peker iktidarı tarafından tahrik olunmuştur.

O Recep Peker iktidarı ki, muhalifleri Demokrat Parti beyannamelerinde, Celâl Bayar'ların, Adnan Menderes'lerin, nutuk ve beyanatlarında bile, düpedüz "terör kabinesi" töhmetiyle damgalanmış ve bu sıfata da cidden hak kazanmıştır.

O Recep Peker iktidarı ki, istifasını takip eden günlerde, bu damgayı muhaliflerinden değil, mensup olduğu partiden, Halk Partisinden, hattâ bütün bir milletten, Türk milletinden yemiş ve bu partinin neşir organı olan ULUS'un yazdığı gibi "... Peker'in istifasının asıl sebebi, Türk halk efkârının şiddetli baskısı olmuştur." ve "... bu istifa üzerine geniş vatandaş çevrelerinin âdeta bayram yaptığını unutmamak lâzımdır."

Fakat ne yazık ki, biz bu büyük bayrama, hapisanelerden, demir parmaklıklar ardından katılabildik.

O Recep Peker iktidarı ki, yine aynı ULUS'ta Nihat Erim'in diliyle konuşalım: "... Memleketimiz partiler hayatında, yürekleri, sadece yurt sevgisiyle çarpan vatandaşları ferahlandıran bir hava esti-

ren.." "... 12 Temmuz beyannamesini güç hâlle kabul ettikten sonra.." "... yayınlanmayı takiben, Cumhur Başkanının bu politikasını güdemiyeceğini kendisine açıkça ifade etmek.." suretile İnönü'ne ve bilvesile 12 Temmuz beyannamesinin ifade ettiği demokrasi ruhuna, körpe demokrasi hamlesine kasd ve hıyanet etmek istemiştir.

O Recep Peker iktidarı ki, "... Sizin bu politikanızı güdemem" demekle İNÖNÜ ile iç politikada, yani Cumhur Başkanının 12 Temmuz demokrasi politikasında derin bir tezada, barışmaz bir anlaşmazlığa sürüklenmiştir.

Âdil Hâkimler,

Şurası su götürmez bir hakikattir ki, bu davada suç, ancak tevkifat tarihinden, yani 16 Aralık 946'dan sonraki günlerde, gece yarıları, İstanbul Emniyet binasının dört dıvarı içinde, Kâzım Alöç gibi eli sopalı bir sorgu hâkimi ve Ahmet Demir gibi gaddar bir polis müdürü tarafından sopa, işkence, tazyik, tehdit ve daha nice hatırlanmaları bile tüyler ürperten bir Ortaçağ mezalimi usulleriyle zor altında sonradan tekevvün etmiştir.

Şimdi kalıyor; bütün muhakeme safhalarında, çeşitli vesilelerle zaman zaman tekrarlana gelip te, nasılsa bir türlü şahsan cevaplandırmak fırsatını bulamadığım bir nokta: "İyi, güzel ama, polis, acaba neden daha başkalarını tutup içeri tıkmıyor veya bu tevkifat dolâyisile içeri alınan yüzlerce kişiden daha başkalarına cürümler atıf ve isnat etmiyor da, piyango yalnız bizlere isabet etmiştir?" Ve bu şüphe sorusunun, ilk bakışta tabîi ve mantıkî cevabı da ister istemez şöyle çıkıyor: "Evet, belki dayak, tazyik, işkence iddiaları vâkidir, doğrudur, ama, bu dayak ve tazyik sonunda ortaya çıkanlar da doğrudur."

Ben bu noktayı, alâkalı gösterildiğim Demokrat Cephe işi yönünden, doğrudan doğruya hâdise ve vakıaların diliyle cevaplandırmağa çalışacağım:

Evvelâ şurasını belirtirim ki, ne ben, ne de benimle ilgili hiç kimse, polisin durup dururken, yok yere cürümler uydurduğunu ve bu uydurma cürümlerle bize isnatlarda bulunduğunu iddia etmiş de-

ğilizdir. Bana göre, polis hiç bir zaman cürüm icat ve isnat etmiyor; o, ancak, aslında cürüm çerçevesi dışında bulunan bazı fiil ve hareketlerin ruh ve mahiyetleri üzerinde, ya şu veya bu şekilde, az-çok haklı şüphelere kapılmak, ya da kimbilir hangi tesirler altında bunları yanlış kıymetlendirmek neticesi, bu fiil ve hareketlere zarurî ve mecburî olarak, yanlış mânalar atfediyor, ve böylelikle tahkikat seyrinde öyle bir zaman geliyor ki, kendisi de onları artık bir cürüm kılık ve kisvesi altında görmiye başlıyor ve nihayet en sonunda, aslında mâsum, suçsuz olan kimse, dayak, tazyik, işkence, tek kelime ile zor altında, cidden inanılabilir müteselsil ikrarlarıyla adalet huzuruna bir mücrim olarak çıkarılabiliyor.

İşte, bizim "cürmün zor altında sonradan tekevvünü" tâbirinden kasd ve murat ettiğimiz mâna budur ve bugün huzurunuzda mücrim olarak müdafaasını yapan Demokrat Cephe için de vaziyet aynı olmuştur. Şöyle ki:

16 Aralığı takip eden gün ve gecelerde, İstanbul Polis müdürlüğünde, ben ve arkadaşlarım, alâkalı bulunduğumuz T.S.E.K.P. hakkında yapılan sorgularımız sırasında, şahsımıza tevcih olunan çeşitli sorulara, bu partinin kuruluş ve faaliyetlerine iştirak derecelerimiz nisbetinde cidden samimî cevaplar verdik. Ve bu partinin kuruluşuna takaddüm eden gün ve aylar içinde, bu kuruluşa hazırlık mahiyetinde yapılan faaliyetlerimizi, dilimizin döndüğü kadar uzun uzadıya anlatmağa çalıştık, temaslarımızı, bağlarımızı, alâkalarımızı, hiç çekinmeden, korkmadan açıkladık; ki bütün bunlar, Sıkıyönetim mahkemesi huzurunda verdiğimiz duruşma ifadelerimizde tafsilâtile yazılıdır. Tahkikat yargıcının hazırlık tahkikatı safhasında, bizim bütün bu izahlarımıza körü körüne toptan inanması tabiatile beklenemezdi. O, bir tahkikat yargıcı olarak, bütün söylenenlerin sıhhati üzerinde şüphelere düşmekte gayetle haklıydı. Ancak, haklı olmayan nokta, onun, söylenenleri, elde mevcut yazılı delillerle, vesikalarla karşılaştırmayı, doğruluk veya yanlışlıklarını bu vesikalar üzerinde bitaraf bir gözle mihenge vurmayı, izah ve beyanlarımıza bun-

lar arasında kanunî mesnetler aramayı ihmal ederek, bütün söylenilenleri ceffelkalem "inkâr" sayıp işi, tazyike, dayağa, işkenceye dökmüş oluşudur.

Bu, niçin böyle olmuştur? Neden tahkikat hâkimi, kanun yolu dururken, böyle sakat, sakim bir tahkikat yoluna sapmıştır? Bunda, bir yandan, dayağı, zoru hep ön plâna alıp ta, vesika ve delillere pek az kıymet atfetmek şeklindeki ananevî polis tahkikat usulünün peşinden sürüklenmiş bulunuşunun, öbür yandan da, kendisinin ne de olsa bir asker oluşunun tesiri, hiç şüphe edilemez ki çok büyük olmuş, ayrıca buna, bir de, tahkikatın Peker gibi totaliter zihniyetli bir Başvekil ve memleketin iç politikasını Himmler'varî bir terör, bir yıldırma, bir baskı havası içinde idareye kalkışan Sökmensüer gibi bir Dahiliye Vekilinin devri saadetlerine rastlamış olmak bedbahtlığı da eklenince, iş bütün bütüne çığırından çıkarılmıştır. Çünkü bu Efendiler, memleketin körpe demokratik inkişafını boğmıya muadil olan bu caniyane hareketlerini, gerek memleket ve gerekse bütün bir hür insanlık dünyası efkârı umumiyeleri muvacehesinde haklı ve makul gösterebilmek zorundaydılar ve bunun için de onlara, o sırada Mecliste verecekleri beyanatları için, doğru veya yanlış sansasyonel doneler, ne kadar kabilse o kadar acele heyecanlı polis ikrarları lâzımdı. Bunu ise, tabiatile en iyi, en kolay ve en matlûba muvafık şekilde, sopa, falaka başarabilirdi.

İşte Muhterem hâkimler; böylece nezarete alınanlardan yalnız tek bir kişide(*) bulunup ta, umumî mahiyetleri itibarile gizli bir kommünist partisiyle alâkalı olabilecekleri intıbaını uyandıran bazı yazılı vesikalar, iyice okunup iyice tetkik olunamadı ve bu yüzden de bu yazıların satırları arasında rastlanan, benim ve alâkalı arkadaşlarımın, legal bir parti hazırlığına matuf olarak adı geçen "Demokrat Cephe"ye benzer bazı ima yollu atıflar, Demokrat Cephe işi-

(*) Dr. Şefik Hüsnü'nün evinde bulunan "anılar", "sol hakkındaki incelemeler v.s."

nin de bu gizli kommünist hareketinin bir kolu, bir hücresi olabileceği şüphesini verdi. Artık bundan sonra ağzımızla kuş tutsak para etmedi, dinlenmedi. Düşülen hatanın tashihi yollu ne söyledikse, tahkikat yargıcında ve yardımcıları olan siyasî polis şeflerinde hep birer "inkâr"mış intiba ve görüşünü daha da kuvvetlendirmekten başka bir şeye yaramadılar.

Bu yanlış anlaşılmada, ayrıca belki bizim de, bütün bu vesika ve atıfların derece ve mahiyetlerini katiyen bilmeyişimizin, bu vesikaları katiyen görmemiş oluşumuzun ve bu yüzden de tahkikat yargıcına, yanlış anlaşıldığımız ve vesikaların yanlış kıymetlendirildiği hususlarını doğru-dürüst anlatamayışımızın rol ve tesiri de çok büyük olmuştur.

İşte muhterem hâkimlerim, bugün "Demokrat Cephe" vesilesile, sırf mahiyetleri bu şekilde olan polis ikrarlarına dayanılarak, mücrim sandalyesinde hesap vermek mevkiinde bırakılan bizler, alâkalı bulunduğumuz hadisenin ve bu hâdise ile ilgili görülen yazılı delil ve vesikaların, işte bu mânada yanlış anlaşılıp yanlış kıymetlendirilmiş, isnat ve atıflara yanlış ve ters mânalar verilmiş oluşu yüzünden huzurunuzdayız.

İşte polis ikrarları, denen garibeler.. İşte yazılı delil ve vesikalar..

Buyurun, birlikte karşılaştıralım:

Âdil Hâkimler;

İddianamenin hakkımdaki cürüm isnat ve unsurları, kısaca şu üç fıkra altında formülleştirilebilir:

1) Kommünist Partisine girmek,

2) Demokrat Cephe adlı teşekkülü kurmak ve elemanlar tedarik etmek suretile Kommünist partisinin büyütülmesi faaliyetine ve

3) Demokrat Cephenin sekreteri olmak suretile sevk ve idaresine iştirak etmiş olmak.

Ayrıca, bu isnatlara mesned yapılmak istenen esbabı mucibe fıkraları da şöyledir:

1) Sanığın hazırlıktaki açık ikrarı,

2) Diğer sanıkların bu ikrara uygun beyanları,

3) Gizli Kommünist partisinin varlığını ifade eden tanıklar ve vesikalar,

4) Evinde yapılan aramayı tesbit eden 11/2/47 günlü zabıt varakası.

Bunlardan sonuncusu, katiyen varit değildir. Çünkü ne bu tarihte, ne de daha sonraları bugüne kadar evimde böyle bir arama yapılmadığı gibi zabıt varakası da tutulmamıştır. İddia makamının böyle bir zabıt varakasını nereden çıkarabilmiş olduğuna cidden şaşıyorum.

3 üncü fıkra, yani gizli kommünist partisinin varlığını isbat eden tanıklar ve vesikalar da beni ancak kommünist partisine dahil bulunduğum iddiası açıkça isbat olunduğu takdirde alâkalandırır; o da sadece dolayısile.. Çünkü ben ne bu vesikaları görmüş, ne de okumuşumdur.

O halde kala kala ortada, 1 ve 2 inci fıkralar, yani bir kelime ile polis ikrarları denenler kalıyor, demektir. Böylelikle anlaşılan şudur ki, iddia makamı, hakkımdaki iddia ve isnatlarını münhasıran bu ikrarlara dayamıştır.

Ben, gerek duruşmadaki ifademde, gerekse müdafaamın başında, bu ikrarlara karşı söyliyeceklerimi peşinen söylemiş olduğum için, burada tekrarlarına ayrıca lüzum duymuyorum. Ancak, yine iddia makamı, iddianamesinin B bölümü altında topladığı ve bu davada şahsan alâkalı gösterildiğim "Demokrat Cephe" faaliyeti kısmındaki izahlarında, duruşma ifadelerimizin reddile hazırlık ifadelerinin kabulü sadedinde şu hususları ileri sürmektedir ki, kısaca onlara dokunmadan geçemiyeceğim:

İddia diyor ki: "Her ne kadar sanıklardan bazıları duruşmada hazırlıktaki ifadelerini uydurduklarını, bazıları da yanlış yazılmış olduğunu, tazyike müstenit bulunduğunu söylemişlerse de, kendilerine isnat olunan fiillerin varlığını gösteren ikrarlarından başka bir delil olmasa bile, faaliyetin vüs'at ve şümul derecesi ve bu faaliyette rol oynıyan sanıkların biribirlerile alâkalı irtibatlarını hâdisede ol-

duğu gibi aksamadan ve hiç bir mübayenete düşmeden uydurmak ve telif imkân dahilinde görülemez. Kaldı ki:

a) Tahkikatın bir yargıç tarafından yapılması,

b) Elde edilen vesikaların ikrarları doğrulaması,

c) Sanıklardan ifadelerini kabul eden Kerim Soyka, İsmail Tanıkoğlu... vs.nin nasıl olup ta tazyik yapılmadığını, tazyik yapılmışsa ne için kendilerini fazla ilzam edecek ikrarlarda bulundurulmadıklarının izahsız kalması,

ç) Yine sanıklardan bazılarının hazırlıkta korkudan uydurduklarını söyledikleri ifadelerin, diğer ifadelere gün, saat, görüşme yeri, görüşme mevzuları bakımından tamamen uygunluğu gibi hâller, böyle bir iddiaya hiç bir yer bırakmamaktadır." (İddianame s.22/23).

Bütün bu hususlara verilebilecek cevaplar kısaca şöyledir:

1) Evvelâ ne ben, ne de benimle alâkalı gösterilen hiç bir arkadaş, daha önce de kaydettiğim gibi, ifadelerini tazyik altında zorla uydurduklarını söylemiş değillerdir. Alâka ve irtibatlar, ayrı görüşme günü, görüşme saati, hattâ -bilgi ve malûmatımız dışı yapılmış bazı ilâve ve değiştirmeler hariç- görüşme mevzuları gibi hususlar, aşağı yukarı hâdisede olduğu gibidir ve öyle cereyan etmiştir. Bu noktada iddia makamiyle kısmen mutabıkım. Tazyike, cebre müstenit kasdî değişiklikler, umumiyetle hadise ve mevzuların mahiyetlerinde yapılmış, meselâ böylelikle "legal bir parti kurmıya matuf toplantı ve konuşmalar.", gizli birer kommünist toplantısı mahiyet ve kılığına sokulmuştur. Bu bakımdan "alâka ve irtibatların hâdisede olduğu gibi hiç aksamayışı ve hiç bir mübayenete düşmeyişi" oldukça normaldir. Ve bilhassa bu ahenk kısmen de polisin ve tahkikat yargıcının ve en nihayet falakanın himmetile daha da tam olmuştur.

Kaldı ki, ayrı ayrı şahıslara, hattâ aynı şahsa ait polis ifadeleri biribirlerini tamamlamak şöyle dursun, baştan sona tezatlar içindedir. Bir kaç misal vermiye çalışalım:

a) Meselâ ben, Celâl Bennеci ile Dr. Şefik Hüsnü vasıtasile buluşturulduğumu söylemişim. Celâl bu buluşmanın Ahmet Fırıncı

kanaliyle olduğunu söylüyor. Doktorsa Celâl adında bir şahsı hiç tanımadığı gibi, böyle bir buluşmaya vasıta da olmadığını söylüyor.

Hani ya, ifadeler biribirini tamamlıyorlardı? Şimdi insafla düşünülsün, bunlardan hangisi doğru? İddia makamı bunu hiç düşünmüyor, hakikate uygun mudur, değil midir, araştırmak, incelemek lüzum ve ihtiyacını dahi duymadan içlerinden kendi işine en uygun gelenini alıp onu kullanıyor..

b) Aram Pehlivanyan, benimle kendisini, Çenberlitaş'ta Celâl Benneci'nin tanıştırdığını ifade ettiği halde, ben "Hayır, Aram Pehlivanyan'ı Kandilli'deki evime Faris Erkman getirmiştir" diyorum. Faris Erkman ise, "Nail'e gittim, orada Aram'la buluştum" diyor.

Hani ya, polis ifadeleri biribirine uygundu? Nerede ya bu uygunluk? Şimdi ya bunlardan hangisini kabulleneceğiz? Meçhul.. Fakat iddia makamı için meçhul yoktur; o acaba, doğru mu, değil mi diye yine düşünmüyor, işine en uygununu alıyor. Böylelikle de "biribirini tamamlıyan" tarzındaki klâsik ceza tâbirini mücrimiyetimize bir hüccet olarak kullanmak istiyor.

c) Aram Pehlivanyan, Mustafa Arhavi'yi kendisine benim gönderdiğimi söylüyor, Mustafa Arhavi, bunun doğru olmadığını, Aram Pehlivanyan'ı şahsan görüp buluştuklarını ve zaten kendisini çok evvellerden, 944 Reşat Fuat tevkifatından tanıdığını ifade ediyor. Benim hazırlık ifademde ise, bu bahse ait tek kelime bile yok.

E, hani ya polis ifadelerinde ahenk.. Şimdi, ya bunlardan hangisi doğru? İddia makamı hangisinin doğru olduğunu çok iyi biliyor ve basit diyor: "Sanıkları hangi ifade daha fazla mücrim mevkiine düşürecekse, onu alır, onu kullanırım."

d) Ben, Hadi Malkoç'un Demokrat Cephe'ye Celâl Benneci vasıtasile gönderildiğini ve Hayk Açıkgöz'le bir ev adresi yoluyla tanıştırıldığını söylemişim. Hayk, "Hadi'yi şahsan gidip buldum" diyor. Bizzat Hadi ise, bütün bütüne başka bir ifade veriyor ve bu tanışmanın Rifat Ilgaz yoluyla olduğunu söylüyor. İşin garip tarafı, Hayk'la Hadi, çok eskiden zaten tanışıyorlar ve böyle yeni bir tanıştırmıya hiç ihtiyaçları yok. Bense, ne Hadi'yi, ne de Hayk'ı hiç tanımıyorum.

Peki, ya bunlardan hangisine inanacağız? İddia makamı hele şükür, işte bunu sükûtla geçiştiriyor; çünkü altından çapanoğlu çıkar diye korktuğu için olacak, kurcalamaktan çekiniyor.

Misaller istenildiği kadar çoğaltılabilir. İfadeler baştan sona, buna benzer daha nice tezatlarla dolu. Kıymetli zamanlarınızı israf etmiyeyim.

2) "Elde edilen vesikaların", şahsıma ve şahsımla alâkalı olanlara ait mevzuubahis ikrarları doğrulamakta olduğu hususu ise, bütün bütüne dayanaksızdır. Zaten iddia makamı da, bu iddiasını tevsik eder yollu tek bir misal dahi vermiş değildir. Aksine, ikrarlar denen bu garibeler, evvelâ kendi içlerindeki tezatlarla, sonra da alâkalı vesikalarla tam bir tezat hâlindedirler ve kendi kendilerini yalanlamaktadır.

İlk bakışta hemen göze çarpıveren bir kaç misal verelim. Şöyle ki:

a) Meselâ ben, hazırlık ifademin bir yerinde (... Benim 939'dan 45'e kadar muattal kalmamın sebebi, bir kere iyi bir evlenme yaptığım için, "artık sen sınıf değiştirdin, yani proletaryadan burjuvaya geçtin" derlerdi. Ben bu sebepten olduğunu zannediyorum, 945'e kadar başkaca bir faaliyet teklifinde bulunmadılar.." diyorum. Bir başka yerde ise, ne hikmettir bilinmez, gûya bu partiye 939'da bağlanmış olabileceğimi ima eder yollu bir ifadede de bulunmuşum.

Bu ne garip tecellidir ki, hem 939'da beni bu partiye bağlatıyor, hem de sarahatle 945'e kadar hiç bir faaliyet teklifi almadığımı ifade ettiriyor.

Ayrıca bu husus, iddia makamının, benim kommünist partisine "945 yılında Ahmet Fırıncı vasıtasile Şefik Hüsnü ile görüşerek girmiş olduğum" şeklindeki iddiasiyle de tezat hâlindedir.

b) Yine hazırlık ifademin bir yerinde, sözde şöyle demişim: "Doktor bana, şimdi münevverler arasında kommünist partisine bağlı İleri Demokratlar Cepnhesi adlı bir teşkilât kuracağız" demiş.

Fakat yine ne garip tecellidir ki, daha aşağılarda ifademin bir çok

yerlerinde, meselâ hazırlıkta Vilâyet Komitelerine talimat yazısı vesilesiyle bana sorulan bir suale verdiğim cevapta, bu tamimi hiç görmediğimi ifade yollu: "... Esasen Doktor bana Demokrat Cephenin teşkilinden bahsettiği zaman, kommünist partisinin desteklediği bir teşkilât olduğunu söylemiştir." ve daha aşağıda, "Hür milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin demokratlaşması hakkında tezler dolâyısiyle sorulan bir başka suale de, aynen: "... Bu tezleri ne gördüm, ne de okudum. Yalnız Doktor bana Demokrat Cephenin Kommünist partisince destekleneceğini söylemiştir" diyorum.

İnsaf buyurulsun; hem bir partiye bağlı olmak, hem de o parti tarafından desteklenmek nasıl kabil olabilir? Demokrat cephe, ya kommünist partisine bağlıdır, ya da bu parti tarafından desteklenecektir. Eğer bağlı ise, artık desteklenmek bahis mevzuu edilebilir mi? Yok, eğer desteklenecekse, o halde ayrıca bağlı olmasının yeri ve mânası kalır mı? Bir partiye bağlı bir teşekkül mevcut idiyse, bedihidir ki, böyle bir teşekkül, artık o parti tarafından desteklenmez, sadece idare edilir. Kaldı ki, daha aşağılarda isbatına çalışılacağı üzere, benim bildiğim, böyle bir teşekkül de yoktur.

c) Aram Pehlivanyan, ifadesinin bir yerinde, aynen: "... Nail Vahdeti ile Babıâlide karşılaştık. Kandilli'de buluşmak için randevu verdim" diyor. Yani benimle vasıtasız olarak, doğrudan doğruya tanışıp buluştuğunu ifade ediyor. Ne hikmettir bilinmez, aynı ifadenin az aşağısında, aksine, ifade şu kılığa girmiş: "Celâl Benneci bana, Sultanahmet taraflarında, zannederim Çenberlitaş'ta bir randevu verdi, gittim. Celâl beni Nail'le tanıştırdı."

Şimdi iddia makamına sorulabilir mi? Ya, aynı ifade içindeki bu tezada ne buyurulur?

d) Yine Aram Pehlivanyan, ifadesinin bir yerinde, sözde Demokrat Cepheye okunmak üzere getirmiş olduğum bültenler arasında, "Boğazlar Meselesi" başlıklı bir bültenden de bahsetmektedir. Varlığı iddia olunan aynı Demokrat cephenin üçüncü âzası Faris Erkman'ın bu bültenin ve getirdiği söylenen Nail Çakırhan'ın, yani benim ise, böyle bir şeyin varlığından bile haberimiz yok.

Nasıl haberimiz olabilirdi ki, deliller arasında bulunan bu yazının tarihi 946 Ağustosudur. İddiaya göre dahi, artık Demokrat Cephe toplantılarının bahis mevzuu bile olmadığı bir zamanda, T.S.E.K.P. açıldıktan çok sonraları, bu partinin merkez teşkilâtının günün aktüel siyaset konusu olan "Boğazlar Meselesi" hakkındaki fikirlerini açıklamak üzere hazırlanmıştır, hattâ karar defterlerinde dahi bu hususa ait sarahat mevcuttur.

İddia makamı ya buna ne buyururlar? Ne buyurabilirler, değil mi? Tahkikat yargıcının, "sopa" ve "falaka" denen sihirbaz derneği, Aram Pehlivanyan'a, tâ 946 Ağustosunda yazılmış böyle bir yazıyı, bu tarihten tam bir sene evvel, yani 945 yazında, "Demokrat Cephe"nin bir hücre toplantısında, benim vasıtalığımla okutmak keramet ve garabetini göstermiştir. Böyle bir mucizeye ne denebilir ki...

Tek başına yalnız bu bile, poliste tazyik yapıldığının, olmıyan şeylerin varmış gibi gösterildiğinin tevil götürmez bir bürhanı değil midir? Sırf böyle bir ifade bile, bana hiç bir düşmanlığı olmıyan Aram gibi bir arkadaşıma, 946'da yazılmış bir yazıyı, "945'te Nail getirdi, biz de okuduk" dedirten insafsız bir tazyikin varlığını isbata yeter sayılamaz mı?

Evet, iddia makamı, belki bütün bunları görmemezlikten, bilmemezlikten, farketmemezlikten gelebilir ama, biz hiç şüphe etmiyoruz ki, bütün bunlar ve daha niceleri, Türk Adaletinin hakşinas hâkimlerinin gözlerinden kaçmıyacaktır.

3) Tahkikat bir yargıç tarafından yapılmış.

Evet, tahkikat bir yargıç tarafından, hem de eli sopalı bir yargıç tarafından yapılmıştır. Öyle bir yargıç tarafından yapılmıştır ki, aynı ayarda daha 3-5 tanesi bile, bütün o şerefli mazisiyle, o lekesiz Türk adalet ananesini bir anda batırmağa kâfidir.

4) Sanıklardan ifadelerini kabul edenlerin, nasıl olup ta tazyik yapılmadığı, tazyik yapılmışsa, ne için kendilerini fazla ilzam edecek ikrarlarda bulundurulmadıklarının izahsız kalması meselesine gelince:

Dikkat buyurulursa, bu arada adları sayılan 13 kişi, bu davaya, zaten sırf idhal edilmiş olmak için, âdeta kasden sokulmuş gibidirler. Belki de hazırlık tahkikatının idarecileri, bunu mahkemede, muhtemel, hattâ muhakkak tazyik iddialarına karşı, sırf işte böyle bir cevap verebilmek için, sırf iddia makamına, işte böyle dedirtebilmek için kasden yapmış olacaklardır. Nitekim bu 13 kişiden 4-5'i, zaten gayri mevkuftur. Beşinin ise, iddia makamınca beraetleri istenmiştir. Geri kalan bir kaç kişinin vaziyetlerinin ise, mahkeme sonunda aynı olacağından hiç şüphe edilemez.

5) Ayrıca iddia makamının dört elle sarıldığı bu hazırlık ifadeleri, alâkalı vasikalar ve yazılı delillerle de tam bir tezat hâlindedir ve bu tezat, aynı zamanda, Demokrat Cephenin, legal bir demokrat millî birlik hareketine matuf bir hazırlık safhası olduğunu isbata medar olacağı içinde bir kat daha dikkate yaşandır. Şöyle ki:

İddia makamı, dosyada mevcut 936 tarihli bir Türkiye Kommünist Partisi Yasa'sından bahsetmekte ve bu Yasada, kommünist partisi teşkilâtı şöyle kademelendirilmektedir: A. Umumî parti kongresi, B. Merkez Komitesi, C. Vilâyet komiteleri, Ç. Vilâyet komite veya mıntıkası, D. Kaza komiteleri, E. Hücreler.

İddia makamı, Demokrat Cephenin bu kademelerden hangisine tekabül ettiği hususunu sükûtla geçiştiriyor.

Acaba söyliyebilirler mi ki, Demokrat Cephe, bu değişmez komünüsit partisi hiyerarşisinin hangi kademesinde yer almıştır? İddia makamı bunu söyliyemiyor; ancak, iddianamenin gerek Demokrat Cepheye tahsis olunan B bölümünde, gerekse bu işle alâkalı daha başka yerlerinde, Demokrat Cepheden bahsedilirken, ya yalnızca "hücre", yahut da "Demokrat Cephe merkez hücresi", "Demokrat Cephe teşkilât hücresi", "Demokrat Cephe 1 numaralı hücresi" gibi umumî tabirler kullanılmaktadır. O hâlde, acaba Demokrat Cepheye, Komünist partisi hiyerarşisinin en aşağı bir kademesi diye gösterilen ve bu parti içindeki durumu, YASA'nın E fıkrasında açıklanan "hücreler"den biri midir? Buna da iddia makamının yaptıkları

gibi, ceffelkalem "Evet, hücredir" gibi bir cevap verip geçivermek insafsızlık olacaktır. Çünkü:

a) Demokrat Cephenin bir hücre olabilmesi, evvelâ buraya dahil bulundukları iddia edilenlerin, birer birer komünist partisi âzası olmaları şartına bağlıdır. Komünist partisi âzası olabilmek içinse, adı geçen aynı YASA'nın parti âzaları ve vazifeleri başlıklı bölümünde yazılı "partinin çalışma programını ve yasasını kabul etmiş olmak" şartının yerine getirilmiş bulunması icap etmektedir. Halbuki Demokrat Cepheye dahildir" iddiasiyle huzurunuza getirilen 14 kişiden dokuzunun, yani Hayk, Hıraç, Hadi, Barkev, Arhavi, Nubar, Leon, Hulûsi Dosdoğru ve Yusuf Balkanlı'nın, polis ifadelerinde dahi "Komünist partisi yasa ve programını kabul etmiş olmak" şöyle dursun, hattâ bunları, görmedikleri, duymadıkları gibi, ne gariptir ki, üstelik mensubu oldukları iddia olunan "Demokrat Cephe" adından bile haberleri yok.

b) İddianamede bu davanın en önemli vesikalarından biri, hattâ birincisi olarak ileri sürülen Vilâyet Komitelerine talimat adlı yazılı delil, Demokrat Cepheyi, sarahatle "Komünist partisinin genel inkılâpçı gayeleri dışında.." görmekte ve göstermektedir. Bu vesikanın mukaddemesinde, ortalara doğru, hücrelere tavsiyelerde bulunulurken, aynen şöyle deniyor:

"... Genel inkılâpçı gayelerimizin propagandasına saplanıp kalmamız caiz olmıyacağı, çalışmalarımızı bu istikamete çevirerek, bu ileri halkçı grupları ve dağınık kuvvetlerle el ele faşizme karşı bir ileri demokratlar birliği hareketi geliştirmeğe uğraşmamız gerektği vs..."

O hâlde, yine iddianamede, deliller arasında varlığı ileri sürülen "Komünist partisi faaliyet programı" ile formülleştirilmesi gerekli olan, komünist partisinin "..genel inkılâpçı gayeleri dışında.." kaldığı, yazılı bir vesika ile açıkça sabit bulunan böyle bir harekete "hücre" demek, bilmem ne dereceye kadar doğrudur?

c) Ayrıca, yine aynı Vilâyet Komitelerine talimat'ın 2 nci fıkra-

sında, yine hücrelere direktifler verilirken, şöyle bir kayde de rastlanmaktadır:

"... Faaliyetlerin seyri esnasında, bu demokratik tahrikâta ilgi gösteren fakat henüz her sahada bizimle yürüyemiyecek kadar olgunlaşmamış olan kimseleri, cephe gruplarında legal ve yarı legal bir şekilde toplamalı, ilâ.." deniyor. Bu kaydın ifade ettiği mâna ise, hiç bir şüpheye mahal bırakmıyacak kadar sarihtir; komünist partisi, kendi âzalarına "...cephe gruplarında, henüz her sahada kendileriyle (yani komünist partisi âzalariyle) yürüyemiyecek kadar olgunlaşmamış olan kimselerin..." toplamıya çalışmalarını tavsiye ediyor. O da gizli değil, legal ve yarı legal gruplar hâlinde..

E, şimdi insaf buyurulsun, iddia makamının, bu davanın en esaslı bir vesikası olarak önümüze sürdüğü bir komünist partisi talimatında mevcut böyle sarih bir kayde rağmen, iddia makamı kalkar da, nasıl "demokrat cèphe bir komünist hücresidir ve demokrat cepheliler komünisttir" diyebilir?

Açık değil midir ki, eğer demokrat cepheliler komünist olsaydılar, komünist partisi onları, böyle legal ve yarı legal olarak toplamıya çalışmaz, böyle bir ihtiyaç duymaz, dosdoğruca kendi ana program ve prensipleri altında çalıştıkları kabul olunan parti hücrelerine bağlar, olup biterdi.

d) Yine yazılı deliller arasında adı geçen, Hür milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin demokratlaştırılması hakkında tezler serlevhalı bir yazının, Faaliyet sahalarımız ve başlıca isteklerimiz başlıklı bölümünde; Demokrat Cephe hareketi, sadece bir "faaliyet sahası" olarak ele alınmakta ve "komünist partisi mahallî teşkilâtlarının - kendi iç toplantı ve yetiştirme gayretleri dışında-" tutulmakta ve ancak bu hareketin, günlük siyasî bir faaliyet konusu olduğu ve sadece "..mahallî teşkilâtlarca desteklenmesi gerektiği hususu da ayrıca tasrih edilmektedir.

Bütün bu ve buna benzer hususlar:

1) İddia makamının, işkence, dayak ve tazyiki inkâr ve red sadedinde ileri sürmek istediği bütün mülâhazaların çürüklüğünü isbata

yarar olduğu gibi, dolayisile de polis ifadeleri denen ve bu davada şahsımın ve şahsımla alâkalı gösterilen Demokrat Cephe hareketinin mücrimiyetime esas tutulmak istenen sözde ıkrarların da iddia makamının iddiası hilâfına, tazyike, zora, işkenceye müstenit alelâcayip garibelerden ibaret olduklarını da açığa vurur.

2) Sözde ıkrarların delillerle yapılan karşılaştırmasından da açıkça meydana çıktığı gibi, Demokrat Cephe hareketinin ve ayrıca şahsımın komünist partisiyle alâka ve irtibatta bulunduğu hakkındaki iddiayı da, dayandığı tek kanunî mesnetten, "biribirine tamamlıyan polis ıkrarları" mesnedinden de mahrum bırakmak suretile esasından baltalar, mahiyettedir.

O hâlde Demokrat Cephe nedir?

Bizim bildiğimiz, Demokrat Cephe, kısaca: Bir demokrat millî birlik hareketine matuf olarak kurulması tasarlanan Demokrat bir koalisyon partisinin hazırlık safhasıdır.

Ancak, o devrede, yani 945 yılı ortalarında, memlekette henüz ne böyle bir demokrat cephe koalisyonuna iştirak ettirilebilecek demokrat partiler, hattâ ne de bu koalisyona önderlik edebilecek tek bir demokrat parti bile mevcut değildi. Var olan tek şey, Ruzvelt'in 4 hürriyet prensibine uygun ve muvazi bir şekilde, bütün dünyada olduğu gibi, memleketimizde de, tek parti idare ve istibdadına karşı doğmıya ve süratle serpilmiye başlıyan gürbüz bir demokratlaşma hareket ve cereyanıydı.

İşte huzurunuzda, "Kommünist partisine bağlı" olmak töhmetiyle davası görülen Demokratik Cephe, bu ilk safhada, memleketin demokratlaşma hareket ve cereyanı içinde, demokrasi ana fikri bahsinde mutabık olup ta, ancak bu fikre şu veya bu yönlerden yanaşan çeşitli demokrat fikir ve görüş sahiplerinin cephe programı ana çerçevesi dahilinde, biribirleriyle uzlaştırılmaları yoluyla kurulması mutasavver legal bir parti hareketine matuf bir fikir teatisi, bir fikir yoklaması ve nihayet böyle bir partinin ilk hazırlık ve kadrolaşma faaliyeti mânasınadır.

Yani bu ilk safhasında Demokrat Cephe, çeşitli demokrat partiler arası bir koalisyonu değil, çeşitli demokrat fikir ve kanaat sahipleri arasında bir koalisyonu istihdaf etmektedir.

Demokrat Cephe fikrinin istihdaf ettiği asıl gaye, yani bütün demokrat partiler arası bir koalisyon, bir başka deyimle geniş bir "Demokrat millî birlik cephesi" ise, tabiatile ve bizzarur bu ilk safhadan çok daha sonraları tahakkuk edebilecek olan, ancak bir uzak gaye olabilirdi.

Şimdi bu fikir ve iddialarımızı, bir az da, mücrimiyetimize esas tutulmak istenen yazılı delil ve vesikaların diliyle konuşturalım:

Hür milletler dünyası kurulurken Türkiye'nin demokratlaştırılması hakkında tezler başlıklı vesikanın, bir demokrat millî birlik cephesi kurmak lâzım serlevhalı bölümünde, aynen şöyle deniyor:

(...Bugünkü harp sonrası şartları içinde, Yalta ve Sanfransisko konferanslarının ruhuna uygun bir tarzda, memleketin ve millî istiklâlin yüksek menfaatlerini kudretle koruyabilecek, demokrasi serbestliklerini, ileri halkçı bir devletçiliği ve iktisadî adaleti sağlıyacak yegâne siyasî teşekkül, bir parti değil, –faşizme kaçan irtica cereyanlarını kendi dışında bırakan ve bilâkis bütün terakkiperver grup, parti ve şahsiyetleri içine alan- ileri demokrat bir "millî birlik cephesi" olabilir.)

Aynı vesikada, az daha aşağıda:

"... İkinci cihan harbi faciasının, geniş demokraksi serbestlikleri içinde, kuvvetli bir terakkiye doğru, içtimaî bünyelerin değişmesini zarurî kıldığını idrak etmiş olan tekmil ileri görüşlü yurtsever vatandaşlar, bugün Halk Partisi içinde bulunanlar da dahil, bu cephede el ele vererek savaşmak lüzumunu duyacaklardır."

Misaller alabildiğine uzatılabilir. Bütün bunlardan sarahatle anlaşılan şudur ki; bu ilk devrede Demokrat Cephe, henüz ne bir partiler koalisyonu, ne bir parti, ne de bir teşekküldür. Bu devrede Demokrat Cephe, o önüne durulmaz, bütün iradeler ve arzular dışı bir demokrasi hummasına ve bir demokratlaşma cezbesine tutulmuş

harp sonrası dünyasının gidişine müvazi şekilde, memleketimizde de süratle serpilmeye başlıyan ve yer yer, çeşit çeşit demokrat fikir ve temayyüller şeklinde tecelli eden demokrasi fikir ve cerayanının adıdır. Sadece bir gaye, sadece bir tasavvur ve nihayet bu gaye ve tasavvurun bir ifadesi olarak, aynı mânada, evvelâ legal bir demokrat partiye, sonra da bir "demokrat millî birlik çerçevesinde" bir demokrat partiler koalisyonuna matuf bir fikir teatileri safhasıdır.

Hem de böyle bir "millî birlik cephesi"ki, içine, aynen vesikanın diliyle: "-Faşizme kaçan irtica cereyanları dışında, bütün terakkiperver grup ve şahsiyetleri (Halk Partisi içinde bulunanlar da dahil) almayı istihdaf" etmektedir.

Şimdi, iddia makamına sorulabilir mi? Hani ya, Demokrat Cephe bir kommünist teşekkülüydü ve demokrat cepheliler komünistti? Hani ya vesikalar, deliller bu iddiayı doğruluyorlardı?

Böyle bir cereyanı, böyle bir tasavvuru, böyle bir legal harekete matuf bir toplanma isteğini, komünist partisine dahil bir "hücre", bir "kol" yapmak bu mânada yapılmış toplantı ve görüşmeleri, birer komünist toplantısı olarak gösterebilmek için, tek kelime ile insanlık dışı her çare ve vasıtayı mübah sayan eli sopalı bir polis ve terör idaresinin yalan dolanına, bir adalet adamı, bir amme davacısı, kısacası bir savcı nasıl kapılabilir? Böyle bir harekete, böyle bir hareketin taraftarlarına nasıl, komünisttir, denebilir?

Evet, denemez, denemez ama, son yılların zihniyeti böyle.. İktidar partisinin, Recep Peker'lerin, Sökmensüer'lerin ve daha başkalarının, her muhalif fikir ve hareketi, her acı tenkidi, kısaca her hoşlarına gitmiyeni, bu adla kötülemek, bu töhmetle lekelemek zihniyeti bu.. Hattâ zaman zaman, bir parti olarak Demokrat Partiye, şahsan Celâl Bayar'a, hattâ hattâ Mareşal'a bile, komünisttir, Rus Ajanıdır, demekten çekinmiyen insafsız zihniyet bu...

Nihayet, şurası da çok şayanı dikkattir ki, yine aynı Vilâyet Komitelerine Talinat'ta; "..Mücahitlerimiz, işletmeler dışında, oturdukları yerlerde siyasi faaliyetlerine devam zorundadırlar. Mahalle ve-

ya mıntıkalarında mevcut faşizme ve vurgunculuğa karşı ileri demokratlar cephesi (Halkçılar cephesi) şube veya grubuna girmek ilâ.." yollu bir kayıtta ima ve işaret olunduğu şekilde, eğer o tarihte, "mahalle veya mıntıkalarda", bu kabil teşakküller mevcut idiyse, yine aynı talimat tarihinden şurası sarahatle açığa çıkar ki, bunlar, kat'î olarak, bize, "legal bir parti kurmıya matuf bir hazırlık" diye söylenen ve anlatılan ve bizlerin de ancak bu mânada bildiğimiz ve anladığımız "Demokrat Cephe" işinden tamamen başka, tamamen ayrı şeylerdir ve mutlak şekilde bizim alâka ve malûmatlarımız dışında olmaları gerektir. Şöyle ki:

Mevzuu bahis Vilâyet Komitelerine Talimat'ın altında, vakıâ tarihi yazılı değilse de, Temmuz 945 tarihli olup, yazılı deliller arasında mevcut, Hür Milletler Dünyası kurulurken Türkiye'nin demokratlaştırılması hakkında tezler başkılkıl yazıda: "..geçen Nisan ortalarında gönderilen parti tebliğinde.." yollu bir kayde tesadüf edilmektedir ki, işte bu, Vilâyet Komitelerine Talimat tarihinin 945 Nisan ayına rastladığını açığa vurur. Ayrıca bu ışığın aydınlığı altında, yine aynı Vilâyet Komitelerine Talimat'ta geçen "..Bu vâkıaya geçen Haziranda yapılan parti tebliğinde ilk defa işaret edilmiş.." şeklindeki başka bir atıf da kıymetlendirilerek, bu tarihin, çok daha gerilere, tâ 944 Haziran aylarına kadar geri gittiği anlaşılabilir.

Halbuki benim kabullenmediğim polis ifadelerinde bile, Dr. Şefik Hüsnü'yü kendisi Türkiye'ye geldikten sonra, ilk gördüğüm, kendisiyle ilk konuştuğum tarih, sarahatle "..945 senesi yazında.." olduğu gibi, Ahmet Fırıncı'nın da Kandilli'deki evime gelip, Dr. Şefik Hüsnü'nün benimle konuşmak istediğini söylediği tarih de -tafsılâtı duruşma ifadelerinde yazılı olduğu şekilde- yine açıkça "945 yaz aylarında.." diye geçmektedir. Ayrıca bu işle alâkalı gösterilen diğer kişilerin polis ifadeleri de, hiç şüpheye mahal bırakmıyacak bir katiyetle bu hususu teyit eder mahiyettedir. O hâlde, Vilâyet Komitelerine Talimat'ın yukarıda yazılı fıkralarında bahisleri geçen ve daha o tarihlerde mevcut bulundukları farz ve kabul olunan "İleri

Demokratlar Cephesi..”nin, bizlerin alâkalı bulunduğumuz “Demokrat Cephe” programı çerçevesinde, legal bir parti kurmıya matuf faaliyetin tekabül ettiği tarihten, yani 945 yılı tarihlerine aidiyetinin cerholunmaz bir bedahet olarak kabulü zarurî olduğuna göre, eğer o tarihlerde böyle bir İleri Demokratlar Cephesi mevcut idiyse, bu mevcudiyetin bizim alâka ve malûmatımız dışında kaldığı meselesi üzerinde bilmem daha fazla kafa yormıya lüzum var mıdır?

Fazla olarak, duruşma ifadelerimde aynen: (...Doktorla görüşüşüm, 945 Mayıs ayında veya Haziran başlarında oldu. Şefik Hüsnü ile konuşmalarımızda bana: Demokrat Cephe programı esasları üzerinde bir parti kurmak istediğini ve bu partiye demokrasi prensiplerini kabul etmiş, fakat ona giden yollarda ayrılmış olanların da girebileceğini ve ileride müteaddit partiler arasında kurulacak bir koalisyona esas teşkil edebileceğini söylemişti ve “çünkü memlekette henüz müteaddit partiler yoktur, böyle bir koalisyon teessüs edemez” demişti.) diyorum ve daha aşağıda da: (...zaten kendisi de başka tanıdıklarıyla bu konular üzerinde konuştuğunu bana söylemişti) demek suretile sarahatle açıkladığım üzere, bizim bildiğimiz Demokrat Cephe işinin, legal bir parti hazırlığına matuf bulunduğu; ayrıca, bizim bu işe adımızın karıştırıldığı o tarihlerde, yani 945 senesi yaz aylarında, Dr. Şefik Hüsnü'nün cidden legal bir parti kurma faaliyeti içinde olduğu da, bu muhakeme vesilesile huzurunuzda amme şahidi olarak dinlenmiş bulunan Fehmi Yazıcı, Behçet Atılgan, Alâettin Hakgüder ve Abidin Nesimi'nin biribirini tamamlıyan beyanları ve nihayet dosya meyanında mevcud Alâettin'e gönderilmiş Abidin Nesimi'ye ait bir mektup münderecatiyle de kesinleşmiştir. Şöyle ki:

945 senesi yaz ortalarında Behçet Atılgan ve Fehmi Yazıcı, Bilecik'e Abidin Nesimi'yi ziyarete gidiyorlar. Üçü arasında, memleketin demokratik gelişmesi konusu etrafında karşılıklı konuşmalar, mübahaseler cereyan ediyor ve ayrılıyorlar. Bundan bir müddet sonra, Abidin Nesimi'den Behçet Atılgan'a “Türkiye Sosyalist Emekçi

ve Köylü Partisi Program taslağı" adında bir yazı geliyor. Behçet atılgan bu taslağı Fehmi Yazıcı'ya veriyor. Fehmi Yazıcı da aynı taslağı Dr. Şefik Hüsnü Deymer'e götürüyor ve aralarında böyle bir parti kurmak bahsinde konuşmalar oluyor. Doktor, Abidin Nesimi'nin, bu "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Program taslağı"nı, ana hatlarında beğeniyor ve böylelikle de benim duruşma ifademde, Doktorla aramızda geçen konuşmalarımızdan bahsederken kısaca kaydedip geçtiğim, "..zaten kendisi de (yani Dr. Şefik Hüsnü Deymer) başka tanıdıklarıyla bu konular üzerinde konuştuğunu bana söylemişti" şeklindeki ifadenin mânası yazılı delil ve şahadetlerin ışığı altında katiyetle anlaşılmış ve neticeten, bir taraftan adları geçen tanıkların duruşmadaki ve hazırlıktaki sarih beyanları, öbür yandan da yazılı deliller dosyasında mevcut, Abidin Nesimi'ye ait mektup münderecatile kendi sıhhat ve doğruluğunu, hiç bir şüpheye mahal bırakmıyacak şekilde isbat etmiş oluyor. Böylelikle hâdise ve vâkıalar, tanıklar, nihayet yazılı deliller, iddi makamının iddiası hilâfına polis ıkrarlarını değil, hiç kıymet verilmeden şöyle bir kenara atılıveren duruşma ifadelerini doğrulamış bulunuyorlar.

Şimdi kalıyor, bu konuda cevaplandırılması gerekli başka bir nokta:

"Peki, iyi, güzel ama, mademki gaye legal bir parti hazırlığı idi; o halde niçin o devrede veya daha sonraları, Demokrat Cephe açık bir parti olarak ortaya çıkmamıştır da, Emekçi ve Köylü Partisi kurulmuştur?" Bunun cevabı, iki ayrı safha arzeder:

1 inci safha: Demokrat Cephe programı esası üzerinde, bir demokrat parti o devrede kurulamamıştır; çünkü, yine duruşma ifadelerimde: (...TAN hâdisesinden sonra Şefik Hüsnü ile yaptığım konuşmalarda, "memlekette böyle irticaî hareketler mevcutken, burada parti filân kurulamaz. Şimdilik bu işi geriye bırakmak lâzımdır" dedi. Yani kendisinin böyle bir partiyi kurmaktan şimdilik vaz geçmiş olduğunu söyledi.) demek suretile anlatmağa çalıştığım üzere, bu hazırlıklar henüz daha olgunlaşıp tamamlanmadan, memleketin

demokratik inkişafında, 4 Aralık 945 TAN ve GÖRÜŞLER hâdisesi gibi, bu körpe inkişaf hamlesini bir müddet için kıran, baltalıyan bir irticai hareketi patlak vermiş ve bunu takip eden gün ve ayların, herkesçe malûm bulunan o bulanık, kararsız, ağır terör havası içinde, artık böyle bir parti kurma teşebbüsüne devam etmenin, ne mâna ve hikmeti, hattâ ne de imkânı kalmamıştı.

2 nci safha: Bu safha Emekçi ve Köylü partisinin kuruluşuna takaddüm eden 946 Mayıs-Haziran tarihlerinde başlar ki, bu devrede, artık Cemiyetler kanunu değişmiş, memlekette sınıf esası üzerine cemiyetler, sosyalist isim ve karakterde ve Emekçi-Köylü unvanları altında sınıf partileri kurmak imkânları tahakkuk etmişti. Böyle bir hâl ve şartta -az aşağıda kısaca izah olunacağı üzere "Demokrat Cephe programı" gibi, o güne kadar, en mühim esas ve umdelerinden bir çoğu, hükümetçe zaten tahakkuk ettirilmiş veya tahakkuk ettirilme yolunda bulunan bir program çerçevesi içinde bir parti kurma teşebbüsünde bulunmak, artık hem mânasız, hem de lüzumsuzdu.

Bu bakımdan, Dr. Şefik Hüsnü Deymer'in, başlıca umde ve esaslarını, günün şart ve imkânlarına daha uygun bulduğu ve duruşma safhalarında dinlenen şahitlerin beyanları ve Abidin Nesimi'ye ait mektuptan öğrenildiğine göre, ilk taslağı Abidin Nesimi tarafından hazırlanıp ta, yeni vaziyet ve şartlara göre bir hayli de değiştirildiği anlaşılan "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi programı", kurulacak partinin programı olarak bize de verilmiş ve duruşma ifademde, (946 mayıs veya haziran başlarında.. Doktora yine gittim.. Şefik Hüsnü bana: "Cemiyetler kanunu değişiyor, ben de siyasî parti kurmıya karar verdim, hattâ tüzük ve programı da hazırladım..." diyerek parti program ve tüzüğünü verdi... bunları Faris, Müntekim ve Aram'a gösterdim... tetkik ettik... bazı beğenilmiyen hususları 20-30 madde hâlinde tesbit ettik... ilâ.." şeklinde uzun uzun açıklandığı üzere, nihayet 21 Haziran 946 günü hayata da geçirilmiştir.

Bu iki safhanın, bu şekilde, kısaca da olsa, belirtilmesi, Demokrat Cephe işinde, polis ifadelerine göre dahi, 5-6 aylık durgun ve fa-

aliyetsiz geçen bir gediğin izah edilebilmesi bakımından da ayrıca çok ehemmiyelidir. Çünkü eğer Demokrat Cephe, legal bir parti kurmıya matuf bir hareket değilde, gizli bir çalışma konusu olsaydı, bu 5-6 aylık boşluğun ortada mevcut bulunması, aksine faaliyetin aralıksız ve devamlı olarak biteviye devam edip gitmesi icap etmez miydi?

Netice olarak, bu vadide söylenebilecek son söz şudur ki, Demokrat Cephe'yi komünist partisine bağlı bir "kol", bir "hücre"dir, diye huzurunuzda mücrim sandalyesine oturtan tek sebep, olsa olsa, belki de ancak, 16 Aralık 946 sabahı, tek bir kişide bulunup da, umumî mahiyet ve münderecatları itibarile gizli bir komünist partisi faaliyetiyle ilgili olabilecekleri intıbaını uyandıran bazı yazılı vesikalarda, "Demokrat Cephe" adına benzer namlar altında, bazı cidden şüpheyi hâvi imalara rastlayınca, polis tahkikatının idare edenlerin, bu şüphe altında, bu iki ayrı şeyi, bir isim iltibası yüzünden, biribirine karıştırarak, biz hakikatı söyledikçe, "hayır, inkâr ediyolar" zannettikleri, veya sadece öyle işlerine geldiği için, dayağa, zora, tazyika bindirip, neticede bizlere, ister istemez, biribirini tutmaz, mübayin, baştan başa tezatlar içinde, saçma sapan sözde polis ikrarları imzalatabilmiş bulunuşlarıdır. Yüksek mahkemenin bu nokta üzerine bilhassa nazarı dikkatlerini celbederim.

Âdil hâkimler,

Bu arada, duruşmam sırasında her nedense sükûtla geçiştirilip te, iddia makamının esas hakkındaki mütalâalarında, gerek doğrudan doğruya, gerekse ima yollu bahse konu olan bir nokta da bir çok bakımlardan şayanı dikkatidir. Iddiaya göre, "ben Doktor Şefik Hüsnü'den bültenler (s.8) ve ayrıca Celâl Benneci eliyle, Boz Mehmet'in gizli matbaasında çoğaltılan parti yayınları (s.28) alıp vermişim. Savcı bu bültenlerin, bu parti yayınlarının adlarını, mevzu ve mahiyetlerini nedense açıklamıyor. Savcıya sorulabilir mi, nerede bu bültenler, nerede bu parti yayınları? Ben, hangi bültenleri, hangi parti yayınlarını Doktor veya Celâl Benneci'den alıp ta Demokrat Cephe'ye ulaştırmışım, acaba?

Öyle anlaşılıyor ki, iddia makamı, mahiyetleri ve doğruluk dereceleri, bize göre, elimizden geldiği, gücümüzün yettiği kadar açıklanmış bulunan hazırlık ifadelerine sadece dayanmakla yetsinmemişler, gayreti daha da ileri götürerek, sırf öyle işlerine geldiği için olacak, bu sözde ikrarları, ayrıca büyütmek lüzum ve ihtiyacını da duymuşlar. Türkçesi pireyi deve yapmışlar.

Anlaşılan iddia makamının, bu bültenler, bu parti yayınlarından kasdı, sırasiyle Ahmet Fırıncı, Celâl Benneci ve nihayet benim polis ifadelerimizde bahsi geçip te, zor, tazyik, tehdit karşısında, "evet, verdik", "evet aldım" denmekten ileri bir parmak boyu bile geçmiyen uydurma bir tek bültendir...

Öyle bir bültendir ki, ne adı, ne sanı, ne de mevzuu biliniyor. Öyle bir bültendir ki, ismi var, cismi yok; acayip bir "Zümrüdü anka kuşu..."

Bu mevzuda hazırlık ifademde yazılı sözde ikrarım, aynen şöyledir:

"Bültenin başlığını hatırlamıyorum. Muhtevasında ne yazılı olduğunu hatırlamıyorum. Bana bunu Cephe için vermişlerdi. Ertesi sabah erkenden bülteni Celâl Benneci'nin dükkânına götürüp kendisine iade ettim. Gizli bir bülten olduğu için çekindiğimden götürüp verdim. Cephe merkez hücresine dahi okumadım ve keyfiyeti Celâl'e de bildirdim."

Şimdi, lûtfen dikkat buyurulsun; iddiaya göre, ben, komünist partisi âzası, yok, pardon komünist partisi sevk ve idarecisi Nail Çakırhan, partide bağlı olduğum birisinden bir bülten alıyorum. Öyle bir bülten alıyorum ki, "ne adını biliyorum, ne de mevzuunu hatırlıyorum." "Bana bunu Cephe için veriyorlar.." Fakat ben, komünist partisi âzası Nail Çakırhan, aldığım talimatı hiçe sayıyor ve bu bülteni, "cephe merkez hücresine dahi okumuyorum. Gizli bir bülten olduğu için çekindiğimden götürüp Celâl Benneci'ye geri veriyorum, hem de aceleten.."

İnsaf buyurulsun, bu ne biçim parti âzası, bu ne biçim parti idarecidir ki, gizli bir partinin, komünist idarecileri arasında yer alıyor,

öyle gösteriliyor da, sonra da küçücük bir bültenden "gizli bir bülten olduğu için çekiniyor" yani ödü patlıyor.

Nerede kaldı ya, sıkı parti disiplini, parti vazife ve mesuliyetleri.. Nerede kaldı ya, komünist partisinin o meşhur YASA'sının parti âzalığı için koyduğu sıkı şartlar?..

Muhterem hâkimler, yalnız bu bile, bir adamın, komünist partisinin idarecisi olmak şöyle dursun, değil âzası, hattâ böyle bir parti ile en küçük bir ilişiği dahi bulunmadığını isbata yeterdir, sanırım.

Nihayet, Demokrat cephenin komünist partisiyle hiç bir alâka ve irtibatı bulunmadığının su götürmez bir hücceti olarak, bu parti programı dışında, apayrı, koskocaman bir programı vardır.

O program ki, -komünist partisi içinde, komünist partisinin kendi programı dışında başka bir program daha olamıyacağı bir tarafa- ihtiva ettiği hükümlerden bir çokları, hattâ en esaslıları, bugüne kadar gelip geçmiş cumhuriyet kabinelerinden en gerisi, en mürtecii sayılabilecek bir kabine, o beğenmediğimiz Recep Peker kabinesi tarafından bile tahakkuk ettirilmiş ve bugün artık Türk demokrasi tarihinde maziye malolmuştur. Meselâ:

1) O zamanki Saracoğlu kabinesinin çekilmesi,

2) Meclisin kendi kendini feshederek, millî iktidarın, tek dereceli yeni bir seçimle toplanacak yeni bir Millet Meclisine devri,

3) Böyle bir meclisin itimadını haiz yeni bir hükümetin iktidara gelmesi,

4) Memlekette demokratik hayatın kökleşmesi için, partiler, sendikalar ve çeşitli meslekî ve kültürel teşekküllerin serbestçe faaliyette bulunabilmelerinin temini,

5) Anti-demokratik denen kanunların kaldırılması,

6) Toprak reformu,

7) Parasız tahsil kolaylıkları, ilâ... gibi.

Şimdi insaf buyurulsun, bütün bunları isteyen bir programla, legal bir parti kurmıya matuf toplantılar, konuşmalar yapan, filvaki günü gelince de, memleketin demokratik hayatı içinde, müesses ka-

nun ve nizamlar çerçevesinde, böyle bir partinin kurulması faaliyetine şu veya bu ölçüde iştirak eden ve nihayet o partinin muhtelif kademelerinde yer ve vaziyetler alan bizler, suçlu oluyoruz da, bütün bunları bir kalemde hayata geçiriveren hükümet suçsuz mu oluyor? Muamma...

Son olarak, yazılı deliller arasında bulunan bir konferansımı, iddianamede mevcut bir atfa cevap sadedinde müdafaa zorunda bırakılmış olmak, bana azap veriyor.

O konferansım ki, ben onu, fazla tek bir kelime ilâvesine ihtiyaç duymadan, seve seve, beğene beğene, hattâ gurur duya duya, olduğu gibi, "İşte benim müdafaam budur" deyip, huzuru adalete sunabilirdim. Bu bakımdan ben, onun, ayrıca müdafaaasına lüzum duymuyorum.

Ancak bu vesile ile bir noktacığı da kaydetmeden geçemiyeceğim: Konferansımdaki bir cümle, içinde Nazım Hikmet adının geçtiği için olacak, iddia makamını kuşkulandırmışa benziyor. Peşinen söyleyebilirim ki, kuşkuları yersizdir.

Memlekette, geniş halk kitlelerine demokrasi ve hak ve hürriyetlerinin tanındığı bir sırada, yani 946 yazında, kanunî bir partide verdiğim bir konferansta benim, Nâzım Hikmet adını anmış olmam, bugünlerde az-çok onun da hissesi bulunduğunu kaydetmiş bulunmam, hiç te çok görülmemelidir.

O Nâzım Hikmet ki, yanında demokrasi hak ve hürriyetlerinden, memlekette halk yığınlarının bu haklardan faydalanabilecekleri günlerden söz açıldığı zaman, heyecanından gözleri yaşarırdı.

O Nâzım Hikmet ki, hep o günlerin hasreti içinde yaşadı ve belki de hep o günlerin hasreti içinde ölecektir. Çünkü halen hastadır ve 10 yıldır yattığı Bursa Hapisanesinin daracık taş bir hücresinde hür olacağı günleri, belki de ölümünü bekliyor.

Zavallı Nazım.. Ben onun, o büyük adını, bugün huzurunuzda, bu manâda, yani demokrasiye, millî istiklâl ruhuna, insan hak ve hürriyetlerine bağlılığı mânasında ve nihayet memleket ve milleti-

min yetiştirdiği en büyük edebî kıymetlerden biri olması mânasında, yine de anmayı bir borç biliyorum. Bu, çok görülmesin, af buyurun..

Kaldı ki, adını anmak bile iddia makamını kuşkuya düşüren ve ona, bu anılışın medlûlü altında, kimbilir nasıl bir hüve aratan Nâzım Hikmet, dosyada mevcut 936 tarihli komünist partisi programında, bakınız nasıl tavsif olunmaktadır:

"... Nâzım Hikmet ve kumpanyası, T.K.P. (yani Türkiye Kommünist Partisi) aleyhine Kemalistlerden daha çirkin iftiralar savurmaktadır. Bu 'Troçkist polis opozisyonu' döküntüleri.." deniyor, az daha aşağıda da:

".. Artık Kemalistlerin Proletaryaya ve Emekçi köylüye karşı yaptıkları ters ve aldatıcı propagandaları, doğrudan doğruya kalleş Nâzımlar.. yapmaktadır." Ve en nihayet te:

"...Kemalistler ve onun satın aldığı uşaklar.." diye devam ediliyor.

Adaletle, hakkaniyetle düşünülsün, komünist partisi faaliyet programının üstüne eklenmiş, "Türkiye Komünist Partisi merkezî komitesi" imzalı böyle bir önsözde, tıpatıp bu ad ve sıfatlara müstahak görülen bir adamın adını anmakta mı suç oluyor, bu da mı bir cürüm sayılıyor, artık?.. Eğer böyle ise iddia makamı hiç telâş buyurmasınlar, ben de cürme razıyım.

Ayrıca bu arada, mevzu ile ilgisi dolayısile, yeri düşmüşken, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in demokrasi babında, demokrasi hak ve hürriyetlerin istihsali babında yazılmış bir yazısından bazı cümleler almadan geçemiyeceğim:

"..İnkılâbı Cumhuriyet Halk Partisi yapmış, yahut Demokrat Parti yapmış; ikisi de yanlış. Türk toprağında demokrasi, biribiri ardınca gelen uzun mücahit nesillerin çok göz yaşına, ıztıraba, emeğe ve kana malolmuş bir gaza hareketinden doğmuş eski bir müessesedir... Şarkın eski bir darbı meselesidir ki: -Bir fikir mücahidinin elindeki kalemden bir kâğadın sayfasına akan mürekkep, bir şehidin

damarından vatan toprağına akan kan mertebesinde mübarektir.- Büyük fikrin mihrabı önünde can vermiş siyaset, kılıç ve kalem adamlarımızı düşünmeden, demokrasi etrafında kıskançlık münazaaları çıkarmak, sadece yanlış değil, aynı zamanda pek büyük hakların, hizmetlerin unutulabileceğini gösterir hazin bir zaaftır. İki Jöntürk hareketi, koskoca bir ihtilâl edebiyatı, en son Anadolu topruklarında, halkın her sınıfını, her mesleğini etrafında toplıyan bir millî müdafaa mücadelesi parti taassubunun daracık çerçevesi içine sığmıyacak bir tarihe maliktir."

Şimdi sayın savcıya sorulabilir mi? Konferansım için kullandıkları listasa göre, Hamdullah Suphi Tannöver de komünist olmuyor mu?

Âdil hâkimlerim,

Eğer müdafaamla Adalete küçükte olsa bir yardımım dokunabilecekse, eğer onun yolu üzerine kört bir ışık tutabildimse, kendimi bahtiyar sayacağım.

Karar, bütün o şerefli mazisi ve nesiller boyunca sürüp gelen o lekesiz adalet ananesiyle âdil Türk hâkimlerinindir.

Nail Çakırhan

MÜNTEKİM ÖÇMEN'İN MÜDAFAANAMESİ

İstanbul II ci Ağır Ceza Mahkemesi
Yüksek Başkanlığına

Muhterem ve Adil Hakimler,

Bana yükletilmek istenilen suç karşısındaki durumumun Heyeti aliyenizce sarahaten malum olduğu kanaatindeyim. Türk hakiminin hukuk ve kanun anlayışına ve vicdanına itimad ediyorum. Bu memleketin evladı olan ben, naehil ellere teslim edilmiş olan idari cihazdan sert bir darbe yedim. Bu hakaretin izini hakkımda vereceğiniz karar silecektir. Ve ben bu kararı huzuru kalble bekliyorum.

Çünkü suçlu değilim.

İddia makamı beni suçlu gösteriyor. Bunu isbat için zikrettiği vuslatın mahiyetini mahkeme huzurundaki duruşmam sırasında verdiğim ifadeler ile açıklamış bulunuyorum. Yine bu ifade, benim siyasi ve iktisadi fikirlerimin mahiyetini ve bunların komünizmden ne kadar farklı olduğunu gayet açık olarak tesbit eder. Bütün bu hadise ve fikirlerin burada tekrar münakaşasını zait görüyorum. O ifadenin aynı zamanda müdafaam olarak nazarı dikkate alınması istirhamındayım.

Ancak iddia makamı, gayreti ileri götürerek, benim T.C.K. nun 141 maddesinin 3 üncü fıkrası ile teçziyemi talep ediyor. Bunu verecek kısa cevap şudur:

1) Ben Komünist partisine girmedim. İddianın, 3 üncü fıkrada derpiş edilen şiddet unsuruna mesned olarak gösterdiği (Vilayet komitelerine tamim) adlı yazıdan ve komünist partisi programından haberim yoktur. Bütün bu tahkikat evrakından, ifadelerden ve delilden hiç birinde benim bu iki vesikayı gördüğüm ve oku-

duğuma veya bunlardan bana bahsedildiğine dair tek bir işaret ve emare mevcut değildir. Hem bu noktaya, hem de hazırlık tahkikatında alınmış olan ifadelerde dahi komünist olmadığım ve bana böyle bir şeyden bahsedilmediği hakkındaki açık ve kati beyanıma nazarı dikkati alinizi celbederdi.

2) Hakkında tatbiki istenilen kanun maddesine göre, ben komünist partisinin idareci kadrosuna dahil gibi gösterilmekteyim. Anlaşıldı ki iddia makamı, güya Demokrat Cephe merkez hüceresine dahil oluğumdan dolayı bu iddiada bulunmaktadır. Halbuki bu hücreye dahil olan idareci kadrodan sayılmak için kafi bir sebep addedilemiyeceği, yine aynı iddia makamının kendi mütalaası iktizasıdır. Zira iddia makamı, Hulusi Dosdoğru hakkındaki mütalaasında aynen şöyle diyor:

(Her ne kadar sanığın ileri Demokrat Cephenin merkez teşkilatında vazife alması sebebile, gizli komünist Partisinin sevk ve idaresine iştirak ettiği kabul edilerek, hakkımda T.C.K. nun 141/1 fıkrasına göre son tahkikat açılmışsa da, sanığın katılmasından sora merkez teşkilatının devamlı bir faaliyeti tesbit edilememiştir.)

Burada derhal tebarüz ettireyim ki, hazırlık tahkikatı neticelerine ve son tahkikatın açılmasına mütedair kararnameye göre, benim ve Hulusi Dosdoğru' nun Demokrat Cephe merkezine iltihakımız aynı tarihe rastlamaktadır. Bu tarihten sonra Demokrat Cephe merkezinin devamlı bir faaliyeti tesbit edilemediğine ve Hulusi Dosdoğru bu mütalaa ile 1. ci fıkradan düşürüldüğüne göre, benim de yanı muameleye tabi tutulmam gerekirdi. Akıl ve mantık bunu icap ettirirken, iddia makamı, her nedense, sanıklardan biri hakkında gösterdiği hak güderliği diğeri hakkında göstermemiş ve böylece açık bir tenakuzdan kendini kurtaramamıştır.

Eğer Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisinin merkezinde vazife almış bulunmam dolayısile sevk ve idareci sayılıyor isem,bu da haksız bir ithamdır. Zira biz bu partide komünizme

matuf bir tez faaliyet sarf etmiş değiliz. Nitekim aynı merkeze dahil iki arkadaş hakkında dava dahi açılmamıştır. Halbuki merkezin bütün toplantı ve faaliyetlerinde ve alınan kararlarda, yapılan işlerde bu iki arkadaşın fiili iştirakleri vardır. Bu partinin hakikatte bir komünist partisi olduğunu benim bildiğim, takibattan hariç tutulan diğer iki arkadaşın bilmediği yolundaki iddia da bir şey ifade etmez. Bütün mesele bizim bu partide komünistlik yapıp yapmadığımızdır. Komünistlik yaptık ise, ki buna dair tek itham delili mevcut değildir, bundan benim haberim olup davadan hariç tutulan diğer iki arkadaşın haberi olmaması imkansızdır. Komünistlik yapmadık ise, bu merkezde vazife almış olmak, hukuken ve kanunen, bir suç unsuru sayılamaz. Kaldı ki bu parti, tamam altı ay müddet bütün memlekette, kanunun ve bizzat sayın savcının gözleri önünde açık olarak icrayı faaliyet etmiştir. Mademki bu parti bir komünist partisi idi, neden altı ay müddetle faaliyette bulunmasına müsaade ettiler.

Muhterem ve adil Hakimler,

Mahkeme huzurundaki duruşma sırasında verdiğim ifadeye ilave edeceğim sözler bunlardan ibarettir. üst tarafını Heyeti Celilenin takdimine tevdi ediyorum. Bir buçuk seneden beri mevkufum. Ben içerde, ailem dışarda kâfi derecede ıztırap çektik. Yüksek ve adil vicdanınızdan:

1) Beraetime,

2) Polis tarafından evimde yapılan araştırmada alınan ve bir tezi dahi suç delili olarak mahkemeye sevk edilmemiş bulunan bütün kitap ve evrakımın tarafıma iadesine,

Karar verilmesini arz ve istirham ediyorum.

Müntekim Öçmen
Sultanahmet Ceza ve Tevkifinde
Tutuk/İstanbul

ANADOLULU BİR ERMENİ KOMÜNİSTİNİN HAYATINDAN ANILAR

BİRİNCİ KISIM
TÜRKİYEDE

Dr. Hayk Açıkgöz

(...)

Bir gün Aram Pehlivanyan bana geldi. "Gizli Komünist partisine paralel olarak, bir de bilhassa entellektüelleri ve memurları içine alacak bir Demokrat Cephe kurulmak isteniyor. Buraya girebilecek insanların seçilmesi ve teşkilatlandırılması için üç kişilik bir teşkilat kurulması kararlaştırıldı. Bu hücrenin sekreterliğini üstüne alır mısın" diye sordu.

Ben de Parti böyle münasip görmüşse bana söyleyecek bir şey kalmaz dedim. Verilecek diğer iki üye için buluşacak yer, zaman ve parolayı da verdi Aram. Bunların biri Müntekim Öçmen'di, ilk defa görüyordum. Öbürü Hadi Malkoç'tu, hapisten tanıyordum, sevmiyordum. Barbaros'un polis değil, hem de komiser, aramıza kasten sokulmuştur diye aleni itham ettiği adamdı. Benim onunla hiçbir işim olmamıştı. Bu ithamın ne dereceye kadar doğru olabileceği hakkında bir fikir yürütecek durumda değildim. Ama ne de olsa hoşuma gitmedi. Reşat'a sabahları kahve getirenlerin arasında başta gelirdi. Yapacağımız iş çok mesuliyetli bir işti. Bütün teşkilatı biz kuracaktık. Böyle bir iş, çok sağlam, çok itimatlı, tecrübe edilmiş yoldaşlar isterdi. Benimse bu adama itimadım yoktu. Eğer daha evvelden üçüncü şahsın Hadi Malkoç olduğunu söyleseydi Aram, ki

söylemesinde hiçbir mahzur yoktu bana göre, o zaman ben onunla çalışmam, başka birini verin derdim.

Ben ilk buluşma randevusuna gidene kadar, gizli bir işim olmadığından takip edilip edilmediğime; yalnız geldiğimin ertesi günü tecessüs olarak dikkat etmiş, ondan sonra bir daha dikkat etmemiştim, lüzum yoktu. Ama şimdi randevuya giderken dikkat ettim, takip ediliyordum. Klasik usullerle atlattım veya atlattığımı sandım. Atlatmak hem lazımdı ve hem de iyi bir şey değildi. Beni takip eden eğer onu atlatmak istediğimin ve de atlattığımın farkına varırsa, gizli iş yaptığım neticesini çıkarırdı. Öyle ya gizli bir işim yoksa niye atlatmaya çalışayım. Varsın istediği kadar takip etsin. Benim için daha iyi olurdu. Gizli bir işim olmadığı ortaya çıkardı.

İlk toplantı karşılıklı birbirimizi tanıma toplantısıydı. Gene de teşkilatlandırmayı nasıl bir prensibe oturtabiliriz konusu üzerine karşılıklı fikir teatisinde bulunduk. İleri sürülen fikirler üzerinde her birimizin ikinci bir randevuya kadar olan zaman içinde kendi kendine iyici düşünmesi gerekiyordu. Yeni bir randevu tespit ettik ve ayrıldık. O günden itibaren dikkat ettim. Beni gece gündüz takip ediyorlardı. Polis sabah beni evden alıyor ta Beyazıta kadar benle beraber tramvayla geliyordu. Ben Beyazıtta kliniğe gitmek üzere tramvay değiştirince o da beni başka bir polise teslim ediyordu. Hastaneden dönüşte de aynı şekilde oluyordu. Bu takibin birçok sebepleri olabilirdi. O zamanlar İleri Üniversite Gençliği(*) teşkilatının mahkemesi görülüyordu. Orada kilit noktalarına konan birçok yoldaşlar bizim gruptandılar. Ben onları partiye girmeye ikna etmiş, tanışma randevularını ben hazırlamıştım. Bunların birkaçı sopa altında sökülmüşler, mahkemede de her gün adım geçiyormuş. Sebati'nin o zamanki ifadesi doğrulanmış, beni polisi atlattığım ortaya çıkmıştı. Ama ben bir defa o devre için bu davadan mahkum olduğumdan ve gençlik teşkilatına da dahil olmadığımdan tevkif etmiyorlardı.

(*) İ.G.B. Davası, "Kırklı Yıllar" cilt 3.

Bu kadar sıkı bir takibe sebep, benim o ilk randevuya giderken polisi atlatmam da olabilir. Belki o zamana kadar takip bu kadar sıkı değildi. Polisi atlattığım anlaşılınca; aha bunun gizli bir boku var ki atlatıyor dediler ve beni sıkı takibe tabi tuttular.

Üçüncü bir sebep en fecisi: Hadi Malkoç'un polis olabileceği. İleride Hadi'nin ortaya çıkmaması için, Hadi polise bizim faaliyetimiz hakkında rapor vermiş olabilirdi. Polis yalnız beni değil, belki her üçümüzü de takip ediyordu. Tutuklanınca Hadi söylemiş değil de, buluşmalarımız, çalışmalarımız dosyada mevcut polis takip raporlarıyla tespit edilmiş olacaktı.

Son bir sebep de Japon metodu olabilirdi: O zamanlar biz öyle derdik. Devamlı takip ve bu takibin takip olunan şahsa hissettirilmesi, gizlenmemesi. Polis seni o kadar açık seçik takip edince, prensiplere uygun olarak faaliyete zarar getirmemek için çalışmayacaksın. Yani bu takip edilen şahsın çalışmasına mani olmak için yapılır. Bunu umumiyetle mühim adamlara yaparlar. Ben herhalde mühim biri değildim.

Bu kadar sıkı takip olunduğuma, Aram Pehlivanyan'ın da mühim rolü olduğuna göre, ta Üsküdar'a, Aram'a gidip onu tehlikeye sokmaktansa, Celal Benneci'nin bize yakın bakkal dükkanına gitmeyi tercih ettim. Celal, Merkez Komitesi üyesiydi (belki polit büro) ve partinin en faal üyesi, bağları temin eden en emniyetli, denenmiş şahsıydı. Celal'e durumumu anlattım. İsterseniz tanınmamış birini arkama takın, daha iyi olur, durumu bir de siz gözünüzle tespit edin dedim. Celal, sen şimdilik ikinci bir emir gelene kadar her türlü faaliyetten uzak dur, gerisini ben hallederim dedi.

Gene beni takip eden polisleri atlatarak verdiğim randevuya gittim. Ve onlara yoldaşlar ben bu ara iyice düşündüm, taşındım. Benim için üniversiteyi bitirip diplomamı almak hayat-memat meselesi, öyle ki ben bu işte yokum dedim ve ayrıldım. Aklımca eğer Hadi polisse, böylece rapor etsin veya bir tevkifat olursa ve bizler de tutuklanırsak ve de onlar sökülürse, poliste bu dediklerimi söylesin-

ler diye bu tutumu takınmıştım. Ne de olsa benim için cezamı hafifletecek bir sebep olurdu. (...)

* * *

(...) [Anjel ile düğün] Davetiye kartları basıldı. Düğün şekeri kutular içinde hazırlandı. Kimlere davetiye göndereceğimize dair liste de yapıldı. Ertesi günler için davetiyeler postalanacaktı, tevkif olundum yeniden. Tarihini şimdi hatırlamıyorum. 1946'nın son aylarında olacak, soğuklar başlamıştı. İki sivil polis Anjel'lerin evine geldi. Bir-iki saat için müdüriyete gelmeniz gerekiyor, dediler. Ben, sizin bir iki saatinizi biliyorum, biraz oturun hazırlanayım dedim. Üstüme kalın şeyler giydim. Karıma müdüriyetin neresi olduğunu tarif ettim. Yarın beni ara ve yiyecek getir. Sulu yemek değil, pratik, kolay yiyecek şeyler olsun dedim. Yanıma biraz da para aldım. O saat cebimdeki on lira hâlâ duruyordu, varsın dursundu. Hazırım dedim. Aşağıda otomobil bekliyordu. Bindik arabaya ver elini müdüriyet.

* * *

O saatlerde toplananlar; müdüriyetin koridorunda sıralandık. Jak, Aram, Mıgırdıç, Avedis, Vartan benden evvel gelmişlerdi. Ben Jak'ın yanında yer aldım. Kıçına da hafiften bir tekme attım, merhaba manasına. Yavaşça konuşmak yasak dedi. Sonra elinde liste bir polis geldi. Kimin nereye götürüleceğini kağıttan okuyordu. Benim adıma 29 numara çıktı. Kendi kendime resmen doktoruz diye bu defa yataklı hücreye gidiyoruz dedim. Bir polisle beraber hücrelere doğru yürüdük. Kapıdan girince hemen karşıma gelen ve 1944'te yapılan ama o zaman numarasız olan iki tabutluktan birinin üstüne 29 rakamı yazılıydı. Polis kapısını açtı beni içine itecekti, biraz geri çekildim. Bu işte bir yanlışlık olacak. Ben daha şimdi geldim. Sorgusuz sualsiz tabuta mı girilir? dedim. Bu sözüm üzerine polis terslendi, yakamdan tuttuğu gibi beni içeri attı, kapıyı da üstümden kilitledi. Beni müdüre götürün, müdürü görmek istiyorum diye ba-

ğırdımsa da, duymazlıktan geldi, çekti gitti. Bazılarının tabut, bazılarının tabutluk dedikleri (hangisi doğru bilmem, dilci değilim) yeri kısaca anlatayım. Altı, üstü ve üç duvarı beton, dördüncü duvarı ise tahtadan kapıydı. Derinliği ve genişliği içine ancak bir adam alacak kadardı; ışık girecek, hava girecek hiçbir deliği yoktu (ince kapı aralıkları hariç). Yani dikine konmuş bir tabut. Tabut adı buradan gelse gerek. Bu adı kim koymuş? Herhalde oraya ilk atılan. Sonra da ağızdan ağza bu ad yayılmış, iyi benzetildiğinden bu ad oturmuş, buranın adı tabuta çıkmış olacak. Kapısında dışardan açılıp kapanan bir delik vardır. Bu delik normal olarak kapalıdır. Polis içindekinin ne yaptığını bilmek isterse açıp bakar sonra gene kapardı. Bunun içinde ne yapılabilir? Yalnız ve yalnız ayakta durulabilir. Oturmak istenirse dizler kafi bükülemez, dizler kapıya veya duvara vurur, oturmaya imkân yoktur. Ben buraya geldiğimde içi karalıktı. 1945 gençlik tevkifatında tepede hep yanıp sönen bir elektrik lambası varmış. Birkaç genç delirmiş. Onun üzerine bu yanıp sönen lambayı kaldırmışlar.

* * *

Bu tevkifat nereden geliyordu? Ne tevkifatıydı? Sizlere evvela bunu kısaca anlatmam gerekir.

1945'in sonlarında mı, yoksa 1946'nın başlarında mı hatırlamıyorum. Komünist partisi hariç, çok partiler kurulabilmesini öngören bir partiler kanunu ve bir de işçilerin sendika kurabilmesini sağlayan sendikalar kanunu çıkmıştı. Bu kanunların çıkması üzerine birçok burjuva partileri (meşhur Demokrat Parti de o zaman kuruldu) yanında İmralı adasındaki modern cezaevinin eski müdürü, Tan gazetesinde de günlük sütunu olan hukukçu Esat Adil Müstecabioğlu; Hüsamettin Özdoğu (biz Hüsam derdik, ama zannedersem adı böyleydi) ve daha başka tanınmış ve tanınmamış Marksistlerle "Türkiye Sosyalist Partisi" adıyla bir parti kurmuştu. Eski bir komünist olan, sonra Partiden atılan Hüsam'ın karısının kardeşi Sarı Mustafa (gali-

ba soyadı Böklüce'ydi) bu partinin idare heyetindeydi. Hüsam'sa o zamana kadar hem gizli komünist partisi Merkez komitesi üyesi (belki polit büro üyesi de), hem de İstanbul Vilayet komitesi sekreteriydi. Hüsam ve Sarı Mustafa, bu partiye gizli komünist partisinden birçok insanı getirmişlerdi. Zaten fiskos halinde, gizliden gizliye bu partinin, gizli komünist partisinin legale çıkan bir kolu olduğu söyleniyordu. Parti kısa zamanda teşkilatlandı. Birçok şehirlerde şubeleri açıldı. Ayrıca bu partiye bağlı işçi sendikaları kuruldu.

Sosyalist partisi bu duruma gelmişti ki, Türkiye Gizli Komünist Partisi'nin o devrede yaşayan en yaşlı, en eski ve en tanınmış şahsiyeti (Türkiye Komünist Partisi Başkanı) Dr. Şefik Hüsnü Değmer, birçok tanınmış ve tanınmamış Marksist (çoğu tanınmamış) işçi ve entelektüellerle beraber Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ni kurdu.

Bu sosyalist partisi de kısa zamanda teşkilatlandı. Bu da kendisine bağlı sendikalar teşkilatlandırdı işçiler arasında. Ayrıca bir de Türkiye Sendikalar Birliği kuruldu.

Bu ikinci sosyalist partisinin kurulmasıyla daha evvel alttan alta, gizliden gizliye Türkiye Komünist Partisi'yle Esat Adil'in Sosyalist Partisi arasında meydana gelen sürtüşmeler, anlaşmazlıklar bu defa iki legal sosyalist parti arasında daha açık olarak ortaya çıktı.

Ben de Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ne üye olmuştum. Ve diploma numaramı aldıktan sonra adıma reçete kağıdı bastırtmış, Beşiktaş ve Ortaköy'deki partililerinin ailelerinin hastalarına bedava bakıyordum. Tabii her gün akşama kadar değil. Aklımda kaldığına göre haftada üç gün öğleden sonraları gidiyordum. Ben hâlâ geçimimi sağlayacak herhangi bir işe başlamamıştım. Beni askere alacaklardı. Güya aranıyordum. Babam adresimi verdiği halde ne askerlik şubesinden beni askere çağıran bir mektup, ne de beni askere götürmek için evime bir polis gelmişti. Herhalde beni askere alın diye Askerlik Şubesine müracaat edecek değildim. Komünist olarak, nasıl bir askerliğin beni beklediğini biliyordum.

Tevkifat bu iki sosyalist partisinin, sendikalar birliğinin ve bazı sendikaların kanunen yasak komünist teşkilatları olduğu iddiasıyla yapılmıştı.

* * *

İki saatir tabutluktaydım, hiç kımıldamadan ayakta durmaya alışmadığımdan dizlerim yavaş yavaş ağrımaya başlamıştı. Akşam da olmuştu. Sorgu, falaka zamanı gelmişti. Beni hemen tabuta soktuklarına göre herhalde sorguya çekeceklerdi. Doğru tabuta sokmak; bu, bir ihtar, bir göz dağı olmalıydı. Bütün akşam, ha şimdi sorguya çağıracaklar, ha şimdi diye bekledim. Kimse kapımı açıp, gel bakalım demedi. İçi karanlık olduğundan saatin kaç olduğunu göremiyordum. Zaten helaya da gitmem gerekiyordu. Kapıyı vurdum, helaya gittim, saat 22'ydi. Bir saat daha geçerse artık çağırmazlardı. Polise beni unuttular, müdürle konuşmak istiyorum dedim. Olur gibisine kafasını salladı. Aradan yine epey zaman geçti. Beni çağıran olmadı. Çitilli, korkacak bir işim yoktu. Devamlı takip eden polisler de herhalde bunu tespit etmişlerdi. Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nde sadece bir üyeydim. Yaptığım iş de mesleğimle alakalıydı, hastalara bakmaktı. Demokrat Cephe'de teşkilat hücresi kurmak işine gelince, hepsi hepsi bir defa bir araya gelmiştik, kimseyi teşkilatlandırmamıştık. Bir defa daha kasten toplantıya gitmiş, sarih olarak "ben bu işte yokum" demiştim. Hal böyle olduğuna göre, bunun ortaya çıktığını sanmıyordum. Bu kadarcık bir şeyin ortaya çıkması için arada bir hainin, bir ajanın olması gerekirdi. Böyle düşününce hemen aklıma Hadi Malkoç geldi.

Belki oğlanın günahını alıyordum. Böyle işlerde insanın içine bir defa şüphe girmemeli. Şüphelendiğin insanla, itimadın olmadığı insanla çalışmamalı. Parti de muhakkak onunla çalışacaksın diye ısrar etmemeli. Anlayış göstermeli.

Teşkilat hücresinin sekreterliğine benim getirileceğimi öğrenince, Jak İhmalyan'a gene iş çıktı, çalışır mısın diye sorduğumda, Jak

hemen "Eğer bu işte Aram Pehlivanyan varsa, ben yokum. 1944'te o ne biliyorsa her şeyi söyledi. Bütün dayakları onun ifadelerini reddettiğim için yedim. Mesela benimle parolayla buluştuğunu bile söyledi. Ben, bana parolayı veren arkadaşı vermemeliydim, veremezdim, vermedim de. Evlerimiz yan yana. Aynı mahallenin çocukları olarak büyüdük. Beni tanıması için parolaya lüzum var mı ki parolayla buluştuğumuzu söylüyor. Bunun gibi daha neler. Müdüriyette ne çektimse, ceza yiyip Akademi'den kovuldumsa onun yüzünden, ben onunla bir daha çalışmam" demişti. Ben de, onunla değil, benimle çalışacaksın demiştim. O da seve seve seninle çalışırım demişti. Geçmiş günlerin tecrübeleri birbirimize itimadımızı daha da artırmıştı. Bu karşılıklı itimat ve sevgi ta onun ölümüne kadar devam etti. Jak, 1978 senesinin 1 Nisanında (Nisan şakası gibi) Moskova'da gripten sonra gelen beyin cerahatlanmasından (absesinden) öldü. Cenazesine gidemedim. Ölüsü Yerevan'a götürüldü. Mezarı Yerevan'dadır. (...)

* * *

Gece yarısı olmuştu. Sütçü beygiri gibi ayakta durmaktan dizlerim zonkluyordu. Acaba sütçü beygirlerininkiler de zonklar mı? Bir yandan da uykudan, yorgunluktan kafam sağa sola düşüyordu. Sütçü beygirleri ayakta ne rahat uyurlar, kafaları da düşmez. Nihayet sabah oldu. Kapı aralığından gün ışığı girdi. Helaya gidip gelenlerin ayak sesleri arttı. Bugün beni de buradan çıkarırlar diye düşündüm. Daha sorgum yapılmadığına göre teröre sebep göremiyordum. Herhalde beni unuttular burada. Veya işleri o kadar çok ki bana sıra gelmedi. (İş dediğim falakaya yatırmak, dayak atmak.) Ve belki bugün de sıra bana gelmeyecek. Öyle de olsa gene beni çıkarmaları gerekir diye düşündüm. Evet ben insan olarak kafamla, mantıkla düşünüyor, bu neticeye varıyordum. Ben burada çalışanların insanlık dışı sadistler olduklarını unutuyordum, unutmuştum. Tabutta tam yedi gün, yedi gece kaldım. Bu, meğer eski bir hıncın alınmasıymış. 1945'te sö-

külen birkaç genç, hakkımda birçok şeyler açıklamışlardı. Bunları 1944 tevkifatında bana söyletemediklerinin öcünü alıyorlardı şimdi sadistler. Onları atlatmak anlaşılan çok zorlarına gitmişti.

Birinci Şube'ye iki aylı kapıdan girince kısa bir koridora gelinir. Bu koridor kendisine amut soldan sağa, dışarıdaki yola paralel giden geniş bir koridora açılır. Bu koridorun yola bakan tarafında polislerin çalıştığı büyük, ışıklı odalar vardır. Sol tarafta, hole bakan yanda ise, demir parmaklıklar. Bu büyük koridora çıkınca sola değil de sağa giderseniz iki yanda da odalar vardır. Sağ yana birkaç metre yürüdünüz mü kapıdan hemen girilen koridora paralel ikinci bir koridor açılır. Bu bir çıkmaz koridordur. Sağ tarafını odaların arka duvarları teşkil eder. Sol tarafta da odalar ve onların koridora açılan kapıları vardır. İşte bu sağdaki kapısız duvar boyunca tahta sandalyeler koymuşlardı. Her sandalyede bir tutuklu oturuyordu. Evet tam yedi gün, yedi geceden sonra beni tabuttan çıkardılar. Beni de bu koridorun orta bir yerindeki boş bir sandalyeye oturttular. Kaç gündür uykusuzdum, yorgundum. Sandalyeyi biraz daha arkaya çektim. Kafamı duvara yasladım. Hemen uyumuşum. Uyanınca kendimi daha iyi hissetmeye başladım. Tanıdık biri var mı diye sağıma soluma bakındım. Koridorda tanıdık kimse aradım. Koridorun sonlarına doğru bir sandalyede de Nubar Acemyan oturuyordu. Sonra karşımdaki odanın kapısı açılınca Vartan İhmalyan'ı gördüm. Odada bir sandalye üzerinde oturuyordu. Birbirimizle konuşmak yasaktı. Ama gene de polis biraz uzaklaşınca alçak sesle sağımız ve solumuzdakilerle birkaç kelime konuşabiliyorduk. Zamanla yavaş yavaş yanımızdakilerle tanıştık. Birbirimizin adını, birbirimizin mesleğini öğrendik. Günler geçiyor, beni ne çağıran ne de soran oluyor. Karım diyemem, nigâhlım her gün bana yemek getiriyor, kirli çamaşırlarımı alıyor, temizini veriyordu. Üstümüzü apteshanede değişirdik. Yıkanma, sabahları suratımıza avuçlarımızla vurulan sudan ibaretti. Banyo veya duştan vazgeçtik, kafamızdan aşağı bir kova su dökmek imkanı da yoktu. Bari kıçımızı, bacaklarımızın arasını doğru dürüst yıkayabil-

sek. Yaptığımız, helada oralarımıza biraz su sürmekten ibaretti. Hepimiz domuz gibi kokuyorduk. En fenası da yürüyememek. Bu defa da yürüyememekten dizlerim ağrıyordu. Gece gündüz tahtanın üzerinde oturmaktan kıçımız nasır tutmuştu. Her şeyden evvel istediğimiz dört şey vardı: İlkin güzelce yıkanmak, saçı sakalı kesmek. Sonra ayaklarımızı gere gere uzatıp yatabilmek, yatakta uyuyabilmek, daha sonra da hiç olmazsa yarım saat yürüyebilmek. Hesap edin dokuz ay gece gündüz aynı tahta sandalyede, aynı yerde konuşmadan, okumadan, hiçbir şey yapmadan oturmak. Bir gün akşam üstü memur polisler evlerine gidip odalar boşalınca, yani umumiyetle müdüriyet binasında çalışma saati bitip binaya gelip gidenler azalınca, polisin biri gelip "aşağıdan zemin katından sepetle kömür getirmeye kim yardım etmek ister?" diye sordu. Ben ve daha birkaç kişi hemen ayağa kalktık. Dizlerim açılır, hem bir değişiklik ve hem de jimnastik olur diye düşünmüştüm. O saatler, işten çıkma saatleri olduğundan; birçoklarının karıları veya başka aile efradı yemekleri o saatlerde getirirlerdi. Böylece tanıdık birine rastlamak imkânı da vardı. Böyle ayrı ayrı günlerde iki defa aşağıdan kömür taşıdım. Üçüncüsünde merdivende komiser Suavi (Samsunlu) rastladı. Beni beraberinde götüren polise; bu adam doktor, onu tanıyan biri kömür taşıdığını görüp bir gazetede doktorlara müdüriyette kömür taşıtıyorlar diye yazarsa ne yaparız? Hem bizi müşkül duruma sokarsın, hem sen işini kaybedersin diye bağırdı. Bundan sonra bir daha beni kömür taşımak için beraber almadılar. Böylece hamallık pahasına da olsa biraz hareket edebilmek imkânından mahrum edildim.

Koridorda oturanların birçoğu ifadeye alınmışlardı. Terör görenler bir daha geri dönmüyor, yerine bir başkası getiriliyordu. Terör görmeyenlerse yerlerine geri geliyorlardı. Sağ yanımda tahminen 45-50 yaşlarında tornacı Galip Usta oturuyordu. İlk defa burada görmüştüm. Evvelden tanımıyordum. Daha ilk günlerden itibaren el ayak çekilince bazı bazı kabadayılanır; "ne korkak, ne pısırık insanlarsınız. Kesilmeyi bekleyen koyunlar gibi oturmuş, sizi dayağa çek-

melerini bekliyorsunuz. Almanya'da bu kadar tutuklu bir araya getirilirse, çoktan müdüriyeti zapt ederlerdi" derdi. Bu hallerde kimseden bir ses çıkmazdı. Bu sözler kimsede aksi seda yapmazdı.

Bir gün Galip Usta'yı ifadeye çağırdılar. Uzun sürmedi, Galip Usta gene yerine geri getirildi. Bir ara nöbetçi polis gidince, hayrola Galip Usta, ne oldu diye sordum. Hiç canım, benim gizli bir işim yok. Biz üç ustalar, Galip, Hakkı, Ragıp (bu isimleri ben sonradan öğrendim) İstanbul Vilayet Komitesi'ni kurduk. Ben de sekreter seçildim. Hepsi hepsi iki üç defa toplandık. Sonra parti legale çıkınca bu işten vazgeçildi. Bundan ne çıkacak, böylece anlattım dedi. Ben hemen, Galip Usta ha üç defa toplanmışsınız, ha yüz defa. Sen Vilayet Komitesi sekreteri olarak, diğer iki usta da Vilayet Komitesi üyeleri olarak cezalandırılacaksınız. Hem kendini yakacaksın, hem arkadaşlarını, hemen git ifadeni geri al. Ben yalan söyledim. Düşündüm, vicdanım kabul etmedi şeklinde yeni bir ifade düz dedim. Galip Usta düşünmüş, taşınmış, benim tavsiyeme uygun bir karara varmış olacak ki, iki-üç saat sonra nöbetçi polise müdürü görmek istiyorum, verecek ifadem var dedi. Nöbetçi polis biraz sonra gelip Galip Usta'yı müdüre götürdü. Galip Usta'nın gitmesiyle geri gelmesi bir oldu. Hemen, ne oldu Galip Usta diye sordum. Galip Usta, geri çekil, benimle konuşma dedi. Yahu ne oldu, ne kötülük yaptım sana dedim. Bunun üzerine yavaşça müdürün odasında geçenleri fısıldayarak anlattı: "Senin dediğin gibi lafa başladım. Daha ilk cümlem bitmemişti, Birinci Şube Müdürü ayağa kalktı. Bütün bunları sana Hayk öğretti değil mi? Götürün bunu yerine, diye bağırdı, beni konuşturmadı. Dikkat edelim, herhalde burada aramızda polisin adamı var. Yoksa bunları senin bana dediğini nereden bilecekler? dedi. Sonradan öğrendik. Galip'in sağ yanında berber Leon (Museviydi) oturuyordu. Polis onu satın almış. Leon, helaya giderken duyduklarını nöbetçi polise anlatmış, o da hemen müdüre götürmüş.

İşte ikide bir müdüriyeti zapt edelim (neyle, nasıl, bunun sonu neye varır, o da ayrı mesele) diye nutuk çeken, herkesi pısırıklıkla,

koyun olmakla itham eden Galip Usta, daha tek bir tokat yemeden pısırıklaşmıştı.(...)

* * *

Aradan altı ay mı, yoksa daha fazla mı geçti şimdi hatırlamıyorum. Bir polis geldi beni sorgu hakimine götürdü. Bu 1944'te olan Kâzım Alöç değil, bir başkasıydı. Beni karşısındaki sandalyeye buyur etti. "Durumun bizce malum. Senin hakkındaki hepsini değilse de iki ifadeyi vereyim oku" dedi. Hadi'nin ve Müntekim'in imzalı ifadelerini verdi. Okudum. Nasıl bir parolayla buluşmuşuz, hangi sokaklarda yürümüşüz, neler konuşmuşuz en ince teferruatına kadar her ikisi de anlatıyordu. Ama ikinci gidişimde ben ilk olarak tahsilimi bitireceğim, ben bu işte yokum şeklindeki konuşmam her ikisinin ifadesinde de yoktu. Böyle iki defalık bir buluşmanın (ikincisine yalnız ben bu işte yokum demek için gitmiştim ve yukarıda yazdığım gibi de söylemiştim) bu küçücük pirenin bütün, en küçük teferruatına kadar anlatılarak deve yapılmasını anlamamıştım. Söylenenlerin hepsi de hakikat olduğuna göre, polisçe düzme ifadeler olamazlardı. İki kişinin böyle teferruatlı ifadesi varken (parolalar da söylendiğine göre muhakkak parolaları verenlerin de ifadeleri vardı) inkârın lüzumsuzluğunu, bunun ne bana, ne de başkalarına fayda sağlamayacağını düşündüm ve denenleri kabul ettim. Fazladan ikinci toplantıya sırf ben bu işte yokum demek için gittiğimi ve onlara dediklerimi bütün teferruatıyla ifademe yazdırttım. Ve bunu niçin bu iki kişinin söylemediklerini anlamadığımı belirttim. İfademi imzaladım ve tekrar yerime geldim. Zaten bundan birkaç gün sonra da İstanbul'daki Harbiye cezaevine sevk edildik.

İfadeden gelip eski sandalyeme oturunca, bu kadar küçük bir şey, bu kadar büyütülerek ortaya çıkmışsa, daha neler çıkmış olmalı. Bu kadar ufak bir şeyin ortaya çıkması, bir teşkilat için en aşağı ayıptı, bu işin içinde büyük bir ihanet olmalı diye düşündüm. Biz ilk buluşmamızda prensiplere uygun olarak ilk işi yapmış, eğer tevkif olu-

nursak, herhangi bir şekilde bir araya geldiğimiz ortaya çıkarsa; parolanın, toplantının gizliliğinin ortaya çıkmaması için, birbirimizi nereden ve nasıl tanıdığımız, ne için bir araya geldiğimiz ve neler konuştuğumuz hakkında bir formül, bir ifade şekli düzmüş, bunun dışında başka bir şey söylememeyi kararlaştırmıştık. Ne olmuştu bu karar? Yine Hadi Malkoç'un polis olabileceği, eski şüphe kafamı kurcaladı. İyi ama, diğerleri kabul etmezlerse bir kişinin ifadesi mahkûm edilmemize kafi gelmezdi. Onlar niye Hadi'nin ifadesini kabul ettiler? Bu iş yalnız Hadi'ye bağlanamazdı.

Eğer Hadi polis değilse ve sökülme, parolaları verenlerden, yani o zaman daha yukarı kademelerde olanlardan gelmişse, yine de bir tevil yolu bulunabilirdi. Ayrıca eğer kendileri daha sonra herhangi bir şekilde çalışmalarına devam etmişlerse ve bunlar da çıkmışsa ki çıkmıştı, hiç olmazsa beni aradan çıkarabilirlerdi; eğer biraz kafalarını işletselerdi ve az bir dayağı göze alsalardı. Hele benim sekreter olduğumu söylemek. neymiş parolayı veren sekreteriniz Hayk olacak demiş. Bana göre, gözlerimle okuduğum o ifadeleri vermek, hele daha da kötüsü üsttekilerin onları böyle bir ifade vermeye mecbur etmeleri (sonra öğrendim balık baştan kokmuş) gizli bir teşkilat için, o teşkilata mensup namuslu insanlar için utanılacak bir şey. Bu sözlerim yanlış anlaşılmasın. Ben gizli TKP'yi karalamak istemiyorum. Böyle bir şey isteyemem de çünkü o teşkilatın hâlâ bir üyesiyim ve üyesi olmakla da iftihar ederim. (..)

* * *

Polisten bir kısım tutuklular tamamen serbest bırakılmışlardı. Bir kısmının da tutuksuz olarak mahkemelerinin görülmesine karar verilmişti. Geriye kalanlar, yani tutuklu olarak mahkemeye sevk edilecekler Harbiye askeri hapishanesine gönderilmiştik.

Tutuklu olarak mahkemeye sevk edilenler ya doğrudan doğruya gizli Türkiye Komünist Partisi'nde çalışmakla veya ona bağlı olarak maskeli legal teşkilatlar içinde çalışmakla itham ediliyorlardı. Yani

aramızda gizli TKP üyeleri, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi üyeleri, Türkiye Sosyalist Partisi üyeleri ve bir de sendika ve Sendikalar Birliği idarecilerinden birkaç kişi vardı. Ayrı ayrı teşkilatlardan gelmekle beraber aynı suçla itham edildiğimizden, herkesin en aşağı sosyalistliği kabul etmesi yüzünden müşterek bir arzu şeklinde tek bir komuna kurulmasına karar verildi. Ama bu birlik uzun sürmedi. Kahve içip içmeme gibi, bu davayla hiç alakası olmayan bir mesele yüzünden komuna parçalandı.

Komunaya en çok para ödeyen Esat Adil'di. Benim bildiğime göre, Esat Adil'in beş parası yoktu. Arkadaşları yardım ediyorlardı. Esat kahve tiryakisi idi, ben kahvesiz duramam diyordu. Komunaya ödemeye söz verdiği parayı aynen ödeyeceğini, kahveyi bunun dışında getirteceği para ile içeceğini söylediyse de, kabul olunmadı. Esat Adil komunadan çıktı. O çıkınca onunla beraber çalışanlar da ayrıldılar, ayrı bir komuna kurdular.

Biz Ermeniler dört kişiydik. Ben, Jak İhmalyan (mesleksiz), Aram Pehlivanyan (hukuk mezunu ve gazeteci) ve Barkev Şemikyan (mesleksiz). Diğerleri Vartan İhmalyan (mühendis), Avedis Aleksanyan (mürettip ve gazeteci), Nubar Acemyan (arşitekt-mimar), Hıraç (işçi) mahkemeleri gıyaben görülmek üzere müdüriyetten serbest bırakılmışlardı.

* * *

(...)

Harbiye cezaevine gelir gelmez hepimizi beraberce büyük bir koğuşa koydular. Artık ne görüşme yasağı vardı, ne de konuşma yasağı. Hava birden elektriklendi. Yoldaşlarını ele verenler açıkça itham ediliyorlardı. Koğuşta öyle bir hava esmeğe başladı ki, bu tipler kimsenin yüzüne bakamıyor, kimseyle konuşamıyorlardı. Bunların başında da Aram Pehlivanyan ve Nail Vahdeti (Çakırhan) geliyordu. Nail yüzsüz. Ben Demokrat Cephe'nin başkanıydım. Teşkilat işleri Aram'a verilmişti. Teşkilatı ele veren Aram'dır diyordu.

Aram ise, Nail olduğunu söylüyordu. Bir zaman geldi ki kimse Aram'la konuşmaz oldu. Aram da kimsenin yüzüne bakamıyor, yatağında büzülüp, yatağından çıkmıyordu. Biz Ermeniler ona acıyıp, konuşursak; konuşmayın şununla, hain olarak Parti'den atalım diyorlardı. Biz Ermenilerin, bilhassa da Jak'ın ve benim fikrim şöyleydi. Bu adam 1944 tevkifatında da çok zayıf çıkmış, bildiklerini vermişti. Parti, bunu bile bile bu adamı nasıl Demokrat Cephe'nin, hem de teşkilat işinin başına getirirdi? Belki ona bu işi veren bilmiyordu. Bu mazeret olamaz. Ona öyle bir iş verilmeden, eski hücre arkadaşlarından sorulabilir, tahkikat yapılabilirdi, yapılmalıydı da. Ben ve Jak, Parti'de şımartılacak kadar sevilen ve sayılan yoldaşlardık. Barkev'e gelince, o Ermeniler arasında, dışarıda Aram ile arkadaşlık yapan yegane insandı; temiz, dürüst bir çocuktu. Müdüriyette çok terör görmesine rağmen, kendi hakkında söylenenleri reddetmiş, kendi de kimseyi ele vermemişti. Benim Aram'la bir dostluğum yoktu. Aramızda dostluk yaratacak bir sebep çıkmamıştı. Aram'ı doğru dürüst tanımazdım. 1944'te müdüriyette çok zayıf çıkmış ama, sonra Ankara hapishanesinde kendini az çok sevdirtmiş, hürmet kazanmıştı. Benim de onunla dostluğum hapiste gelişti. Fakat hapisteki müsbet davranışları, polisteki davranışını, polisteki tutumunu silemezdi. Bunlar ayrı ayrı sahalardı. Bunun tam tersi de olabilir. Bir yoldaş müdüriyette tüm teröre rağmen hiçbir yoldaşını vermemiş, kimsenin üstüne yük yüklememiş ama hapisteki hayatında bir komünistin göstermesi gereken vasıfları gösterememiş olabilir. Bu iki hususun, durumun gizli çalışmada birbirinden ayrılması gerekir. Bir insan poliste çok fena bir yoldaş, legal hayatta ise kıymetli, parti için verimli bir yoldaş olabilir. Mesela Aram Pehlivanyan, Avedis Aleksanyan ile çıkardığı Nor-or (Yeni Gün) adlı Ermenice gazeteyle çok faydalı bir iş görmüştür. Nor-or evvela haftalık, sonra da günlük siyasi solcu bir gazete olarak çıkmıştır. Sahibi ve baş muharriri Aram Pehlivanyan'dı.Zaten aynı adamın hem böyle legal bir mühim işte çalışması ve hem de illegal çalışması, bilhas-

sa da illegal çalışmada çok mesuliyetli bir iş yüklenmesi, bana göre hatalıdır. Ve bu işte kabahat Aram'da değil, Parti yöneticilerindedir. Aram, Parti tarafından verilen bir işi yapamam diyemezdi...

Tutuklular arasında Dede Ahmet de vardı. Dede'yle 1944 tevkifatında tanışmıştık. (Galiba Polit Büro üyesiydi.) Karşılıklı olarak birbirimize sempatimiz ve hürmetimiz vardı. Dede bir gün yanıma geldi. Gel şöyle bir kenar yere çekilelim, seninle konuşmak istiyorum dedi. Koğuştan koridora çıktık. Aramızda şöyle bir konuşma oldu: "Hayk, biliyorsun buradaki yoldaşların çoğunun yakalanmaları ve sökülmelerinde baş sorumlu Aram. Tabii ki Nail de baş sorumlular arasında. Biz artık ikisini çok iyi tanıyoruz, her şeyi biliyoruz. Görüyorsunuz siz üç Ermeniden başka Aram'la hemen hemen konuşan yok. Siz de onunla alakanızı kesin. Biz onu hain olarak Parti'den atmak istiyoruz." dedi. Ben hemen, böyle bir hareket büyük bir hata olur, yalnız Parti'ye zarar getirir dedim ve nedenini şöyle izah ettim: "Bu yoldaşın 1944 tevkifatında poliste çok zayıf çıktığını bile bile böyle sorumlu bir işi bu adama nasıl verebiliyorsunuz?" Dede burada hemen sözümü kesti; "Biz bu işi sana vermeyi kararlaştırmıştık. Celal Benneci seni evinde aradı, bulamadı. Evden çıkmışsın, bize de haber vermedin. Burada kabahatin bir payı da sende" dedi. (...) Ne Dede'nin bu itham üzerinde durmaya niyeti vardı ne de benim kendimi müdafaaya ihtiyacım. (...)

Dede konuşmayı başka yana çekti. "Şimdi geçmişin üzerinde fazla durmaya lüzum yok. Ortada konkre bir durum var. Pek de hak etmediği halde biz Aram'a büyük bir şans verdik. Ona itimadımızı gösterdik, çok mesuliyetli, şerefli bir iş verdik. O ne yaptı? Her şeyin içine sıçtı. (Dede tam bu kelimeyi kullanmıştır.) Bu kadar itimadı fenaya kullanmak, bu kadar insanı ele vermek hainliktir. Her hain Parti'den atılır. O da atılmalıdır. Onunla münasebetinizi kesin" dedi. Dede son kararınızı vermeden rica ederim beni dinle, madalyanın arka tarafı da var dedim. Bu adam daha genç denilecek yaşta Ermenice günlük siyasi ve sol taraflı bir gazetenin hem sahibiydi,

hem de başyazarı. Benim üstünde durmak istediğim şu: Bu gazete vasıtasıyla bu adam bütün Ermeni vatandaşlar arasında tanındı, sempatizanlar topladı. Parti illegal olduğundan partili olmayan büyük Ermeni çoğunluğu, Ermeni komünist olarak onu tanıyor. Bu bir hakikat. İkinci hakikat da bu adamın karakteri. Lisedeki arkadaşlarının kanaatine göre bu adam bencil, yerli yersiz her şeyi gurur meselesi yapan bir tip. Bu adam bilhassa son mevkilerine bakarak kendisinin büyük bir kabiliyet olduğunu sanıyor. Nasıl sanmasın? Çok tutulan normal çapta çıkan bir günlük Ermenice gazetenin sahibi, başyazarı ve belki yazı işleri müdürü de. Sonra siz de onu Demokrat Cephe'nin idare heyetine almakla kalmadınız, Cephe'nin teşkilat işlerini de onun eline verdiniz. Bu durum, mahkemenin seyri esnasında belki de gazetelerde yazılacak. Legal yoldan gazetesi Noror, illegal yoldan TKP bu adamı o kadar şımarttınız ki bu adam belki de kendini ceni (deha), büyük kabiliyet, bir kapasite sanıyordur. Bunların üstüne bir de hukuk mezunu olmasını ekleyin. Bu durumda olan bir insanın Parti'den kovulmasını kabulleneceğini, bu kararı kendisi de haklı bulup susacağını mı sanıyorsunuz? Ben sanmıyorum. Kovduğunuz günden itibaren ya Ermeniler arasında Parti'ye karşı ikinci bir teşkilat kurmaya çalışacak, böylece Ermeni cephesini bölecek ya da 180 derece çark edip hakiki, şuurlu bir hain olacak. Her iki hal de, bu günkü Parti'nin zor şartları altında, Parti için zararlıdır. Halbuki Parti'den kovulmayıp, ona tekrar ama yalnız legal sahada çalışma imkânı verilirse, Parti'ye faydalı olabilir. Biz Ermeniler bu kanaatteyiz, bu sebeple partiden atılmasına karşıyız dedim. Bu söylediklerim Dede'nin aklına yatmış olmalı ki, ben tek başıma karar veremem, arkadaşlarla konuşayım dedi. Herhalde Dr. Şefik Hüsnü'yle konuşacaktı. Ona çok kızdığı halde. Şefik Hüsnü hakkında da Dede şunları söylemişti: "Bütün emareler yakında bir tevkifatın olacağını gösteriyordu. Doktora gittim, durumu anlattım. Eğer saklanacak bir vesika varsa evinde, bana ver saklayayım dedim. Doktor bende saklanması gereken hiçbir vesika yok dedi. Anamızı

ağlatan şeylerden biri de onun evinde bulunan vesikalar. Utancından kimsenin yüzüne bakamıyor. Şimdi de yatağına büzülmüş, gece gündüz kitap okuyor. Hani defalarca demesem içim yanmayacak."

(...) Biz Ermeniler böyle bir cephe alınca, Parti de bir Ermeni-Türk meselesi çıkmasın diye, Aram'ı hain olarak Parti'den atmaktan vazgeçti. (...)

* * *

Aradan ne kadar zaman geçti hatırlamıyorum. Daha duruşmalarımız bitmemişti, Harbiye askeri cezaevindeydik. Aram bizi yeni bir çıkmaza soktu.

Askeri cezaevinin avlusunda Faik efendinin küçük bir dükkânı vardı. Burada yiyecek, içecek ve bir mahpusa lazım olacak şeyler vardı, bu arada kahve de pişirilir satılırdı. Barkev kahve tiryakisiydi.Ara sıra Faik efendinin dükkanına gider, arkada bir köşeye oturur, gizlice bir fincan kahve içerdi piposunu tüttürerek. Kahve içmek komunaca yasak edildiği için orada gizlice içerdi. Bunu biz Ermeniler bildiğimiz gibi, komunadan birçokları da bilirlerdi. (...)

Esat Adil grubu, hapishanede gelip bizle birleşmişti. Bir kahve yüzünden onları yeniden bizden ayırdık. Birliği tutacağımıza kahve içmemeyi bir prensip meselesi yaptık. (Daha doğrusu Doktor grubu yaptı.) Bana göre bu bir hataydı. 1944'te kahve serbest bırakılmıştı. Başka türlü de yapılamazdı, çünkü Reşat Fuat da, karısı Suat Derviş de kahve tiryakisiydiler. O kadar ki Suat Derviş mahkemeye kahvesiyle, cezvesiyle, ispirto ocağıyla beraber gelir, mahkeme aralarında, yemek paydoslarında, mahkeme salonunda kahve pişirir, Reşat'la beraber içerlerdi. Madem o kadar kahveye alışıklar, ona bağlılar, varsın içsinler. Komünistlik insanların kahvesine kadar müsavatçılık demek değildir. (...)

Bana göre böyle ufak şeyleri katı bir prensip meselesi yaparsak bakın neler oluyor: Barkev o kadar sopa yedi, o kadar çeşit çeşit terör gördü, bunlara dayandı, yoldaşlarını vermedi. Biliyordu ki o bir

prensip meselesidir. Aynı Barkev komunaya verdiği aidatın dışında anasının verdiği üç-beş kuruş harçlıkla ara sıra kahve içmeyi prensip meselesi saymıyordu. Müsaade edilmediği için de gidip Faik efendinin dükkanında bir köşeye büzülüp gizli gizli içiyordu. Peki karısının getirdiği çikolataları apteshanede yiyenlere veya apteshanelerde vitamin hapları yutanlara ne diyelim?

Bizim Parti'nin tarihinde Troçki Mehmet diye biri vardır. Hemen hemen her tevkifatta içeri düşmüştür. (...) Bir ziyaret gününden sonra koğuşa giren bir kedi, Troçki Mehmet'in yastığının altından pirzolayı kapmış kaçıyor, Troçki de arkasından koşuyor, ağzından almaya çalışıyordu. Onun bu halini görünce hepimizi bir gülme tuttu. Halbuki biz asıl bizim saçmalığımız üzerine gülmeliydik. O günkü gülenlerden birçoğu bir daha dava için çalışmaya yanaşmadı. Troçki Mehmet gene çalışmaya devam etti, kendi bildiği şekilde, TİP'e girmemiş, Vatan Partisi'ne girmişti. Her zaman Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı överdi zaten.

Bütün hayatını Mehmet davaya veriyor, bir tek pirzolasını komunaya vermiyordu. İnsan bu. Herhalde canı çok çekmiş. Bir tanışından mı yoksa karısından mı (evli miydi, şimdi hatırlamıyorum) bir pirzola getirmesini rica etmiş olabilir. Komunaya vermeyecek gizlice yiyecekti, onu da kedi kapmıştı. Mehmet cimri miydi? Sanmam. Hapisten çıkınca bir gün Harbiye okulunun bahçesinde rastladım ona. Askerler evlerine göndersinler diye "şipşak fotoğrafçılık" yapıyordu. Hani şu üç ayak üstünde duran koca sandıkla çalışılır, hemen orada resmin banyosu yapılır, yaş yaş çekileṇin eline verilir.

Ne yapıyorsun, çalışıyor musun (yani para kazanıyor musun manasına) diye sordu. Ben de nasıl çalışacağım, askere alacaklar, aranıyorum, bir de evlendik dedim. Nişanlı olduğumu biliyor, ziyaret günlerinde nişanlımın geldiğini görüyordu. Cebinden bir beş liralık çıkardı, hemen cebime soktu. Yok canım, paraya ihtiyacım yok, karım çalışıyor, ben de iğne yapıyorum dedimse ve geri vermek istedimse de almadı. Ölmüş, nur içinde yatsın.

(...) Dede'nin de işaret ettiği gibi Dr. Şefik Hüsnü, evinde çok vesika çıktı diye utancından (belki de utandığı falan yoktu, biz öyle sanıyorduk, karakteri böyleydi) kimseyle konuşmazdı. Hürmet olarak ona verilen köşedeki yatağından çıkmaz, elinde Fransızca bir kitap, yatağında giyinik olarak uzanır ve hep okurdu. Bir şey söylemek isterse Dr. Hulusi Dosdoğru vasıtasıyla söyletirdi. Yani Hulusi onun sözcüsüydü. Niye bu böyleydi? Onu bilmem, ama böyleydi işte.

Bir gün Hulusi koğuşun ortasına geldi. Bir söyleyeceğim var dedi ve şunları söyledi:

"Son zamanlarda burada yapılan bazı konuşmaların idarenin kulağına eriştiğini biliyoruz. Bakkal Faik efendi, idarenin hapishanedeki gözü ve kulağı olduğuna göre ve Faik efendinin dükkanına giden, içerde oturan da Barkev olduğuna göre, burada konuşulanların Barkev vasıtasıyla Faik efendiye ulaştığı kanaatindeyiz. Bundan böyle Faik efendinin dükkanında oturmak, Faik efendiyle konuşmak yasaklanmıştır."

Hatırımda kaldığına göre tabii ki aynı kelimelerle değil ama aynı mealde söylenmişti. Bu, Şefik Hüsnü'nün mü fikriydi? Kendinin mi? Yoksa bir başkasının mı onu söylemedi. Konuşma bittikten sonra evvela bir sessizlik çöktü. Kimse söz alıp konuşmadı, kimse protesto etmedi. Durum böyle olunca Barkev ayağa kalktı. Ben bu ithamı reddediyorum ve bana bir hakaret sayıyorum. Madem beni aranızda bir casus olarak görüyorsunuz, komunadan da çıkıyorum dedi. Gene kısa bir sessizlik oldu. Arkasından Aram kalktı ve ben de bu iftirayı protesto ediyorum, Barkev'i yalnız bırakmamak için ben de komunadan ayrılıyorum dedi. Barkev ve Aram beraberce koridora gittiler. Hâlâ kimse çıkıp da bir yoldaşa bu kadar ağır iftirayı nasıl yapabiliyorsunuz. Tahkikat ve mahkeme yapılmadan, bilhassa da yoldaşın kendisiyle daha evvel konuşulmadan yapılan bu sözler iftiradan başka bir mahiyet taşıyamaz diyemiyordu kimse. Ben hemen Jak'ın yayına gittim. O da, ben de, ne yapmamız gerektiğine dair ayrı ayrı soğukkanlılıkla düşünmeye ve sonra birlikte bir karar verme

hususunda anlaştık. Ben yatağıma geri geldim. Sırt üstü yattım, başladım düşünmeye. Düşüne düşüne bir karara vardım. Ama kafam o kadar yorulmuştu ki uyumuşum. Uyanınca Jak'ın yayına gittim. Herkeste acayip bir hal vardı. Belki de Jak ve ben ne yapacağız diye bekliyorlardı. Yahut ta bize öyle geldi.(...) Jak ve ben ne yapmalıydık. Aram, Ermeni komünistleri, kendini tanıyan Ermeni solcuları arasında sevilmiyordu ama, onu tanımayan geniş Ermeni kitlesi içinde gazetesi vasıtasıyla iyi bir isim yapmıştı. Barkev ise, dürüst karakteriyle, müdüriyette dayanıp arkadaşlarını vermemekle, Ermeni komünistleri ve solcuları arasında çok sevilen bir insandı. Buna Aram'ın entrikacı karakteri eklenince, eğer biz komunada kalırsak, Ermeni sol cephesi; bir tarafta ben, Jak ve bizle beraber olanlar, yani Parti'nin tarafındakiler, diğer tarafta Aram ve Barkev'in taraftarları olarak ikiye bölünecekti. Burada lehimizde olan Parti'nin bizim tarafımızda olmasıydı. Aleyhimizde olansa, bizim Parti haklı, Barkev haksızdı diyemememizdi. Bizce Parti'nin Barkev'e yaptığı itham haksızdı, yersizdi. (...) Bu mülahazalarla biz de protesto olarak komunadan çıkmaya karar verdik ve bu kararımızı alenen bildirdik. Bizim bu kararımız üzerine Sendikalar Birliği başkanı Hakkı Usta(*) da bizle dayanışma gösterisi olarak, o da komunadan çıktı. Ve biz dört Ermeni, Hakkı Usta'yla beraber ayrı bir komuna kurduk. (...) Hakkı Usta'nın bizle konuşmadan bizi desteklemesinin, kendisinin Sendikalar Birliği başkanı olması sebebiyle tamamen başka bir mahiyet taşıdığını, aynı zamanda bu ayrılığın bir Türk-Ermeni meselesi olmadığını göstermesi bakımından mühim saydığımızı, bu bakımdan da kendisine teşekkür etmeyi bir borç saydığımızı ben ve Jak bildirdik. Ve aramızdaki partili münasebetlerin bizim tarafımızdan olduğu gibi kalacağını bir daha belirttik.

(*) Dr. Hayk isim yanlışı yapıyor, İstanbul Sendikalar Birliği Başkanı Ferit Kalmuk'tur. Kaldı ki kaldı ki davada Hakkı Usta diye bir sanık yoktur.

(...) Mahkemeye kapalı hapishane arabalarıyla götürülüyorduk. Burada da duruşmalar kapalı celseler halinde yapılıyordu. Mahkemede Şefik Hüsnü, bütün geçmişine ve evinde çıkan o kadar vesikalara rağmen, benim komünistlikle alakam yok, ben eskiden beri işçi meseleleriyle ve sosyalist fikirlerle bir hobi olarak uğraşırım diyordu.

Nihayet mahkemede duruşmalar bitti. Müdafaalarımızı yapmamız için zaman verildi. Eski yoldaşlar Dr. Şefik Hüsnü'ye gidiyorlar, kapalı celse de olsa birinin bu davayı müdafaası gerekir ve bu da sana düşer diyorlarsa da, Türkiye Gizli Komünist Partisi'nin müdafaasına Doktor yanaşmadı ve dava müdafaasız kaldı. Halbuki 1944'te Reşat Fuat Baraner müdafaasında kendi şahsi müdafaasını bir tarafa atmış yalnızca hem de çok güzel bir şekilde davanın müdafaasını yapmıştı. (...)

Dr. Şefik Hüsnü'nse evinde birçok vesikalar bulunması olayına bir de şimdi davanın müdafaasını üstüne almaması olayı eklenince, onunla beraber hapse düşen yoldaşlar arasında kredisi ve otoritesi daha da azaldı.

Türkiye Sosyalist Partisi Başkanı Esat Adil de müdafaasında başka türlü bir yanlış yaptı. Aklınca partisini tekrar legal olarak açabilmek için; "kendisinin komünist olmadığını, eğer komünist partilerinin memleketimizde zayıflatılması isteniyorsa, kendisi gibi komünist olmayan ılımlı sosyalistlerin kuracakları sosyalist partilere müsaade edilmesi gerektiği" tezini ileri sürdü. Güya yaptığı bir taktikti. Bana göre de bir taktikti, ama yanlış, yapılmaması gereken bir taktikti. Şefik Hüsnü grubu bundan istifade etmesini bildi ve "nihayet kendini tutamadı, maskesini attı, içindeki zehrini döktü" dediler.

Esat Adil'le hapishanede yakın arkadaşlık yaptım. Kendisinin Marksist ve Leninist olduğunu söylerdi. Böyle olduğuna ben de inanıyorum. Ancak Marksist ve Leninist kültürü (hepimizde olduğu gibi) zayıftı. Bu, Türkçe dışında büyük bir yabancı dile iyice hakim olmamamızdan geliyordu. Dürüsttü, çalışkandı, etrafındakiler tarafından sevilen bir insandı. Acı bir hususi hayatı vardı. Karısı erken

bunama denen ruh hastasıydı. Bu tedavisi imkânsız bir hastalıktı. Bir oğlu vardı. Oğlu çok akıllı, çok okuyandı. Harbiye askeri hapishanesindeyken karısına gene kriz gelmişti. Oğlunu herhalde biraz birine, biraz diğerine, tanıdıklarının yanına gönderiyordu ki, bir 10-15 günlüğüne benim nişanlımın evinde kalabilir mi diye bana sordu. Ben de tabii dedim. Nişanlımın anlattığına göre, bu 15 gün esnasında oğlan hiç sokağa çıkmamış, bendeki bütün eski mecmuaları okumuş. İyi de satranç oynardı. (Galiba o zamanlar 10 yaşlarındaydı.) Esat'ın aile hayatında tek tesellisi oğluydu. (...)

Mahkeme sonunda Şefik Hüsnü galiba 4 seneye mahkum olmuş, Esat Adil beraat etmişti. Ben ve Aram üçer seneye, Barkev ve Jak ise birer yıla mahkum edilmişlerdi. Savcılık aleyhimize temyiz etmişti. daha yüksek cezalar verilmesini istiyordu. Verilen cezalara göre vakitlerini dolduranlar serbest bırakıldılar. Bizi, geri kalanları, sübyan koğuşunun üstündeki Sırrı Bellioğlu'nun bulunduğu kısma yolladılar. (Sırrı Bey, Almanlar ile beraber harbe girmemiz için bütün hükümet erkânına ve mebuslara mektuplar yollamış. O da siyasi mahkumdu.) Burada ikisi küçük biri büyük yan yana üç oda vardı. Ortadaki küçük odada Sırrı Bellioğlu tek başına yatıyordu. O gene yerinde kaldı. Beni, Aram'ı, Müntekim'i, Faris'i, Nail'i (altıncısını şimdi hatırlamıyorum) küçük odaya koydular. Diğerleri Şefik Hüsnü'yle beraber büyük odada kaldılar. (...)

YIL 1946[1]

O yıllarda davalarda beraat etmek, hatta Leninizm'i reddetmek bile, hele Demokrat Parti döneminde, bir "sosyalist" partinin yaşayabilmesi için yeterli değildi.

Sosyalist ve işçi partilerinin kurulabilmesi ve yaşayabilmesi için iki tür koşul

gerekmektedir, biri belirgin bir dönemin sosyo-ekonomik oluşumuna bağlı koşullar, diğeri ise yasal koşul, şüphesiz birincisi ikincisini içerir, tarihimizde 1925 1946 yılları arasında çok partili bir rejimin koşulları oluşamamıştı, hatta burjuva partileri bile yaşatılamadı.

Bizde çok partili hayata geçtiğimiz donemde sosyalist partilerin kuruluşuna daha doğrusu yaşamasına izin verilmedi, ilk sol parti 27 Mayıs 1960 devriminden sonra kurulabildi ve iki sağcı askeri darbeye karşın hala gündemden çıkarılamadı. Şüphesiz TİP geniş ölçüde eski savaşımların devamıdır, altmış küsur yıllık geçmişimizi bilmeden onu değerlendiremeyiz. Sosyalist ismini taşıyan marjinal partileri bu arada saymıyorum. Cemil Alpay'ın, Orhan Arsal'ın, Dr. Hikmet'in, Alaettin Tiridoğlu'nun partilerinin, bazılarının kapsadığı bütün iyi niyetine karşın, sosyal tarihimizde fazla bir yeri yoktur.

İki yıldır Türkiye'de sosyalist parti kurma konusu gündemdedir. Bu en olumsuz yasal şartlara, süregelen davalara, işkencelere karşın böyledir. Bu da bizi gerilere, II. Dünya Savaşı sonralarına bakmaya sevketmektedir. Ne idi o zamanki durum Milli Şef Rejimi önce Atatürk'ün geleneksel Sovyet dostluğu politikamızı askıya almış, İngilizlere bağlanmaya yönelmiş, sonraları Alman zaferleri karşısında

---

1 (Rasih Nuri İleri, Görüş dergisi, sayı 23., Ekim 1988)

Hitler Almanyası'na yamanmıştır. Alman yenilgisi, Sovyetlerle Batı emperyalist devletlerinin kurduğu ittifakın zaferi kesinleşince, kurulacak Birleşmiş Milletler örgütüne üye olabilmek için savaşın son günü "şeklen" Almanya'ya savaş ilan edilmiştir. Hükümetimiz bugün nasıl Avrupa Topluluğu'na girmek istiyorsa o gün de iktidar o zamanki tanımlama ile demokrasiler safina,yani Sovyetler, ABD, İngiltere safına girmek istemekte idi. İktidarın en korktuğu şey anti-faşist "İleri Demokratik Cephe"nin kurulabilmesi idi. Yani CHP hesap vermekten korkmaktaydı, bundan dolayı dünya savaşını kazanan demokrasiler cephesine hafif iniş yapmak istiyordu. Bu nedenle bütün dünyada, özellikle geleneksel solun gayreti ile oluşan, ortak cepheyi çökertmesi kendisi için şarttı. Bu görevi Ali İhsan Göğüş gibi üniversiteliler üstlendiler, 4 Aralık 1945 günü Tan, La Turquie, Yeni Dünya gazeteleri ve Gün dergisi yerle bir edildi, bazı kişiler göz altına alındı.. ve sağ kanat, "Vatan", Celal Bayar ve arkadaşları sinip cepheden ayrıldılar, az sonra kendi partilerini kuracaklardı.

Demokratik Cephe çökmüştü, ancak Dernekler Kanunu'nun bir maddesinin değişmesi ile parti kurma olanağı yaratıldığında, 141-142. C.K. maddelerine rağmen, geleneksel sol, parti kurma olanağını buldu. Dr. Şefik Hüsnü önce cephe politikasını oluşturmuş iken, bu kez ikinci aşamada "maruf"lardan olmayanlara, yani TKP davalarında hüküm giymeyenlere parti kurdurma girişiminde bulundu "Yeni Dünya" gazetesi ile "Gün" dergisinin çıkması, "Görüşler" cephe dergisi 1945'de bu maçla öngörülmüştü. Ben, Rıfat Ilgaz bu nedenle bu gazetelerde görevlendirildik. Partiyi kurma görevi ise eski savcılardan, İmralı Hapishanesi müdürlerinden, "Tan" gazetesinde Adiloğlu imzasını kullanan Esat Adil Beye önerildi, o da kabul edip hazırlıklara başladı, bu hazırlıklar ve 4 Aralık'tan sonra "Gün"ün yeniden çıkması oluşurken yeni bir faktör belirdi. Aracılık yapanlardan, eski İştirakiyun üyesi, 1927'de TKP Merkez Komitesi üyesi Hüsamettin Özdoğu arkadaşın kayınbiraderi Sarı Mustafa,

Hamdi Alev[2] ve benzerleri, yani TKP'den çoktan beri ihraç edilmiş bir grup Esat Adil'in etrafını sardı ve onu Şefik Hüsnü'ye karşı kışkırttılar. Kendisinde Türkiye sol hareketinin lideri olma, disiplin dinlememe eğilimleri kabardı, bu yönde şartlandı. Böylece parti kurma girişimi bir açmaza girdi, kötüsü, Hüsamettin Usta, "Aziz Yoldaş" sıfatını unutarak, bazı yakınları ile, nasıl olsa partiye içerden hakim oluruz aldatıcı bahanesi ile, bu girişime alet oldular. Yeni kurulacak yasal partinin sapması tehlikesi karşısında Dr. Şefik Hüsnü, Esat Adil'in 15 Mayıs 1946 günü kurduğu (kendisi 4 Haziran diyor) Türkiye Sosyalist Partisi'ne alanı boş bırakamazdı, kendi öz kadrosu ile 20 Haziran 1946 günü TSEKP'ni (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) kurdu. TSP kurucusu dostum Macit Güçlü Adana'ya gelip benden il örgütünü kurmamı istediğinde, uzlaşmazlığın çözülüp çözülmediğini sordum, olanlardan haberi bile yoktu. Biz zaten hazırlığımızı yapmıştık. TSEKP il örgütünü oluşturduk. Ben, Ferit Kalmuk arkadaşımdan aldığım direktif üzerine Adana Sendikalar Birliği'ni oluşturmaya koyuldum. Emekçi Partisi çığ gibi gelişti, 13 ilde örgüt kurdu, bu grişim o kadar köklü idi ki, 15 yıl sonra TİP genelde aynı illerde ilk örgütlerini kurabilmiştir. O dönemin savaşımını vurgulamak için Samsun olayını belirtmek yeterlidir sanırım. TSP Samsun'da önceden örgüt kurmuştu, TSEKP (Emekçi Partisi) Samsun örgütünü kurunca Sosyalist Parti'nin Samsun İl'i kendini feshedip Emekçi Partisi'ne katıldı. Bununla ilgili olarak Esat Adil'in, yani Sosyalist Partisi'nin kurucusu ve genel sekreterinin, parti organı haline dönüşen "Gün" dergisindeki beyanatını aktarıyorum:

---

2 Hamdi Alev, Sarı Mustafa ve diğerleri Dr. Şefik Hüsnü TKP yönetimine karşı olup, Pavli Adası Kongresi'ni yöneten gruptur. Hamdi Alev Dr. Hikmet Kıvılcımlı bahriye davasında hüküm giyenlerdendir. Yazıda ismi o grubu belirtmek için kullanılmıştır. (R.N.İleri)

Önce, Tüzüğe göre illerin kendi kendilerini feshe hakkı olmadığını hatırlatan Esat Adil Bey şöyle devam ediyor, "Samsun kurucu icra komitesini oluşturanların her biri idealist, devrimci ve gayet değerli arkadaşlarımızdı. Bu arkadaşlarımızın istifaları herhangi bir anlaşmazlıktan ileri gelmiş değildir. Aksine bu değerli devrimciler, siyasi bakımdan son derece hatalı olmakla birlikte kişisel erdem göstererek savaşım alanlarını aynı derecede devrimci olduklarına şüphe etmediğimiz Emekçi ve Köylü Partisi'nin Samsun şubesine terk etmeyi, kendi görüşlerine uygun bulmuşlardır. Davamızı herkesten daha iyi yürütüp, daha iyi başaracağımızdan emin olmasaydık Samsun'daki arkadaşlarımızın bu erdemini bir siyasi hata saymazdık ve kendilerini tebrik etmekten çekinmezdik." (Gün, sayı 29, 30 Kasım 1946)

Sanırım ki, dünya sosyalist partiler tarihinde bu tür bir belgeye rastlamak olanak dışıdır. Bu belge ayrıca Dr. Şefik Hüsnü'nün ve partisinin o dönemdeki itibarını açıkça vurgulamaktadır. Artık durum apaçıktır. Sarı Mustafa Börklüce'nin planları, o dönem, tutmamıştır. Esat Adil iki parti arasında bir birleşme protokolü önermektedir. Yapılan toplantıda sanırım Dr. Şefik Hüsnü ile birlikte Müntekim Öçmen arkadaşım katılmış ve Esat Adil'in iki partinin kendilerini feshedip yeni bir parti kurmaları önerisini öncelikle olasılık noktasından kabul etmeyerek, böyle yeni bir partinin kurulup yeniden teşkilatlanmasına izin verilmeyebileceğini belirtmiştir, karşı önerisi Sosyalist Parti'nin kendini feshedip üyelerinin Emekçi Köylü Partisi'ne katılması şeklinde olmuştur. Müntekim arkadaş hayatta olduğuna göre konuyu ayrıntılı olarak yazabilir. İşte yukarıdaki Samsun olayı bu çerçeve içinde oluşmuştur.

Bilindiği gibi iki sosyalist parti, yandaş sendikaların çoğu ve sosyalist dergiler 16 Aralık 1946 günü kapatılmış, yöneticilerinin bir kısmı hakkında dava açılmıştır. Dava sanıldığı gibi iki partinin davası değildir, bir TKP davasıdır, örneğin davanın iki numaralı sanığı Ahmet Fırıncı (Dede) iki partinin de üyesi değildi, sabıkası ol-

mayan Emekçi Partisi kurucularından Dr. Habil Amato dostum ise davaya dahil edilmemiştir bile, hatta Emekçi Partisi Ankara Sekreteri Zeki Baştımar aynı şekilde dava dışı kalmıştır. Kararda "Emekçi Köylü Partisi'nin gizli Komünist Partisinin bir devamı olduğu sabit olmuş" denmektedir, fakat Sosyalist Parti yöneticilerinden (üç numaralı sanık) Hüsamettin Özdoğu, Süleyman Taki ve bir arkadaşları mahküm edilmişlerdir. Bu da açıkça gösteriyor ki tek ölçek eski sabıka kayıtlarıdır, iki partinin faaliyetleri değil. Hüsamettin ustanın "Komünist Partisince dönek sayılması" (Karar, sayfa 57) kendisini aklamaya yaramadığı gibi, Esat Adil'in birleştirme girişimi bile Esat için "suç unsuru" sayılmamıştır. Dava, yeni yasal iki partinin davası değil, eski TKP'lilerin davasıdır. Hatta, Sarı Mustafa'nın eski bir mahkûmiyeti olduğunu kendi iddia etmesine karşın beraat ettirilmiştir. Bu durum kararda şöyle özetlenmektedir:

"İktidar Partisi (CHP) karşıtı bulunan sosyalist partileri ezmek için sanıklar kovuşturmağa maruz kalmış olsalar iki partinin tümü takibe maruz kalması gerekirdi. Oysa Emekçi ve Köylü Partisinden gizli Komünist Partisi ile ilgili olanlar kovuşturulmuştur, kurucu ve üye olup da gizli Komünist Partisi ile ilgili bulunmayanlar hakkında kamu davası açılmamıştır." (Karar, Sa: 61)

Davada Dr. Şefik Hüsnü'nün evinde yakalanan bir tarihçe ve rapor dolayısıyla kendisinden Komintern ile olan bazı ilişkileri hakkında ifade alınmak istenmiş, altmış yaşındaki lider 17 gün uykusuz bırakılmış, her tarafında ödemler oluşmuştur, hayatının kurtulması iyi bir doktor olması ve bu nedenle uykusuzluktan zehirlenmeyi önlemek üzere ağzına proteinli gıda almaması sayesinde olmuş, polisin zaten bildiği konuları ifade olarak vermeyi reddetmiştir.

Dr. Şefik Hüsnü de, Esat Adil Müstecaplıoğlu da partilerinin kapanacağını kesinle sanmamışlardı, ikisi de dünya konjoktürünün buna engel olacağını sanmışlardır. Oysa Churchil'in 1946 yılında Fulton'da verdiği demeç "Demokrasiler" cephesinin yıkılmasının işaretini oluşturdu, az sonra Sovyet-Amerika ittifakı bozuldu ve soğuk

savaş başladı. Kapanmanın kökeninde bu olgu vardır. Diğer yönden Emekçi Partisinin ve sendikaların olağanüstü bir hızla gelişmesi hükümeti korkutmuştu. Sendikaların nasıl geliştiğini kanıtlamak için Seyfi Demirsoy'un Türk İş kongresinde: "Komünistleri ancak on yılda sendikalardan kovabildik" dediğini anımsatırız.

Temmuz 1948'de verilen bu karar kesinleştikten sonra Türkiye Sosyalist Partisi (Esat Adil) 20.7.1950 günü yeniden faaliyete geçmişse de 18 Haziran 1952 günü yöneticileri yeniden tutuklanmış ve Parti kapatılmıştır. 3 Aralık 1955 günlü beraat kararına karşın dava 29 Eylül 1960 gününe kadar sürmüştür. Bu da gösteriyor ki, beraat etmek, hatta Leninizmi reddetmek bile, hele Demokrat Parti döneminde bir "sosyalist" partinin yaşayabilmesi için yeterli değildi.

Burada ne Dr. Şefik Hüsnü'nün Emekçi ve Köylü Partisinin ve ne de Esat Adil'in Sosyalist Partisi'nin tarihini yazacağız. Ancak Esat Adil'in 1946 yılında Şefik Hüsnü'nün partisine karsı olumlu tutumunu belirttiğimize göre, yeraltına itilmiş TKP'ye karşı aynı kişinin çelişkili tutumunu belirteceğiz.

Esat Adil hapisten çıkıp beraat ettikten sonra haftalık "Gerçek" dergisini yayınlamağa başlıyor (15 Şubat 1950), bu dergi beş ay sonra canlandıracağı TSP'nin yeni ideolojik platformunun hazırlık aşamasını teşkil etmektedir. Davada Marksizm değil Komünizm suç sayılmıştı, Esat Adil dergisinde "Marksizmin Leninist halkasını terketme" politikasını sergileyecektir, böylece ikinci kuruluş döneminde sakıncasız bir yumuşak iniş yapacağını sanmaktadır. Aynı davada yargılanmış olduğu, birleşmek için öneride bulunduğu, Samsun olayında göklere çıkardığı Dr. Şefik Hüsnü'nün partisine ve bütün geçmiş harekata karşı bakınız Esat Adil ne demektedir:

"Fakat her şeyi sabote etmek, her olumlu hareketi baltalamak ve her eylemi kıskanmaktan .başka ellerinden bir şey gelmeyen "Mührü Süleymancılar" derhal faaliyete koyularak sosyalist maskesi altında gizledikleri kalpazanca hareketlerini kanun dışına çıkarıp, asıl samimi sosyalist hareket üzerine de polisin kötü sanını çekmeyi ve

hareketi apaçık satmayı başardılar ve 16 Aralık tutuklamalarına neden oldular... 16 Aralık (1946) ihanetinden ve onu izleyen iki yıllık elemli günlerden sonra Türkiye'nin samimi sosyalist mücahitleri milli davalarını yeniden ele almış bulunuyorlar." (Günlük Gerçek gazetesi, 10 Ekim 1950).

"Türkiye'nin son otuz yıllık (1920-1950) sol cenah hareketinin bilançosu ancak birkaç kelimeden ibarettir: Kendi kendini yemek, çürütmek ve hiçbir şeyin örgütlenmesine, yayılmasına ve kökleşmesine meydan vermemek. Bilgili, imanlı ve zinde her girişim kundaklanmış, her yeni doğan kadronun arasına şüphe ve güvensizlik mikrobu saçılmış, teşebbüsü eline almak isteyen her fert ve topluluk aleyhine menfur propagandalar yapılmıştır. Bu melun şebekenin sanki tek görevi, bu memlekette sosyal savaşımı baltalamaktan, herhangi Marksist bir kuruluşun kurulmasına ve kökleşmesine asla olanak vermemekten ibarettir. Yine bu melun şebeke, kendi kendini yemekten çekinmemiş, ağına düşen her idealisti kirletmiş, çürütmüş ve eninde sonunda onu hapishaneye düşürmüştür... Aczini, iktidarsızlığını, cahilliğini, tamamen demode olmuş, köstebek sistemi ile kamufle etmekten başka bir şey bilmeyen bu şebeke... halkı ve işçi sınıfını kendi öz davasına düşman etmiş olan bu örümcek kafalı, bozguncu, Troçkist ve anarşist beyinli şebekenin gelmiş ve geçmişteki bütün foyalarını açıklamak zamanı gelmiştir... bundan böyle, bozucu, bozguncu, kalpazan, milli ve enternasyonal realite düşmanı her türlü goşist faaliyete paydos." (Esat Adil (Adiloğlu), haftalık Gerçek, Sayı 4, 8 Mart 1950).

"Biz.. Demokratik inkılapçıların fikir ve eylem yardımcıları ve sosyalizm idealistleriyiz. Türkiye'de komünizm heveskârları ile panturanizm ütopistleri arasında zerre kadar fark yoktur." (Esat Adil, haftalık Gerçek, Sayı 1)

Esat Adil, birçok yazıda "biz sosyalistiz onlar komünist" diyerek iki yıl önce methettiği, birleşmek teklifinde bulunduğu (bak. Karar), ve hapiste bulunan Dr. Şefik Hüsnü'nün hareketini kötülemek paha-

sına iş görebileceğini sanmış,yaranamamış, bir süre sonra verdiği tavizlere rağmen tutuklanmış ve partisi kapatılmıştır, birkaç yıl sonra beraat etmesi, hesabının temel yanılgısını ve çirkinliğini değiştirmez.

1950 yılında yeniden kurulan partinin dünya görüşü, "sosyalist" eğilimi nedir? Kendilerinden alıntılar yaparak bunu da görelim:

"İngiliz demokrasisinin ve kapitalizminin gelişmeleri elbirliği ile sosyalizmi doğurmadı mı? Amerika'daki sosyal ve ekonomik ıslahat ve Amerikan demokrasisinin hedefi sarsıntı geçirmeden sosyalizme ulaşmak değil midir?" (Esat Adil, haftalık Gerçek, Sayı 1). "İsveç, Norveç, Danimarka, İngiltere gibi yurtseverliği ile tanınmış milletler sosyalist hükümetler tarafından idare edilmektedir. Eğer sosyalizm, birçoklarının zannettiği gibi tehlikeli, gayri meşru bir ideoloji olsaydı, Avrupa Batı demokrasilerinin sosyalist partileri kendi milletlerinin bu derecede yüksek sevgi ve itimadına mazhar olabilir miydi?" (Esat Adil, haftalık Gerçek, S.4)

"Siyasi maceralara yol açmayan, sömürücü amaç gütmeyen Amerika sermaye ve tekniği de milli ekonominin ve üretimin gelişmesi bakımından o derecede gereklidir." (Haftalık Gerçek, Sayı 2).

Artık Esat Adil Müstecabi'nin 1950 Türkiye Sosyalist Partisi'nin "sosyalizm" anlayışı, öz doktrini hakkında bir şey eklemek gereksizdir sanırım ve sanırım ki, bazılarının eleştirdiği Dr. Şefik Hüsnü'nün 1946'da TSP'den hemen sonra TSEKP'yi, yani Emekçi ve Köylü Partisi'ni geleneksel kadroları ile kurmasının ne gibi bir sapma tehlikesini önlediği artık açıkça anlaşılmakladır.

Son bir söz, Reşat Fuat ve arkadaşlarının hapiste olduğu (1944 tevkifatı). Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının hapiste olduğu (1946 Aralık tevkifatı) bir dönemde, yani meydan boş kalınca "sosyalizm" adına oynanmak istenilen oyunu sergiledim, ancak o dönemde de, mizah görüntülü olsa da, bir sol dergi yayınlanmakla idi: "Nuhun Gemisi" (2 Kasım 1949 - 30 Mayıs 1950, 31 sayı). O dönemde iki tevkifattan da her nasılsa sıyrılabilen Zeki Baştımar sol hareketi yürütüyordu, Abidin Dino da fiilen dergiyi yönelmekte' idi, ancak ya-

zılar isimsizdi, Marko Paşa'da olduğu gibi. Esat Adil'in "Gerçek" dergisi yayınlanmaya başlanınca o dergiye: "Nuh Çarpıyor Müstecaplızadem gel beri" başlığı ile yanıt verildi ve birkaç sayı sürecek olan bir polemik başladı. (Nuhun Gemisi Sayı: 18, 19, 20, 21, 23. 26). "Gerçek" de "Goşizm", "Melun Şebeke", "İngiliz sermayedarlığının ajanlarından bir paşazade", "müstahak olduğunuz cevap" ve benzeri yazılarla ve artan bir hakaret ve küfür havası içinde yanıtlar veriyor, "Nuhun Gemisindeki kundakçıya: Ortaya çık ve maskeni çıkart!" diyebiliyordu, yani karşıdakileri hem illegallikle suçluyor, hem de kışkırtıyordu. (Gerçek. Sayı 3.4.5.6). Bunun üzerine Nuhun Gemisi'ndeki imzalı olan tek yazı ile yanıt verildi: "Esat Adil'e Abidin Dino", bu kısacık yanıtta "Nuhta çıkan yazılara cevap bulamayıp saldırmanız bir kuvvet belirtisi değil, bir aciz itirafıdır, durumunuz hüzün verici", denmekte idi.

Bu arada Türkiye'de olaylar hızlanmaktaydı, 14 Mayıs 1950 günü Demokrat Parti seçimleri kazanıp memlekette ilk kez seçimle bir iktidar değişikliği yapılıyordu. 20 Temmuz 1950 günü Esat Adil'in TSP yeniden faaliyete geçiyor, 26 Ekim 1951 günü TKP büyük tevkifatı başlıyor, 18 Haziran 1952 günü Sosyalist Parti yöneticileri tutuklanıyordu, bu partinin sonu olacaktı.

Dünü bilmek bugünü düzenlemek için çok ibret verici! Yine de şunu özellikle vurgulamamız gerekir. O güç Demokrat Parti şartlarında TSP'de mücadele edenlerden mücadelelerini bugüne dek sürdüren çok değerli arkadaşlarımız vardır, hiçbirini dışlamak söz konusu olamaz.

Rasih Nuri İleri

Görüş dergisi, sayı 23, Ekim 1988

Ayaktakiler, soldan sağa: Bir tutuklu, Sırrı Bellioğlu, Dr. Şefik Hüsnü Deymer. Oturanlar, soldan sağa: Hayk Açıkgöz, Nail V. Çakırhan, Aram Pehlivanyan

Oturanlar, soldan sağa: Hayk Açıkgöz, Jak İhmalyan. Ayaktakiler, soldan sağa: Barkev Şemikyan, Aram Pehlivanyan, bir partili.

Ayaktakiler, soldan sağa: Aram Pehlivanyan, Hayk Açıkgöz, Jak İhmalyan. Oturanlar, soldan sağa: Bilinmiyor, Barkev Şemikyan, bir partili.

Oturanlar, soldan sağa: Bilinmiyor, Osman Kuzeyli, Leon İller. Ayaktakiler saldan sağa: Barkev Şemikyan, Jak İhmalyan, Hayk Açıkgöz, Hürriyet Ergintürk, İbrahim Topçuoğlu, Sabri Soyavar, Aram Pehlivanyan, Hilmi Seyhan, İbiş Aydınlatan.

Soldan sağa:
Jak İhmalyan, Aram Pehlivanyan, Hayk Açıkgöz.

TÜSTAV

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Kırklı Yılların son TKP davası, 1946 yılında kurulan iki legal partiyi; Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisini kapsıyor.

1947 TKP davası şeklen iki partiyi kapsıyorsa da, kararda görüleceği gibi aslında iki partideki sabıkalı komünistlerin davası niteliğini taşımaktadır. İki partinin kurucuları ve yöneticileri arasında sadece komünistlikten mahkûmiyeti olanlar hüküm giymiştir.

Sabıkası olmayan kurucular davaya dahil bile edilmediği gibi, partinin on üç il örgütünden on ikisinde kimse yargılanmamıştır. Bunun tek istisnası Gaziantep ilidir. Bu ilde yayımlanan kuruluş bildirisi nedeniyle dava açılmış ve sorumlular ikişer yıl hapse mahkum edilmişlerdir. Davaya konu olan bildiri, TSEKP başkanı Dr. Şefik Hüsnü'nün protesto yazısı ve mahkumiyete karşı kaleme alınan Yargıtay'daki muhalefet şerhi, 1947 davası belgeleri ile birlikte kitapta yer alıyor .

ISBN 975-8683-23-3

